

פרק ראשון באחד באדר

דף ב

הלכה א'

קרבנות ציבור באים ממעות

מחצית השקל של שנה זו

קרבנות ציבור היו נקנים ממחציות השקל שהיו גובים מכל ישראל בכל שנה. שבכל שנה כל אחד מישראל מביא מחצית השקל, ונותנים את כל המעות בלשכה שבמקדש. וקונים במעות קרבנות ציבור.

ויש לקנות את הקרבנות מתרומה^א חדשה של שנה זו, ולכן בכל שנה בהגיע ראש חודש ניסן, הפסיקו לקנות קרבנות ממעות שנה שעברה, והחלו לקנות במעות שנה זו. [ובפרק שלישי יתבאר בעזה"י, כיצד היו הגזברים נוטלים את המעות מתוך כל מחציות השקל שהביאו ישראל].

לדברי רבי שמואל בר רב יצחק, עניין זה, שיש להביא בכל שנה מתרומה חדשה באחד בניסן, יש ללומדו מסברא, שכן כך היתה התרומה בפעם הראשונה, באחד בניסן, שנאמר, "וַיְהִי בַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בִּשְׁנֵה הַשָּׁנִית בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן" (שמות מ"ז), ושנינו על כך בבבלי^ב, ביום שהוקם המשכן, בו ביום נתרמה התרומה.

ובבבלי^ב מובאר, שעניין זה, שיש להביא בכל שנה מתרומה חדשה באחד בניסן, למד מהכתובים, שכן בפרשת מוסף ראש חודש נאמר, "וַיִּסְפְּקוּם הָחֵץ הָחֵץ וַיְהִי לָפָר וּשְׁלִישֵׁת הָחֵץ לְאֵיל וּרְבִיעֵת הָחֵץ לִכְבֹּשׁ יָנֹן זֹאת עֲלֵת חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁוֹ לַחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה" (במדבר כ"ח י"ד), ללמד, שאין חובה לתרום בכל חודש וחודש, ודי בכך שתורם בחודש אחד לכל השנה, ומגזרה שווה למדו, שהוא חודש ניסן, שכן נאמר בכתוב הזה "לַחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה" וכן נאמר בענין קידוש החודש "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֵם רִאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֵם לַחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה" (שמות י"ב ב'), ללמד, שכשם שבכתוב ההוא הכוונה לאחד בניסן, כך בכתוב "זֹאת עֲלֵת

^א התרומה הנזכרת כאן, אינה הבאת השקלים ללשכה, אלא הפרשת שקלים מתוך אלו שהובאו ללשכה, לצורך קניית קרבנות ציבור.

חֲדָשׁ בְּחֻדְשׁוֹ לְחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה" הכוונה לאחד בניסן, שבו יביאו תרומה חדשה לכל השנה. [מתחילה הביא רבי טבי רבי יאשיה בשם רב כהנא את הסיפא של הברייתא. ולאחר מכן הביא רבי יונה את כל הברייתא].

באחד באדר משמיעים על השקלים

נתבאר שבראש חודש ניסן כבר היו כל מחציות השקל של כל ישראל צריכות להגיע ללשכה, כדי לתרום מהם תרומה חדשה, לקנות בה קרבנות ציבור, ולפיכך תקנו חכמים, שבאחד באדר יהיו משמיעים, כלומר מכריזים לכל ישראל, להביא שקליהם, וכך יביאו כל ישראל שקליהם בזמנם.

וכן מבואר בכתוב, שיש להשמיע לישראל להביא שקליהם, שנאמר, "וַיִּתְּנוּ קוֹל בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם לְהָבִיא לַה' מִשְׁאֵת מִנְּשָׁה עֶבֶד הָאֱלֹקִים עַל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר" (דה"י ב' כ"ד ט'), והכוונה למחציות השקל שיש להביא.

באחד באדר משמיעים על הכלאים

דבר נוסף שהיו מכריזים עליו באחד באדר, הוא, **שיעקרו הכל כלאים שגדלו בשדותיהם**, שלא יהיה מעורב בתבואה זרע אחר בשיעור רובע קב לסאה^א [1/24].
והסיבה שמכריזים על כך באחד באדר, כי בזמן זה הגידולים ניכרים, ומי שגדל אצלו כלאים, מכיר זאת.

הכרזת שקלים וכלאים

באחד באדר בשנה מעוברת

במסכת מגילה מבואר, שלכל דברים אדר ראשון שווה לאדר שני, [ובין בזה ובין בזה ארבעה עשר בו וחמישה עשר בו אסורים בהספד ותענית], ואינם חלוקים זה מזה אלא לענין מקרא מגילה ומתנות לאביונים שיש לקיימם באדר שני ולא באדר ראשון.

^א כדתנן בפרק שני דכלאים, כל סאה שיש בו רובע קב ממין אחר ימעט. ורבותינו פירשו, דלאחר שגדלו הזרעים אפילו אחד באלף צריך לעקור הכל, דכל תרי מילי דכל חד לחודיה שרי ונאסרו על ידי תערובת לא שייך בהו ביטול, דדוקא כשמין אחר מעורב בשעת הזרע אין צריך כי אם למעט, דמדאורייתא חד בתרי בטיל ולא מקרי זורע כלאים, אלא מפני מראית העין בעלמא צריך למעט. אבל לאחר שגדלו לא שייך בהו ביטול, וצריך לעקור את הכל, ולא ישייר אלא אחד מן המינים. [רע"ב].

ואמר רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי, שגם לענין ההכרזה על השקלים ועל הכלאים יש חילוק בין שני האדרים, שיש להכריז **באחד באדר שני**, ולא באחד באדר ראשון.

ואמר רבי יוסה, שכן ראוי לומר. **שהרי הסיבה שיש להכריז על השקלים באחד באדר, כדי שיביאו ישראל שקליהם עד ראש חודש ניסן**. ומאחר שברוב שנים די בהכרזה שלוששים יום קודם ראש חודש ניסן, מסתבר שגם בשנה מעוברת די בהכרזה שלוששים יום קודם ראש חודש ניסן, ואין צריך להקדים להכריז באחד באדר ראשון, ששים יום קודם ראש חודש ניסן. **וכמו כן הסיבה שיש להכריז על הכלאים באחד באדר, כי אז הגידולים כבר ניכרים. ובשנה מעוברת אין הגידולים נכרים אלא באדר שני, ולכן יש להכריז באדר שני**.

הכרזת שקלים לבני בבל

נתבאר, שהסיבה שמכריזים על השקלים באחד באדר, כדי שיספיקו הכל להביאם עד אחד בניסן.

ואמר רבי חזקיה, מאחר שזה הטעם, דווקא בארץ ישראל מועילה הכרזה של שלוששים יום קודם ראש חודש ניסן, אבל בבבל, שהם רחוקים, יש להכריז על כך מתחילת החורף^א.

והקשה רבי עולא לפני רבי מנא על דברי רבי חזקיה הללו, הלא מבואר במשנה בפרק שלישי, שלא היו נוטלים מהמעות הבאים בשנה זו בפעם אחת לכל השנה, אלא פעם ראשונה היו נוטלים מהמעות באחד בניסן [=פרוס הפסח], לקנות בהם קרבנות ציבור עד פרוס עצרת [=חמישה עשר יום קודם העצרת]. ואז נוטלים פעם שניה, לקנות בהם קרבנות ציבור עד פרוס החג [=חמישה עשר יום קודם החג]. ואז נוטלים בפעם שלישית לקנות בהם קרבנות ציבור עד ראש חודש ניסן.

ולכאורה הסיבה שלא נטלו הכל בראש חודש ניסן, כי אז לא באו המעות אלא מהקרובים, ולכן נטלו פעם שניה כשהגיעו מעות מהרחוקים מהם, והוסיפו ליטול פעם שלישית כשהגיעו מעות מהרחוקים ביותר.

^א לשון הגמרא הוא, "רבי חזקיה שאל", ומשמע שנסתפק בדבר זה. אולם בעל "תקלין חזתין" כתב על כך, כלומר, שאל אצל בני בית המדרש אם יסכימו על שיטתו הנכונה בעיניו, וכן הוא סוגית הירושלמי בכל מקום דקאמר שאל, אינו לשון שאלה ואבעיא, אלא שהיה ברור בעיניו, ולא שאל אלא אם נכון גם בעיני בני בית המדרש. ע"כ דבריו. ולמעלה כתבתי על פי דרך זו. אכן מתוך דברי קרבן העדה נראה ששאל ממש. ויל"ע בדבר.

ואם כן, די בהכרזת שלושים יום בכל המקומות, וכך הקרובים יביאו עד ראש חודש ניסן, והרחוקים מהם יביאו עד פרוס עצרת, והרחוקים ביותר יביאו עד פרוס החג.

והשיב על כך רבי מנא, שלא זו הסיבה שנטלו מהמעות שלוש פעמים, כי באמת כל המעות כבר הגיעו עד ראש חודש ניסן, כדעת רבי חזקיה, והסיבה שנטלו מהמעות שלוש פעמים, כי רצו לעשות פומבי [=פרסום] לדבר, שנוטלים ממעות של כל ישראל לקרבנות ציבור, ולכן בכל זמן של התאספות ישראל, לפני אחד מכל הרגלים, היו נוטלים מהמעות פעם נוספת.^א

הן נקרא ולא נבעת

לדברי רבי יהודה בר פזי בשם רבי, המקראות הבאים מלמדים עד כמה גדול כוחו של יצר הרע, ועל כן בקריאתם תאחזנו בעתה ורעדה.

א. בענין נדבתם של ישראל.

כשהיו צריכים להתנדב **לטובה**, לנדבת המשכן, נאמר, "**כל נדיב לב הביאו**" (שמות ל"ה כ"ב), שלא נתנו אלא נדיבי לב.

וכשבאו להתנדב **לרעה**, לעגל, נאמר "**ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם ויביאו**"... (שמות ל"ב ג'), שנתנו כולם.

ב. בענין יציאתם של ישראל.

כשהיו צריכים לצאת **לטובה**, לקבלת את התורה, נאמר, "**ויצא משה את העם לקראת האלקים מן המחנה ויניצבו בתחתית ההר**" (שמות ל"ה כ"ב), שהיה משה צריך להוציאם.

וכשבאו לצאת **לרעה**, לצורך עצמם שבקשו לשלוח מרגלים, נאמר "**ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן**" (שמות ל"ב ג'), שיצאו מעצמם.

^א התקלין חזתין פירש, שדברי חזקיה אלו הם משום שלדעתו, אין תורמין בכל פעם אלא בעבור אלו שכבר הביאו שקליהם, ולכן אם לא הביאו הכל שקליהם עד ראש חודש ניסן, לא היו הקרבנות קרבים עבורם. אבל לדעת האומרים שתורמים על האבוד ועל הגבוי ועל העתיד לגבות, אפילו מי שלא הביא באחד בניסן, תורמים בעבורו, ואם כן ניתן לומר כקושיית רבי עולא, ואפשר שדי בהכרזת שלושים יום בכל מקום. ועיי' בקרבן העדה.

ג. לשיר ולקונן.

כשהיו צריכים לומר דברים **לטובה**, לשיר על הצלתם בים סוף, נאמר, **"אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'..."** (שמות ט"ו א'), שהיה משה צריך לעורר את ישראל בשירתו.

וכשבאו לקונן **לרעה**, כשקבלו דברי המרגלים, נאמר **"ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא"** (שמות ל"ב ג'), שבכו מעצמם.

ד. השכמת הבוקר.

ואמר רבי חייא בר בא, שגם הנביא התלונן עליהם כך שנאמר, **"אמרתיו אד תיראי אותי תקחי מוסר ולא יכרת מעונה כל אשר פקדתי עליה אכן השכימו השחיתו כל עלילותם"** (צפניה ג' ז'), כלומר **השחתה היו עושים בהשכמה**, כמו שנאמר, **"וישכימו ממחרת ויעלו עלת ויגשו שקלים וישב העם לאכל ושתו ויקמו לצחק"** (שמות ל"ב ו'), **אבל לטובה לא נזדרזו כל כך**, שנאמר **"... והם הביאו אליו עוד נדבה בפקר בפקר"** (שמות ל"ו ג'), ולא בהשכמה כל כך.

נתנו לעגל ונתנו למשכן

לדברי רבי בא בר אחא, אין אתה יכולים לעמוד על אופי של אומה זו [=ישראל], שכן כל מה שתובעים מהם, הם נותנים, נתבקשו לתת זהב לעגל, **"... פקדו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם בניכם ובנתיכם והביאו אליי"**, ונתנו, **"ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם וביאו..."**. נתבקשו לתת זהב למשכן, **"ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' לאמר. קחו מאתכם תרומה לה'..."**, ונתנו, **"ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו הביאו את תרומת ה' למלאכת אהל מועד ולכל עבדתו ולבגדי הקדש"**, הרי **שנותנים לכל מי שתובע, ואין ללמוד ממעשיהם, אם לזה נוטים או לזה**.

ולדברי רבי יוסה בר חנינא, אין הדבר כן, ויש לעמוד על אופיים, כי באמת אינם נותנים אלא למי שליבם נוטה לו, אלא שמתחילה חטאו, ונתנו לעגל, ולאחר מכן חזרו בתשובה, ונתנו למשכן, לכפר על מעשה העגל. כמו ששינו **"ועשית כפרת זהב טהור"** (שמות כ"ה י"ז), יבוא זהב של כפורת, ויכפר על זהבו של עגל, וכן כל מה שנתנו לצורך המשכן.

[שמות כ"ה א'-ז'] ונדבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי. וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת. ותכלת וארגמן ותולעת שני ויש ויעזים. וערת אילים מאדמים וערת תחשים ועצי שטים. שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים. אבני שהם ואבני מלאים לאפד ולחשן.

שלוש תרומות נאמרו בפרשת תרומה

שלוש פעמים נזכרת המילה "תרומה" בפרשת תרומת המשכן, וביאר רבי חגי בשם רבי שמואל בר נחמן, משום שהיו שלושה מיני תרומה.

א. תרומת אדנים.

התרומה הראשונה, "דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה", היא תרומת אדנים, שנטלו מכל ישראל כסף, לעשות מהם אדנים לקרשי המשכן^א.

- ובתרומה זו הכל היו שווים, שהביאו מטבע מחצית השקל שהיה בימי משה.

- ויש לעשות בה את האדנים של הקרשים ולא שום דבר אחר.

ב. תרומת שקלים.

התרומה השניה, "מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי", היא תרומת שקלים, שכל ישראל מביאים מחצית השקל, לקנות בהם קרבנות ציבור, שלא נאמר כאן "תְּרוּמָה" סתם, כמו בשתי התרומות האחרות, אלא "תְּרוּמָתִי", המיוחדת לי, שיקחו בה קרבנות לגבוה.

- ובתרומה זו, אף שהכל חייבים להביא סכום שווה, היו יכולים לשנות את הסכום השווה לכל, שהיו יכולים לשקול דרכונים וסלעים וטבעים כפי שיתבאר בעזה"י בפרק שני. [=מה שירצו יביאו" כגרסת תקלין חדתין].

- והיו מביאים מתרומה זו כל מיני קרבנות ציבור, כפי הצורך בכל יום, וגם מבקרי מומים היו נוטלים שכרם מתרומת הלשכה. [=מה שירצו יעשו" כגרסת קרבן העדה].

ג. תרומת המשכן.

התרומה השלישית, "וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתָם זָהָב וְכֶסֶף וְנִחְשֶׁת ...", היא תרומת המשכן, שנטלו מכל ישראל כל דבר שהביאו, לצורך מלאכת המשכן.

- ובתרומה זו כל אחד מביא מה שליבו חפץ [=מה שירצו יביאו", כגרסת תקלין חדתין].

- והיו עושים בתרומה זו, כל דבר שהיו צריכים לעשות למלאכת המשכן [=מה שירצו יעשו" כגרסת קרבן העדה].

^א מדהנך תרתי לתרומת שקלים ומשכן אתיון, על כרחך חד "ויקחו לי תרומה", אתיא לתרומת אדנים. [תקלין חדתין].

[שמות ל' י"א-ט"ז] וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַפְּקֻדִּים וְנִתְּנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַה' בַּפְּקֹד אֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בַּפְּקֹד אֹתָם. זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקֻדִים מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחְצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה'. כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקֻדִים מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמֵעַלָּה יִתֵּן תְּרוּמָת ה'. הָעֹשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדֹּל לֹא יִמְעִיט מִמַּחְצִית הַשֶּׁקֶל לְתֵת אֶת תְּרוּמָת ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם. וְלִקְחֹת אֶת כֶּסֶף הַכֹּפָרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אוֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזָכְרוֹן לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם.

שלוש תרומות נאמרו בפרשת כי תשא

גם בפרשת מחצית השקל נזכרת המילה "תרומה" שלוש פעמים, ואמר רבי אבון, שהסיבה לכך, **לרמוז לשלושת מיני תרומה הנזכרים בפרשת תרומה**^א.

קריאת מגילה בכרכים בארבעה עשר

דין פשוט הוא, שעיקר קריאת מגילה בעיירות שאינן מוקפות חומה, הוא בארבעה עשר באדר, שנאמר, "על כן היהודים הפקדים^ב הישבים בערי הפקדות עשים את יום ארבעה עשר לחודש אדר שמחה ומשחה ויום טוב ומשלות מנות איש לרעהו" (אסתר ט' י"ט).

ומהכתוב, "לקיים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחודש אדר ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה ושנה" (אסתר ט' כ"א), המלמד שפורים גם בחמישה עשר באדר, יש ללמוד, שבכרכים המוקפים חומה, **קוראים את המגילה בחמישה עשר באדר**.

ולדברי רבי חלבו ורב הונא ורב בשם חייא רבה, אמנם בעיירות שאינן מוקפות חומה, יוצאים ידי חובה בקריאת המגילה רק בארבעה עשר באדר, כמבואר בכתוב הראשון.

אבל **בכרכים המוקפים חומה, ניתן לקרוא את המגילה, הן בארבעה עשר באדר, והן בחמישה עשר בו** [ויהיה הכתוב השני כולו מדבר בכרכים המוקפים חומה]. [=הכל יוצאים בארבעה עשר שהוא זמן קריאתה]

ויש להקשות על דבריו ממשנתנו, בה נמנו מספר דברים שזמנם בחמישה עשר באדר, [תיקון הדרכים, והרחובות, ומקוואות המים, וכל צרכי רבים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ומנו עימם את קריאת מגילה בכרכים, שגם היא זמנה בחמישה עשר באדר.

^א עיי בפירוש תקלין חדתין, שכתב איזו תרומה כנגד כל אחד מהכתובים.

^ב "הפרוזים" כתיב.

והנה ודאי לא באו ללמד במשנתנו את זמני קריאת המגילה, שאם כן, למה לא אמרו שקוראים אותה בעיירות בארבעה עשר באדר. והסיבה שהזכירו דין זה שקוראים את המגילה בכרכים בחמישה עשר באדר כדי ללמד, שדין זה שווה לשאר דינים שנמנו עימו, שזמנו רק בחמישה עשר באדר, ואם כן, הקורא את המגילה בכרכים בארבעה עשר באדר לא יצא, שלא כדברי רבי חלבו.

אולם יש לדחות קושיה זו, ולומר, שבאמת הדין עם רבי חלבו, והקורא את המגילה בכרכים בארבעה עשר, יצא.

ומה ששנו במשנתנו דין קריאת מגילה בכרכים עם שאר דינים במשנתנו, לא באו לומר שדין זה דומה לשאר דינים שבמשנה, להיות זמנו בחמישה עשר, ולא בזמן אחר.

אלא באו ללמד, ששאר הדינים שבמשנה דומים לדין קריאת מגילה בכרכים, שכשם שקריאת מגילה בכרכים בשנה מעוברת היא באדר שני, כך שאר דברים שבמשנה שזמנם חמישה עשר באדר, בשנה מעוברת נעשים בחמישה עשר לאדר שני.

ורבי יוסה אמר לרבי אחא יישוב אחר, שלא יקשה ממשנתנו על דברי רבי חלבו, והוא, **שרבי חלבו לא אמר, שלכתחילה ניתן לקרוא את המגילה בכרכים בארבעה עשר, אלא שבדיעבד, אם קרא בכרכים בארבעה עשר, יצא, והמשנה שנקטה זמן של חמישה עשר, דיברה בזמן שיש לקרוא לכתחילה.**

ורב אחא הקשה על הדברים הללו, כי מבואר בברייתא, שעיר ספק מוקפת חומה, מספק קוראים בה את המגילה בשני הימים. ואם בדיעבד יוצאים הכל בקריאת ארבעה עשר, למה יקראו שני ימים, הרי יצאו בקריאה ראשונה.

והודה לו רבי יוסה, שאכן מכאן יש ללמוד, שאף בדיעבד, אין יוצאים בקריאת ארבעה עשר בכרכים.

אולם רבי מנא אמר, שיש ליישב את דברי רבי חלבו כיישובו של רבי יוסה, שבדיעבד הכל יוצאים בקריאת ארבעה עשר אף בכרכים, אלא שכל זה כשארע כן באקראי, אבל **בעיירות שנסתפקו בהן אם הן מוקפות חומה, אם יצאו בהן בכל שנה בקריאת ארבעה עשר, ישתכח שהן ספיקות, ולכן יש לקרוא בהן בשני הימים.** [וכן בכרכים שודאי מוקפים חומה, אם יצאו בהן בכל שנה בקריאת ארבעה עשר, ישתכח דין כרכים, ולכן לכתחילה יש לקרוא בהן ביום חמישה עשר ולא בארבעה עשר, ורק אם ארע פעם שקרא בארבעה עשר יצא].

הספד ותענית בארבעה עשר**וחמישה עשר של אדר ראשון**

רבן שמעון בן גמליאל לימד, שכל המצוות הנוהגות בחודש אדר, [כגון ארבע פרשיות, ומקרא מגילה, ומתנות לאביונים, וכל המבואר במשנתנו], נוהגות כולן רק באדר שני, ולא באדר ראשון.

ודבר אחד בלבד נוהג גם באדר ראשון, והוא, שכשם שארבעה עשר וחמישה עשר באדר שני אסורים בהספד ותענית, כך **ארבעה עשר וחמישה עשר באדר ראשון אסורים בהספד ותענית**.

- **לדברי רבי בא ורבי ירמיה בשם רב ורבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל**.

- ורב הונא רבה דציפורי אמר, **הנהיג רבי חנינא בציפורי כרבן שמעון בן גמליאל**.

קרבן העדה פירש, שהוא כמו "נהגו" האמור בבבלי, שאין מורין כן, אולם **בדיעבד** אם עשה, אין מחזירים אותו.

ותקלין חזתין פירש, שהוא כמו "מנהג" האמור בבבלי, שאין דורשים כן ברבים, אבל מורין כן ליחיד השואל.

כתיבת חודש אדר**בשטרות בשנה מעוברת**

לדעת רבי מאיר – באדר ראשון כותב "אדר ראשון", ובאדר שני כותב "אדר" סתם, שסתם אדר הוא אדר שני.

ולדעת רבי יהודה – באדר ראשון כותב "אדר" סתם, שסתם אדר הוא אדר ראשון, ובאדר שני כותב "אדר שני"^א.

דף ג

^א כן נראה מפירוש תקלין חזתין. אולם מפירוש קרבן העדה נראה, שלדעה ראשונה, בראשון כותב "אדר", ובשני כותב "אדר תניין". ורבי יהודה מודה, שבאדר ראשון כותב "אדר", אלא שלדעתו באדר שני אין צורך לכתוב "אדר תניין", ודי לכתוב בקיצור, "אדר ת" שתי"ו הוא קיצור של תניין.

דברים נוספים שעושים**בחמישה עשר באדר**

כבר נתבאר שבחמישה עשר באדר קוראים את המגילה בכרכים ומנו במשנתנו דברים נוספים שעושים בחמישה עשר באדר.

ב-ג. מתקנים את הדרכים ואת הרחובות.

בימות הגשמים מתקלקלים הדרכים והרחובות, ובחמישה עשר באדר מתקנים אותם, בשביל עולי רגלים, ובשביל הגולים לערי מקלט.

ד. מתקנים את מקוואות המים.

בימות הגשמים מתקלקלים מקוואות המים ובחמישה עשר באדר מתקנים אותם שאם נתרבה בהן טיט מנקים אותם ואם נחסר שיעורם ממשיכים להם מים וממלאים אותם.

ה. עושים כל צרכי הרבים.

לפי פירוש קרבן העדה, צרכי רבים הם, (א) לדון דיני ממונות (ב) ודיני נפשות (ג) ודיני מכות (ד) ופודים ערכין (ה) וחרמים (ו) והקדשות (ז) ומשקים סוטה (ח) ושורפים פרה (ט) ועורפים עגלה (י) ורוצעים עבד עברי (יא) ומטהרים את המצורע.

אולם לכאורה דברים אלו נעשים תמיד, ולא רק בחמישה עשר באדר. ואפשר שרצו לומר, שאף ביום זה, שעסוקים בו בתיקון הדרכים, לא יבטלו מצרכי רבים הנעשים בכל יום, ויעסקו גם בהם^א.

אמנם לפירוש תקלין חדתין, כל צרכי הרבים הללו נשנו בברייתא לענין חול המועד, שמותר לעשותם בו, ומכל מקום יש ללמוד, שגם בחמישה עשר באדר הם נעשים.

ו. מציינים את הקברות.

היו רגילים לציין את הקברות, על ידי ששופכים עליהם סיד, כדי שיראו כהנים ועושי טהרות, ולא יאהילו עליהם^ב. ובימות הגשמים הסיד נימות, ובחמישה עשר באדר

^א כן כתבתי מתחילה. והעיוני, שמבואר במפרשים, שדווקא ביום זה מתחילים להתעסק בדברים אלו, וטעמים שונים יש לדבר.

^ב בזמנם היו קוברים את המתים במערות קבורה, שהיו נכנסים לתוכן דרך פתח שבצד המערה, וקוברים בכוכים שכותלי המערה, כמבואר במסכת בבא בתרא, ולפיכך היו צריכים לציין מעל גג המערה, שיש למטה מערת קבורה, כי

חוזרים ומציינים אותם.

ז. ויוצאים אף על הכלאים.

כבר נתבאר, שבאחד באדר היו מכריזים, שיעקרו הכל כלאים שגדלו בשדותיהם.

ובחמישה עשר באדר היו שלוחי ב"ד יוצאים לעקור כלאים של מי שלא עקרו משדהו. וענין זה יתבאר בעזה"י בהלכה ב'.

דברים שיותר לעשותם בחולו של מועד

במסכת מועד קטן נמנו דברים שיותר לעשותם בחולו של מועד, (ומאחר שמקצת מאותם דברים נעשים גם בחמישה עשר באדר, הביאו כאן את אותם הדברים).

א-ב-ג. מתקנים את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוואות המים.

ואף שעשו דברים אלו כבר בחמישה עשר באדר, אם נתקלקלו שוב, מותר לתקנם במועד.

ד. עושים כל צרכי הרבים.

דברים אלו נתבארו לעיל.

ה. ומפרקים את המנעל מעל גבי אימום [=דפוס שלהם].

כלומר אף שאסור לעשות מנעלים במועד, אם כבר נגמרה מלאכתם קודם המועד, מותר לפרקם מעל דפוס שלהם במועד, כי אין זה מעשה אומן. אבל להחזירם על הדפוס אסור, כי זהו מעשה אומן.

ו. מציינים את הקברות.

אף שעשו דברים אלו כבר בחמישה עשר באדר, אם לאחר מכן ירדו גשמים ונימוח הסיד, מותר לשוב וציין את הקברים במועד.

ז. ויוצאים אף על הכלאים.

ואף שבדרך כלל עשו זאת כבר בחמישה עשר באדר, אם בשנה זו נתאחרו הגידולים, ולא היו ניכרים עד המועד, יוצאים במועד לבערם.

רמז לציון קברות מהתורה

יש אומרים, שענין זה שיש לציון את הקברות, כדי שידעו הכהנים לפרוש מהטומאה, נלמד ממה שאמרה תורה למצורע, "וְהִצְרֹעַ אֲשֶׁר בוֹ הִנָּע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְּרָמִים וְרָאָשׁוֹ יִהְיֶה פְּרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעֲטֶה וְטִמְא טִמְא יִקְרָא" (ויקרא י"ג מ"ה), שיודיע לכל טומאתו, וידעו לפרוש ממנו. וכמו כן יש לעשות ציון על הקברים, להודיע לכל על הטומאה המצויה כאן, וידעו הכל לפרוש ממנה, ולא יעברו עליהם ויאהילו עליהם.

- רבי ברכיה ורבי יעקב בר בת יעקב אמרו דברים אלו בשם רבי חונייא דברת חוורין.

- ורבי יוסה אמרם בשם רבי יעקב בר אחא, בשם רבי חונייא דברת חוורין.

- ורבי חזקיה ורבי עוזיאל בריה דרבי חונייא דבית חוורין אמרו זאת בשם רבי חונייא דבית חוורין.

ורבי אילא בשם רבי שמואל בר נחמן אמר, שענין זה שיש לציון את הקברות, נרמז בכתוב, "וְעָבְרוּ הָעֶבְרִים בְּאֶרֶץ וְרָאָה עֵצָם אֲדָם וּבָנָה אֲצִלוֹ צִיּוֹן עַד קָבְרוּ אֶתוֹ הַמִּקְבָּרִים אֶל גֵּיא הַמּוֹן גּוֹג" (יחזקאל ל"ט ט"ו), שכן אף שמשמעות הכתוב היא, שלעתיד לבוא, יעשו ישראל ציונים על עצמות הפגרים המושלכים, [שעדיין לא נקברו], כדי שאחר כך ימצאו אותם, ויטלו לקוברם. יש לדרוש את הכתוב הזה, שבא לרמוז גם על כך שיש לציון את הקברות לפרוש מטומאתם. ולפי הכוונה הזו, יש לדרוש מהכתוב את הדברים הבאים.

"עֵצָם" – מכאן שמציינים את הקברות גם אחרי שנתעכל הבשר ונשארו העצמות בלבד, שכן גם עצמות, [אם יש בהם שיעור רובע הקב, או רוב מנין, או רוב בנין], מטמאות את המאהיל עליהם.

"אֲדָם" – מכאן שמציינים את הקברות, גם כשיש בהם רק שדרה או גלגולת בלבד, שכן שדרה וגלגולת מטמאים את המאהיל עליהם אף כשהן עצם אחת.

"וּבָנָה" – מכאן שעושים את הציון על גבי דבר בנוי ומחובר בקרקע, ולא על גבי אבנים תלושות, שכן אם יציינו אבנים התלושות, יטלטלו אותן אחר כך למקום אחר, ויוחזק לטמא את המאהילים עליו.

"אֲצִלוֹ" – מכאן שעושים את הציון, לא רק על הטומאה בלבד, אלא אף סמוך לה במקום שחוץ לטומאה, שהוא טהור, כדי שיהא הסימן ניכר לכל קודם שיאהילו על

הטומאה עצמה^א.

"ציון" – מכאן שעושים ציון.

מצא אבן אחת מצוינת

כבר נתבאר, שלא די בציון מקום הטומאה לבדה, וצריך לציון את מקום הטהרה שסביב הטומאה.

ואם כן, אין דרך לציון אבן אחת, שאין בכך די, ומכל מקום, אם נמצאת אבן אחת מצוינת, אנו אומרים שטומאה תחתיה, ושלא כדן ציינו רק את האבן ולא סביבה, ולכן המאהיל עליה טמא^ב.

מצא שתי אבנים מצוינות

נתבאר, שעושים את הציון סביבות מקום הטומאה, ולפיכך כשמצא שתי אבנים מצוינות מסתבר שהן התוספת שסביב הקבר ולפיכך ביניהן טמא ועליהן טהור.

אולם אם היה המקום שביניהן חרוש, מסתבר שאין שם קבר, כי אין רגילים לחרוש על גבי הקברות, ונעשו שתי האבנים כאבנים יחידות, שרק מקומן טמא אבל ביניהן טהור.

אין מציינים על הבשר

אף על פי שגם הבשר מטמא את המאהיל עליו, שנינו בברייתא, שמקום שקברו שם בשר מת בלא עצמות, אין מציינים אותו.

^א כן נראה מפירוש קרבן העדה, שהציון הוא על מקום הטומאה, וגם חוצה לו על מקום הטהרה. אולם מפירוש תקלין חדתין נראה, שהציון הוא רק על מקום הטהרה, שעושים היקף של סיד במקום הטהרה שסביב מקום הטומאה. ויל"ע בדבר.

^ב לפירוש תקלין חדתין, מובן מה החידוש בדן זה, שהרי הציון הוא היקף שסביב הטומאה, וכשיש ציון של אבן אחת, היה מקום לומר שהוא מההיקף, ואינו על הטומאה, והמאהיל על האבן עצמה יהיה טהור. אלא מאחר שלא מציינו היקף, אנו אומרים שהמציין לא ידע שיש לציון את ההיקף, וציון את הטומאה עצמה, ולכן תחת האבן טמא. אולם לפירוש קרבן העדה, לכאורה פשוט שהמאהיל על האבן טמא, כי לדעתו מציינים את הטומאה עצמה, ואם כן כל מקום שציינו אותו, אין לדעת עד היכן הטומאה ועד היכן הטהרה. וראה בפירושו, שפירש שמדובר באבן קטנה, ואפשר שלפירושו החידוש הוא, שאף שהאבן קטנה, רק עליה טמא, אבל בצדה טהור, כי אנו אומרים כל המת נכנס תחתיה.

וביאר רבי מנא לרבי יוסטא בר שונם, שהסיבה לכך, **כי אין הבשר מטמא אלא עד שיתעכל, ואם כן**, אף שעד אותה שעה יש לחוש לכך שהעוברים שם יטמאו, ולא ידעו, עדיף שיהא קלקול לזמן קצר, עד שיתעכל הבשר, ולא יהיה קלקול לתמיד, שכן אם יציינו את המקום, ימשיכו לצינו לעולם, ועל ידי זה יטמאו כל טהרות שיעברו עליו, אף לאחר שיתעכל הבשר, ונמצאים שורפים טהרות שלא נטמאו, כאילו נטמאו. [=מוטב שיתקלקלו בו לשעה, ואל יתקלקלו בו לעולם].

הלכה ב'

יציאת בי"ד על הכלאים

כבר נתבאר, שבחמישה עשר באדר היו שלוחי בי"ד יוצאים לעקור כלאים של מי שלא עקרו משדהו. ואמר רבי יהודה ששלוש תקנות היו בדבר.

בראשונה, כלומר בשנים הראשונות של תקנה זו, היו שלוחי בי"ד **עוקרים את הכלאים של אותם שלא עקרום בעצמם, והיו משליכים את הכלאים העקורים לפני בעלי אותם שדות, כדי לביישם**, שיראו הכל שלא עקרו כלאים משדותיהם.

לאחר זמן נתרבו עוברי עבירה, ולא היו מתביישים מכך שמשליכים לפניהם את הכלאים, אלא, שמחים היו, משתי סיבות. (א) שהיו שלוחי בי"ד מנכשים להם שדותיהם, [שכן תוך כדי עקירת הכלאים, השדות מתנכשים], (ב) שהיו בעלי השדות נהנים מהכלאים הנעקרים, שהיו בהמותיהם אוכלות ממנו.

לפיכך חזרו חכמים והתקינו, שכשיעקרו את הכלאים משדותיהם, לא ישליכו אותם לפניהם, אלא ישליכו אותו לדרכים, וכך לא יהנו מהם המגדלים.

אולם לא הועילה תקנה זו, כי אף ששוב לא נהנו בעלי אותם שדות מהכלאים, עדיין היתה להם הנאה שנכשו את שדותיהם.

ולפיכך התקינו חכמים, שיהיו מפקירים את כל השדה כולה. [ולהלך יתבאר בעזה"י מהיכן אנו למדים שכשחכמים מפקירים ממון אחרים הפקר בי"ד הפקר].

הפקר בי"ד הפקר

ענין זה, שהפקר שמפקירים בי"ד נכסי בני אדם, הפקר הוא, מבואר בכתוב, **"וְכָל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא לְשִׁלְשֵׁת הַיָּמִים פַּעַצַּת הַשָּׂרִיס וְהַזְקָנִים יַחֲרֹם כָּל רְכוּשׁוֹ וְהוּא יִבְדֹּל מִקְהַל**

הגולה (עזרא י' ח').

והיה מקום לומר, שהפקר בי"ד אינו הפקר גמור, אלא קנס שקנסו חכמים את הבעלים, שיוכל כל אדם להנות מממונם, ולא יוכלו לעכב, אבל עדיין הממון שייך לבעלים, ולכן תבואת שדות שהפקירו בי"ד חייבת בתרומות ומעשרות, כתבואה של בעלים. [ולא יפסידו כהנים ולוויים חלקם, רק הבעלים יפסידו חלקם].

ומכל מקום אין הדבר כן, אלא **הפקר בי"ד הפקר גמור הוא, ותבואת השדות הללו פטורה מתרומות ומעשרות כתבואת שדה הפקר.**

- רבי יונתן בריה דרבי יצחק בר אחא, רצה להביא ראיה לדין זה, מהמבואר להלן, שאף שאין מעברים את השנה השביעית, אם עברו בי"ד ועיברו את השנה, הרי זו מעוברת, אף שבכך הם מוסיפים לה חודש שהתבואות פטורות ממעשרות, ואם כן גם לענין זה הפקר בי"ד הפקר.

אולם רבי אבון דחה זאת, כי מדין תורה יכולים בי"ד לעבר כל שנה [שמתקיימים בה התנאים הראויים לכך], ואף השביעית בכלל, אלא שאת השביעית אמרו חכמים לא לעבר, ואלו שעיברו, עברו על תקנת חכמים זו, אולם מאחר שעיברו, חל העיבור מדין תורה, ולפיכך מדין תורה בטלו המעשרות כל אותה שנה, ולא משום הפקר בי"ד.

- ומסקנת הגמרא, שיש להביא ראיה לכך שהפקר בי"ד מועיל אף להפקיע מהמעשרות, מהדין המבואר להלן, שמי שהגדיש תבואתו על הלקט, קנסו אותו, שכל הנוגע בארץ יהיה לעניים כלקט, ואינם צריכים להפריש תרומות ומעשרות.

שנים שאין מעברים אותן

במסכת סנהדרין מבואר, אלו דברים גורמים לכך שיעברו בי"ד את השנה, להוסיף חודש אדר שני.

ומבואר בברייתא, שכן הדין ברוב השנים, אולם את **השנה השביעית ואת השנה שאחר השביעית** אין מעברים לכתחילה, גם אם יש סיבה לעבר את השנה. **ורק בדיעבד, אם עברו את השנה, היא מעוברת.**

- **הסיבה שאין מעברים את השנה השביעית**, כדי שלא להאריך את זמן איסור עבודת הקרקע. וגם **משום שככל שיתארך הזמן שהשדות מופקרים לכל**, יטלו הכל את תבואת השדות, **ולא ימצאו מהיכן להביא עומר ושתי הלחם** הקרבים דווקא מתבואת השנה החדשה.

- **והסיבה שאין מעברים את השנה השמינית**, כדי שלא להאריך את זמן איסור החדש, שכן עד הקרבת העומר בששה עשר בניסן, אסור לאכול תבואה חדשה של שנה

זו, וכבר נתמעטה תבואת השנה הששית ומה שגדל מעצמו בשביעית, ולפיכך אין לאחר את זמן העומר, המתיר את תבואת השנה השמינית.

ומבואר בגמרא, שכל המבואר עד כאן היה מתחילה, אולם **לאחר זמן בטלו הטעמים הנ"ל, ולפיכך מעברים אף את השביעית, ואף את מוצאי שביעית.**

- **שכן הסיבה שמתחילה לא היו מעברים את השביעית, משום שחששו, שיאכלו הכל את כל התבואות שבשדות, ולא ימצאו מהיכן להביא עומר ושתי הלחם.** אכן כל זה בראשונה, שהיו אוסרים להביא תבואות מחו"ל, שמא יביאו עימהן מעפר ארץ העמים שהוא טמא, ולכן לא היה די תבואות בארץ. **אבל משהתיר רבי להביא תבואות מחו"ל, היה די תבואה לכל בשביעית, והיו אוכלים ממה שהביאו מחו"ל, ולא היה חשש שלא ימצאו בשדות מהיכן להביא עומר ושתי הלחם.** [דברים אלו אמר רבי זעירא בשם רבי אלעזר].

- **והסיבה שמתחילה לא היו מעברים את השנה השמינית, כדי שלא להאריך את זמן איסור החדש, כמבואר לעיל.** אכן כל זה כשהיו השנים כתקנם, והיתה התבואה ממהרת להתבשל בניסן, ואם תתעכב הקרבת העומר יהיו עצבים, שאינם יכולים לאכול מתבואתם החדשה. **אולם עתה, שהתבואה מתאחרת להתבשל, אין צורך למהר את הקרבת החדש^א, כי בין כך התבואה עדיין לא בשלה, ואינם יכולים לאכול ממנה.** [דברים אלו אמר רבי מנא]. וכן שנינו בברייתא, של בית רבן גמליאל עיברוה במוצאי שביעית מיד.

גדיש שלא לוקט תחתיו

הלקט, הן השיבולים הנופלות בשעת הקצירה, ממתנות עניים הוא.

ומבואר במסכת פאה, שמי שהגדיש את תבואתו על גבי הלקט, קודם שאספו אותו העניים, קנסו אותו חכמים, **שכל השבלים שבגדיש הנוגעות בארץ, כולן ינתנו לעניים,** ולא רק כפי שיעור הלקט שהיה שם.

- ואמר רבי אמי בשם רבי שמעון בן לקיש, שדין זה שכל הנוגע בארץ ניתן לעניים

^א כן פירש בעל התקלין חזקוני. ובעל קרבן העדה פירש, שכשהיו השנים כתיקונם, היינו שהיו ישראל על אדמתם, ובית המקדש קיים, אבל בזמן הזה, שאין בית המקדש קיים, והארץ ביד נכרים, אין צורך למהר את זמן העומר, וכל השנים שווים לעיבור.

כלקט, [הפטור ממעשרות כדן כל מתנות עניים], הוא כבית שמאי בלבד, האומרים, שהפקר לעניים בלבד הפקר גמור הוא, ולפיכך כשהפקירו ב"ד את כל הנוגע לארץ להיות של עניים, הרי הוא כתבואת הפקר, ונוטלים אותו בלא לעשר. אבל לדעת בית הלל, האומרים, שאין הפקר אלא המופקר לכל, מאחר שהנוגע בארץ ניתן לעניים בלבד, אין לו דין הפקר, ויש לעניים לעשר מה שנוטלים.

- אולם רבי יוסי אמר, שדין זה, שכל הנוגע בארץ ניתן לעניים כלקט, הוא כדברי הכל, ומודים בית הלל, שאף על פי שהוא ניתן לעניים בלבד, אינם צריכים לעשרו, כי מאחר שקנסו את הבעלים להיות הכל ניתן לעניים, הרי הכל ניתן לעניים, בלא צורך לעשר, משום שהפקר ב"ד הפקר.

הלכה ג'

זמן ישיבת שלחנות במדינה ובמקדש

כבר נתבאר בהלכה א', שבאחד באדר היו מכריזים לכל ישראל להביא מחצית השקל למקדש, לקנות מהם קרבנות ציבור מאחד בניסן.

ולצורך כך היו מושיבים שולחנות, [של חלפני מעות], כדי שיוכלו להחליף מעותיהם במחצית השקל.

- י"מ שבחמישה עשר באדר היו מושיבים שלחנות בכל ערי ישראל [=במדינה] חוץ מירושלים, ובעשרים וחמישה באדר היו מושיבים שלחנות בירושלים [=במקדש].

- וי"מ שכבר בחמישה עשר באדר היו מושיבים שלחנות בירושלים [=במדינה], ובעשרים וחמישה באדר היו מושיבים שלחנות במקדש [=במקדש].

הזמן שמתחילים למשכן

על מחצית השקל

להלן יתבאר בעזה"י, מי הם שממשכנים אותם להביא מחצית השקל, כלומר, שהיו נכנסים לביתם, ונוטלים מהם משכון, עד שישלמו חובם.

והזמן שבו מתחילים למשכן אותם על כך הוא עשרים וחמישה באדר שאז החלו להושיב שלחנות במקדש.

אלו שממשכנים אותם על מחצית השקל

אלו המנויים להלן, חייבים הם במחצית השקל, ולפיכך אם לא הביאו, ממשכנים אותם.

א. לוויים. [ועל כך יש חולקים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

ב. ישראלים.

ג. גרים.

ד. עבדים משוחררים.

שכל אלו, בכלל הכתוב, "זֶה יִתְּנוּ כָּל הַעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים נֶגֶה הַשֶּׁקֶל מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה'" (שמות ל"ג).

וכל אלו, דווקא אחר שהיו בני עשרים, ממשכנים אותם על כך, שנאמר, "מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְיָמָעֵלָה" (שמות ל"ד), אבל פחות מבני עשרים אינם חייבים מהתורה, ואין ממשכנים אותם על כך.

וכל זה מדין תורה, אבל מדברי חכמים, כל שהביא שתי שערות אחר היותו בן שלוש עשרה שנה ויום אחד, חייב במחצית השקל, ולכן תובעים ממנו מחצית השקל, אבל אין ממשכנים אותו על כך, עד שיהא בן עשרים, שחיובו מהתורה.

אלו שאין ממשכנים

אותם על מחצית השקל

אלו המנויים להלן, פטורים הם ממחצית השקל, ולפיכך אם לא הביאו, אין ממשכנים אותם על כך.

א. נשים. שנאמר, "וְנָתַנוּ אִישׁ כֶּכֶר נֶפֶשׁוֹ" (שמות ל"ב), "אִישׁ" ולא אשה.

ב. עבדים. שעבדים חייבים במצוות כנשים.

ג. קטנים פחות משלוש עשרה שנה ויום אחד, שהם פטורים מכל המצוות.

וכל אלו, אף שהם פטורים, ואין ממשכנים אותם על כך, ולא תובעים מהם, אם נתנו מעצמם, מקבלים מידם, ובתנאי שימסרו לציבור לגמרי, שלא יהא קרבן ציבור קרב משל יחיד.

והקטן, אם פעם אחת נתן אביו בעבורו, שוב אינו פוסק, כי אומרים לו, מאחר שנתת עליו בשנה שעברה, והעמדת עליו זאת המצווה, תן עליו תמיד, עד שיגדל, ולא תפסיק.

חוב כהנים במחצית השקל

דעה א.

לדעת בן בוכרי, שהכהנים פטורים ממחצית השקל, והסיבה לכך, כי נאמר "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֹאכַל" (ויקרא ו' ט"ז), ללמד, שמנחות כהנים אינן נאכלות אלא נשרפות, ומעתה, אם היה לכהנים חלק בקרבנות ציבור, ובכלל זה במנחות ציבור, עומר ושתי הלחם, היה ראוי שישרפו כמנחות כהנים, ומאחר שהן נאכלות, על כרחך לא באו ממעות כהנים, כי הכהנים פטורים ממחצית השקל.

ורבי יהודה אמר טעם נוסף לכך שהכהנים פטורים ממחצית השקל, כי נאמר בענין, "כָּל הָעֶבֶר עַל הַפְּקָדִים" (שמות ל' י"ג), והכוונה לכל אלו שעברו לפני משה ואהרן להימנות, להוציא את שבט לוי, שלא עברו לפני משה להימנות, אלא הלך הוא לפתחי אהליהם למנותם. [ולפי הטעם הזה, גם הלוויים פטורים ממחצית השקל].

ומכל מקום, העיד בן בוכרי ביבנה, שאף שהכהנים פטורים ממחצית השקל, כל כהן ששוקל, אינו חוטא, כי אין להחשיב את הקרבן הבא מחלקו, כקרבן הבא מנדבת יחיד, כי ודאי מסר את שקלו לציבור יפה יפה, על מנת שלא יהא לו חלק בו, ולכן ניתן להקריב את הקרבנות כדין^א.

דעה ב.

ולדעת רבן יוחנן בן זכאי, אמנם הכהנים היו לומדים מהכתוב, "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֹאכַל", שאינם מחויבים במחצית השקל, כפי שנתבאר, אולם אין הדין עימהם, כי כשאמרה תורה "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֹאכַל", לא נתכוונה אלא למנחת יחיד של כהן, אבל מנחת ציבור, אף שיש לכהנים בה חלק, נאכלת. [וכן מצינו לענין חטאות המתות, שיש חילוק בין יחיד לציבור, שחטאת יחיד מתה, ואין חטאת ציבור מתה. ומיהו אין מכאן קושיה על דברי רבי יהודה הסובר כבן בוכרי, כי לדעתו, אין חילוק, שכן לדעתו גם חטאת ציבור מתה].

ואמר רבי ברכיה, שרבן יוחנן בן זכאי למד, שכהנים חייבים במחצית השקל, מהכתוב "זֶה יִתְּנוּ" (שמות ל' י"ג) שהוא נדרש בגימטריה י"ב, ומכאן שכל שנים עשר שבטים חייבים במחצית השקל.

^א ומהטעם הזה, שודאי מסר לציבור יפה יפה, מובן מדוע ניתן לאכול את מנחות הציבור, ואינן נחשבות כמנחות כהן, אף על פי שנתן שקלו.

ואמר רבי נחמיה **טעם נוסף** לכך שהכהנים חייבים במחצית השקל, **כי נאמר** בענין, **"כָּל הָעֶבֶר עַל הַפָּקָדִים"** (שמות ל' י"ג), וכוונת הכתוב **"כָּל הָעֶבֶר"**, **כלומר כל אלו שעברו בים סוף, ובכללם כהנים לוויים וישראלים**, **"על הפקדים"**, כלומר כל הנ"ל מחויבים לתת מחצית השקל.

ומאחר שלדעת רבי יוחנן בן זכאי הכהנים חייבים במחצית השקל, כל כהן שאינו נותן, הרי זה חוטא.

ומכל מקום, אף על פי שלדעה זו הכהנים חייבים במחצית השקל, אין ממשכנים אותם, מפני כבודם.

- **"מ"מ שמכבדים אותם שלא למשכנם, כי עבודת הקרבנות עליהם.**

- **וי"מ שמכבדים אותם, כי נאמר בהם "וְקִדְּשֵׁתוּ" (ויקרא כ"א ח').**

ואף שמעיקר הדין חייבים להביא, אין איסור בכך שלא משכנו אותם, כי כן תנאי בי"ד, למחול לכהנים אם לא הביאו, [כעין מה שיתבאר בעזה"י, שהתנו שתורמים על העתיד לגבות אף שעדיין לא גבו].

דף ד

הלכה ד'

נוכרי שרצה לתת מחצית השקל

או להביא איזה קרבן

נאמר, **"דִּבֶּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶמַּרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיב קֶרְבָּנוֹ לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל נִדְבוֹתָם אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַה' לַעֲלֹה" (ויקרא כ"ב י"ח)** ואמרו חכמים שהריבוי **"אִישׁ אִישׁ"**, בא ללמד שהכל שווים בדין זה, בין ישראל בין נוכרים, ומכאן שהנוכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל.

אכן כל זה בקרבנות נדבה, אבל קרבנות חובה, [כגון חטאות ואשמות], אין הנוכרים מביאים

ומאחר שאין הנוכרים מביאים קרבנות חובה, אינם יכולים להיות שותפים בקרבנות ציבור, שהם קרבנות חובה, ולכן אם רצו לתת מחצית השקל, שיהיה להם חלק בקרבנות ציבור, אין מקבלים מהם.

כותי שרצה לתת מחצית השקל או להביא איזה קרבן

הכותים הם הנוכרים שהעלה מלך אשור לשומרון, ונתגייירו מאימת אריות שהיו טורפים אותם, אולם לא היתה גירותם שלימה, ועדיין היו עובדים לאלוהיהם. ונחלקו חכמים בדינם.

לדעת רבי – כותים אלו דינם כנוכרים לכל דבר, [שגוייר שנתגייירו מאימת האריות אינו כלום], **ואם כן דינם כמבואר לעיל, שמקבלים מהם קרבנות נדבה בלבד, ולא קרבנות חובה, ולא מחצית השקל.**

- ולדברי רבי בא, משנתנו כדעת רבי, שבין מחצית השקל, ובין כל קרבנות חובה, אין מקבלים לא מנכרים ולא מכותים.

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל – מעיקר הדין הכותים דינם כישראל לכל דבר, ולכן יכולים להביא קרבנות נדבה, וקרבנות חובה, ומחצית השקל, [ומעיקר הדין, יכולים להביא כל זאת אף על פי שהם מומרים, כי דווקא מומר ישראל אינו מקריב קרבנות, אבל מומר גר מקריב קרבנות. אלא שכל זה מעיקר הדין], **אולם אמרו חכמים שאין לקבל מהם מחצית השקל, שלא יהא להם חלק עם ישראל בקרבנות ציבור,** כמבואר בספר עזרא, שכששלחו הכותים לסייע לבני ישראל לבנות את בית המקדש, "וַיִּגְשׁוּ אֶל זֶרְבָבֶל וְאֶל רָאשֵׁי הָאֲבוֹת וַיֹּאמְרוּ לָהֶם נִבְנֶה עִמָּכֶם כִּי כָכֶם נִדְרֹשׁ לְאַלְקֵיכֶם וְלֹא־אֲנַחְנוּ זִבְחִים מִימֵי אֶסֶר חֲדָן מִלְכָּךְ אֲשׁוּר הַמַּעֲלָה אֲתָנוּ פֹּה. וַיֹּאמְרוּ לָהֶם זֶרְבָבֶל וַיִּשׁוּעַ וַיֹּשָׁאֵר רָאשֵׁי הָאֲבוֹת לִישְׁרָאֵל לֹא לָכֶם וְלָנוּ לְבָנוֹת בֵּית לְאַלְקֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ יַחַד נִבְנֶה לַה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל פֶּאֶשֶׁר צִוְּנוּ הַמֶּלֶךְ כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרֶס" (עזרא ד' ב'-ג'), וכן אמר נחמיה, "וְאֶשִׁיב אוֹתָם דָּבָר וְאֹמַר לָהֶם אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם הוּא יַצְלִיחַ לָנוּ וַיִּאֲנַחְנוּ עֲבָדָיו נָקוּם וַיִּבְנִינוּ וְלָכֶם אֵין חֵלֶק וְצִדְקָה וְזִכְרוֹן בִּירוּשָׁלַם" (נחמיה ב' כ').

- ולדברי רבי אלעזר, משנתנו כדעת רבן שמעון בן גמליאל, ומה שאמרו בסיפא שאין מקבלים מהם קרבנות חובה, מדובר בנוכרים בלבד, אבל מכותים מקבלים קרבנות חובה של יחיד, ורק מחצית השקל אין מקבלים מהם.

אולם הקשו על דברי רבי אלעזר, כי לא יתכן שהסיפא מדברת בנוכרי, שהרי מבואר בה, שאין מקבלים קרבנות זבים וזבות, ואין להעמיד דין זה בנוכרי, שאינו יודע מחיוב זה כלל, אלא בכותי שידוע מחיוב זה.

^א "ולא" כתיב.

קבלת ממון לבדק הבית

מנוכרים או כותים

בתחילת הבנין, לדברי הכל, אין מקבלים מהם שום ממון לצורך בנין הבית, כי יש לחוש שכוונתם להשתתף בבנין, כדי לגרום לרפיון בבניה, [שעל ידי שותפותם, יוכלו לומר דעתם בכמה עניינים, ותמיד יכוונו לדבר שיגרום רפיון בבניה], כמו שמצינו בבית שני, "וְיָהִי עִם הָאָרֶץ מְרַפִּים יְדֵי עַם יְהוּדָה וּמִבְהָלִים"^א אותם לבנות. וסִכְרִים גְּלִיהֶם יוֹעֲצִים לְהַפֵּר עֲצָתָם כֹּל מִי כּוֹרֵשׁ מִלֶּךְ פָּרַס וְעַד מַלְכוּת דָּרְגוּשׁ מִלֶּךְ פָּרַס" (עזרא ד' ד'-ה').

ולבסוף, כלומר אחר שנשלם הבנין, ומעתה לא בא הממון לצורך הבניה, אלא לצורך חיזוק הבנין הבנוי [=בדק הבית], יש חילוק בדבר.

דבר מסוים, כלומר דבר שנקבע בבנין כמו שהוא, שעל ידי זה שם הנודב עליו, לומר פלוני נדבו, כגון אמה כליא עורב^ב, **לדברי הכל אין מקבלין מהם**, וזאת משני טעמים. (א) **משום שגנאי** הוא לנו שאנו צריכים לקבל מהם. (ב) **ועוד משום שהם מתפארים בכך**.

אבל דבר שאינו מסוים, כגון מים ומלח, **נחלקו בו חכמים**, אם מקבלים מהם לצורך בדק הבית.

לדברי רבי יוחנן – מאחר שבטלו כל הטעמים הנ"ל, [שכן אין כאן חשש רפיון, כי הבית כבר בנוי. ואין הדבר מסוים, שיהיה בו גנאי לנו, ותפארת להם], **לפיכך מקבלים מהם**. [ומה ששינונו, שאין מקבלים מהם, הוא באחד משני האופנים האסורים, כלומר, או בתחילת הבנין, או דבר מסוים].

ולדברי רבי שמעון בן לקיש – לא חילקו חכמים בדבר, ומאחר שאמרו לא לקבל מהם לבדק הבית, **אין מקבלים מהם כלל**, אף אחרי שנשלם הבנין, ואף דבר שאינו מסוים [ולפירוש תקלין חדתין, ריש לקיש למד זאת מהכתוב, "לֹא לָכֶם וְלָנוּ לְבָנוֹת בֵּית לְאַלְקִינוּ", שלא חילק הכתוב בדבר, ובכל האופנים אין לקבל מהנוכרים לבדק הבית]. [ומה ששינונו, שנכרים נודרים ונידורים, אין הכוונה לנדרי בדק הבית, אלא הכוונה לשני אופנים של הבאת קרבן נדבה, האחד הוא שהנוכרי נודב מעצמו, שאומר מעצמו הרי עלי עולה, והשני שנידב על

^א "ומבִּלְהִים" כתיב.

^ב טבלאות של אמה היו עושים, והן חדין כסכין סביבותיהם, ומסמרים חדין בכולן, ומחפין בהן גגו של היכל למנוע את העורבים מלישב. [רש"י במסכת שבת דף צ']. הגג כלה ומקצר למעלה עד כאמה, ומחפין אותו שם בברזל ובמסמרים כדי שלא ישבו העורבים עליו, זהו לא חשיב כבנין. [רש"י במסכת מועד קטן דף ט'].
 לקיטור@outlook.com

ידי אחרים, ששמע שישראל מתנדב עולה, ואמר, מה שאמר זה עלי^א.

ומבואר, שדין זה, שאין מקבלים מהנוכרים לבדק הבית, אמור רק במקום שכוונתם היתה להקדש בדק הבית, אבל כשכוונתם היתה לגבוה, כגון שאמרו ערכי עלי, בממון שמביא, קונים כלי שרת.

והסיבה לכך, כי לא אמרו שאין מקבלים מהנוכרי לבדק הבית אלא כשזו כוונתו, אבל כשכוונתו של הנוכרי לגבוה, עושים בה אפילו דבר המסוים לבדק הבית.

ומהטעם הזה כשהביא הנוכרי נסכים עם קרבנו, ונשאר מהנסכים, דין המותר הזה כשאר מותר נסכים, שקונים בו כלי שרת, כי מאחר שכוונתו של הנוכרי היתה לגבוה, עושים בה אפילו דבר המסוים.

כן ביאר בעל תקלין חדתין, שכלי שרת הבאים ממותר נסכים וערכין, נחשבים דבר מסוים, והסיבה שמקבלים מהנוכרים, כי מדובר באופנים, שלא היתה כוונתם לבדק הבית אלא לגבוה.

אכן בעל קרבן העדה פירש, שמחמת הסברא הזו, שהיתה כוונתם לגבוה, יש להחשיב את כלי השרת הבאים מהממון כדבר שאינו מסוים, כי אין שמו של הנוכרי עליהם, שהרי כוונתו היתה לנסכים וערכין, והקדש קונה בממון כלי שרת.

ואם כן, דין זה שמקבלים מהנוכרי באופן הזה, מתיישב רק לסברת רבי יוחנן, האומר, שדבר שאין מסוים מקבלים מהם. אבל לדעת רבי שמעון בן לקיש, גם דבר שאינו מסוים אין מקבלים מהם.

והסיבה שגם לדעת רבי שמעון בן לקיש מקבלים מהם לכלי שרת, כי נאמר "לא לְכֶם וְלָנוּ לְבָנוֹת בֵּית לְאֱלֹהֵינוּ", ללמד, שרק לצורך הבנין אין מקבלים מהם, אבל לצורך כלי שרת, מקבלים מהם.

-

ולדברי רבי חלקיה אמר רבי סימון, מאחר שנאמר "וְלְכֶם אֵין חֶלֶק וְצִדְקָה וְזָכְרוֹן בִּירוּשָׁלַם", לא רק לצורך בנין הבית אין מקבלים מהנוכרים, אלא אף לצורך בנין ירושלים, ובכלל זה לאמת המים, ולחומת העיר ומגדלותיה.

^א וגרסת הגר"א, שישראל שמע שנוכרי אומר הרי עלי עולה, ואמר הישראל, מה שאמר זה עלי.

חיוב קלבון של מחצית השקל

לדעת תנא קמא – מי שנותן מטבע בשווי מחצית השקל ממש, [שהוא המטבע הנקרא בימי חז"ל שקל, כי שקל של תורה היה נקרא בזמנם סלע, ומחצית הסלע היה קרוי שקל], אינו צריך להוסיף על כך כלום. אבל אם נותן מטבע גדולה יותר, כגון סלע, על מנת לקבל עודף. או שנותן מטבעות קטנים כגון שני דינרים, שיצטרפו למחצית השקל. עליו להוסיף קלבון, הוא מעה קטנה של שטר השולחני על חילוף המטבעות, שכן שטר השולחני צריך הוא להביא, ולא הקדש, כדי שיהא להקדש מחצית השקל שלימה.

ולדעת רבי מאיר – אף הנותן מטבע של מחצית השקל ממש, חייב להוסיף עליו מעה קטנה לקלבון, והסיבה לכך, כי נאמר, "זֶה יִתְּנוּ כָּל הַעֲבָרִים עַל הַפְּקָדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה'" (שמות ל' י"ג), מלמד, שכמין מטבע של אש הוציא הקב"ה מתחת כסא כבודו, והראהו למשה, ואמר לו, "זֶה יִתְּנוּ", כלומר כזה יתנו, ללמד, שיש לתת ממש כמטבע שהראה ה' למשה, ולא פחות, ומאחר שאין כל המטבעות שווים, ויתכן שמטבע שנתן חסר מעט, לעולם יש להוסיף מעט, שיהא השיעור שלם בוודאי.

אכן לדברי הכל, אין חייבים בקלבון, [כל אחד כפי דעתו], אלא אלו שממשכנים אותם על מחצית השקל, כלומר (א) לויים (ב) ישראלים (ג) גרים (ד) ועבדים משוחררים.

אבל אלו שאין ממשכנים אותם על כך (א) כהנים (ב) נשים (ג) עבדים (ד) וקטנים, מאחר שכשהם מביאים, לפנים משורת הדין מביאים, אינם חייבים בקלבון. בין כשהביאו הם עצמם, ובין כשאחר נתן בעבורם, ואפילו כשנתן בעבורם בתורת הלוואה, על מנת שיפרעו לו. [אבל אם נתן בעבורם במתנה, אפילו נתן בשביל אלו שממשכנים אותם, פטור מקלבון, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

חיוב קלבון לשנים

שהביאו יחד סלע שלם

לדעת תנא קמא – מאחר שחיוב קלבון אינו אלא בשביל שטר השולחני המחליף את המטבעות, כששנים הביאו יחד סלע [=שקל] שלם, די בתוספת קלבון אחד לשניהם, שכן די בהחלפה אחת של הסלע לשני חצאים.

ולדעת רבי מאיר – מאחר שחיוב קלבון הוא מהתורה, שתהא מחצית השקל שלימה בוודאי, גם כששנים הביאו יחד סלע [=שקל] שלם, על כל אחד מהם להביא קלבון בפני עצמו, להשלמת שיעור מחצית השקל שלו.

חוב קלבון כשנותן סלע שלם על מנת לקבל עודף את מחציתו

א. כדברי רבי אלעזר.

לדעת תנא קמא – הנותן סלע על מנת לקבל עודף של חצי סלע, מוסיף קלבון אחד לשכר השולחני.

ולדעת רבי מאיר – הנותן סלע על מנת לקבל עודף של חצי סלע, מוסיף שני קלבונות, קלבון אחד לשכר השולחני, וקלבון שני לצאת ידי חובת מחצית השקל מהתורה, שכן לדעת רבי מאיר אף הנותן מחצית השקל ממש, צריך להוסיף קלבון, שיהא השיעור שלם. [ומשנתנו בה מבואר שחייב בשני קלבונות היא כדעת רבי מאיר].

ב. כדברי רב.

לדעת תנא קמא – הנותן סלע על מנת לקבל עודף של חצי סלע, מוסיף שני קלבונות לשכר השולחני. שכן יש כאן שתי פעולות של שלחני שיש לו ליטול עליהן שכר. פעולה אחת היא, שהוא פורט את הסלע לשני חצאים. ופעולה שניה היא, שהוא מקבל סלע, ומחזיר עודף את מחציתו. ומאחר שעושה שתי פעולות, יש לשלם על כך שני קלבונות^א. [ומשנתנו בה מבואר שחייב בשני קלבונות היא כדעת תנא קמא].

ולדעת רבי מאיר – הנותן סלע על מנת לקבל עודף של חצי סלע, מוסיף שלושה קלבונות, שנים לשכר השולחני כנ"ל. ואחד לחיוב תורה של מחצית השקל.

ובתוספתא מבואר כדברי רבי אלעזר. אבל דעת רב, שהמשנה חולקת בזה על התוספתא.

חוב קלבון כשנותן מחצית השקל בשביל חבירו

בכל האופנים שחייבים בקלבון, חייבים בו, בין כשהחייב עצמו הביא את שקלו, ובין כשאחר נתן בעבורו בהלוואה, על מנת שישלם לו.

אבל הנותן בשביל חבירו העני במתנה, מאחר שאין לחבירו כלום, כל מה שנותן בעבורו

^א כן נראה לכאורה מלשון תקלין חדתי. ולא זכיתי להבין זאת, הלא לכאורה אין כאן אלא פעולה אחת, שהוא פורט סלע לשני חצאים. ומאחר שיש בידו חצי סלע, נותן אותו, ובזה אין כאן פעולת שלחני. ויל"ע בדבר.

הוא רווח להקדש, ולכן די בכך שיתן מחצית השקל, ואין צריך להוסיף קלבון^א.
והוא הדין כשהאב נותן בשביל בניו שלא על מנת שיחזירו לו, הרי זה פטור מקלבון.

בהמות שותפות פטורות ממעשר

נאמר, "וְכָל פֶּטֶר שֶׁנֶּגְרַבְהֶמָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ הַזֵּכְרִים לַה'" (שמות י"ג י"ב) "לָךְ" לבדך, ולא של שותפות. ומכאן למדו חכמים, שבהמות של שותפות פטורות ממעשר בהמה.

חייב קלבון ומעשר בהמה

אצל אחים שותפים

אחים שמת אביהם וירשוהו, ועדיין לא חלקו את רכושו, [=תפוסת הבית], הן לעניין מחצית השקל, והן לעניין מעשר, נחשב הרכוש כאילו הוא ביד האב.

ולכן כשנוטלים מהירושה למחצית השקל, הרי זה כמו שאביהם נותן בעבורם, ופטורים מקלבון.

וחייבים לתת מעשר בהמה מהעדר שירשו, כי אינו נידון כעדר של שותפים, אלא כעדר אביהם, [וענין זה למדוהו מהריבוי "וְהָיָה", ללמד שעדר של תפוסת הבית חייב במעשר].

לדעת רבי אלעזר – כן הדין אם חלקו את הירושה באופן שמכל מין נטל כל אחד חלקו, כלומר חלקו את כל הגדיים בין כולם, וכן את כל התיישים בין כולם, **ולאחר מכן חזרו ונשתתפו.** והסיבה לכך **כי** לדעת רבי אלעזר יש ברירה כלומר כשנטל כל אחד את חלקו הראוי לו אנו אומרים שנתברר שזהו החלק שירש מאביו והרי הוא אצלו בתורת ירושה. ולכן כשחזרו ונשתתפו שוב, חזר הדבר לקדמותו להיות כל הירושה אחת.

אבל כשמתחילה חלקו לפי דמים, שנטל האחד תישישים והאחד גדיים כנגדם, בזה אין לומר שכל אחד נטל את חלקו המגיעו, כי וודאי דרך הירושה היא להיות חולקים בכל דבר בשווה, אבל כשחולקים לפי דמים, נחשב כל אחד מוכר לחבירו חלקו במין זה תמורת חלקו במין אחר, ואם כן לא בא ממון כל אחד לידו בתורת ירושה, אלא בתורת

^א לכאורה דין זה הוא כדעת תנא קמא, שהקלבון אינו חלק ממחצית השקל, אלא שכר החילוף. אבל לדעת רבי מאיר, שהקלבון הוא השלמת מחצית השקל, אם לא יתן קלבון, הרי הוא כנותן רבע שקל, ולכן מסתבר שגם כשנותן בעבור חבירו במתנה, יוסיף קלבון. ויל"ע בדבר.

מקח, ובטל שם ירושה מהממון, ואם חזרו ונשתתפו, אין להחשיבם אלא כשאר שותפים. ולכן ממעשר בהמה הם פטורים כדין שותפים שפטורים ממעשר בהמה. ובקלבון הם חייבים כי דינם כנותנים מעשר שני מממון שלהם ולא כמי שאביהם נותן בעבורם.

ולדעת רבי יוחנן – גם באופן הראשון, כלומר שחלקו את הירושה באופן שחלקו כל מין ומין לכל היורשים, אין לומר, שכל אחד נטל את חלקו המגיעו, כי אין ברירה, כלומר כשנטל כל אחד את חלקו הראוי לו, אין לומר שנתברר שזהו החלק שירש מאביו, והרי הוא אצלו בתורת ירושה, אלא נחשב כל אחד מוכר לחבירו מחלקו תמורת מה שמקבל מאחיו, ולא בא ממון כל אחד לידו בתורת ירושה אלא בתורת מקח, ובטל שם ירושה מהממון, ואם חזרו ונשתתפו, אין להחשיבם אלא כשאר שותפים. ולכן ממעשר בהמה הם פטורים, כדין שותפים שפטורים ממעשר בהמה. ובקלבון הם חייבים, כי דינם כנותנים מעשר שני מממון שלהם, ולא כמי שאביהם נותן בעבורם.

דף ה

חלקו רק נכסים או רק בהמה

נתבאר שנכסים שלא חלקו אותם היורשים כלל, נחשבים תפוסת הבית, [פטורים מקלבון, וחייבים במעשר בהמה]. ונכסים שחלקו, [י"א דווקא לפי שו"י. וי"א בכל אופן], וחזרו ונשתתפו, נחשבים כשותפות, [חייבים בקלבון, ופטורים ממעשר בהמה].

והנה, כשמחצה מהירושה היו בהמות, ומחצה מהירושה שאר נכסים, דינם כל אחד לעצמו.

ולכן אם חלקו רק את הבהמות [וחזרו ונשתתפו], ולא [חלקו כלל] שאר נכסים. בבהמות דינם כשותפים, ופטורים ממעשר בהמה. ובשאר נכסים דינם כיוורשים, ופטורים מקלבון.

ואם חלקו רק את שאר הנכסים [וחזרו ונשתתפו], ולא [חלקו כלל] את הבהמות. בשאר נכסים דינם כשותפים, וחייבים בקלבון. ובבהמות דינם כיוורשים, וחייבים במעשר בהמה.

יוצא מכלל זה, כשהיו הבהמות עיקר הנכסים, שאז אפילו אם חלקו שאר נכסים [וחזרו ונשתתפו], ולא [חלקו כלל] את הבהמות, מאחר שהבהמות עיקר הנכסים, הרי

הנכסים כמי שלא חלקו כלל, ופטורים מהקלבון, וחייבים במעשר בהמה.

וביארנו בגמרא, שהטעם לכך שפטורים מקלבון, אף על פי שחלקו שאר נכסים, כי הלא מביאים הם יחד את שקליהם, ומאחר שאת השקלים עצמם מביאים יחד, הרי הם כמי שלא חלקו, והרי הם נספחים לבהמות שלא חלקו, ולא לשאר נכסים שחלקו, ולכן פטורים מקלבון, כנותנים מחצית השקל מממון שלא חלקו. [ולכאורה לפי זה, דווקא באופן הזה מועיל רוב בהמות ללכת אחריו אף לענין קלבון, כשחלקו מיעוט שאר ממון ולא בהמות, אבל כשחלקו רוב בהמות ולא מיעוט שאר ממון, בזה כל אחד נידון לעצמו ואין הולכים אחר רוב בהמות לענין קלבון, ולכן פטורים מקלבון, וממעשר בהמה. ויל"ע בדבר].

היא שני אחין שירשו את אביהן

היא שני גיסין שירשו את חמיהן

אמר רבי בא בשם אבא בר רב הונא, היא שני אחים שירשו את אביהם, היא שני גיסים שירשו את חמיהן.

- מפירוש בעל תקלין חדתין נראה, שדברים אלו באו ליישב קושיה שהקשו על הסברא הנ"ל, שכשחלקו מיעוט נכסים ולא רוב בהמות, מאחר שנותנים למחצית השקל יחד, נחשבים כמו שלא חלקו בו ופטורים מקלבון, אם כן אפילו חלקו הכל, אם באים לתת למחצית השקל יחד, יחשבו כמי שלא חלקו בו ויהיו פטורים מקלבון. ועל זה תירצו, שדווקא כשיש לתלות את שותפותם בירושה, כגון שבבהמות עודם יורשים, אז ניתן לומר שבמחצית השקל שנותנים, גם כן נחשבים כיוורשים, אבל כשאין כאן ירושה כלל, כי חלקו הכל, אף שחזרו ונשתתפו, הרי הם כשאר שותפים, כגון שני גיסים, שאין צירופם בנתינה פוטרם מקלבון.

- ומפירוש בעל קרבן העדה נראה, שדברים אלו הם דין בפני עצמו, שבאו ללמד, שאין חילוק בין יורשים דאוריתא, כשני בנים, לבין יורשים מדרבנן, כשני גיסים^א, מאחר שנחשבים כיוורשים, פטורים מקלבון.

^א אפשר שזה כדעת האומרים ירושת הבעל דרבנן, וכגון שמת חמיהם, ואחר כך מתו נשותיהם, שהגיסים יורשים את ירושת חמיהם מדרבנן.

שיעור הקלבון

לדעת רבי מאיר – הקלבון שיש להוסיף על מחצית השקל, שיעורו **מעה כסף**.

ולדעת חכמים – הקלבון שיעורו **חצי מעה כסף**.

להיכן הקלבונות נופלים

א. לדעת רבי מאיר – הקלבונות שמוסיפים על מחצית השקל, דינם כמחצית השקל עצמו, [שהרי לדעת רבי מאיר, באים להשלמת שיעורו, כפי שנתבאר לעיל], ולפיכך נותנים אותם **עם מחצית השקל, לקנות בהם קרבנות ציבור**.

ב. ולדעת רבי אלעזר – הקלבונות הבאים עם השקלים, מביאים בהם עולות **נדבה** של ציבור.

ג. ולדעת רבי שמעון שזורי – הקלבונות הבאים עם השקלים, עושים מהם **ריקועי זהב וציפוי לבית קודש הקדשים**.

ד. ולדעת בן עזאי – הקלבונות הבאים עם השקלים, **היו נותנים אותם לשולחנים בשכרם**, שהיו השלחנים גובים את השקלים במדינה בשביל הקדש.

ה. ויש אומרים – הקלבונות הבאים עם השקלים **היו להוצאות הדרך** להבאת השקלים שגבו במדינה לירושלים. וי"מ להוצאת דרכים של שולחנים, שהיו תחילה במדינה, ואחר כך באו לירושלים.

סליק פרק באחד באדר

פרק שני מצרפין שקלים

דף ה

הלכה א'

מצרפין שקלים לדרכונות

בני העיר שקבצו שקליהם, מותרים להחליפם בדרכונות, שהם מטבעות זהב, שכל אחת שווה כמה מטבעות של כסף, וכך יקלו עליהם את משוי הדרך.

ודווקא למטבעות, ניתן להמיר את השקלים, אבל אין ממירים אותם לדבר אחר, אף לא למרגליות השוות הרבה, שבכך יקל משא הדרך מאוד. והסיבה שאין ממירים את השקלים בדבר שאינו מטבע, כי כל דבר שאינו מטבע, עלול לאבד מערכו ביחס למטבעות שנתנו, ונמצא הקדש נפסד, מה שאין כן מטבעות אחרים, אינן מאבדות את ערכן, ביחס למחצית השקל, ואין הקדש נפסד.

ומבואר, שדווקא למחצית השקל אמרו, שפודים רק במטבעות, אבל שאר הקדשות, פודים בכל כסף או שווה כסף.

מקום השופרות

היו נותנים את השקלים בשופרות, הן כמין תיבות שפיהן צר, [שלא יוכל כל אדם להוציא מהן מטבעות שבתוכן], ומבואר, ששופרות שהיו לצורך השקלים הבאים בכל שנה [=תקלין חדתינן], היו גם במקדש וגם במדינה.

אבל שופרות שהיו לצורך נתינת שקלים ישנים [=תקלין עתיקין] של מי שלא הביאו בשנה שעברה, וצריכים להביא השנה תחתיהם^א, היו במקדש בלבד.

בני העיר ששלחו שקליהם ונגנבו או אבדו

כבר נתבאר, שכל ישראל היו שולחים שקליהם, לתת אותם בלשכה שבמקדש, ומאותה לשכה היו הגזברים נוטלים [=תורמים] שיעור מסוים [שיתבאר בעזה"י בפרק שלישי],

^א ואין קונים בהם קרבנות ציבור, אלא דברים אחרים, כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך.

וממנו היו קונים קרבנות ציבור בשביל כל ישראל, אף בשביל אלו שלא נמצאו שקלים שלהם בין השקלים שנטל הגזבר.

ולהלן יתבאר בעזה"י מה הדין, כששלחו בני העיר את שקליהם ביד שליח, עד מתי המעות ברשותם, וממתי נכנסו המעות לרשות הקדש.

א. אבדו השקלים קודם שנתרמה תרומה.

לדברי הכל, כל זמן שלא תרמו הגזברים מעות מהלשכה, לקנות בהם קרבנות ציבור, המעות שביד השליח, בחזקת בני העיר, והשליח נחשב כשומר את המעות בעבורם.

ולפיכך, כשנגנבו המעות או אבדו, אם היה השליח שומר חנם, נשבע לבני העיר שבועת השומרים, ופטור מלשלם להם [כדין שומר חנם]. ואם היה שומר שכר, חייב לשלם להם [כדין שומר שכר]. וכשהיה הדבר באונס, כגון שנגנב על ידי לסטים מזוין, או שאבדו המעות על ידי שטבעה ספינתו בים, אפילו היה השליח שומר שכר, נשבע לבני העיר שבועת השומרים, ופטור מלשלם להם [כדין שומר שכר].

ומאחר שלא יצאו בני העיר ידי חובת מחצית השקל, עליהם לשלוח מעות אחרים תחת הראשונים, [כשהשליח משלם להם תחת מה שאבד, ישלחו מעות אלו. וכשהוא פטור מלשלם להם, יתנו כל אחד פעם נוספת מכיסו].

ב. אבדו השקלים אחר שנתרמה התרומה.

לדעת משנתנו – כשהגזברים תורמים את הלשכה, ליטול משם מעות לקרבנות ציבור, דעתם, שבמעות שנטלים, יהא חלק לא רק לאלו שכבר הגיעו מעותיהם ללשכה, אלא אף לאלו שגבו מהם מעות ועוד לא הגיעו ללשכה, ועל אלו שעתידים לגבות מהם מעות [=תורמים על הגבוי ועל העתיד לגבות], ולפיכך מאחר שכבר תרמו בשביל כל אלו, מאותה שעה נחשב אותו ממון כמי שנכנס לרשות גזברים, ויצאו בעלים ידי חובתם, והשליח נחשב כשומר בשביל הקדש.

ואם כן, כשאבד הכסף או נגנב, אם היה השליח שומר חנם, נשבע לגזברים שבועת השומרים, ופטור מלשלם להם [כדין שומר חנם]. ואם היה שומר שכר, חייב לשלם להם [כדין שומר שכר]. וכשהיה הדבר באונס, כגון שנגנב על ידי לסטים מזוין, או שאבדו המעות על ידי שטבעה ספינתו בים, אפילו היה השליח שומר שכר, נשבע לגזברים שבועת השומרים, ופטור מלשלם להם [כדין שומר שכר].

ולדעת החולקים על משנתנו – כשהגזברים תורמים את הלשכה, ליטול משם מעות לקרבנות ציבור, דעתם, לתרום רק עבור אלו שכבר הגיעו שקליהם ללשכה [=אין

תורמים לא על הגבוי ולא על העתיד לגבות], ולפיכך בני העיר ששקליהם אבדו מהשליח, ולא באו ליד הקדש, לא יצאו ידי חובה, ועליהם לשלוח שקלים אחרים תחת הראשונים, כדין שקלים שאבדו קודם שנתרמה התרומה.

שבועה על הקדשות

כלל בדינו, שאין נשבעים על ההקדשות, ולכן, אם שמר אדם ממון של הקדש, ואבד, פטור הוא משבועת שומרים.

לדעת חכמים – אין חילוק בדבר, וכל ממון קדוש בכלל זה שאין נשבעים עליו.

ולדעת רבי שמעון – יש חילוק בדבר, וממון הקדש שישראל חייב באחריותו, [כגון שנתחייב להביא קרבן עולה, והפריש בהמה לקיים חובתו, ואבדה, שחייב להביא אחרת], מאחר שאחריות הממון על ישראל, נחשב הא כממון ישראל, ונשבעים עליו.

שבועת השליח

נתבאר, ששליח ששלחו בידו שקלים, ואבדו השקלים, נשבע על כך שבועת שומרים, לבעלים או לגזברים.

לדברי רבי אלעזר – דין זה, שהשליח שאבדו ממנו השקלים, נשבע על כך שבועת שומרים, הוא רק כדעת רבי שמעון, האומר, שממון הקדש שישראל חייב באחריותו, נחשב כממון הדיוט, ונשבעים עליו. אבל לדעת חכמים, מאחר שהשקלים ממון הקדש, אם אבדו או נגנבו, אין השליח נשבע על כך שבועת שומרים.

והקשו על דברי רבי אלעזר הלא אף לדעת רבי שמעון אין להשביע את השליח אלא אם אבדו השקלים קודם התרומה שאז בני העיר חייבים באחריותם ויש להחשיב אותם כממון הדיוט אבל כשאבדו השקלים אחרי שנתרמה התרומה אין הגזברים חייבים באחריותם ולמה ישבע על כך הלא ממון הקדש שאין חייבים באחריותו מודה בו רבי שמעון שאין נשבעים עליו.

- ולפירוש בעל תקלין חדתינן מחמת הקושיה הזו נדחו דברי רבי אלעזר.

- ולפירוש בעל קרבן העדה ישבו את דברי רבי אליעזר ואמרו שאמנם אם אבדו המעות אחרי שנתרמה התרומה השליח אינו נשבע לגזברים שבועת שומרים ומה ששינוי שנשבע לגזברים הכוונה לכך שהוא נשבע לבני העיר במעמד הגזברים שאם רוצה ליטול שכרו מבני העיר עליו להישבע להם שעשה שליחותו כדין ומאחר שהיה בדבר הפסד להקדש עליו להישבע במעמד הגזברים.

ולדברי רבי יוחנן – דין זה, שהשליח שאבדו ממנו השקלים, נשבע על כך שבועת שומרים, **הוא כדברי הכל**, אף לדעת האומרים שאין נשבעים על ההקדשות כלל, **שכן** אף שמעיקר הדין השליח פטור משבועה, **תקנת חכמים היא שישבע**, ומהטעם הזה הוא נשבע הן לבני העיר, כשאבדו השקלים קודם שנתרמה התרומה, והן לגזברים, כשאבדו השקלים אחרי שנתרמה התרומה.

ומחמת התקנה הזו כשאבדו השקלים אחרי שנתרמה התרומה, אפילו אמרו בני העיר שיתנו שקלים אחרים תחת הראשונים, אין הדבר מועיל לפטור את השליח משבועה להקדש, שאין הקדש יוצא בלא שבועה.

הפריש שקלו ואבד

לדעת רבי יוחנן – מי שהפריש שקלו, הרי זה חייב באחריותו עד שימסרנו לגזבר, ולפיכך אם אבד קודם לכן, **עליו לתת אחר**.

וראיה לכך ממשנתנו, שבני העיר ששלחו שקליהם, חייבים באחריותם, עד שיכנסו לרשות גזבר על ידי התרומה.

ולדעת רבי שמעון בן לקיש – מי שהפריש שקלו, מיד יצא ידי חובתו, שכן כל מקום ששקלו מונח, הרי הוא ברשות גבוה, ומעתה אם אבד, **פטור מלתת אחר**.

ומה ששינינו במשנתנו, שבני העיר ששלחו ביד שליח, ואבד ממנו קודם שנתרמה תרומה, חייבים לתת אחר, אינו מעיקר הדין, אלא תקנת חכמים, שלא יזלו בהקדשות לשלוח על ידי שליח, אלא כל אחד יביא שקלו בעצמו, כי מצווה בו יותר מבשלוחו^א.

אבדו השקלים והפרישו

אחרים ונמצאו הראשונים

נתבאר שכששלחו בני העיר שקליהם ביד שליח ואבדו ממנו קודם שנתרמה תרומה עליהם להפריש שקלים אחרים תחת הראשונים.

^א כן פירש בעל קרבן העדה, ומבואר, שרק כששלחו על ידי שליח, ואבד, קנסו לשלם, אבל אם אבד מהבעלים, לא קנסו. אולם מפירוש בעל תקלין חזקוני משמע, שמחמת התקנה, גם כשאבד מהבעלים, חייב לשלם, כי קנסו אותו שלא שמר היטב. ומכל מקום יש נפקא מינה ממה שחייבו מחמת התקנה, ולא חיוב גמור, שכשאבד מהשליח, אינו נשבע שבועת שומרים מהתורה, אלא מדרבנן. ועוד שאם נגנבו מהבעלים, אין הגנב משלם כפל, כי אין זה ממון הדיוט.

ואם נמצאו השקלים הראשונים, אינם יכולים להניח מגבית אחת לשנה הבאה, אלא את שתי המגביות יתנו בשנה זו.

מגבית אחת תינתן למחצית השקל של שנה [=תקלין חדתיין] זו, לקנות בהן קרבנות ציבור. **ומגבית אחת** תינתן עם שקלי שנה שעברה [=תקלין עתיקין] שעושים בהם צרכים אחרים.

- י"א שהשקלים שהופרשו ראשונים, הם ינתנו לצורך שנה זו, להיות תקלין חדתיין.
- וי"א שהשקלים שמגיעים ראשונים לגזבר, הם הניתנים לצורך שנה זו, להיות תקלין חדתיין.

הלכה ב'

נתן מחצית השקל מממון

של מחצית השקל

כשאחד הפריש מחצית השקל בשביל עצמו, ונתן לחבירו כדי להוליכו לירושלים, והלך השליח, ונתן את מחצית השקל הזו בשביל עצמו.

אם נתן את מחצית השקל בשביל עצמו, בלא שיהא ניכר שנתן בשביל עצמו, **נחשב הוא כנותן בשביל חבירו, ודין פשוט הוא שאין כאן שום מעילה**, [והרי זה כגונב עולתו של חבירו, ומקריבה סתם, שעולה לבעליה].

אבל כשניכר שנתן בשביל עצמו [=במסוים], הרי זה מביא מחצית השקל של חבירו בשביל עצמו, **ויש כאן מעילה, כי יש לו הנאה מממון הקדש, שעל ידי ממון זה שנתן, ונראה כמי שנתן שקלו, לא ימשכנו אותו להביא מחצית השקל.**

לדעת משנתנו – כל ששקל השני לעצמו אחרי שנתרמה התרומה, [כלומר אחרי שנטלו גזברים מהמעות הבאים ללשכה פעם אחת לצורך קרבנות ציבור], **נחשב כנהנה מממון הקדש, כי מיד כשנתרמה התרומה, נתקדשו המעות שנתן הראשון**, שהרי תורמים על הגבוי ועל העתיד להיגבות, וכשנהנה מהן השני, מעל.

וביארנו בגמרא, שדין זה שבשעת התרומה המעות מתקדשים, הוא כדעת רבי שמעון, האומר, שמשעה שנתרמה התרומה, משלמים במעות הללו למספקים קרבנות למקדש, ואין חוששים שלא יספקו כראוי, ואם כן, בשעת התרומה, נתקדשו המעות, ומאותה שעה הנהנה בהן מעל.

אולם לדעת רבי – אין משלמים במעות אלו למספקי הקרבנות, אלא לאחר שקרבו הקרבנות, ואם כן בשעת התרומה, עדיין לא נתקדשו המעות, שעדיין אין לתת אותם לצורך הקרבנות, ורק אחרי שקרבו קרבנות, נתקדשו המעות. ולכן, אין השני מועל במעות הראשון, אלא אם כן נתן בשביל עצמו את שקלו של ראשון, אחרי שכבר קרבו קרבנות, ונתקדשו מעות מחצית השקל.

- אמנם לדעת מקצת החכמים, גם באופנים שנתן השני בשביל עצמו, אחרי שכבר נתקדשו המעות הללו, אין לחייבו קרבן מעילה, אלא אם כן ידוע שלאחר מכן יתרמו מעות אלו שנותן בשביל עצמו, ויקנו בהן קרבנות, אבל אם אותן מעות שנותן, ישארו בלשכה, ולא יתרמו, אין כאן מעילה, כי אין מעילה בשיריים. וכשאין לדעת אם יתרמו המעות הללו או לא, מספק אין לחייבו על המעילה. והאופן שבו יתחייב קרבן מעילה הוא, כשעושים כמו שעשו של בית רבן גמליאל, שהיו דוחקים את כל המעות לקופה, שלא יהיו שיריים כלל.

- ולדעת רבי מאיר, גם אם אותן מעות שנותן, ישארו בלשכה, ולא יתרמו, יש כאן מעילה, כי לדעתו יש מעילה בשיריים.

העניין הנ"ל נתבאר על פי פירוש תקלין חדתי. ובעל קרבן העדה פירש באופן אחר.

נתן מחצית השקל ממון

של הקדש בדק הבית

מי שהיה בידו הקדש בדק הבית, והיה סבור שהוא חולין, ונתנו בשביל מחצית השקל, לדברי הכל לא מעל, אלא אם לבסוף תרמו את מחצית השקל שנתן, וקנו בו קרבנות ציבור.

והסיבה שבאופן הזה אינו מועל מיד, [כדין מי שנתן למחצית השקל ממון שקדש למחצית השקל, שמיד בנתינתו מעל^א], כי דווקא כשמשנה מדבר לדבר, כגון זה, שמתחילה עמד הקדש לבדק הבית, ועתה מוציאו מכך, להיות מחצית השקל קדשי מזבח, אינו מועל עד שיפגום, ויועיל מה שעשה, ולכן רק כשהקריבו קרבן במה שנתן, מעל. מה שאין כן זה שלא שינה דבר, שמתחילה היה למחצית השקל, וגם עתה הוא למחצית השקל,

^א ומה שנחלק רבי לעיל, היינו שאין השוקל מועל, אלא אם כן כבר קרבו קרבנות משקלים של שנה זו, אבל בדבר זה הכל מודים, שאם כבר נתקדשו השקלים, [או על ידי התרומה כדעת רבי שמעון, או על ידי שקרבו קרבנות מאותה תרומה כדעת רבי], מעתה, זה שנוטל מהשקלים הקדושים בשביל לתת מחצית השקל לעצמו, מועל הוא מיד.

שמיד כשנהנה מעל.

נתן מחצית השקל מממון

של מעשר שני או שביעית

נאמר "אֶךְ בְּכֹרֶךָ אֲשֶׁר יִבְרַךְ לְךָ בְּהֶמְךָ לֹא יִקְדֹּשׁ אִישׁ אֶתֹּו אִם שׁוֹר אִם שֶׂה לְךָ הוּא" (ויקרא כ"ז כ"ו), ומכאן למדו חכמים שכל דבר שהוא קדוש אין קדושה נוספת חלה עליו.

ולפיכך מי שהיו בידו מעות מעשר שני, או מעות שביעית, ונתנם למחצית השקל, לא חלה עליהם קדושת מחצית השקל לקרבנות ציבור.

ותקנתו, שיביא סלע של חולין, ויאמר, מעות הללו שנתתי למחצית השקל, יהיו מחוללות על סלע זה, ונכנס הסלע תחתיהן לקדושת מעשר שני ושביעית, והן יוצאות לחולין, וחוזרות ומתקדשות למחצית השקל.

דף ו

הלכה ג'

המכנס מעות ואומר הרי אלו

א. למחצית השקל.

הכונס מעות מעט מעט, ובשעה שהתחיל לכנוס אמר, הרי אלו למחצית השקל, וכשבא למנותם לבסוף, מצא יותר ממחצית השקל. כל מה שנתן יתר על שיעור מחצית השקל, הרי הוא הקדש טעות, שכן כשנתנו, נתנו על דעת שיהיה להביא ממנו קרבנות ציבור, אבל עשה זאת מחמת טעות, שהיה סבור שעדיין לא כנס מחצית השקל. ונחלקו חכמים בדין זה.

לדעת בית שמאי – הקדש בטעות חל ונעשה הקדש, ולפיכך, כל המעות שאסף נתקדשו, להביא מהן קרבנות ציבור, ולכן יתן מהן כשיעור למחצית השקל, והשאר יהיו לנדבה, כלומר להקריב ממנו עולות נדבה של ציבור, [הקריבים כשהמזבח בטל].

ולדעת בית הלל – הקדש בטעות אינו הקדש, ולפיכך לא נתקדשו אלא מעות בשיעור מחצית השקל, וכל השאר יהיו חולין.

ב. לחטאתו.

הכונס מעות מעט מעט, ובשעה שהתחיל לכנוס אמר, הרי אלו לחטאתי, וכשבא למנותם לבסוף, מצא יותר ממה שהיה צריך כדי לקנות בהמה לחטאתו.

לדברי הכל, כל הנותר יהיה לנדבה, כלומר להקריב ממנו עולות נדבה של ציבור, [הקריבים כשהמזבח בטל].

ולדברי רבי יוסי, ביאר רבי שמעון את החילוק בין שקלים לחטאת, [לדעת בית הלל], שהשקלים יש להם קצבה, שאין אדם יכול להביא יותר מהשיעור, ולכן מה שנתן יותר מהשיעור, הקדש טעות הוא, ואינו קדוש. אבל חטאת, אין לה קצבה, שהרי יכול לקנות בהמה גדולה יותר לחטאתו, ואם כן, אין לומר במעות היתירות שקדשו בטעות, אלא כדין קדשו, ומכל מקום, מאחר שלבסוף לא נצרך להם, יביא בהם נדבה.

הנוטל מעות ואומר הרי אלו

א. למחצית השקל.

הנוטל מעות הרבה בידו, ואומר, הרי אלו למחצית השקל, נחלקו אמוראים בדיון המעות היתרים.

לדברי רבי יוסי בשם רבי אלעזר – באופן הזה, מאחר שיודע שיש בידו יותר ממחצית השקל, ואף על פי כן אומר על כל המעות שיהיו למחצית השקל, אין זה הקדש טעות, אלא מדעת הקדיש את כל המעות, ולכן לדברי הכל, [בין לבית שמאי ובין לבית הלל], כל המעות קדושים לקרבנות ציבור, השיעור הראוי למחצית השקל יהא למחצית השקל, והשאר יהיה לנדבה.

ולדברי רבי חייא ורבי ביבא בשם רבי אלעזר – באופן הזה, מאחר שיודע שיש בידו יותר ממחצית השקל, אין לומר שהקדיש בטעות יותר ממחצית השקל, שהרי לא היתה לו סיבה לטעות, כי יודע שיש כאן יותר ממחצית השקל, ואי אפשר להקדיש יותר ממחצית השקל, ולפיכך, לדברי הכל [בין לבית שמאי ובין לבית הלל], לא קדשו המעות אלא בשיעור מחצית השקל, וכל השאר חולין.

ב. לחטאתו.

הנוטל מעות הרבה בידו, ואומר, הרי אלו לקנות בהן חטאתי, ולא היה צריך את כולן. לדברי הכל, כל הנותר יהיה לנדבה, כלומר להקריב ממנו עולות נדבה של ציבור.

ולדברי רבי חייא ורבי ביבא, ביאר רבי שמעון את החילוק בין שקלים לחטאת, [לדברי הכל], שהשקלים יש להם קצבה, שאין אדם יכול להביא יותר מהשיעור, ולכן מה שנתן יותר מהשיעור, לא נתכוון להקדישו כלל, והרי הוא חולין. אבל חטאת, אין לה

קצבה, שהרי יכול לקנות בהמה גדולה יותר לחטאתו, ואם כן, אין לומר במעות היתירות שקדשו בטעות, אלא כדין קדשו, ומכל מקום, מאחר שלבסוף לא נצרך להם, יביא בהם נדבה.

האומר שאביא מהן

א. למחצית השקל.

הכונס מעות מעט מעט, ובשעה שהתחיל לכנוס אמר, "שאביא מהן למחצית השקל", או נטל מעות הרבה בידו, ואמר, "שאביא מהן למחצית השקל", לדברי הכל, לא נתקדשו מהמעות אלא מחצית השקל, **והשאר חולין**, כי כשאמר "שאביא מהן", הרי זה כאילו אמר בפירוש "ומה שישאר יהא חולין".

ב. לחטאתו.

הכונס מעות מעט מעט, ובשעה שהתחיל לכנוס אמר, "שאביא מהן לחטאתי", או נטל מעות הרבה בידו, ואמר, "שאביא מהן לחטאתי", לדברי הכל, לא נתקדשו מהמעות אלא כפי מה שיקנה מהן חטאתו, **והשאר חולין**, כי כשאמר "שאביא מהן", הרי זה כאילו אמר בפירוש "ומה שישאר יהא חולין".

הפריש בטעות

א. היה פטור וסבור שחייב.

מי שהיה סבור שהוא חייב חטאת, והפרישו, ולאחר מכן נודע לו שטעה, [כגון שכבר הפריש ושכח], מה שהפריש בטעות, לא קדש.

וכמו כן מי שהיה סבור שהוא חייב במחצית השקל, והפרישו, ולאחר מכן נודע לו שטעה, [כגון שכבר הפריש ושכח], מה שהפריש בטעות, **לא קדש**.

ב. היה חייב אחת וסבור שחייב שתיים.

מי שהיה סבור שהוא חייב שתי חטאות [על שני חטאים], והפריש שתיים, ולאחר מכן נודע לו שטעה, ואינו חייב אלא **חטאת אחת**, **שניה שאינו צריך לה**, תהא רועה [עד שיהא בה מום, ואז נפדית, ויביא בדמיה נדבה].

ומי שהיה סבור שהוא חייב **בשתי מחציות השקל**, והפריש שתי מחציות, ולאחר מכן נודע לו שטעה, **הרי זה כמי שאמר, "הרי אלו למחצית השקל"**. שיש אומרים **שהמותר נדבה. ויש אומרים שהמותר חולין**.

קצבה למחצית השקל

נתבאר מדברי רבי שמעון לעיל, שמחצית השקל יש לו קצבה, כלומר שיעור קבוע שאינו משתנה.

ואמנם אין הכוונה שבכל הזמנים השיעור שווה, שכן רבי יהודה לימד, ששיעור זה נשתנה במשך הדורות.

א. כשעלו ישראל מגולת בבל, היו שוקלים דרכונות, כלומר נותנים מחצית המטבע הנקרא דרכון^א, והוא מטבע שהיה במלכות מדי [ושווה סלע ומחצה], ולפי שאז היו צריכים הרבה לעבודת הבית, לפיכך שקלו מטבעות גדולים.

ב. לאחר זמן כשנתבטל המטבע הראשון, והיה המטבע היוצא סלע, **החלו לשקול סלעים**, כלומר נותנים מחצית הסלע^ב, [והוא שיעור מחצית השקל של תורה].

ג. לאחר זמן, כשנתבטל המטבע הנקרא סלע, והיה יוצא מטבע של חצי סלע, **היו נותנים את המטבע הזה כולו, אבל לא נתנו להם לשקול דינרים**, שהם חצי המטבע הזה, **כי אין לפחות משיעור מחצית השקל של תורה**.

ומה שאמר רבי שמעון, שמחצית השקל יש לו קצבה, הכוונה לכך, שמאחר שקבעו איזה מטבע יביאו, מעתה כולם מביאים אותו דבר, ואין אחד יכול להרבות, ולא להמעיט, שנאמר, "הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט" (שמות ל"ט יו).

ועניין זה, שאין לפחות ממחצית השקל של תורה, מבואר בדברי נחמיה, "וְהַעֲמִדְנִי עֲלֵינוּ מִצֹּת לְתֵת עֲלֵינוּ שְׁלִישִׁית הַשֶּׁקֶל בַּשָּׁנָה לַעֲבֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ" (נחמיה י"ג) שמשמע שהיו נחמיה ובית דינו צריכים להעמיד הדבר, כי היו העם רוצים להביא מחצית המטבע היוצאת, אף שהיא פחותה ממחצית השקל של תורה, והעמידום לתת שלישית השקל, שהוא עשר גרה, השווה למחצית השקל של תורה^ג.

^א כן פירש בעל תקלין חדתי. ובעל קרבן העדה פירש, שהיו נותנים דרכון שלם.

^ב כן פירש בעל תקלין חדתי. ובעל קרבן העדה פירש, שהיו נותנים סלע שלם.

^ג כן פירש בעל תקלין חדתי, שמחכתוב הזה יש ללמוד, שלא לפחות ממחצית השקל של תורה. ולא זכיתי להבין, מנין לו ששלישית השקל שלהם, הוא מחצית השקל של תורה. ובעל קרבן העדה פירש, שמחכתוב זה יש ללמוד, שמתחילה היו שוקלים דרכונות, שכן הכתוב "שְׁלִישִׁית הַשֶּׁקֶל" נדרש כמו שילוש שקל, כלומר שלוש שקלים, וכל שקל הוא חצי סלע, נמצא שהיו נותנים סלע ומחצה, שהוא שווי דרכון.

"שְׁלִשִּׁית הַשֶּׁקֶל בַּשָּׁנָה"

מדברי נחמיה אלו "וְהֶעֱמַדְנוּ עָלֵינוּ מִצּוֹת לָתֵת עָלֵינוּ שְׁלִשִּׁית הַשֶּׁקֶל בַּשָּׁנָה לַעֲבֹדֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ", שלא אמר "שְׁלִישׁ הַשֶּׁקֶל" אלא "שְׁלִשִּׁית הַשֶּׁקֶל", שהכוונה לשלוש פעמים שקל, למדו חכמים את הדינים הבאים.

רבי חלקיה בשם רבי אחא למד מכאן את הדברים הבאים בהלכות צדקה :

א. מכאן שאדם צריך לשלש שקלו שלוש פעמים בשנה, כלומר יתן בכל שנה שלוש שקלים לצדקה. [וחולק בזה על רבי אסי במסכת בבא בתרא, שלמד מהכתוב הזה, שדי בנתינת שליש שקל לכל השנה].

ב. מכאן שאין מטריחים על הציבור יותר משלש פעמים בשנה.

ורבי אבין למד מכאן את הדברים הבאים בהלכות שקלים :

א. מכאן לשלש סאין.

ב. מכאן לשלש קופות.

ג. מכאן לשלש הפרשות.

ושלושת הדינים הללו יתבארו בעזה"י בפרק שלישי.

טעמים לחיוב מחצית השקל

בענין מחצית השקל נאמר, "זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעָבֵר עַל הַפְּקָדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֹשִׂימִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה'" (שמות ל' י"ג), ונאמרו בסוגיתנו מספר טעמים, למה נתחייבו בדבר זה.

א. יש אומרים, לפי שחטאו ישראל בעגל במחצית היום, כמו שנאמר, "[וַיִּכְרָא הָעָם כִּי בָשָׁשׁ מִשָּׁה לְרַדֵּת מִן הָהָר וַיִּשְׁקַח הָעָם עַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי זֶה מִשָּׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֶאֱרָץ מִצְרַיִם לֹא יִדְעֵנוּ מֶה הָיָה לוֹ" (שמות ל"ב א') ודרשו חכמים "כי בא שש", כלומר שש שעות שהוא חצות היום], **לפיכך יתנו מחצית השקל**, ועיקר החיוב הוא להביא מחצית של איזה מטבע.

ב. ויש אומרים, לפי שחטאו ישראל בשש שעות [כמבואר לעיל] **לפיכך יתנו מחצית השקל**, **ששווה ששה גרמיסין** [=שם מטבע שהיה בימי משה] ועיקר החיוב הוא להביא מטבע שיש בו מספר שש.

שני טעמים אלו, אחד מהם אמר רבי יודה, ואחד מהם אמר רבי נחמיה.

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

ג. לדברי רבי יהושע בי [=בן] רבי נחמיה בשם רבן יוחנן בן זכאי, **לפי שעברו ישראל על עשרת הדיברות, יהא נותן כל אחד ואחד עשרת גרה.**

ד. לדברי רבי פינחס בשם רבי לוי, **לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים** [דנרין] **כסף** [שהם חמישה סלעים], **ונפל לכל אחד ואחד מהן טבע** [=חצי סלע], **לפיכך יהא כל אחד ואחד נותן שקלו טבע** [=חצי סלע]. כלומר יש להטיל על כל אחד מהעשרה שהיו שותפים במכירה, לכפר על עשירית מסכום המכירה, ואם כן, על כל אחד יש לכפר על חצי סלע, ואף שבמכירה היו תשעה, כי ראובן ובנימין לא היו במכירה, יוסף עצמו נחשב כמי שהיה בה, כי היה הגורם על ידי הקנאה שבתחילה, ויש לו להתחלק עם כולם.

טעם חמישה סלעים של פדיון בכור

לדברי רבי ברכיה רבי לוי בשם רבי שמעון בן לקיש, **לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף, יהא כל אחד ואחד פודה את בנו בכורו בעשרים כסף.**

הלכה ד'

דין מותר שקלים כבר נתבאר לעיל בכל האופנים, בין שכנס מעות ונמצאו יתרים, ובין שאחז בידו הרבה, בין שאמר אלו, ובין שאמר מאלו.

הפריש שקלו ומת

אמר רבי יוסה, עד דאנא תמן [=כשהייתי שם בבבל] שמעית קל רב יהודה שאל לשמואל [=שמעתי כשרב יהודה שאל משמואל], הפריש שקלו ומת, [מה יעשו בשקלו?], ואמר לו, **יפלו לנדבה**, כלומר להקריב ממנו עולות נדבה של ציבור. ובסוף הלכה ד' אמרו, שדין זה הוא כדעת האומרים שכל שהוא קדשי קדשים יפול לנדבה, כפי שיתבאר שם בעזה"י, ואפשר שיש חולקים על כך, ואומרים שיפול לים המלח.

מותר חובות הבאות משום חטא ואשמה

כבר נתבאר, שמי שהפריש מעות לחטאתו, [בין שכנס מעט מעט, ובין שנטל הרבה יחד], ואמר עליהם, הרי אלו לחטאתי, אם לבסוף לאחר שקנה מהם חטאתו, נשתיירו מהן מעות, המותר לנדבה.

וכן דין מעות שהפריש לצורך כל קרבן הבא מחמת חטא ואשמה, ובכלל זה מה שנשאר

ממעות קיני זבים, וקיני זבות, וקיני יולדות, ואשמות, שכל אלו, הנשאר מהם **לנדבה**.

מותר עשירית האיפה

א. של מנחת חוטא.

מי שחטא בשגגה בשבועת העדות, או בשבועת ביטוי, או בטומאת מקדש וקדשיו, אין לו קרבן קבוע לכפר עליו, אלא קרבן עולה ויורד, כלומר, עשירים מתכפרים בקרבן גדול, [כשבה או שעירה לחטאת]. ועניים מתכפרים בקרבן קטן, [שתי תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה]. ועניים ביותר, מביאים קרבן קטן יותר, [עשירית האיפה].

ועני ביותר שחטא באחד מהדברים הנ"ל, והפריש מעות להביא מהן מנחת חוטא, ונשארו מהמעוֹת, **לדברי הכל** אותן מעוֹת **לנדבה**, ככל מותר קרבן הבא מחמת חטא ואשמה. [ולדברי רבי יוחנן, עשירית האיפה הנזכרת במשנתנו, שמותרת נדבה, היא עשירית האיפה של חוטא].

ב. של כהן גדול.

כהן גדול מקריב בכל יום מנחת חביתין הבאה מעשירית האיפה, כמו שנאמר, "זֶה קֶרְבֵּן אֶהְרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהּ בְּיוֹם הַמִּשֶּׁח אֹתוֹ עֲשִׂירֵת הָאֵפָה סֵלֶת מִנֹּחַח תִּמְיֵד מִחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמִחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב" (ויקרא ו' י"ג), ונחלקו חכמים מה הדין, כשהפריש מעוֹת לצורך קרבן זה, ואחר שקנו מהן עשירית האיפה, נשארו מעוֹת יתירות.

לדעת רבי יוחנן – אסור להנות מהמעוֹת הללו, אבל אין בהן דין מעילה, ולכן **יוליכום לים המלח**.

ולדעת רבי אלעזר – המעוֹת הנשארות **לנדבה**, כדין מעוֹת שנשארו מדבר הבא לשם חטאת ואשם. [ולדברי רבי אלעזר, עשירית האיפה הנזכרת במשנתנו, שמותרת נדבה, היא עשירית האיפה של כהן גדול]. ובסוף הלכה ד' אמרו, שדין זה הוא כדעת האומרים, שכל שהוא קדשי קדשים יפול לנדבה.

מותר קרבנות נדבה

(א) עולה (ב) מנחה (ג) שלמים

מותר עולה – לעולה. מותר מנחה – למנחה. ומותר שלמים – לשלמים. כלומר, שלושת הקרבנות הללו, עולה, מנחה, ושלמים, הבאים בנדר ונדבה, אם הפריש מעוֹת להביא אחד מהם, ונשארו מהמעוֹת, **יביא במעוֹת הנשארים מה שהביא בעיקר המעוֹת**, [כגון אם הפריש מעוֹת לעולתו ונותרו אם יכול לקנות בהן תור או בן יונה יקנה ואם לאו יהיו בידו עד שיביא עולה אחרת ויצרף המותר ויקנה בהמה שמינה].

מותר הפסח לשלמים

אם הפריש מעות להביא מהם פסח, ונשארו מהמעות, יביא במעות הנשארים שלמים, ולכאורה הסיבה לכך, כי הפסח עצמו בשאר ימות השנה נעשה שלמים, כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך.

פסח ששחטו בשאר ימות**השנה משתנה לשלמים**

הפסח ששחטו בשאר ימות השנה שלא לשם פסח, משתנה להיות שלמים, נולהלן יתבאר בעזה"י, אם דווקא כשנשחט לשם שלמים, או אף כשנשחט לשם שאר קרבנות שאינן פסח, כגון עולה].

ולמדו זאת מהכתוב, "וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבְּנוֹ לְזִבַּח שְׁלָמִים לַה'" (ויקרא ג' ו'), כלומר, **דבר זה שהוא "וְאִם מִן הַצֹּאן", יהיה "קָרְבְּנוֹ לְזִבַּח שְׁלָמִים לַה"**, כלומר יקרב שלמים.

וכוונת הכתוב במילים "וְאִם מִן הַצֹּאן", לפסח, שהוא דבר הבא מהצאן.

אבל אין הכוונה לעולה, הבאה גם היא מהצאן, כי העולה באה גם מהבקר, וכוונת הכתוב "וְאִם מִן הַצֹּאן", לדבר הבא מצאן בלבד.

וכן אין לומר שהכוונה לאשם הבא גם הוא מצאן, כי האשם בא רק ממין כבשים, [כבשים קטנים או אילים גדולים], אבל אינו בא מעזים, וכוונת הכתוב "וְאִם מִן הַצֹּאן", לדבר הבא מכל מיני צאן, כלומר מכבשים ומעזים.

ומה שנאמר בכתוב מיעוט "וְאִם מִן הַצֹּאן", הכוונה לכך, שהוא דבר שבא רק ממקצת צאן, כלומר מזכרים בני שנה, ולא מנקיבות ולא מבני שתי שנים, וזהו הפסח, ונאמר בו "קָרְבְּנוֹ לְזִבַּח שְׁלָמִים לַה'", הרי שהפסח קרב שלמים.

ועל כרחך ענין זה נאמר בשאר ימות השנה, שהרי בפסח עצמו, אם נשחט הפסח שלא לשמו, הוא פסול.

ואמנם, כשם שנאמר, "וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבְּנוֹ לְזִבַּח שְׁלָמִים לַה'", שמשמע ממנו שהפסח יקרב שלמים. כך נאמר, "וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבְּנוֹ מִן הַכֹּשֶׁשִׁים או מִן הַעֲזִים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֵנּוּ" (ויקרא א' י'), ולכאורה היה מקום לומר, שכתוב זה בא ללמד שהפסח קרב עולה. אולם האמת היא, שהפסח קרב שלמים ולא עולה, ונאמרו שני טעמים לדבר.

לדברי רבי אבון – סברא היא, שהפסח שהיה עומד לאכילה, ישתנה לשלמים העומדים

לאכילה, ולא לעולה שהיא כליל ואינה נאכלת.

ולדברי רבי יוסי בר בון – סברא היא, שהפסח שהוא קדשים קלים, ישתנה לשלמים שהם קדשים קלים, ולא לעולה שהיא קדשי קדשים.

יש שהיו אומרים, שדין זה שהפסח הקרב בשאר ימות השנה משתנה להיות שלמים, אמור רק כששחטו לשם שלמים, אבל אם שחטו לשם קרבן אחר, לא נשתנה להיות שלמים.

ולדברי רבי יוחנן משמו של רבי חנינה, כל ששינה את שמו מפסח, והקריבו לשם קרבן אחר, אפילו לשם עולה, הרי זה נעשה שלמים, והרי הוא כשלמים שנשחטו לשם עולה, שהם כשרים, שלא נאמר, "וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְשִׁלְמִים לֹא יִהְיֶה, אֲלֵא "וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְעֹלָה לְשִׁלְמִים לֹא יִהְיֶה", לומר, שכל שנובח, הרי הוא שלמים. [א] ולפירוש בעל קרבן העדה, נסתפקו בגמרא, מה הדין, כששחט את הקרבן הזה לשם עולה, על מנת להקטיר את בשרו למחר. האם מאחר שחשב לשם עולה, ובעולה מחשבה כזו היא מחשבת פיגול, כי מחשב מחשבת הקטרה חוץ לזמנו על דבר שיש להקטירו, ולכן נתפגל הקרבן. או מאחר שדין הקרבן באמת הוא שלמים, שאין מקטירים את בשרם, נמצא שלא חשב מחשבת הקטרה חוץ לזמנו, על דבר שיש להקטירו, ולכן לא פיגל. [ב] ולפירוש בעל תקלין חדתין, נסתפקו בגמרא, האם כששחט לשם עולה, הדבר נחשב כמחשבת פסול, ומעתה אין הקרבן מתפגל במחשבת פיגול, (שמתכוון לעשות אחת מההקטרות לאחר זמנו), כי אין קרבן מתפגל אלא כשהיה בו מחשבת פיגול בלא פסול נוסף. או שמחשבת עולה אינה נחשבת מחשבת פסול, והשלמים כשרים לגמרי, והקרבן ראוי להתפגל במחשבת פיגול].

פסח ששחטו בזמנו לשמו ושלא לשמו

הפסח בזמנו, כשר רק אם נשחט לשמו, אבל אם נשחט שלא לשמו, הוא פסול.

ומבואר במסכת פסחים, שאם נשחט בזמנו, לשמו ושלא לשמו, גם כן הוא פסול.

פסח ששחטו קודם זמנו

לשמו ושלא לשמו

קודם הפסח, הפסח כשר רק אם נשחט שלא לשמו [ואפילו אם רק בסוף השחיטה אמר ששוחט שלא לשמו], אבל אם נשחט [שחיטה שלימה] לשמו, הוא פסול.

ואמרו, שכשם שאם בתחילת השחיטה לא אמר כלום, ובסופה אמר ששוחט שלא לשמו, הפקיעה סוף השחיטה את תחילתה, שהיה הפסח עומד מן הסתם לשמו

[להיקרב בזמנו לשם פסח], והשחיטה כשירה כאילו נשחט כולו שלא לשמו, כן הדין אם בתחילת השחיטה אמר בפירוש ששוחט לשמו, ובסופה אמר ששוחט שלא לשמו, הפקיעה סופה את תחילתה, והפסח כשר.

וכל זה, כשבסוף השחיטה אמר ששוחט שלא לשמו, ולא נגמרה העבודה לשמו, אבל אם נגמרה העבודה בשתיקה, הרי היא כמי שנגמרה לשמו. ובזה נחלקו רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש בירושלמי פסחים, אם כשיזרוק הדם שלא לשמו, גם כן יועיל הדבר להפקיע את השחיטה מלשמו, או לא.

כן פירש בעל תקלין חדתין את הענין הנ"ל. אולם בעל קרבן העדה פירש באופן אחר, והוא, מאחר שהפסח בשאר ימות השנה אינו ראוי לפסח, וגם לא הוקדש לשלמים, אפשר שאין לו שם כלל, ומאחר שאין לו שם, אין המחשבות מקלקלות בו כלל, ולכן גם כשנשחט לשם פסח ולשם שלמים, נחשב כנשחט סתם, וכשר. אולם דחו זאת ואמרו, שאפשר שגם כשנשחט סתם הוא פסול, עד שיעקור שם פסח ממנו, וישחטנו בפירוש לשם שלמים.

מותר נזירים

אם גבו מעות לצורך קרבנות נזירים, ונשאר מהמעות, ישמרום, עד שיקחו מהם קרבנות לנזירים אחרים.

דף ז

מותר נזיר

הנזיר מביא שלוש קרבנות חטאת עולה ושלמים ונחלקו חכמים בדינו כשהפריש מעות לצורך קרבנותיו ונשארו מהן.

לדעת רב חסדא – בכל פעם שקנה קרבן במעות הללו, המעות שנשארו דינם כמעות שהפריש לצורך הקרבנות שעדיין עליו לקנות, ולפיכך כשקנה שני קרבנות, כל המעות הנשארים, נעשים כמעות שהפריש לצורך הקרבן האחרון לבדו, ומה שנשאר אחר כך, נחשב כמותר הקרבן האחרון לבדו. ולכן, אם קנה את החטאת אחרונה, המעות שנותרו דינם כמותר חטאת, שהם לנדבה. ואם קנה את העולה אחרונה, המעות שנותרו דינם כמותר עולה, שהם לעולה. ואם קנה את השלמים אחרונים, המעות שנותרו דינם כמותר שלמים, שהם לשלמים. [ויש ברייתא המסייעת את רב חסדא בדבריו, שמבואר בה, שהמפריש מעות, ואומר "אלו לחטאת נזירותי, ומה שישאר יהא לשאר קרבנות נזירותי" שהם עולה ושלמים, ומת, דמי חטאת ילכו לים המלח, ובשאר המעות, מאחר שעמדו

לעולה ושלמים, מביא עולה ושלמים^א כדין מותר עולה ושלמים, ולא נדבה כמותר חטאת].

ולדעת רבי זעורה – הלכה למשה מסיני היא, שמאחר שמתחילה היו המעות לכל קרבנות הנזיר [שהפרישם סתם לכל הקרבנות], ובכללם לחטאת הנזיר, **אף על פי שקנה את החטאת ראשונה**, ומעתה עמדו המעות לעולה ושלמים, **אם לאחר שקנה את העולה והשלמים נשארו מעות, נחשבים הם כמותר החטאת, והרי הם לנדבה**. [ויש ברייתא המסייעת את רבי זעורה בדבריו].

מותר לחמי נזיר

כבר נתבאר, שכל דבר הבא בנדבה, מותרו בא למה שבא עיקרו, [ובכלל זה קרבנות נזיר שהנזירות באה בנדבה].

ולפי הכלל הזה, מי שהפריש מעות להביא בהן לחמי נזיר, ולאחר שקנה בהן לחמי נזיר נותרו, היה צריך להביא מהמותר לחמי נזיר. אלא שאינו יכול.

כי להקריבם בפני עצמם בלא נזירות אי אפשר, משום שאין לחמי נזירות קרבים לבדם.

ולהביאם לנזירות אחרת גם כן אי אפשר, משום שלכל נזירות צריך להביא לחם בפני עצמו, שכן קיבל עליו עם נזירותו, ואינו יוצא בלחם שנשאר מנזירות אחרת.

ומאחר שאין אפשרות להביא לחמי נזיר נוספים במעות של מותר לחמי נזיר, **יהיו מונחים עד שירקבו**.

מותר נסכי נזיר

בני הישיבה היו סבורים, שכשם שמותר לחמי נזיר ירקב, כי אי אפשר להביא בו לחמי נזיר, כך מותר נסכי נזיר ירקבו, כי אי אפשר להביא בהם נסכי נזיר אחרים.

אולם רבי יוסה בי [=בן] רבי בון לימד, שמאחר שנסכי נזיר קדשי קדשים הם, לא ירקב המותר שלהם, **אלא יפול לנדבה**.

ואמרו, שדברי רבי יוסה, הם כדברי שמואל בתחילת הלכה ד' בענין מי שהפריש שקלו

^א לגרסת בעל קרבן העדה, מביא מהן מה שירצה, או עולה או שלמים. ולגרסת הגר"א מביא בחציים עולה ובחציים שלמים.

ומת. וכדברי רבי אלעזר בענין מותר עשירית האיפה של כהן גדול. שמאחר שהם קדשי קדשים, אף שהיה ראוי שיהא מותרם למה שהם, וירקב, כי אינו יכול לבוא לכך, מאחר שקדשי קדשים הם, לא ירקב, אלא יפול לנדבה.

ואם כן אפשר, שרבי יוחנן החולק על רבי אלעזר לענין עשירית האיפה, חולק גם על שני הדינים האחרים, ולדעתו, מי שהפריש שקלו ומת, ירקב שקלו. וכמו כן מותר נסכי נזיר, ירקבו.

הלכה ה'

מותר שבויים ומותר שבוי

מותר שבויים לשבויים, כלומר, אם גבו צדקה לצורך מצוות פדיון שבויים, ופדו שבויים באותם מעות, ונשארו מעות, ישמרום לפדות בהם שבויים אחרים.

ומותר שבוי לאותו שבוי, כלומר, אם גבו צדקה לצורך פדיון שבוי מסוים, [והוא הדין לצורך פדיון שבויים מסויימים], והיו מעות מרובים מכדי פדיונו [או פדיונם], זכה אותו שבוי [או אותם שבויים] במותר.

מותר עניים ומותר עני

מותר עניים לעניים, כלומר, אם גבו צדקה לצורך עניים, והיה במה שגבו די והותר לעניים שבאו עתה, ישמרו את המעות הנותרות לצורך עניים שיהיו לאחר זמן.

ומותר עני לאותו עני, כלומר, אם גבו צדקה לצורך עני מסוים כגון לקנות לו מלבוש, והיו מעות מרובים מכדי הצורך שנתכוונו לו, נותנים לאותו עני את המעות הנותרות.

מותר מתים ומותר המת

מותר מתים למתים, כלומר, אם גבו מעות לצורך קבורת מתים עניים, והיה במה שגבו די והותר למתים שיש לקבור עתה, ישמרו את המעות הנותרות לצורך קבורת מתים אחרים שיהיו לאחר זמן.

ולענין מותר המת, כלומר, אם גבו מעות לצורך קבורת עני מסוים, והיו המעות מרובים מכדי צורך קבורתו, מעיקר הדין יש למת לזכות בהם, כי נאספו המעות לצרכו, ונחלקו חכמים בדבר.

לדעת תנא קמא – מותר המת **ינתן ליורשיו**, [כי אף שהמת מתבזה בכך שהוא נקבר מהצדקה, מוחל בזיונו ליורשיו, ולכן הם זוכים בו].

ולדעת רבי מאיר – מותר המת **יהא מונח עד שיבוא אליהו** [כי יש להסתפק אם המת מוחל ליורשיו או לא ומחמת הספק יהא הממון מונח עד שיבוא אליהו].

ולדעת רבי נתן – מותר המת **ינתן כולו למת להרבות לו כבוד, כגון לעשות לו נפש על קברו** [=בנין או ציון, שיהא זכר לנפשו, שעל ידי כך יוזכר נפשו, והוא כבוד למת], **ולעשות זילוף יין על מיתתו לריח טוב**, [כי מאחר שהמת מתבזה באיסוף הממון, אינו מוחל ליורשיו על המעות].

גבו לו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו

רבי ירמיה היה סבור, שכשגבו מעות לצורך קבורת מת, כי חשבו שלא הניח ממון לקבורתו, ולאחר מכן נתברר שהניח ממון, ואינו צריך למה שגבו, **אותו ממון שגבו נידון כמותר המת, שלדעת תנא קמא, ניתן ליורשי אותו מת.**

אולם רבי אידי דחוטרא אמר לו, הגע בעצמך, כלומר כשתעיין בדבר תראה, **שאין הנידון דומה לראיה, שכן גביית המעות אינה לצורך היורשים, אלא לצורך המת, וכשגבו מעות לצורך מי שיש לו, כל הגביה בטעות היא, ולא זכה בה המת כלל, וממילא לא יזכו בה יורשיו, [אלא מחזירים לנותנים אם אפשר, או מניחים לצורך מתים אחרים], מה שאין כן כשהיה המת צריך לכך, אין הגביה בטעות, וזכה בה המת לכל צרכי קבורתו, ובאופן הזה בלבד, מאחר שיודעים הנותנים שאי אפשר לצמצם לגבות בדיוק כפי צרכו, דעתם שיהיה לו גם המותר, להורישו ליורשיו.**

ולא קיבל רבי ירמיה את דברי רבי אידי, והשיב לו בכעס, הלא אין אתה יודע אלא מה שלמדתי אותך, וחילוק זה לא למדתי אותך, ומנין לך לאומרו. [=אנא לא אמרית, את מנן לך].

שינוי מצדקה לצדקה

אין פודים שבוי בשבוי, כלומר אם גבו מעות לצורך שבוי זה, אסור לשנותו לצורך שבוי אחר, ואפילו השני חשוב מהראשון.

ואין גובים טלית בטלית, כלומר אם גבו מעות לקנות בהן טלית מסוימת [כגון מעיל], **אסור** לשנותם לקנות בהם טלית אחרת [כגון חולצה].

וכל זה מן הסתם, אבל אם ראו הגבאים שיש צורך בדבר, לשנות הצדקות מיעודן

המקורי, **אין מוחים בהם**, כי מתחילה כשנתנו היה הדבר על דעת כן, שאם יהיה צורך בדבר ישנו^א.

עשיית נפשות לצדיקים

רבן שמעון בן גמליאל אומר, **אין עושין נפשות** [=בנין מצבה] **לצדיקים**, **דבריהן הן הן זכרונן**.

רבי אלעזר החביא עצמו מפני רבי יוחנן

רבי יוחנן היה נסמך על רבי חייא בר אבא, והולך, [י"מ שהיה צריך להיסמך בהליכתו, כי היה בעל בשר. וי"מ שהיה צריך להיסמך בהליכתו, כי היו גבות עיניו ארוכות, ולא היה יכול לראות הדרך]. ראה אותו רבי אלעזר, ונחבא מפניו שלא יראנו.

ואמר על כך רבי יוחנן, שני דברים רעים עשה בבלי זה [=רבי אלעזר שעלה מבבל] בכך שנחבא. **האחד הוא, שבכך שנחבא הראה שאין זה מכבודו לשאול בשלומי. והשני הוא, שבכך שנחבא הראה גם, שאין מכבודו לדבר עימי כלל.**

ביקש רבי יעקב בר אידי לפייס דעתו של רבי יוחנן, ואמר לו, כך המנהג אצלם בבבל, קטן אינו שואל בשלומי של גדול [=זעירא לא שאיל בשלומיה דרבה], שהם מקיימים את הכתוב, **"וְרֵאיוֹנֵי נְעָרִים וְנַחֲבָאוֹ וְיִשְׁיָשִׁים קָמוּ עִמָּדוֹ"** (איוב כ"ט ח').

ראה רבי יעקב שלא נתפייס רבי יוחנן לגמרי, ועדיין היה בלבו על רבי אלעזר, ולפיכך הסיח דעתו של רבי יוחנן בדברים אחרים, ולבסוף גם מהם הראה לו שיש לו להתפייס, ועמד ושאל את רבי יוחנן, האם מותר לעבור לפני צלם.

השיב לו רבי יוחנן, וכי למה תתן כבוד לפסל להיות ירא מלעבור לפניו, אדרבה עבור לפניו, להראות שאינך ירא ממנו, והתלוצץ ממנו שהוא עינים לו ולא יראה.

אמר לו רבי יעקב, אם כן יפה עשה רבי אלעזר שהחביא עצמו, שכן מעשה זה מראה על המורא מפני מי שנחבא ממנו, ואין זה זלזול.

^א אפשר שהדין האחרון אמור כשנשתנו הנתונים. כלומר כשמתחילה היה ידוע שצריכים לזה ולזה, מאחר שגבו לזה, אין לשנות. אבל כשמתחילה לא ידעו שיהיו צריכים לדבר האחר, בזה נתנו על דעת שאם ישתנה המצב, ישנו הגבאים לפי המצב החדש. ויל"ע בדבר.

רבי אלעזר אמר דברי**רבי יוחנן שלא בשם אומרם**

אמר רבי יוחנן, דבר רע נוסף עשה בבלי זה [=רבי אלעזר], שאינו אומר את השמועות [של ההלכה] משמי.

נכנסו לפניו רבי אמי ורבי אסי לפייסו, ולדבר על לבו שלא יכעוס על רבי אלעזר, שלא יעלה בסופם מה שעלה בסופו של אותו בית כנסת של טרסיים, שנחלקו בו רבי אליעזר ורבי יוסי בנגר [=ברית] שיש בראשו גלוסטרא [=שהוא עבה בראשו, וראוי להשתמש בו לכתוש בו תבלין], האם נחשב כלי, ומותר לטלטלו בשבת, שמרוב כעסם במחלוקתם נקרע ספר תורה באותו בית כנסת, והיה שם זקן אחד, ורבי יוסי בן קסמא שמו, ואמר, תמיהני אם לא יהא בית כנסת זה בית עבודה זרה, הרי שהכעס על הדברים הנעשים בבית המדרש עלול לגרום רעה כזו, ולפיכך יש לרבי יוחנן להתפייס ולא לכעוס על רבי אלעזר.

אולם רבי יוחנן לא קיבל את דבריהם, ואמר, שאין הנידון דומה לראיה, באותו מעשה היו הכועסים שווים, ולכן אין לזה לכעוס על זה, מה שאין כן רבי יוחנן ורבי אלעזר, מאחר שרבי אלעזר תלמידו של רבי יוחנן, רשאי רבי יוחנן לכעוס עליו.

נכנס רבי יעקב בר אידי לפייס את רבי יוחנן, לומר לו, שאין לו סיבה כלל לכעוס, שכן נאמר בכתוב, "כְּאֶשֶׁר צָנָה ה' אֶת מֹשֶׁה עֲבָדוֹ כִּן צָנָה מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ לֹא הִסִּיר דָּבָר מִכָּל אֲשֶׁר צָנָה ה' אֶת מֹשֶׁה" (יהושע י"א ט"ו), מבואר, שכל מה שעשה יהושע על פי משה עשה, ואפילו כשלא אמר בפירוש ששמע זאת ממשה, שהרי אי אפשר שבכל דבר ודבר יאמר כך אמר משה, ומכאן יש ללמוד, שכשתלמיד אומר דבר שמועה, אף על פי שאינו מזכיר זאת בשם רבו, נחשב הדבר כמו שאמרו בשם רבו, כי הכל יודעים שתורתו משל רבו, וכמו כן, כשאלעזר יושב ודורש, הכל יודעים שתורתו של רבי יוחנן רבו היא, ואינו צריך לפרש.

אמר להם רבי יוחנן, מפני מה אין אתם יודעים לרצות כבן אידי חבירנו^א.

מעלת מי שאומרים שמועה משמו

נתבאר שרבי יוחנן הקפיד על רבי אלעזר, על שלא אמר שמועותיו משמו.

^א יל"ע אם כשאמר חבירנו, נתכוון לרבי יעקב בר אידי, או לאידי אביו.

ואף דוד ביקש רחמים על כך, שיאמרו שמועותיו משמו, שאמר, "אגורה באהלה עולמים אַחֲסָה בְּסֵתֶר כְּנָפֶיךָ סֶלָה" (תהילים ס"א ה') ובוודאי לא נתכוון לבקש שיהא חי וקיים לעולמים, כי ידע שכבר נגזרה מיתה לכל באי עולם, וכמו שביקש, "הוֹדִיעֵנִי ה' קָצֵי וּמִדַּת יָמֵי מָה הִיא אֲדַעָה מָה חֲדָל אֲנִי" (תהילים ל"ט ה'), אלא כך היתה כוונתו כשאמר לפני הקב"ה "אגורה באהלה עולמים אַחֲסָה בְּסֵתֶר כְּנָפֶיךָ סֶלָה" רבונו של עולם, אזכה שיהיו דברי נאמרים בבתי כנסיות [=תהילותיו ותפילותיו] ובבתי מדרשות [=דברי הלכה. והיינו "עולמים" תפילה חיי שעה ותורה חיי עולם והם כנגד עולם הזה ועולם הבא].

וביאר שמעון בן נזירא בשם רבי יצחק, שהסיבה לכך שרצו שיאמרו שמועותיהם משמם, כי כל תלמיד חכם שאומרים דבר הלכה מפיו בעולם הזה, שפתיו רוחשות [=נעות] עמו בקבר [כי אור התורה היוצא מפי האומר, מתקשר בהשארת נפשו, ולכן רוחשות, שמגיע בשורש ששנה ממנו], שנאמר "וְחִפְּךָ כְּגִין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדֵי לְמִישְׁרִים דּוֹבֵב שְׁפָתַי וְשִׁנָּיִם" (תהילים ז' י'), להקיש כומר של ענבים [=כלי שאוספים בו את הענבים שבעה ימים או שמונה ימים כדי שידחקו ויתבשל], לשפתי ישנים, לומר לך, כשם שכומר של ענבים, כיון שמניח אדם אצבעו עליו, מיד דובב, כך שפתותיהם של צדיקים, כיון שאומרים דבר הלכה מפיהם של צדיקים, שפתותיהם מרחשות עמהם בקבר. [ואם כן, כדי שיאמרו שמועותיהם משמם אחר מותם, רצו שכבר בחייהם יאמרו שמועותיהם משמם, שאם בחייהם לא יאמרו, ודאי לאחר מותם לא יאמרו].

- לדברי בר נזירא, ההנאה שיש לו כששפתותיו רוחשות בקבר, דומה להנאה שיש משתיית קונדיטון, שהוא יין שאין שותים לבדו אלא עם דבש, ולפי דעה זו, אין רחישת השפתים מועילה לו, אלא אם כן, בצירוף לטעם היין שמרגיש על ידה, יש לו גם טעם דבש, על ידי מעשים טובים שעשה.

- ולדברי רבי יצחק, ההנאה שיש לו כששפתותיו רוחשות בקבר, דומה להנאה שיש משתיית יין עתיק, שהוא יין שיש בו טעם טוב בפני עצמו, ונשאר הרבה בפיו, ולפי דעה זו, רחישת השפתים בפני עצמה מועילה לו, אף בלא מעשים טובים.

אמירת השמועה בשם אומרה

אמר רב גידל, האומר שמועה בשם אומרה, יראה כאילו בעל השמועה עומד לנגדו, שנאמר "אֵךְ בְּצֻלָם יִתְהַלֵּךְ אִישׁ" (תהילים ל"ט), כלומר יתהלך אומר השמועה, כאילו צלם רבו כנגדו, שעל ידי זה יגיד הדבר דבור על אופנו, שכן עיקר הלימוד מרבו בראיית פנים, שנאמר "וְהָיוּ עֵינֶיךָ רְאוּת אֶת מוֹרֶיךָ" (ישעיה ל' כ').

דקדוקו של רבי זירא בקבלת השמועות

א. לקבל רק שמועות מוסמכות.

לפי הפירוש הראשון [של בעל קרבן העדה], רבי זעירא היה מדקדק שלא לומר שמועה, אלא מפי מי ששמועתו מכוונת, ולא מפי כל אדם, שאפשר ששינה את השמועה.

ומהטעם הזה, לא היה אומר שמועות ששמע מרב ששת, משום שרש ששת היה סומא [= "גברא מפתחא" על משקל "סגי נהור"], וכיון שלא היה יכול לראות את רבותיו לא היה יכול לכוון היטב את הדברים ששמע מהם, כי אינו יכול לאומרם כאילו בעל השמועה כנגדו, ולכן אין לסמוך עליו.

וכמו כן כשרבי אסי אמר שמועה משמו של בר פתייא, שאל אותו רבי זעירא, האם שמעת בעצמך ממנו, וניתן לסמוך שכך אמר, או ששמעת מאחרים, ואין לסמוך על הדברים, וענה לו ששמע זאת מר"י, שהוא נאמן, וניתן לסמוך עליו.

ופעם אחת כשרבי אסי אמר שמועה משמו של רב, שאל אותו רבי זעירא, האם שמעת בעצמך ממנו, וניתן לסמוך שכך אמר, או ששמעת מאחרים, ואין לסמוך על הדברים, וענה לו ששמע זאת מרב אדא בר אהבה, שהוא נאמן וניתן לסמוך עליו.

ב. לדקדק לומר מפי בעל השמועה באמת.

לפי הפירוש השני [של בעל קרבן העדה], רבי זעירא היה מדקדק שלא לומר שמועה בשם אומרה, אלא אם כן נתאמת לו מיהו, בלא שום ספק.

ומהטעם הזה, אותם שמועות שהיה שומע מרב ששת בשם אחרים, לא היה אומר בשמם, משום שרש ששת היה סומא, וכיון שאינו יכול לראות האנשים ששומע מפיהם, אפשר שטועה ומחליף ביניהם.

וכמו כן כשרבי אסי אמר שמועה משמו של בר פתייא, שאל אותו רבי זעירא, האם שמעת בעצמך ממנו, וניתן לסמוך שהוא אמר זאת, או ששמעת מאחרים, ואין לסמוך שהוא אמר זאת, וענה לו ששמע זאת מר"י, שהוא נאמן, וניתן לסמוך עליו שבר פתייא אמר זאת.

ופעם אחת כשרבי אסי אמר שמועה משמו של רב, שאל אותו רבי זעירא, האם שמעת בעצמך ממנו, וניתן לסמוך שהוא אמר זאת, או ששמעת מאחרים, ואין לסמוך שהוא אמר זאת, וענה לו ששמע זאת מרב אדא בר אהבה, שהוא נאמן וניתן לסמוך עליו שרש אמר זאת.

ועל העניין הזה, שהיה רבי זעירא מדקדק בשמועה, דרשו את הכתוב, "רַב אֶדָם יִקְרָא

אִישׁ חֶסֶדוֹ וְאִישׁ אֱמוּנָתוֹ מִי וְיִמְצָא" (משלי כ"ו).

"רַב אֱדָם יִקְרָא אִישׁ חֶסֶדוֹ" – זה שאר כל אדם שאינם מדקדקים.

"וְאִישׁ אֱמוּנָתוֹ מִי וְיִמְצָא" – זה רב זעירא שמדקדק ביותר.

ליצני דורו של דוד

אין דור שאין בו ליצנים כדורו של דוד^א, שהיו הולכים אצל חלונותיו של דוד, ואומרים לו, דוד דוד, אימתי יבנה בית המקדש, [וכוונתם לומר לו, מתי תמות, שהרי עד שלא תמות לא יבנה הבית, שכך שלח לו ה' ביד נתן הנביא, "כִּי יִמְלָאוּ יָמֶיךָ וְשָׁכַבְתָּ אֶת אֲבֹתֶיךָ וְהִקִּימְתִּי אֶת זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּנִּי וְהִכִּנֵּתִי אֶת מַמְלַכְתּוֹ. הוּא יִבְנֶה בֵּית לְשָׁמִי וְכִנֵּנְתִּי אֶת כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ עַד עוֹלָם" (שמואל ב' ז' י"ב-י"ג)].

והיה דוד אומר, אף על פי שמתכוונים להכעיסני, יבוא עלי, [כלומר נשבע אני], אם לא הייתי שמח בדבריהם, ורוצה יבנה הבית במהרה, אף על פי שמיתתי תלויה בדבר, שנאמר, "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שֶׁמַּחְתִּי בְּאֲמָרִים לִי בֵּית ה' נִלְדָּ" (תהילים קכ"ב א')

ומכל מקום, אף שהיה דוד שמח למות, כדי שיבנה הבית, לא עשה זאת הקב"ה, ולא הקדים מיתתו, שכך אמר לו, "כִּי יִמְלָאוּ יָמֶיךָ וְשָׁכַבְתָּ אֶת אֲבֹתֶיךָ", ימים שלמים אני מונה לך, ולא ימים חסרים.

כי הסיבה שיבנה שלמה בנו את בית המקדש, להקריב קרבנות, וחביב לקב"ה צדקה ומשפט של דוד, יותר מהקרבנות, שנאמר, "עֲשֵׂה צֶדֶקָה וּמִשְׁפָּט נִבְחָר לְה' מִזֶּבֶחַ" (משלי כ"א ג').

סליק פרק מצרפין שקלים

^א משמע שליצנים אלו היו גרועים מליצני כל הדורות. וי"ג "אין דור שאין בו ליצנים", ואחר כך מתחילים לבאר מה היה בדורו של דוד, "בדורו של דוד כו"י". ולפי זה לא היו הליצנים הללו גרועים משאר דורות, אלא שכאן סיפרו עליהם.

פרק שלישי בשלשה פרקים

דף ז

הלכה א'

פרוס המועד

רבי אבהו ביאר, שפרוס הוא לשון מחצה, וכל מקום שאמרו בו פרוס המועד, כגון פרוס הפסח, או פרוס עצרת, ופרוס החג, הכוונה למחצה משלושים יום שקודם למועד, ששלושים יום קודם המועד דורשים בהלכותיו.

בשלושה פרקים בשנה

תורמים את הלשכה

כבר נתבאר, שהכל היו מביאים את שקליהם [=מחצית השקל של תורה] למקדש, והיו נותנים את כל השקלים בלשכה המיוחדת לכך.

ובשלושה פרקים [=זמנים] בשנה, היו הגזברים נכנסים ללשכה, ומוציאים משם [=תורמים. כלומר מפרישים משם] שקלים, לקנות בהם קרבנות ציבור, [ואופן התרומה יתבאר בעזה"י בהלכה ב'].

- פעם ראשונה בפרוס הפסח [=חמישה עשר יום קודם הפסח^א].

- פעם שניה בפרוס עצרת [=חמישה עשר יום קודם העצרת].

- ופעם שניה בפרוס החג [=חמישה עשר יום קודם החג^ב].

^א בתוי"ט ביאר אם יום ראשון של פסח בכלל החמישה עשר יום, ואם כן היו תורמים באחד בניסן, או שאין יום ראשון של פסח בכלל החמישה עשר יום, והיו תורמים ביום אחרון של אדר. ע"ש.

^ב אם יום ראשון של חג בכלל חמישה עשר יום, פרוס החג הוא ראש השנה, ולא היו תורמים בו ביום. עיי' תוי"ט.

שלוש גרנות למעשר בהמה

אף שצוותה תורה על מעשר בהמה, כמו שנאמר, "וְכָל מַעְשֶׁר בְּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הָעֲשִׁירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'" (ויקרא כ"ז ל"ב), מדין תורה אין מעשר בהמה כמעשר דגן ותירוש, שדגן ותירוש כל זמן שלא עשרום אסור לאכול מהם, ומהבהמות מותר לאכול ולמכור גם בלא לעשר, אלא שכשמעשר, העשירי קדוש בקדושת מעשר בהמה.

וכל זה מדין תורה, אבל חכמים תקנו שלושה זמנים, שבהגיעם, אסור אדם לשחוט בהמותיו עד שיעשרם, ונקראו זמנים הללו גרנות, כי הזמנים הללו אוסרים את הבהמות, כגורן שאוסר את התבואה עד שיעשרוה.

ונאמרו בסוגיתנו שלושה טעמים, מדוע תקנו חכמים שלוש גרנות בשנה.

א. כנגד פרקי לידה.

לדברי רבי יוחנן, חכמים תקנו שלושה זמנים אלו כנגד פרקי לידה, שבשלושה זמנים בשנה רגילים הבהמות ללדת, ולפיכך בגמר כל אחד מהזמנים הללו, תקנו חכמים לעשר את הבהמות.

ב. כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים.

לדברי רבי אחא ורבי תנחום בר חייה בשם רבי שמעון בן לקיש, חכמים תקנו שלושה זמנים אלו, כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים, שכן אף שקודם הגורן רשאי אדם לשחוט בהמות ולמכור בלא לעשר, מאחר שהמעשר הוא מצווה שאין בה הפסד, שהרי המעשר ניתן לבעלים, הכל רגילים שלא לשחוט בהמותיהם עד שיעשרום, ומאחר שהרגילות היא שאין אדם מעשר בהמותיו עד שיגיע הגורן, כדי לאסוף יחד את כל הבהמות הנאסרות לו, להתיר כולן יחד, הדרך היא, שעד זמן הגורן, אין רגילים למכור בהמות, ולאחר הגורן, כשכל אחד עישר בהמותיו, רגילים למכור בהמות, והבהמות מצויות, ומאחר שהגורן הוא זמן שיהיו הבהמות מצויות להימכר, תקנו חכמים את כל אחד מהגרנות, סמוך לכל אחד מהרגלים, שיהיו בהמות מצויות לעולי רגלים.

ג. כדי שלא יבוא לידי בל תאחר.

לדברי רבי יודן, חכמים תקנו שלושה זמנים אלו, כדי שלא יבוא לידי בל תאחר. י"מ את דברי רבי יודן, שבכך שתקנו את הזמנים סמוך לרגלים, הועילו שלא יבוא לידי בל תאחר, שאם היו הזמנים רחוקים מהרגלים, היו באים לידי שכחה עד הרגל, ולא היו מביאים מיד ברגל ראשון שאחר המעשר, אבל עתה, שמעשר סמוך לרגל יזכור להביאו

ברגל הקרוב, [אולם אם זה הטעם לא נתבאר למה תקנו שלוש גרנות די היה בגורן אחת סמוך לאחד הרגלים]. וי"מ את דברי רבי יודן, שהסיבה שתקנו שלושה גרנות, כי אם היה מעשר את כל הבהמות פעם אחת, אפילו היה הדבר סמוך לרגל, היה בא לידי בל תאחר, כי לא היה יכול להעלות כל מעשרו בפעם אחת ברגל הסמוך, אבל עתה שחילקו זאת לשלושה גרנות, בכל פעם יוכל להביא כל מה שעושה.

ונחלקו תנאים במשנתנו, מתי בדיוק אם זמני הגרנות הללו שתקנו חכמים.

	גורן ראשון	גורן שני	גורן שלישי
רבי עקיבא	פרוס הפסח	פרוס עצרת	פרוס החג
בן עזאי	כ"ט אדר	א' סיון	כ"ט אב
ר"א ור"ש	א' ניסן	א' סיון	כ"ט אלול

וכאן בסוגיתנו לא נתבארו טעמיהם של החכמים הללו, ולפיכך הנני להעתיק מה"בקיצור" למסכת בכורות, את ביאור מחלוקתם, שהיא מתאימה עם הביאור השני בטעם תקנת הגרנות הללו, כלומר שתהא הבהמה מצויה לעולי רגלים.

א. זמן הגורן הראשון הוא הגורן הסמוך לפסח.

לדעת רבי עקיבא – הגורן הראשון הוא בפרוס הפסח, כלומר, חמישה עשר יום קודם הפסח, שהוא היום האחרון של חודש אדר הסמוך לניסן, אלא מאחר שלדעת רבי עקיבא, אדר הסמוך לניסן, פעמים יש בו עשרים ותשעה יום, ופעמים יש בו שלושים יום, לא נקט את התאריך, אלא אמר פרוס הפסח, והכוונה לחצי מהזמן שרגילים לדרוש בהלכות הפסח שלדעת רבי עקיבא הוא שלושים יום, וזהו הזמן שבני אדם יתחילו לקנות בהמות לפסח, ומחמת הגורן יהיו מצויות להם בהמות.

וכמו כן לדעת בן עזאי – הגורן הראשון הוא בפרוס הפסח, כלומר חמישה עשר יום קודם הפסח, שהוא היום האחרון של חודש אדר, אלא מאחר שלדעת בן עזאי, אדר הסמוך לניסן, לעולם יש בו עשרים ותשעה יום, נקט את התאריך הזה, כלומר **עשרים ותשעה באדר**.

ולדעת רבי אלעזר ורבי שמעון – אין רגילים לדרוש בהלכות הפסח אלא שתי שבועות קודם הפסח, כלומר **ארבעה עשר יום קודם הפסח, שהוא אחד בניסן**, ולכן אין לעשות את הגורן הראשון, אלא באחד בניסן.

ב. זמן הגורן השני הוא הגורן הסמוך לעצרת.

לדעת רבי עקיבא – כשם שהגורן הראשון הוא בפרוס הפסח, כך הגורן השני הוא בפרוס העצרת כלומר, **חמישה עשר יום קודם עצרת**.

ולדעת בן עזאי ורבי אלעזר ורבי שמעון – מאחר שמניסין ועד עצרת אין הזמן מרובה, ומהגורן האחרון עדיין לא נולדו בהמות מרובות, אם יהיה הגורן שסמוך לעצרת חמישה עשר יום או ארבעה עשר יום קודם עצרת, בימים מועטים ימכרו כל הבהמות המועטות, וסמוך לעצרת ממש לא יהיו בהמות מצויות לעולי רגלים, ולפיכך, גורן זו יש להסמיכה יותר לעצרת, ולכן אמרו שגורן זו תהיה **באחד בסיון**.

ג. זמן הגורן שלישי הוא הגורן הסמוך לחג הסוכות.

לדעת רבי עקיבא – כשם שהגורן הראשון הוא בפרוס הפסח, והגורן השני הוא בפרוס העצרת, כך הגורן השלישי הוא בפרוס חג הסוכות, כלומר, **חמישה עשר יום קודם החג**. [הוא היום האחרון של חודש אלול כלומר עשרים ותשעה באלול].

וכמו כן לדעת רבי אלעזר ורבי שמעון – אף שלדעתם היה ראוי לקבוע את הגורן הזה ארבעה עשר יום קודם החג, מאחר שיום זה הוא יום טוב של ראש השנה, ואי אפשר לעשר בו, כי זה שמעשר צובע את היוצא עשירי, ואסור לצבוע ביום טוב של ראש השנה, לכן אמרו, שגורן זה יהיה יום אחד קודם, הוא **יום עשרים ותשעה באלול**. וטעם נוסף הוא, כי אחד בתשרי הוא תחילת שנה חדשה למעשרות, ויש לעשות לדבר היכר, לקבוע את הגורן של בהמות שנה שעברה, קודם תחילת שנה זו.

וכל זה כדעת האומרים, ששנת מעשר בהמה מסתיימת באחד בתשרי, אבל **לדעת רבי מאיר**, מאחר ששנת מעשר בהמה מסתיימת באחד באלול, על כרחך יהיה הגורן בסוף שנת המעשר, כלומר **בעשרים ותשעה באב**.

וכמו כן לדעת בן עזאי – מאחר שמחמת הספק, האלולים מתעשרים לעצמם, ואין לעשר את הנולדים באב עם הנולדים באלול, על כרחך יהיה הגורן השלישי **בעשרים ותשעה באב**, ואף שכשחודש אב הוא שלושים יום, ניתן לקבוע את הגורן גם ביום שלושים של אב, מכל מקום, מאחר שפעמים אין בחודש אב אלא עשרים ותשעה יום, קבעו את הגורן לעשרים ותשעה באב.

דף ח

ראש השנה למעשר בהמה

כלל בידינו, שבהמות של שתי שנים, [=חדש וישן], אינן מצטרפות למעשר, ויש לעשר וולדות של כל שנה בפני עצמם. ונחלקו חכמים מתי מתחילה שנה חדשה למעשר בהמה.

לדעת רבי מאיר – ראש השנה למעשר בהמה הוא **באחד באלול**. [וכן דעת רבי ישמעאל].

ואמר רבי חונה, שטעמו של רבי מאיר, משום שעד אחד באלול הן מתמצות לילד מן

הישנות, [כלומר כל אלו שנתעברו עד ניסן, יולדות עד אחד באלול, שעבור בהמה דקה חמישה חדשים], ומכאן ואילך הן מתחילות לילד מן החדשות, [שנתעברו אחר אחד בניסן. ומבואר, שלדעת רבי מאיר, כל שנתעברו אחר אחד בניסן, קרויות מן החדש אצל אלו שנתעברו קודם אחד בניסן. ולכן כשאנו באים לעשרם אחר הלידה, כל שנולדו אחר אחד באלול, קרויות מן החדש, אצל אלו שנתעברו קודם אחד באלול^א].

לדעת רבי אלעזר ורבי שמעון – ראש השנה למעשר בהמה הוא **באחד בתשרי**. [וכן דעת רבי עקיבא].

ואמר רבי יוסה בי [=בן] רבי בון בשם רב חונה, שטעמם של רבי אלעזר ורבי שמעון, מהכתוב **"לְבָשׁוּ כְרִים הָצֵאן וְעִמְקִים יַעֲטֹפוּ בָר וְתִרְוְעֻנוּ אֶף יִשְׁרֹו"** (תהילים ס"ה י"ד), שכך הוא נדרש, **"לְבָשׁוּ כְרִים"**, כלומר הבהמות הגדולות לבשו **"הָצֵאן"**, כלומר נתעברו, והכוונה לבכירות שמתעברות מיד, ועוד יש שמתאחרות ומתעברות בזמן מאוחר יותר, שבו הזריעה כבר ניכרת יפה, **"וְעִמְקִים יַעֲטֹפוּ בָר"**, והוא ניסן, ועל אלו ואלו נאמר, **"וְתִרְוְעֻנוּ"**, כלומר יהיו יחד, **"אֶף יִשְׁרֹו"** לשון מעשר, שכל אלו מתעשרים יחד.

ובן עזאי אמר – **הואיל והללו אומרים כך, והללו אומרים כך**, ואין להכריע כמי ההלכה, מספק **כל הנולדים באלול מתעשרים לעצמם**. כלומר לא מתעשרים עם הנולדים באב שלפני אלול, שמא באחד באלול ראש השנה. ולא מתעשרים עם הנולדים בתשרי שלאחר אלול, שמא באחד בתשרי ראש השנה. ולכן אם היו לו חמישה באב, וחמישה באלול, וחמישה בתשרי, אינם מתעשרים יחד.

ומה שנסתפק בן עזאי, לא משום מחלוקת רבי מאיר עם רבי אלעזר ורבי שמעון, שכן כל אלו היו תלמידיו, ובמחלוקתם היה לו להכריע ביניהם. אלא משום שנחלקו בדבר גם רבי עקיבא ורבי ישמעאל, לא היה בידו להכריע ביניהם, ומספק אמר להחמיר כשניהם.

בן עזאי חבר ותלמיד של רבי עקיבא

נתבאר, שמאחר שנחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא, מתי ראש השנה למעשר בהמה, אמר בן עזאי שאין בידו להכריע ביניהם, ויש להחמיר כדברי שניהם.

^א משמע, שלדעה זו, שעת העיבור קובעת, והשנה מתחלפת באחד בניסן. וזה לא כפי המבואר להלן בסוף ההלכה הזו, ששעת הלידה קובעת, והשנה מתחלפת באחד בתשרי. ואפשר שהמבואר להלן הוא כדעת החולקים על רבי מאיר. ויל"ע בדבר.

ומתוך כך שאמר דבריו בלשון הזה, "הואיל והללו אומרים כך והללו אומרים כך", למדנו, שהיה בן עזאי חבר ותלמיד של רבי עקיבא, ולא תלמיד בלבד, כי אין דרך שיאמר כן תלמיד על דברי רבו.

- בעל קרבן העדה פירש, שאם היה בן עזאי תלמידו של רבי עקיבא, היה לו לקבל דבריו, ולא היה לו לומר, הואיל ואחרים אומרים אחרת, נחמיר כדברי שניהם.

- ובעל תקלין חדתיך פירש, שאם היה בן עזאי תלמידו של רבי עקיבא, היה לו לומר, "הואיל ורבי אומר כך", ולא לומר, "הואיל והללו אומרים כך".

ורבי אבון בשם רבי שמואל בר רב יצחק למד עניין זה, שבן עזאי חבר ותלמיד של רבי עקיבא, מהמשנה במסכת בבא בתרא, "נפל הבית עליו ועל אמו, אלו ואלו מודים שיחלוקו. אמר רבי עקיבא, מודה אני בזה, שהנכסים בחזקתן. אמר לו בן עזאי, על החלוקין אנו מצטערין, אלא שבאת לחלק עלינו את השוין", ואין דרך תלמיד לומר לרבו "שבאת", אלא "שבא רבי".

בהמות של שני גרנות מצטרפים

כבר נתבאר, שבהמות של שתי שנים [=חדש וישן], אינן מצטרפות להתעשר יחד.

אולם כל זה בבהמות של שתי שנים, אבל בהמות של שנה אחת, אף אלו הנולדים בשני גרנות שונים, כגון מקצתם קודם פרוס הפסח, ומקצתם אחר העצרת, או אפילו מקצתם בתשרי ומקצתם באב שאחריו, מאחר שכולם באותה שנה, אף על פי שכמה גרנות מפסיקים בין זה לזה מצטרפים כולם להתעשר יחד.

שעת הלידה קובעת

את שנתו למעשר בהמה

נתבאר שהנולדים קודם תשרי אינם מצטרפים למעשר עם הנולדים אחר תשרי. ואם כן, שעת הלידה היא הקובעת לאיזו שנה שייכת בהמה זו, והשנים מתחלפות תמיד באחד בתשרי.

והנה לעניין מעשרות של גידולי קרקע יש דברים שבהם החנטה [=תחילת יצירת הפרי] קובעת לאיזו שנה שייכים הגידולים, [כן הוא בפירות האילן], ויש דברים שבהם השעה שנגמרו הפירות [=שגדלו שליש, שמעתה ראויים לאכילה], היא הקובעת לאיזו שנה שייכים הגידולים, [כן הוא בתבואה וזיתים].

ורבי יוסה היה סבור, שלעניין מעשר בהמה, שעת העיבור נחשבת כחנטה, ויום שמיני ללידתה נחשבת גמר הבהמה, כי מיום זה הבהמה ראויה להקרבה. ולפיכך למד מכאן, שמעשר בהמה, ששעת הלידה קובעת בו, שונה ממעשר גידולי קרקע, שהרי אין הולכים בו לא אחר חנטה, ולא אחר גמר הפרי.

ואמר על כך רבי שמאי בשם רב ביבי ברבי חייא, שאין הדבר כן, ומעשר בהמה דומה למעשר דגן, שגמר הפרי קובע לאיזו שנה שייכים הגידולים, ושעת הלידה של הבהמה נחשבת כשעת גמר הבהמה, אף על פי שאינה קריבה עד יום שמיני, וזה כדעת רבי שמעון, האומר, שמשעת לידת הבהמה היא נכנסת להתעשר, אף על פי שאינה ראויה להקרבה עד יום שמיני. [ולא כדעת חכמים, האומרים, שאין הבהמה מתעשרת, אלא מיום שמיני והלאה, שכבר ראויה להקרבה].

ורבי מנא אמר, שגם לדעת חכמים, שעת הלידה נחשבת כגמר הפרי, אף על פי שעדיין אינה ראויה להקרבה, וגם לא להתעשר, כי משעת הלידה נחשבת הבהמה כגמורה, [וכשיוולדו בהמות בסוף השנה, שייכים הם לשנה שעברה, ובשנה הבאה כשיגיעו יום שמיני שלהם, יעשרו אותם עם בהמות של שנתם, ולא עם בהמות של שנה הבאה].

הבכור מונים לו שנה מיום לידתו

בענין בכור בהמה נאמר, "לִפְנֵי ה' אֶלְקִידָה תֹאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְּשָׁנָה" (דברים ט"ו כ'), ללמד, שיש לאכלו בתוך שנתו.

ואמר רבי חונה, שמהדין הנ"ל יש ללמוד, שכשם שלענין מעשר בהמה, שעת הלידה קובעת, אף על פי שאינו ראוי להתעשר עד יום שמיני, כך לענין הבכור, מונים לו שנה מיום לידתו, אף שאינו ראוי עד יום שמיני.

ורבי מנא אמר משמו של רבי יונה, שאבא למד זאת מהכתוב בענין הבכור, "כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד כו" (דברים ט"ו י"ט), המלמד, שמשעת לידתו הוא בכור, ומאותה שעה מונים לו שנה.

הלכה ב'

קופות שתורמים בהם את הלשכה

כבר נתבאר, שהכל היו מביאים את שקליהם למקדש, והיו נותנים את כל השקלים בלשכה המיוחדת לכך. [נ"מ שהמעוה היו מונחות בלשכה בערימה על הקרקע. וי"מ שהמעוה

היו מונחות בלשכה בשלוש קופות גדולות, שכל אחת מחזיקה תשע סאין, ויחד הן מחזיקות עשרים ושבע סאה]. והיו תורמים את הלשכה באופן הבא.

בכל אחד משלושת הפרקים של התרומה, הגזברים היו מביאים שלוש קופות, שכל אחת מחזיקה שלוש סאין, וממלאים את הקופות הללו מהשקלים, ובמה שמילאו קונים קרבנות ציבור.

ומאחר שבכל פעם מלאו שלוש קופות, שכל אחת שלוש סאין, נמצא שבכל פעם היו ממלאים תשע סאין בשקלים, ובשלושת הפרקים יחד, היו ממלאים עשרים ושבע סאין בשקלים, [ולפי הפירוש השני לעיל, שהמעות היו מונחות בלשכה בקופות גדולות, בשלושת התרומות, רוקנו את שלושת הקופות הגדולות שבלשכה].

ושלוש הקופות הללו, שכל אחת שלוש סאין, היה עליהן סימן, מי נתרמה ראשונה, מי נתרמה שניה, ומי נתרמה שלישית.

- **לדעת תנא קמא**, הסימן היה באותיות לשון הקודש, על האחת היה כתוב אל"ף [א], על השניה היה כתוב ב"ת [ב], ועל השלישית היה כתוב גימ"ל [ג].

- **ולדעת רבי ישמעאל**, הסימן היה באותיות יווניות, [שהיו רגילים בו, כי נאמר, "יִפְתָּ אֱלֹקִים לְיִפְתָּ וְיִשְׁכֹּן בְּאֶהְלֵי שָׁם" (בראשית ט' כ"ז), יפיפותו של יפת ישכון באהלי שם, ואין לך לשון יפה בבני יפת כמו היוונית], על קופה אחת היה כתוב אלפ"א [α או A], על השניה היה כתוב בית"א [β או B], ועל השלישית היה כתוב גמ"א [γ או L].

והסיבה לכך שעשו סימן לסדר הקופות, כדי שלא יטעו ביניהם, כי היו משתמשים בשקלים שבקופות לפי סדר מסוים, ואסור לשנות.

- וי"ג שתחילה יש להשתמש בשקלים שבראשונה, ורק אחר כך בשקלים שבשניה, ורק אחר כך בשקלים שבשלישית.

- וי"ג שקודם שגומרים את השקלים שבראשונה, מתחילים ליטול מהשניה, וקודם שגומרים את השקלים שבשניה מתחילים מהשלישית.^א

מידת הקופות שמותר לפנות בשבת

במסכת שבת מבואר, שמותר לפנות ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה בשבת,

^א עניין זה מבואר בסוף הפרק.

אם צריכים את המקום בשביל אורחים או ללמוד תורה.

אולם לא נתבאר שם, מה מידת הקופות שמותר לטלטל בשבת באופנים הנ"ל, ורבי זעירא שאל זאת את רבי אושעיא.

ואמר לו רבי אושעיא, **ילמד סתום מן המפורש**, מאחר שלענין תרומת הלשכה נתבאר מידת הקופות, שהיא **שלוש סאין**, יש לך ללמוד, שכן מידת הקופות הללו שמותר לפנותן בשבת, שלא נתפרש.

מידת יין להתחייב בהוצאת שבת

המוציא חפץ שיש לו ערך, מרשות לרשות בשבת, חייב על כך, משום שחילל את השבת במלאכת הוצאה. ובמסכת שבת ביארו בדברים הרבה, מהו שיעור חשיבותם, להתחייב על הוצאתם.

ובין הדברים הללו שנינו שם, שהמוציא יין, שיעורו להתחייב על כך, **כדי מזיגת הכוס**, כלומר כשיש בין שיעור כזה, שכשימזגו אותו במים, באופן שיהיה בתערובת שלושה חלקים מים ואחד יין [כדרך המזיגה], יהא הכל שיעור של כוס שלם, [כלומר מידת היין להתחייב על הוצאתו הוא מידת **רביע כוס**], אבל לא נתבאר, שם מהו שיעור הכוס השלם.

ורבי זעירא שאל זאת את רבי אושעיא, ואמר לו רבי אושעיא, **ילמד סתום מן המפורש**, שכן לעניין ארבע כוסות של ליל הסדר, שנה רבי חייה בברייתא, ששיעורן רביעית יין האיטלקי, ומכאן אתה למד, ששיעור היין הנצרך למזיגת הכוס, הוא **רובע רביעית**.

- מתוך פירוש קרבן העדה משמע, שרביעית יין האטלקי הוא שיעור היין של כל ארבע כוסות, קודם המזיגה, ואם כן לכל כוס יש רובע רביעית יין.

- ומתוך פירוש תקלין חדתין משמע שרביעית יין האטלקי הוא שיעור כל אחד מהכוסות, בין חי ובין מזוג, ומכאן יש ללמוד, שמאחר שגם בכוס מזוג שיש בו שלושה חלקים מים ואחד מים, מספיק השיעור הזה של רביעית, הרי שהיין הנצרך למזיגת הכוס, הוא רובע רביעית.

ולפי גרסת הירושלמי הנדפסת, כל זה כדעת רבי יהודה, אבל לדעת תנא קמא, שיעור היין להתחייב על הוצאתו, כדי גמיעה.

- ולגרסת בעל קרבן העדה בסוגייתנו, [אף לדעת רבי יהודה], דווקא יין חי שיעורו

ברובע רביעית, שהוא השיעור שיוכל למזוג בכוס, אבל יין מזוג במים, אם יש בכל התערובת כדי גמיעה, הוא מתחייב על הוצאתו, אף על פי שביין עצמו אין רובע רביעית, שהרי [לדעת רבי יהודה] אפילו על המים בפני עצמם מתחייב בהוצאתם כדי גמיעה, וכל שכן על יין מזוג במים שעדיף ממים בפני עצמם.

- אולם במסכת שבת פירש בעל קרבן העדה, שלעולם לא יתחייב על הוצאת יין, אפילו הוא מזוג במים, אלא כשיש בו בפני עצמו רובע רביעית.

מידת רביעית

נתבאר, ששיעור ארבע כוסות הוא רביעית, [כלומר כל אחת מארבע כוסות יהא בה רביעית הלוג, בין כשהכל יין, שאז מהיין לבדו יש רביעית, ובין כשהיא יין מזוג במים, שאז מהיין עצמו יש רובע רביעית, ומהמים שלוש רבעי רביעית]. ואמר רבי אבין, שבזמנם היה ניתן לשער מידה זו על ידי מידת טיטרטון שהיתה בזמנם.

- בעל קרבן העדה גורס טיטרטון ורביע, ומפרש, שרביעית שווה למידת טיטרטון שלמה ועוד רבע של אותה מידה.

- ובעל תקלין חדתין גורס טורטין, ומפירושו משמע, שמידת רביעית שווה למידת טורטין בלא תוספת.

לצאת בהלל שבבית הכנסת

בזמנם היה המנהג לומר הלל בלילי פסחים בבית הכנסת, זכר למקדש, שהיו אומרים הלל בשעת עשייתו.

ואמר רבי מנא אמר רבי יוסי [וי"ג יוחנן], שמי שנתכוון לצאת בהלל זה ידי חובתו, שוב אינו צריך לומר פעם שניה בביתו, כסדר, בין כוס שלישי לרביעי.

שתיית ארבע כוסות בכרך אחד

נתבאר, שאף שתקנו חכמים לומר הלל בלילי פסחים בין שתיית כוס שלישי לרביעי, אם נתכוון לצאת בהלל שאומרים בית הכנסת, יצא, ושוב אינו צריך לומר הלל בין כוס שלישי לרביעי.

ומכאן למדו, שכשם שיוצא ידי שתיית כוס שלישי ורביעי בזה אחר זה בלא הפסק, כך

יוצא ידי חובת כל ארבעה כוסות, כששותה את כולם בזה אחר זה בלא הפסק.

שתיית הכוס בהפסקות

אמרו חכמים, שיש חילוק בין אכילה לשתייה, באכילה השביעה באה על ידי מילוי הכרס, ולפיכך, כשאוכל כמות מסוימת של אוכל, בין שאוכל ממנה בחתיכות גדולות, ובין שאוכל ממנה בחתיכות קטנות, מאחר שהאוכל מתאסף במיעיו, הרי זה שבע. מה שאין כן בשתייה, שהשביעה ממנה באה על ידי מילוי הגרון, ולפיכך, אם שותה מעט מעט, אינו שבע כמי ששותה לגימות גדולות. ומהטעם הזה אמרו, **שכוס של ברכה**, משום חיבוב מצווה, **יש לגמוע ממנו דרך שביעה**, ולא ישתה ממנו בהפסקות.

אולם **שתיית ארבעה כוסות** אינה כן, **ויוצא כששותה בה הפסקות**, וכך **עדיף**, שכן בשתיית ארבעה כוסות הקפידו חכמים שלא ישתכר, [ולכן אמרו שלא לשתות בין כוס שלישי לרביעי], ולפיכך, **יוצא ידי חובת כוסות** אלו כששותה אותם בהפסקות.

לצאת ידי חובת ארבעה

כוסות בין של שביעית

רבי אושעיא שנה ברייתא בה מבואר **שיוצאים** ידי חובת ארבעה כוסות ביין של שביעית.

- **מתוך פירוש קרבן העדה משמע, שהכוונה ליין של שביעית קודם הביעור**, שהוא מותר בהנאה, אלא שהיה מקום לומר שאין יוצאים בו, כי אינו נחשב שלו, ובמצה הלא אין אדם יוצא כשאינה שלו^א, ולפיכך לימדו, שבארבע כוסות אין הדין כן, ויוצא גם ביין שאינו שלו^ב.

- **ובעל תקלין חזתין פירש, שהכוונה ליין של שביעית אחר הביעור**, שהוא אסור בהנאה, ולכן היה מקום לומר שאין יוצאים בו, ולמרות זאת אמרו שיוצאים בו, כי שתייתו מצווה, [שהרי חייבו אף לעני למכור כסותו בשבילו, וכן לנשים החמירו בו כמו בעקרי מצווה], וכלל בדינו, שמצוות לאו להנות נתנו, ואם כן, אין השתייה נחשבת הנאה, והיא מותרת גם ביין האסור בהנאה.

^א שכן למדו בפסחים דף ל"ח בגזרה שווה "לחם" "לחם" מחלה.

^ב יל"ע בדבר מדוע אינו נחשב שלו אחר שזכה בו.

לצאת ידי חובת ארבעה כוסות בקונדיטין

בר קפרא שנה ברייתא, בה מבואר, שקונדיטין [=יין שיש בו בשמים], הרי הוא כיון לכל דבר, ומכאן יש ללמוד, שיוצאים בו גם לשתית ארבעה כוסות.

לצאת ידי חובת ארבעה כוסות ביין מזוג

רבי חייא שנה ברייתא בה מבואר שיוצאים ידי חובת ארבעה כוסות בין ביין חי ובין ביין מזוג ובלבד שיהא בו טעם ומראה יין.

- בעל קרבן העדה פירש, שהמזיגה האמורה כאן היא מזיגה במים הרבה, יותר מדרך המוזגים [של שלושה חלקים מים כנגד היין], כגון שהיו המים ששה חלקים כנגד היין, ומבואר, שכל שיש בו טעם ומראה יין, יוצאים בו.

- ובעל תקלין חדתין פירש, שהמזיגה האמורה כאן היא מזיגה כדרך המוזגים, כלומר שלושה חלקים מים כנגד היין, והסיבה שהוצרכו לומר שיוצאים ביין כזה, כי במסכת פסחים ירושלמי נחלקו חכמים, כנגד מה תיקנו ארבע כוסות, י"א כנגד כוסות פורענות שבכתוב "... קח את כוס היין החמה הזאת מנדי והשקיתה אתו את כל הגוים..." (ירמיה כ"ה ט"ו), וי"א כנגד כוסות האומרים אצל פרעה "... וְאָקַח אֶת הָעֶנְבִּים וְאָשַׁח אֹתָם אֶל כּוֹס פְּרָעָה ..." (בראשית מ' י"א), והיה מקום לומר, שלדעת האומרים שתקנו כנגד כוסות פרעה, יש לשתות יין חי, כיון פרעה שנסחט מהענבים ולא נמזג, ולדעת האומרים שתקנו כנגד היין החמה, יש לשתות יין מזוג, ככל כוסות יין. ולפיכך באו ללמד, שכל שיש ביין טעם ומראה יין, יוצאים בו לכל הדעות, בין כשהוא חי, ובין כשהוא מזוג, כי בכך שיש בו טעם יין, דומה הוא ליין חי, [ואפילו הוא מזוג], ובכך שיש בו מראה יין, דומה הוא ליין מזוג, [ואפילו הוא חי].

לצאת ידי חובת ארבעה כוסות ביין אדום

לדברי רבי ירמיה, מצווה לצאת ידי חובת ארבעה כוסות ביין אדום, שנאמר, "אֶל תֵּרָא יֵינִי כִּי יִתְאַדָּם כִּי יִתֵּן בְּכֹס בְּכֹס עֵינֵינוּ יִתְהַלֵּךְ בְּמִישְׁרֵיהֶם" (משלי כ"ג ל"א).

לצאת ידי חובת ארבע

כוסות ביין מבושל

כלל בדינו, שאין אומרים קידוש היום, אלא על היין שראוי לנסכו על גבי מזבח [וכן דין יין של ארבעה כוסות].

ולפיכך נסתפקו מה דין יין מבושל, שכן יין מבושל אינו ראוי לניסוך על גבי מזבח, ואם כן לכאורה אין אומרים עליו קידוש היום, ולא יוצאים בו בארבעה כוסות.

אולם אפשר שמה שאמרו שאין יוצאים ביין שאינו ראוי לנסך, אין זה אלא ביין שמחמת גריעותו אינו ראוי לנסך, אבל יין מבושל, מתעלה בבישולו, נולכן התיר רבי לבשל יין של תרומה], והסיבה שאין מנסכים אותו על המזבח, כי אין להקריב למזבח דבר שנשתנה מברייתו, ודווקא בהקרבה נאמר דין זה, אבל לקידוש וארבעה כוסות היין המבושל כשר.

ומסקנת הסוגיה **שיוצאים** ביין מבושל.

- לפירוש בעל קרבן העדה, בברייתא מבואר, שכל שהבישול משביח את טעמו של היין, יוצאים בו, [אבל אם נתבשל יותר מדאי, אין יוצאים בו], ומברייתא זאת למד רבי יונה, שיוצאים ביין מבושל.

- ולפירוש בעל תקלין חדתי, בברייתא מבואר, שמבושל דינו כמתובל, ומכאן למד רבי יונה, שכשם שיוצאים במתובל [=הוא יין קונדיטין הנזכר לעיל], כך יוצאים במבושל.

ואמרו, **שרבי יונה, כשהיה שותה ארבעה כוסות של פסח, היה כואב ראשו עד החג.** ופירש בעל קרבן העדה, שכן היה לו כשהיה שותה יין חזק, ולכן הכשיר יין מבושל שאינו מזיק [וחזק] כל כך.

"חֲכָמַת אֶדָם תֵּאִיר פָּנָיו"

מטרוניתא אחת [=אשה אחת משרי הרומיים] ראתה את רבי יונה שפניו מאירות, אמרה לו, **סבא סבא** [=זקן זקן], אחד מהדברים הללו יש בך, או שאתה שתוי יין, [שנאמר בו "וַיֵּין יִשְׁמַח לְבַב אֱנוֹשׁ" (תהילים ק"ד ט"ו)], או שאתה מלוה בריבית, [שאין לו דאגת פרנסה, שמתרבה הונו יום ולילה בלא עמל], או שאתה מגדל חזירים, [שמרוויח הרבה].

אמר לה, תיפח רוחה של האשה הזו, כי אין בי אפילו אחד מהדברים הללו, [שהיין מזיק לי, ושאר הדברים אסורים לי], ומה שפני מאירות, כי תלמודי מצוי ביד^א, [ווי"מ כי מצוי לי לחדש בתורה], שכך נאמר, "חֲכָמַת אֶדָם תֵּאִיר פָּנָיו" (קהלת ח' א').

^א והתורה נמשלה ליין שנאמר "וַיֵּשְׁתּוּ בַיֵּין מִסִּכְתִּי" (משלי ט' ה') ומשמחת לב האדם כמו שנאמר "פִּקּוּדֵי ה' יִשְׁרִים מִשְׁפָּחֵי לֵב" (תהילים י"ט ט') ומרווחת דעתו עד שנעשה כמעין המתגבר על ידי רווח חידושי התורה "יִשְׁמַע חֶכֶם וְיִוֹסֵף לֶקַח" (משלי א' ה') ומתענג על ה' בעונג התורה היפוך הנגע כידוע. [תקלין חדתי].

רבי אבהו בא לטבריה, וראו אותו תלמידי רבי יוחנן שפניו מאירות, באו ואמרו לרבי יוחנן, מצא רבי אבהו סימא [=מטמון].

בא רבי אבהו לפניו, ורבי יוחנן שהבין למה שמח רבי אבהו, שאל אותו, אלו דברי תורה חדשים שמעת.

ענה לו רבי אבהו, תוספתא עתיקא מצאתי, [שלא ראה אותה מימיו, וראה בה דברים חדשים, ושמח בהם כמוצא הון רב, כי נאמר "וְכָל חֻקֵּי לֹא יִשְׁוּ בָּהּ" (משלי ח' י"א)].

קרא עליו רבי יוחנן את הכתוב, "חֻקֵּי אֱדָם תֵּאִיר פָּנָיו".

דפים ח'–ט'

רבי חנין ורבי יוחנן

מלמדים מידות של תורה

א. ביאור הסוגיה כגרסת קרבן העדה ופירוש.

מבואר בסוגייתנו, שמידת תמונתא שהיו מודדים בה מורייס בציפורי, מתחילתה היתה כמידת לוג של תורה, ואחר כך נשתנת.

ורבי יונה אמר, שהוא הכיר את המידה הזו, שהיו מודדים בה דבש בבית רבי ינאי.

וכן אמרו, שמידת חצי שמינית הישנה של טבריה, היא מידת לוג של תורה

וכשבא רב חנין ללמד מהי מידת לוג, אמר, שהיא כמידת תמונתא העתיקה של ציפורי.

וכשרבי יוחנן בא ללמד מהי מידת לוג, אמר שהיא כאותה מידת תמונתא שהיה מלפנים, ולא כינה אותה בשם תמונתא העתיקה.

- וי"א שהסיבה לכך שלא כינה אותה בשם עתיקה, כי אצלו לא היתה כל כך ישנה, שבימיו עוד השתמשו בה.

- וי"א שהסיבה לכך שלא כינה אותה בשם עתיקה, כי נשתנית מספר פעמים. (א) בתחילה היתה כמידת הלוג. (ב) לאחר מכן נחסרה ממידת הלוג הרבה. (ג) לאחר מכן הגדילו שוב למידת הלוג כבתחילה. (ד) ולבסוף בזמנו של רבי יוחנן חסרה שוב, אבל לא חסרה כל כך כמו בראשונה. ומעתה אם היה אומר שמידת לוג היא כמו המידה העתיקה, לא היה ידוע אם הכוונה לשיעור הראשון, או לשיעור השני, ששניהם היו

קודם זמנו, אבל עתה כשאמר שהיא כמידה שהיתה בימיו, ידוע שכוונתו לשיעור השלישי, [השווה לראשון], שהוא היה בימיו.

ב. ביאור הסוגיה כגרסת תקלין חדתין ופירוש.

רב חנין אמר, שמידת הלוג, היא כמידת תמונתא העתיקה של ציפורי.

ואמר רבי יונה שהוא זוכר מידה זו, שהיו מודדים בה דבש בבית רבי ינאי.

וביארנו בגמרא, שאף שהיתה המידה הזו בימיו, היה קורא אותה עתיקה, כי עברה שינויים, שמתחילה היתה קטנה, ולאחר מכן גדלה להיות כלוג של תורה, וחזרה וקטנה, וכדי שיבינו שהכוונה למידה הקודמת, קרא לה עתיקה.

ורבי יוחנן אמר, שהמידה הקרויה שמינית שהיתה בטבריה, שמתחילה היתה גדולה יותר, ואחר כך הקטינוה, ההפרש בין הישנה הגדולה, לבין החדשה הקטנה, הוא רביעית הלוג^א.

דף ט

לגרסת הירושלמי הנדפס, רבי יוסי בשם רבי יוסי בן פזי, ורבי יוסי ברבי ביבין בשם רבי שמואל לימדו, ששיעור רביעית שאמרו לענין הכוס, הוא אצבעיים על אצבעיים על רום אצבע ומחצה ושליש אצבע. [ומתוך פירוש קרבן העדה נראה שלא גרס כאן דברים אלו].

מידת יין קרוש להתחייב בהוצאת שבת

בדף ח' נתבאר, שהמוציא יין מרשות לרשות בשבת, אם יש ביין כדי מזיגת הכוס, המוציא מתחייב על כך.

ולדברי רבי נתן, השיעור הזה אמור ביין נוזלי, שניתן למזגו, אבל יין קרוש אין מתחייבים על הוצאתו בשיעור זה, ורק אם היה בו מתחילה שיעור רביעית שלימה, שעתה כשהוא קרוש שיעורו כזית, מתחייבים על הוצאתו.

ודברי רבי נתן אלו שרביעית דם נעשית כזית קרוש, הם כדברי רבי יוסי ברבי יהודה, המבוארים להלן, שלדעת בית הלל מאחר שדם נבילה מטמא מדין בשר, שיעורו לטמא

^א עיי' תקלין חדתין. ולא זכיתי להבין, כיצד עניין זה נכנס בדברי רבי יוחנן, "הדא דידן חצי שמינית טבריינית הישנה".

ברביעית, שרביעית הנקרש נעשה כזית, וזהו שיעור בשר נבילה לטמא.

כן ביאר בעל תקלין חדתין את העניין הנ"ל. אולם **בעל קרבן העדה פירש** באופן אחר, והוא, שמה שאמרו, שלדעת רבי נתן חיוב הוצאה בין קרוש ברביעית שלימה, כי יש חילוק בין יין נוזלי ליין קרוש, **כן היו סבורים מתחילה. אולם רבנן דקיסרי, ורבי יוסי בר ביבי בשם שמואל אמרו, שטעמו של רבי נתן הוא, כי לדעתו כל המשקים שיעורם להתחייב על הוצאתם, רביעית, כדעת רבי שמעון במסכת שבת.**

דם נבילות

לדעת רבי יהודה, נחלקו בית הלל ובית שמאי אם דם נבילות מטמא כבשרה, **ובית הלל הם המטמאים**^א, [ובית שמאי מטהרים, כי לדעתם אין הדם נידון כבשר, ואף משום דם לא יטמא, כי נקרש ואינו משקה]. ואמר רבי יוסי ברבי יהודה, שכשטימאו בית הלל, לא טימאו אלא **כשיש בו שיעור רביעית**, שכן מאחר שהדם טמא כבשר, אינו מטמא אלא כשיעור טומאת הבשר, ובשר הנבילות מטמא בשיעור כזית, וכמו כן הדם כשיש בו שיעור רביעית, מטמא, כי רביעית הנקרש נעשה כזית. [וכן דעת אחד האמוראים].

ולדעת רבי יהושע בן פתורא^ב, הכל מודים שדם נבילות אינו נידון כבשר, ולפיכך אינו מטמא טומאת נבילות, **גם בשיעור רביעית או יותר**. [כן דעת אחד האמוראים].

ומעשה ארע בפרדה של בית רבי, שמתה, וטהרו חכמים את דמה, לומר שאינו מטמא טומאת נבילה.

והובאו בגמרא שני מקרים, שדנו חכמים במעשה זה, ושאלו, האם טהרו חכמים את הדם רק בפחות מרביעית, [כדעת רבי יהודה], או אף ברביעית או יותר [כדעת החולקים על רבי יהודה].

המקרה הראשון ארע עם רבי סימון, ששמע מרבי יהושע בן לוי את המעשה הזה, שמתה פרדת בית רבי, וטהרו חכמים את דמה, והלך וסיפר זאת לפני רבי אלעזר.

שאל אותו רבי אלעזר, האם אותם חכמים טהרו את הדם רק בפחות מרביעית, או אף ברביעית או יותר. ולא השגיח רבי סימון ברבי אלעזר, ולא השיבו דבר.

^א מתוך פירוש קרבן העדה משמע קצת, שטומאה זו מדרבנן בלבד.

^ב הוא רבי יהושע בן בתירא.

שאל את רבי יהושע בן לוי^א, ואמר לו, לא טהרו אותם חכמים אלא עד רביעית, אבל ברביעית טימאו [כדעת רבי יהודה].

והתרעם רבי אלעזר על רבי סימון, שלא השיב לו על שאלתו.

ומקרה נוסף ארע עם רב ביבי^ב, כשסיפר לפני רבי יצחק בר ביסנא את המעשה הנ"ל, שמתה פרדת בית רבי, וטהרו חכמים את דמה.

שאל אותו רבי יצחק בר ביסנא, האם אותם חכמים טהרו את הדם רק בפחות מרביעית, או אף ברביעית או יותר. ובעט בו רבי ביבי [=דחאו שלא רצה להשיבו, ולא נהג בו בכבוד^ג], ולא ענה לו דבר.

שאל רבי זריקא את רב ביבי, וכי על שהוא שואל אותך שאלה כהוגן, אתה בועט בו. ענה לו רב ביבי, הסיבה שבעטתי, כי לא היתה דעתי מיושבת עלי, [שהיה סומך על הפלטר כי שיתבאר בעזה"י להלן].

ואמר רב אבדומה זמן נחותה, שמסתבר שאותם חכמים שהורו על דם פרדת בית רבי שהוא טהור, לא הורו כן אלא עד רביעית, שהרי רבי יהודה הסובר כן הוא היה מוריינא דבית רבי, כלומר מורה הוראות בבית רבי, ובוודאי הורה כדעתו, שדם נבילות בשיעור רביעית מטמא.

דעת רבי יהושע בן פתורא

לעיל נתבאר שדעת רבי יהושע בן פתורא **שדם נבילות טהור לגמרי**, וכן דעת אחד האמוראים.

אולם בגמרא מבואר, שאין הכרח שזו דעת רבי יהושע בן פתורא, כי אפשר, שכשהעיד על דם נבילות שהוא טהור, כוונתו לומר, שאינו נחשב משקה להכשיר טומאה, אבל טומאה ממש הוא מקבל.

^א יל"ע אם רבי סימון הוא ששאל רבי יהושע בן לוי, כי כששמע את שאלת רבי אלעזר, הבין שלא למד מרבי יהושע בן לוי את הדין לאשורו, וחזר לשאול, והסיבה שרבי אלעזר התרעם עליו לאחר מכן, כי לא שב רבי סימון לומר לו מה אמר רבי יהושע בן לוי. או שרבי אלעזר הוא שהלך לשאול את רבי יהושע בן לוי, ומתשובתו הבין שכך אמר כבר מתחילה לרבי סימון, ולכן התרעם עליו רבי אלעזר, שלא ענה לו דבר שכבר ידע.

^ב מתוך פירוש קרבן העדה נראה, שגרס גם בזה רבי סימון.

^ג להלן בפרק שמיני הלכה א', מובא, שענה לו ואחר כך בעט בו.

ואין לדחות זאת ולומר, שאם לדעתו דם נבילות אינו מכשיר ממילא גם אינו מקבל טומאה, שהרי שנינו לעניין דם שרצים, שדמו מטמא כבשרו, ואינו מכשיר, שאין אחר כיוצא בו, ואם כן, שאר דברים אין בהם חלוקה בין הכשר לטומאה, והטהור לזה טהור לזה, ואם כן, מאחר שאמר רבי יהושע שדם נבילות טהור, טהור הוא לכל.

והסיבה שאין לומר כן, כי אפשר שמה שאמרו שאין כיוצא בשרץ, הכוונה לשיעור טומאתו, שהוא לבדו מטמא בשיעור עדשה הן בדמו והן בבשרו, [שלא כנבילה שדמה ברביעית ובשרה בכזית], אבל לעניין החילוק בין טומאה להכשר, יש דברים נוספים שיש בהם חילוק זה, ונאמר שכן דעת רבי יהושע לענין דם נבילות, שהוא טמא ואינו מכשיר.

כך דרש רבי חנן את הכתוב האמור בקללות

"וְהָיוּ חֵייד תְּלָאִים לְךָ מִנֶּגֶד" – זה שלוקח חיטים לשנה, שאין לו קרקע, שתהא אמת מארץ תצמח בזריעתו, וצדק משמים נשקף על ידי הגשמים, מה שאינו כן כשלוקח על שנה חטים, ולשנה הבאה אינו יודע אם יהיה לו במה לקנות.

"וּפְחַדָּה לַיְלָה וַיּוֹמֵם" – זה שלוקח מן הסדקי [=מוכר התבואה], שקונה ממנו מעט מעט, ומפחד שמא עד שיבוא ימכר הכל, וגם היוקר הווה על ידי מפקיעי השערים יום יום, ופחד שלו לילה ויומם, שלא יהיה לו על סעודותיו הרגילים בערב ובבקר.

"וְלֹא תִאָמְרוּ בְּחֵייד" – זה שלוקח מן הפלטור [=אופה] פת אפוייה, שפעמים אין לו פת כשרוצה לאכול. [וכן היה רבי ביבי, ומחמת שהיה טרוד בזה, לא היתה דעתו מיושבת עליו, להשיב על מה שהקשה לו רבי יצחק בר ביסנא].

- מפירוש בעל התקלין חדתין משמע, שלוקח מהסדקי ולוקח מהפלטור שניהם לוקחים בכל יום, אלא שזה לוקח תבואה, ואופה בעצמו, וזה קונה לחם אפוי.

- אולם בעל קרבן העדה פירש, שהלוקח מן הסדקי קונה ממנו תבואה בכל פעם לשבוע שלם.

תרומת הלשכה באופן

שלא יחשדו את התורם

מבואר במשנתנו, שאף מי שאין אנו חושדים אותו כלל שיבוא לגנוב ממעות הלשכה, אם הוא מתמנה לתרום את הלשכה, יש לו לתרום באופן שלא תהא לו שום אפשרות

לגנוב.

והסיבה לכך, שמא לאחר זמן יעני, ויאמרו הכל, מעוון הלשכה העני, שגנב מהשקלים ונענש. או שמא יעשיר לאחר זמן, ויאמרו הכל, מתרומת הלשכה העשיר, שגנב מהשקלים.

ואף על פי שידוע הוא שאין בו עוון זה, צריך הוא לעשות באופן שלא יבואו לחשדו, **כי צריך אדם לצאת ידי הבריות כדרך שהוא יוצא ידי המקום**, שנאמר "וְהִיִּיתֶם נְקִיִּים מִיָּה' וּמִיִּשְׁרָאֵל" (במדבר ל"ב כ"ב), וכן נאמר "וּמִצָּא חֵן וְשָׁכַל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹקִים וְאָדָם" (משלי ג' ד').

ואלו הדברים שעושה להסיר ממנו כל חשד :

א. לא יכנס בפרגוד חפות [=כשהמלבוש ארוך וכופלים אותו מלמטה אותו הכפל נקרא פרגוד חפות ואין התורם נכנס עם השפה הכפולה ההיא], שלא יחשדוהו שנתן לתוכה ממעות הלשכה.

ב-ג. לא יכנס במנעל או סנדל, שלא יחשדוהו שנתן לתוכם.

ד-ה. לא יכנס בתפילין או קמיע, שלא יחשדוהו שהתיר אתפר ונתן לתוכם.

ואמר רבי ישמעאל, שקוץ לא יתרום מפני החשד.

- **י"מ** שהכוונה למי **ששערותיו ארוכות** "קְצוּצוֹתָיו תִּלְתְּלִים", ולא יתרום מפני החשד, שמחביא מהשקלים בשערותיו.

- **וי"מ** שהכוונה לעני **התאב לממון**, שיש לחשדו יותר שירצה לגנוב.^א

ואלו הדברים שהגזברים לתורם להסיר ממנו חשד :

א. היו מפספסים בקילקים. י"מ שקלקין הם בגדי צמר, והיו **מפרידים נימות בגד צמר שלו**, שלא יחשדוהו שמחביא שקלים ביניהם. וי"מ שהיו משפשפים בשיער **התורם**, אם היו שערותיו דבוקים מחמת זיעה וצועה.

ב. כדי שלא יחשדו בו שנותן שקלים לפיו, היו **מדברים עמו, משעה שהוא נכנס, עד שעה שהוא יוצא.** [ואין לתקן שלהסיר חשד זה ימלא פיו מים משעה שנכנס עד שעה

^א גרסת הרמב"ם "קבץ", והוא עני שתאב למעות ... כמו קובץ על יד. [תקלין חדתי]. "קווצ", מלשון קצתי בחיי. [קרבן העדה].

שיוצא, כי אם יהיה פיו מלא מים, לא היה יכול לברך על התרומה, ואפילו אם יתן את המים לצד אחד כי נאמר "ימלא פי תהילתך".

ברכה על תרומת הלשכה

כדרך שמברכים על הפרשת תרומות ומעשרות, כך מברכים על תרומת הלשכה, ולא נתבאר כאן הנוסח, ואפשר שהוא, "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו ומצונו להפריש תרומת הלשכה".

אדם צריך לצאת ידי הבריות

כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום

אמר רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן, בתורה ובנביאים ובכתובים מצאנו, שאדם צריך לצאת ידי הבריות, כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום.

א. בתורה, שנאמר, "וְהִיְתָם נְקִיִּים מֵה' וּמִשְׁרָאֵל" (במדבר ל"ב כ"ב).

ב. בנביאים, שנאמר, "אֵל אֱלֹקִים ה' אֵל אֱלֹקִים ה' הוּא יִדְעַ וְיִשְׂרָאֵל הוּא יִדְעַ..." (יהושע כ"ב כ"ב).

ג. בכתובים, שנאמר, "וּמִצָּחַן וְשִׁכְלָה טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹקִים וְאָדָם" (משלי ג' ד').

וגמליאל זוגא שאל את רבי יוסי בי רבי בון, איזה מהכתובים הללו הוא המחזור שבהם, שבו מבואר טוב מכולם שיש לצאת ידי הבריות כדרך שיש לצאת ידי המקום, ואמר לו, שהמחזור שבכולם הוא הכתוב "וְהִיְתָם נְקִיִּים מֵה' וּמִשְׁרָאֵל".

הלכה ג'

של בית רבן גמליאל היו רוצים

שיקרבו קרבנות ציבור משקליהם

כבר נתבאר, שכשהיו תורמים את השקלים מהלשכה, היו תורמים בשביל כל ישראל, אף בשביל אלו שעוד לא הגיעו שקליהם ללשכה, וכל שכן שהיו תורמים על אלו שהגיעו שקליהם ללשכה, ואם כן כשקנו קרבנות ציבור מהשקלים שנתרמו, קנו אותם גם בעבור אלו שנשאר שקליהם בלשכה, ולא נתרמו, [ומועילה התרומה לכל, כשם שהתורם תרומת דגן מכרי אחד על חבירו, נפטרו שניהם].

ומכל מקום, של בית רבן גמליאל, משום שהיו זריזים במצוות, נחת רוח להם שיקנו קרבנות ציבור בשקליהם ממש.

ולכן היו מביאים את שקליהם ללשכה בזמן התרומה^א, וזורקים אותם לפני התורם, והוא מתכוון, ודוחף את שקליהם לקופה.

השאלה והתשובה קודם התרומה

התורם שואל את הממונים "**האתרום**", והם אומרים לו "**תרום**". וכך היו אומרים **שלוש פעמים**. [ולא נתבאר אם תחילה היה שואל שלוש פעמים, ועונים לו שלוש פעמים ואז היה נכנס לתרום. או שלפני תרומת כל קופה היו אומרים פעם אחת, ובסך הכל, מאחר שתרום בשלוש קופות, נמצא שהיו אומרים שלוש פעמים].

החלוקה בין שקלי התרומות

של שלושת הפרקים

כבר נתבאר בתחילת הפרק שהיו תורמים את הלשכה בשלושה זמנים.

בפעם הראשונה היה נכנס ללשכה, וכל השקלים שכבר הגיעו היו **מגולים** בה, **ותורם מהם בשלוש קופות** של שלוש סאין, **ומכסה** את כל מה שנשאר. [שלא יתרמו ממנו בפעם הבאה, כי נעשה מותר, ואין תורמים ממותר שקלים].

וכל השקלים שהביאו לאחר תרומה ראשונה, היו **נותנים על הכיסוי**, **ובפעם השנייה** שהיה תורם, היה **תורם מהשקלים המגולים** שבאו אחר התרומה הראשונה, **ומכסה את מה שנשאר מהם**. [שלא יתרמו ממנו בפעם הבאה, כי נעשה מותר, ואין תורמים ממותר שקלים].

וכל השקלים שהביאו לאחר תרומה שנייה, היו **נותנים על הכיסוי השני**, **ובפעם השלישית** שהיה תורם, היה **תורם מהשקלים המגולים**, שבאו אחר התרומה השנייה.

ולאחר שתרום תרומה שלישית, לא היה צריך **לכסות את הנשאר**, כי הסיבה לכיסוי היא, שלא יתרמו בפעם הבאה ממה שכבר תרמו בפעם הקודמת, ותרומה שלישית היא תרומה אחרונה, ולכן אין צריך לכסות אחריה.

^א ילי"ע אם לכל משפחת הנשיא היו נותנים לעשות כן, או רק לנשיא משום כבודו.

ומבואר בברייתא, שאם נשמט הכיסוי, ונתערבו שקלים שעליו שעדיין לא תרמו מהם, עם שקלים שמתחתיו שכבר תרמו מהם, הכל נידון כמותר שקלים שאין תורמים ממנו, ולכן יכסה את הכל, ויתרום בפעם הבאה, רק ממה שיביאו מעתה, ויתנו על הכיסוי.

העניין הנ"ל נתבאר על פי פירוש התקלין חדתי. ובעל קרבן העדה פירש באופן אחר, ולפירושו היו בלשכה שלושת קופות גדולות, כל אחת מחזיקה תשע סאין, ותחילה כשהביאו שקלים ללשכה, היו ממלאים את הקופות הללו, והיו מכסים אותם אחר שמלאום, וכל מה שנשאר חוץ להם, היה נעשה מותר מיד.

ובכל תרומה כשהיו באים לתרום בשלוש קופות קטנות של שלוש סאה, לא היו תורמים הכל מקופה אחת גדולה אלא מכל קופה גדולה היו תורמים בקופה אחת קטנה.

ואת הקופה הגדולה שתורמו ממנה אחרונה, השאירו מגולה, לסימן, שממנה יתרמו תחילה בפעם הבאה.

ואם נשמטו כל הכיסויים מהקופות הגדולות, מיד נעשה הכל שריים.

חילוק המקומות בין התרומות

שקלי **תרומה ראשונה** היו באים בדרך כלל **מבני ארץ ישראל**, שהיו קרובים למקדש, והיו תורמים אותה בשבילם ובשביל כל ישראל.

שקלי **תרומה שניה** היו באים בדרך כלל **מבני הכרכים הסמוכים לארץ ישראל**, והיו תורמים אותה בשבילם ובשביל כל ישראל.

ושקלי **תרומה שלישית** היו באים בדרך כלל **מבני בבל ומדי ומדינות רחוקות**, והיו תורמים אותה בשבילם ובשביל כל ישראל.

ומבואר בברייתא, שתרומה שלישית היתה עשירה שבכולן, שהיו בה אציטלי [=מלבושים] של זהב, ודרכונות של זהב, [כמבואר בפרק שני, שמפני משא הדרך מותר לצרף שקליהם להמירם במטבעות זהב, ומאחר שתרומה שלישית באה מרחוק היו בה מטבעות זהב הרבה מחמת משא הדרך, ומכל מקום גם בתרומה שלישית היו תורמים בקופות, כמו שאר התרומות, ולכן היתה תרומה שלישית עשירה ביותר, שבראשונות היו הקופות מלאות בשקלים, ובאחרונה היו אותם קופות מלאות במטבעות זהב^א].

^א בזה יובן כיצד הספיקה תרומה אחרונה לחצי שנה, ותרומות ראשונה היתה לפחות משני חודשים, ושניה למעט יותר

ההסתפקות מהקופות

מבואר, שהיו תורמים את הלשכה בכל פעם בשלוש קופות קטנות, ואמרו חכמים, שראוי הוא שישתמשו בשקלים מכל הקופות, קודם שיגיע זמן התרומה הבאה, ולא תהא קופה שלא נטלו ממנה שקלים כלל.

ולכן, אף שתחילה נוטל מהקופה הראשונה, ואחר כך משניה, ואחר כך מהשלישית, [כסדר אי' ב' ג' שנכתב עליהן], לא ימתין תחילה עד שיגמור את הראשונה, ואחר כך עד שיגמור מהשניה, אלא **נוטל תחילה סך מסוים מהראשונה, ואחר כך נוטל סך מסוים מהשניה, ואחר כך נוטל מהשלישית עד שגומר כולה, ואחר כך חוזר ליטול מהשניה עד שיגמור כולה, ואחר כך חוזר לראשונה עד שיגמור כולה.**

ואם ארע שגמר את השקלים שבכל הקופות הללו נחלקו חכמים מה יעשה.

לדעת תנא קמא – אף שעוד לא הגיע זמן התרומה הבא, יתרום כעת משקלים חדשים שהגיעו אחר התרומה הקודמת.

ולדעת רבי מאיר – לא יתרום משקלים חדשים, אלא משיירי תרומה אחרונה. ומהטעם הזה היה רבי מאיר אומר, שיש דין מעילה בשיריים, כי יתכן שיצרכו להם, ולכן עודם קדושים קדושת קרבן.

העניין הנ"ל נתבאר על פי פירוש התקלין חזתין. ובעל קרבן העדה פירש באופן אחר, ולפירושו הדין הנ"ל אמור בקופות הגדולות שבלשכה, שהיו תורמים מתוכם את הקופות הקטנות, ומחלוקת החכמים הנ"ל היא כשכלה כל הממון שבקופות הגדולות.

לדעת תנא קמא – מאחר שכל מה שחוץ לקופות הוא שיריים, יש להביא שקלים חדשים מישראל, שיוכלו לתרום מהם.

ולדעת רבי מאיר – אין צריכים להביא שקלים חדשים, אלא יתרמו מהשיריים.

סדר המידות של רבי פנחס בן יאיר

כן היה רבי פנחס בן יאיר אומר, (א) זריזות מביאה לידי נקיות (ב) נקיות מביאה לידי טהרה (ג) טהרה מביאה לידי קדושה (ד) קדושה מביאה לידי ענוה (ה) ענוה מביאה לידי יראת חטא (ו) יראת חטא מביאה לידי חסידות (ז) חסידות מביאה לידי רוח

מארבעה חודשים. שככל שהתרומות מאוחרות, הן עשירות יותר ומספיקות לזמן מרובה יותר.

הקדש (ח) רוח הקדש מביאה לידי תחיית המתים (ט) תחיית המתים מביאה לידי (י) אליהו זכר לטוב^א.

א. זריזות מביאה לידי נקיות.

הזריזות היא היפוך העצלות, ועל ידי שאוחר במידת הזריזות, מביאת לידי נקיות, הן לענין זה שיהיה נקי בעיני הבריות, שכשרואים זריזותו לא יחשדוהו בדבר, והן לענין זה שיהיה נקי לשמים, שכשהוא זריז במצווה, המצווה מזוהת ומלובנת מזבובי מות, והרי הוא נקי מחטא.

וענין זה שהזריזות מביאה לידי נקיות, נרמז בכתוב "וְכָלֶּה מִכַּפֵּר" (ויקרא ט"ז כ'), שעל ידי שהוא מכלה את הדבר בזריזות, הוא בא לידי כיפור, שהיא הנקיות.

ב. נקיות מביאה לידי טהרה.

רק אחרי ניקוי הגוף מחציצה, היא נטהר בטבילה, וכמו כן רק אחר נקיות הכלי מאבק החטא, בא לידי טהרת הנשמה [שאף עוונותיו הראשונים יתלבנו].

וענין זה, שהנקיות מביאה לידי טהרה, נרמז בכתוב "וְכָפַר עָלֶיָּהּ הַכֶּהֱן וְטָהַרָה" (ויקרא י"ב ח'), שעל ידי הכפרה, שהיא הנקיות בא לידי טהרה.

ג. טהרה מביאה לידי קדושה.

אחר שטהרה הנשמה, בא לידי קדושת הלב והמחשבה. וכמו באכילת קדשים וכניסה למקדש, שצריך לטהר עצמו תחילה, כמו שאמרו, כל הנכנס לעזרה טעון טבילה.

וענין זה, שהטהרה מביאה לידי קדושה, נרמז בכתוב "וְטָהַר וְקָדְשׁוֹ" (ויקרא ט"ז ט), שעל ידי הטהרה, בא לידי קדושה.

ד. קדושה מביאה לידי ענוה.

על ידי שהולך ומתקדש בדרכי הקדושה כקדושים העומדים לפני ה' תמיד, מבין גדולות השם יתברך ורב נראותיו, ונעשה שפל ונבזה בעיניו, ממה שאינו יכול לעבדו כראוי, וזהו עיקר ענוה, שמכיר פחיתת ערכו.

^א איידי דאמרי בשלושה פרקים, ושצריך להיות נקי מהבריות כמו מידי שמים, ושצריך להיות זריז כמו של בית רבן גמליאל, מפרש לכולהו מידות דרבי פנחס בן יאיר. [תקלין חזקוני]. אהא דאמר רבי מאיר דמועלין בשיריים, שמא יצטרכו להן לבסוף, מיייתי הא דרבי פנחס, שצריך האדם להיות זהיר וזריז שלא יבוא לידי חטא. [קרבן העדה].

וענין זה, שהקדושה מביאה לידי ענוה, נרמז בכתוב "כי כה אָמַר רַם וְנָשָׂא שָׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשֶׁכֶּן וְאֵת דָּפָא וּשְׁפַל רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְלְהַחֲיוֹת לֵב גְּדָאִים" (ישעיה נ"ז ט"ו), שעל ידי הקדושה, בא לידי ענוה [שכך מבואר בכתוב, תחילה ישכון עם קדוש, ולאחר מכן עם עניו, והוא הקדוש הוא העניו, שהקדוש נעשה עניו].

ה. ענוה מביאה לידי יראת חטא.

על ידי ענוותנותו, שהוא נבזה בעיניו נמאס, מתיירא וחרד שנבזה ושפל כמותו יחטא לפני קדוש ונורא, וכל שהוא נמוך ושפל בעיניו, מתרומם כבוד שמים בעיניו, ויודע כמה החטא פוגם בכל העולמות, [ולא יאמר אני אלך בשוק של זונות ולא אחטא אלא יחוש למיעוט ערכו שעלול להיכשל], ודוד המלך שהיה עניו גדול, כמו שכתוב "וְאֶנְכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ" (תהילים כ"ב ז), אמר, "אֲמַרְתִּי אֲשַׁמְרָה דְּרָכֵי מַחְטָא" (תהילים ל"ט ב). וכן אם חס ושלוס נכשל באיזה דבר, חרד וירא מהחטא וחטאתו לנגד עיניו תמיד.

וענין זה, שהענוה מביאה לידי יראת חטא, נרמז בכתוב "עֲקֹב עֲנֹה יִרְאֵת ה'" (משלי כ"ב ד'), שבעקבות הענוה, בא לידי יראת ה'.

ו. יראת חטא מביאה לידי חסידות.

חסידות היא דרגא עליונה, לפנים משורת הדין, ועל ידי יראת חטא שהוא אוצר החכמה, בא לעשות לפנים משורת הדין, וגודר גדרים שלא יחטא, ועיקר חסידות שלא יתבייש מבני אדם במילי דשמיא.

וענין זה, שיראת חטא מביאה לידי חסידות, נרמז בכתוב "וְחֶסֶד ה' מְעוֹלִים וְעַד עוֹלָם עַל יִרְאָיו" (תהילים ק"ג י"ז), כלומר החסידות באה על יראי ה'.

ז. חסידות מביאה לידי רוח הקודש.

כשעולה במדרגה עליונה לעשות כל מה שמוטל עליו, ומה שביכולתו להשיג, אז על השאר ה' בעזרו, ויערה עליו רוח ממרום, וזוכה לרוח הקודש. [שכיון שהוא עושה לפנים משורת הדין, עושים עמו מן השמים דברים שהם חוץ מהטבע, ומודיעים לו רזי תורה].

וענין זה, שחסידות מביאה לידי רוח הקודש, נרמז בכתוב "אֵז דְּבִרְתָּ בְּחֻזֹן לְחִסְדִּיךָ" (תהילים פ"ט כ'), כלומר החסידים זוכים לחזון ולרוח הקודש.

ח. רוח הקדש מביאה לידי תחיית המתים

על ידי שיזככו הרוחות, ויערה עליהם רוח ממרום, רוח קדושה וטהרה, אז יעוררו לרוחות המתים שיתנם ה' בהם, ויחיו, וכן אמרו בפרק ששי מפסחים, עתידים צדיקים שיחיו את המתים.

וענין זה, שרוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים, מבואר בכתוב "וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וְחִיִּיתֶם" (תהילים פ"ט כ'), כלומר על ידי רוח הקודש תחיו.

ט. תחיית המתים מביאה לידי אליהו זכור לטוב.

שנאמר, "הֲנֵה אֶנְכִּי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. וְהָשִׁיב לֵב אֲבוֹת עַל בְּנִים וְלֵב בְּנִים עַל אֲבוֹתָם .." (מלאכי ג' כ"ג-כ"ד), מבואר שיבוא אליהו קודם יום הדין הגדול שיהיה אחר תחיית המתים, שישלחנה הקב"ה להשיב לב אבות על בנים, ואם כן, אחר התחיה יבוא אליהו. [ובעל קרבן העדה פירש שיבוא קודם התחיה האחרונה].

המבושר שהוא בן העולם הבא

שנו משמו של רבי מאיר, **כל מי שקבוע בארץ ישראל, ומדבר בלשון הקדש, ואוכל פירותיו בטהרה, וקורא קריאת שמע בבקר ובערב, יהא מבושר, שכן העולם הבא הוא.**

- בעל תקלין חדתין ביאר עניין זה באופן הבא. (א) הקביעות בארץ ישראל היא תיקון שלימות הגוף, שכן הגוף הוא מיסוד העפר, שנאמר בו "ואל עפר תשוב", ובישיבת הגוף בארץ הקודש, מוקף בקדושת הארץ תמיד, לתקן הגוף. (ב) הדיבור בלשון הקודש הוא תיקון שלימות הרוח, שכן הדיבור הוא מיסוד הרוח, ולשון הקודש פנימיות קדושה יש בו, לתקן הרוח. (ג) אכילת הפירות בטהרה, היא תיקון הנפש הצומחת. (ד) וקריאת שמע בבוקר ובערב, היא תיקון הנשמה, שהיא מאתווין דאורייתא, ומייחד בה נשמתו, ומתקנה בקבלת עול מלכות שמים. וארבעה דברים אלו נתקנו כל ארבעה חלקי האדם, שהם גוף ונר"ן [=נפש רוח נשמה], שהם נגד דצח"ס [=דומם צומח חי מדבר], ואמר"ע [=אש מים רוח עפר], ועל ידי תיקון שלימותו, הוא בן העולם הבא.

- ובעל קרבן העדה ביאר ענין זה באופן הבא. (א) על ידי שהוא דר בקביעות בארץ ישראל מתכפרים עוונותיו, כמו שנאמר, "העם היושב בה נשוא עון". (ב) ועל ידי הדיבור בלשון הקודש מטהר נפשו. (ג) ועל ידי אכילת הפירות בטהרה מטהר גופו. (ד) ובקריאת שמע בבוקר ובערב, מקיים "והגית בו יומם ולילה", שהוא עיקר טהרת הנשמה. ומי שיש בו דברים, אלו מובטח לו שהוא בן העולם הבא, שכן על ידי הדברים הללו, אפילו גופו יזדכך, ויזכה לחיים נצחיים, שהם חיי העולם הבא. א"נ יזכה לעולם הבא בלא דין ויסורים.

סליק פרק בשלשה פרקים

פרק רביעי התרומה

דף ט

הלכה א'

קרבנות ציבור היו באים מתרומת הלשכה

כבר נתבאר, שכל קרבנות ציבור היו נקנים מכספי תרומת הלשכה, שהיתה באה ממעות מחצית השקל של כל ישראל.

ובכלל קרבנות ציבור הנקנים מתרומת הלשכה, תמידים שבכל יום, ומוספי שבת ומועד וראשי חדשים, כל אלו ונסכיהם, וכן מנחות ציבור, עומר, ושתי הלחם, ולחם הפנים, והקטורת.

שומרי ספיחין בשביעית

העומר ושתי הלחם אינם קרבים אלא מתבואה חדשה של שנה זו, שגדלה בארץ ישראל^א.

ומאחר שבשנת השמיטה אין גידולים רבים, אלא ספיחין בלבד, [הם מה שגדלו מעצמם מהזרעים שנשרו בשנה שעברה בשעת הקציר], מהם היו מביאים עומר ושתי הלחם בשביעית.

והיו צריכים להעמיד שומרים על הספיחין, שימנעו מבהמות לעבור עליהם, ויודיעו לבני אדם שהם לצורך העומר ושתי הלחם, ולא יטלום.

ולדברי הכל, כשהעמידו בי"ד שומרים אלו בשכר, נוטלים הם שכרם מתרומת הלשכה, כי כשם שקרבנות ציבור נקנים מכספי תרומת הלשכה, כך משלמים ממנה שכר כל הפעולות הנצרכות לקרבנות ציבור, ובכלל זה שכר שומרי ספיחין בשביעית.

ונחלקו חכמים ורבי יוסי, אם גם בחינם ניתן להעמיד שומרים על הספיחין לצורך

^א כן דעת רבי ישמעאל. ומתחילה אמרו בגמרא, שדיני משנתנו כמותו. וכן פירשו קרבן העדה ותקלין חדתי' במשנה. ולכן כתבתי כן כהקדמה לדיני משנתנו. אולם מסקנת הסוגיה, שדיני משנתנו נאמרו גם לדעת האומרים שהאומר קרב גם מתבואת חו"ל, כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך.

העומר ושתי הלחם.

לדעת חכמים – דווקא בשכר ניתן להעמיד על כך שומרים, שכן כשהם שומרים בשכר, כל פעולתם היא בשביל שוכריהם, ומאחר שנשכרו מתרומת הלשכה, פעולתם היא בשביל כל ישראל, וכך כשמקריבים את העומר ושתי הלחם, הם באים משל כל ישראל. **אבל כשישמרו בחינם**, נמצא שפעולתם בשביל עצמם^א, וזכו לעצמם, ומעתה **אינם יכולים למוסרם לציבור**, **כי לדעת חכמים, קרבן יחיד**, [כלומר קרבן שהתנדב יחיד], **אינו משתנה להיות קרבן ציבור**. [ולהלן יתבאר בעזה"י, שנחלקו אמוראים, אם דווקא קרבן ציבור עצמו אינו בא מנדבת יחיד, או שגם מכשירי קרבן ציבור אינם באים מנדבת יחיד].

ולדעת רבי יוסי – יכולים השומרים להתנדב לשמור את הספיחין גם בחנם, ואף שבכך קנו את הספיחין לעצמם, **יכולים למוסרם לציבור**, **כי לדעת רבי יוסי קרבן יחיד משתנה להיות קרבן ציבור**.

דף י

זמן עצי כהנים והעם

בשעה שעלו ישראל מן הגולה, לא מצאו עצים בלשכה, לצורך המזבח, והיו ביניהם שמונה משפחות, שעמדו בתשעה זמנים שונים, והתנדבו עצים משל עצמם, ומסרום לציבור, וקברו מהם קרבנות ציבור.

והתנו עמהם הנביאים שביניהם, שמאחר שאלו התנדבו תחילה, באותו יום שהתנדבו לראשונה, יביאו בכל שנה, ובכל שנה מאחר שיביאו אלו, אפילו לשכה מליאה עצים, לא יהא קרבן מתקרב, עד שיקריבו תחילה משלהם.

וכל משפחה, ביום שמביאה עצים, הוא יום טוב שלה. ומנויים כל אלו במסכת תענית: (א) באחד בניסן, בני ארח בן יהודה. (ב) בעשרים בתמוז, בני דוד בן יהודה. (ג) בחמשה באב, בני

^א ילי"ע למה לא תהא הפעולה בשביל הציבור, שכן מודים חכמים, שאם קרבן יחיד משתנה להיות של ציבור, היה נותן את מה שזכה לציבור, והיה מועיל, אף על פי שבא לתת חנם. ואם כן במקום שיסמור לעצמו ואחר כך יתן לציבור, יסמור מתחילה בשביל הציבור, ויהא מתחילה קרבן ציבור. וילי"ע בדבר. ואפשר שקרבן יחיד היינו שקדש מכוחו של יחיד, שכשקדש משלמים תמורת הדבר, הם קונים, והם מקדישים, נמצא ההקדש על ידי הציבור, אבל כשהיחיד מקדיש בחנם, ההקדש הוא הקדש מכוחו של יחיד, וזה אינו משתנה להיות קרבן ציבור, אף על פי שכוונת המקדיש לכך. ובוה יובן מדוע אין ענין זה תלוי במה שנתבאר בפרק ראשון בענין אלו הפטורים מלתת שקלים, שמקבלים מהם, כי מוסרים לציבור יפה. שכן נתינת השקלים של כולם נחשב הקדש יחיד, אף של אלו החייבים, אלא שלאחר שנעשו קודש, הגוברים קונים בהם קרבנות ציבור, והקרבנות בלבד תחילת קדושתם לקרבנות ציבור, אבל השקלים אינם כן. ולכן את השקלים יכולים לתת גם אלו הפטורים, ובלבד שימסרום לציבור יפה, שיהיו כשאר שקלים.

פרעוש בן יהודה. (ד) בשבעה בו, בני יונדב בן רכב. (ה) בעשרה בו, בני סנאה בן בנימין. (ו) בחמשה עשר בו, בני זתוא בן יהודה, ועמהם כהנים ולוים, וכל מי שטעה בשבטו, ובני גונבי עלי, בני קוצעי קציעות. (ז) בעשרים בו, בני פחת מואב בן יהודה. (ח) בעשרים באלול, בני עדין בן יהודה. (ט) באחד בטבת, שבו בני פרעוש שניה.

לדברי רבי אחא – כל הדברים הללו, הם **כדעת רבי יוסי**, האומר, **שנדבת יחיד נעשית קרבן ציבור, אבל לדעת חכמים, נדבת יחיד אינה נעשית קרבן ציבור**, אף כשכוונת היחיד לכך, ולכן אין אפשרות שיחידים יתנדבו עצים לקרבנות ציבור.

ולדברי רבי יוסי [האמורא] **בשם רבי אילא** – הדברים הללו הם **כדברי הכל, כי גם חכמים**, האומרים, שנדבת יחיד אינה נעשית קרבן ציבור, **מודים** הם, שדווקא קרבן ציבור אינו בא מנדבת יחיד, אבל **מכשירי קרבן ציבור באים אף מנדבת יחיד**, והעצים אינם קרבן אלא מכשירי הקרבן.

ומסקנת הגמרא, כדעה האחרונה, כי מבואר בברייתא, שנחלקו חכמים ורבי יוסי, אם היה אותו יום לכל משפחה יום טוב, [לדחות תענית ציבור], רק בזמן הבית, או אף לאחר החרבן.

- דעת רבי יוסי, שאין הימים הללו נוהגים אלא בזמן הבית.

- ודעת חכמים, שהזמנים הללו נוהגים אף אחר הבית. וכן אמר רבי אלעזר ברבי צדוק, שהוא היה מבני סנאה בן בנימין, וכשחל תשעה באב להיות בשבת, ונדחה למוצאי שבת, לא השלימו את התענית, כי עשרה באב הוא יום טוב שלהם.

ומברייתא זו מבואר, שלכל הפחות בזמן הבית הכל מודים שהיו נוהגים ימים טובים מחמת נדבת העצים, ועל כרחך משום שהתנדבו עצים, ואם כן מבואר, שלדברי הכל עצים שהם מכשירי קרבן, באו מנדבת יחידים.

בגדי כהונה מנדבת יחיד

בברייתא מבואר שבגדי כהונה באים אף מנדבת יחיד, ולכן, מי שבנה כהן, ורוצה לעשות לו בגדי כהונה משל עצמה, יכולה לעשותם, וכשרים לעבודה, ובתנאי שתמסרם לציבור יפה יפה.

- **לדברי רבי אחא**, ברייתא זו, בה מבואר, **שבגדי כהונה באים מנדבת יחיד**, היא **כדעת רבי יוסי**, האומר, שנדבת יחיד נעשית קרבן ציבור. **אבל לדעת חכמים**, נדבת יחיד אינה נעשית קרבן ציבור, אף כשכוונת היחיד לכך, ולכן **אין בגדי כהונה באים מנדבת יחיד**.

- **ולדברי רבי יוסי** [האמורא] **בשם רבי אילא**, הברייתא הזו היא **כדברי הכל**, כי גם חכמים, האומרים, שנדבת יחיד אינה נעשית קרבן ציבור, מודים הם, שדווקא קרבן ציבור אינו בא מנדבת יחיד, אבל מכשירי קרבן ציבור **באים אף מנדבת יחיד**, ובגדי כהונה אינם קרבן אלא מכשירי הקרבן.

וכבר נתבאר, שמסקנת הגמרא כדעה אחרונה.

המשניות בהן מבואר שהעומר בא מהארץ בלבד הן כדעת רבי ישמעאל

לדעת רבי ישמעאל, מנחת העומר אינה באה מתבואת סוריא, וכל שכן שאינה באה מתבואת שאר חו"ל, אלא מתבואת ארץ ישראל בלבד.

ואמר רב חונה בשם רבי ירמיה, שהמשניות שבהן מבואר, שהעומר בא מן הארץ בלבד הן, כדעת רבי ישמעאל.

- משנה אחת היא מה ששנינו **במסכת מנחות: כל קרבנות** [=מנחות] **היחיד והציבור באים מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם**, שאין באים אלא מן החדש [שנאמר "מנחה חדשה"], ומן הארץ [שנאמר בשתי הלחם "ממושבותיכם". ובעומר נאמר "קצירה", ולא קציר חו"ל].

- ומשנה שניה היא מה ששנינו **במסכת כלים: עשר קדושות הן ... ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות**, ומה היא קדושתה, **שמביאים ממנה העומר והביכורים ושתי הלחם, מה שאין מביאים כן מכל הארצות.**

כדעת מי משנתנו

מתחילה רצו לומר, שגם משנתנו, בה מבואר, ששומרי ספיחין נוטלים שכרן מתרומת הלשכה, היא **כדעת רבי ישמעאל, האומר, שאין העומר בא מחו"ל**, ולכן יש להעמיד שומרים על ספיחין שבארץ. אבל לדעת החולקים על רבי ישמעאל, מאחר שיכולים להביא מתבואת חו"ל, אין להעמיד שומרים על ספיחין שבארץ מתרומת הלשכה.

אולם רבי יוסה אמר, שגם לדעת האומרים שהעומר קרב מתבואת חו"ל, ניתן להעמיד שומרי ספיחין מתרומת הלשכה, כי יש לחוש שמא לא תבוא תבואה מחו"ל, ויצטרכו לספיחין שבארץ. [בעל קרבן העדה פירש, שלדעה זו, דווקא בשני בצורת יוכלו להעמיד שומרי ספיחין מחשש שלא תבוא תבואה מחו"ל, אבל בשאר שנים אין לחוש שלא תבוא תבואה מחו"ל, ואין להעמיד שומרי ספיחין מתרומת הלשכה].

"בְּחֵרִישׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת"

נאמר, "שִׁשִּׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת בְּחֵרִישׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת" (שמות ל"ד כ"א).

- י"א שהכתוב "בְּחֵרִישׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת", לא נצרך לאסור חרישה וקצירה בשבת, כי דברים אלו בכלל שאר מלאכות שבת, שכבר אסר הכתוב, ומאחר שאין הכתוב הזה נצרך לענין שבת, אמור הוא לענין שביעית, **ללמד על תוספת שביעית, שאסורה בחרישה וקצירה.**

- ורבי ישמעאל חולק, ואומר, שהכתוב "בְּחֵרִישׁ וּבִקְצִיר תִּשְׁבֹּת", נאמר לענין שבת, להקיש קצירה לחרישה, וללמד, שכשם שהחרישה האסורה בשבת, היא חרישה של רשות, [שהרי אין חרישה של מצווה], כך הקצירה האסורה בשבת, היא קצירה של רשות, **להוציא קציר העומר, שהוא מצווה, והוא מותר בשבת.** [ואמרו, שדברים אלו, שיש מצווה בקצירת העומר, ולכן קצירתו דוחה את השבת, הם כשיטתו, שהעומר בא מהארץ ומהחדש, ולכן אף בשביעית קצירתו דוחה את השביעית^א].

לא נמצאו ספיחין

נסתפקו בגמרא, לדעת האומרים שהעומר אינו בא אלא מתבואה של ארץ ישראל שגדלה בשנה זו^ב, מה הדין כשלא נמצאו ספיחין בשביעית, שיוכלו להביא מהן עומר ושתי הלחם, **האם מותר לעבור על איסור זריעה בשביעית, כדי שיהיו גידולי שנה זו, להביא מהם עומר ושתי הלחם, או שאסור לעבור על איסור זריעה בשביעית לצורך זה.**

ורצה רבי חייא בר אדא לומר, שוודאי אין לעשות כן, שהרי אם יעשו כן, נמצא העומר קרב מתבואה האסורה באכילה, וכלל בידו, שמנחה שנקמצה ואין שייריה נאכלים, הרי היא כמי שלא נקמצה, ומעתה הוא הדין במנחת העומר, אם תהא קריבה מתבואה האסורה באכילה, לא יהיו שייריה נאכלים, והרי היא כמי שלא קרבה.

אולם רבי מנא דחה דבריו, ואמר, שבמנחות ציבור כבר למדנו, שאף כשאין שייריהם נאכלים, הם קרבים, כמו ששינוי במסכת פסחים, שקרבנות ציבור באים בטומאה ואינם נאכלים בטומאה, ובכללם עומר ושתי הלחם, הרי שאף שהשיירים טמאים, ואינם נאכלים, הם קרבים.

^א כן פירש בעל קרבן העדה. ואת פירוש בעל תקלין חדתי לא זכיתי להבין.

^ב לדעת האומרים שהעומר בא מגידולי חו"ל, אין צורך לעבור על איסור זריעה בשביעית, אלא יזרעו בחו"ל, ויביאו.

ואם כן יש לנו להסתפק, מה הדין כשלא נמצאו ספיחים, האם מותר לזרוע תבואה בשביעית לצורך העומר ושתי הלחם או לא. **ולא נפשט הספק הזה בגמרא.**

נתינת שכר שומרי ספיחין

נתבאר, ששומרי ספיחין היו נוטלים שכרם מתרומת הלשכה, והוא הדין שהקוצרים היו נוטלים שכרם משם, כי כל הפעולות הללו הם צורך הקרבן.

אמנם אי אפשר לתת להם ישירות מתרומת הלשכה, כי אי אפשר להוציא הקדש לחולין בלא חילול.

ולכן תחילה נותנים להם מעות חולין, שלווים משלחני, ולאחר מכן נוטלים מתרומת הלשכה מעות, ומחללים אותם על העומר, שיתקדש תחתיהם, ויצאו לחולין, ונותנים אותם לשלחני.

ואף שעומר אחד אינו שווה כל כך כמו שכר השומרים והקוצרים, כן הוא בסתם עומרים, אבל עומר זה, מאחר שהיה בו טורח גדול, שווה הוא כפי מה המעות שמחללים עליו^א.

ואמרו שבאופן הזה היו נותנים שכר לחוצבי האבן לסתתים ולבנאים, תחילה לווים מעות חולין מהשלחני ונותנים להם, ולאחר שסיימו את עבודתם ובנו את שורות האבנים, מביאים מעות הקדש, ומחללים אותם על האבנים הבנויות והמסותות, ובמעות הללו שנתחללו מקדושתם פורעים לשלחני.

הלכה ב'

דברים נוספים שאינם

קרבנות ובאים מתרומת הלשכה

א. פרה אדומה.

פרה אדומה, אף על פי שאינה קרבן הקרב בעזרה, [שהרי היא נשחטת ונשרפת מחוץ לעיר], מאחר שהיא קרויה חטאת, כמו שנאמר "וַאֲסַף אִישׁ טְהוֹר אֶת אֶפֶר הַפָּרָה וְהָיִים מִחוּץ

^א עניין זה לא זכיתי להבינו היטב בדברי קרבן העדה ותקלין חדתין, ועיין בדבריהם. ועיי' בפירוש פני משה.

למִתְּנָה בְּמִקוֹם טָהוֹר וְהִיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נָדָה חֲטָאת הוּא" (במדבר י"ט)
לפיכך נחשבת היא כקרבנות ציבור, ובאה מתרומת הלשכה.

ב. שער המשתלח.

השעיר המשתלח ביום הכיפורים לעזאזל אף על פי שאינו קרבן הקרב בעזרה, נקנה מכספי תרומת הלשכה, שהרי מתחילה יש להביא שני שעירים, ונותן עליהם גורלות, אחד להיות קרבן חטאת ואחד להשתלח, ומאחר שמתחילה אין ידוע מי יהיה לה', ומי ישתלח, על כרחך יש להביא את שניהם מתרומת הלשכה, שכל מי שיעלה עליו הגורל לה' יוכלו להקריבו.

ג. לשון של זהורית.

וכן עץ ארז ואזוב הנשרפים כולם עם הפרה, כמו שנאמר, "וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֶזוֹב וּשְׁנֵי תוֹלְעֹת וְהִשְׁלִיךְ אֶל תוֹךְ שַׁרְפַּת הַפָּרָה" (במדבר י"ט ו'). ודווקא אלו באים מתרומת הלשכה, אבל לשון זהורית של שעיר המשתלח אינו בא מתרומת הלשכה^א.

שלושת הדברים הנ"ל מבוארים במשנתנו.

וחמשת הדברים הבאים מבוארים בגמרא.

ד. שכר מלמדי כהנים הלכות עבודה.

לדברי רב יהודה בשם שמואל, תלמידי חכמים המלמדים את הכהנים הלכות עבודות הקרבן שהן הלכות שחיטה, הלכות קבלה, והלכות זריקה, נוטלים שכרם מתרומת הלשכה.

ה. שכר מבקרי מומים.

לדברי רבי יצחק בר רדיפה בשם אימי, מבקרי מומי קדשים, נוטלים שכרם מתרומת הלשכה.

ולא שיטלו שכר על כל בהמה שבדוקה ונמצאת תמימה, שכן מבואר במסכת בכורות, שהנוטל שכר לראות מום בבכור, אין שוחטים את הבכור על פיו, אלא מעמידים מבקרי מומים, שנוטלים שכרם מתרומת הלשכה, בין תהיה הבהמה תמימה, ובין

^א ולא נתבאר מדוע אלו באים מתרומת הלשכה, וזה אינו בא. ואפשר שהסיבה שאלו באים מתרומת הלשכה, כי הכתוב "וְהִיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נָדָה חֲטָאת הוּא" האמור בפרה, נאמר על אפר הפרה, ואפר זה מעורב בו כל מה שנשרף עמה, ואם כן הכל קרוי חטאת, והכל בא מתרומת הלשכה. אבל לשון זהורית של שעיר המשתלח, אין שום סיבה שתבוא מתרומת הלשכה כשעיר עצמו, כי רק השעיר צריך שיהא ראוי לבוא גם לקרבן, אם יעלה עליו הגורל לה', אבל לשון של זהורית, מתחילה עומדת לשעיר המשתלח ולא לקרבן.

תהיה בעלת מום.

ו. מגיהי ספרי העזרה.

לדברי רבי אחא רבי תנחום בר חייה בשם רבי שמלאי, מגיהי ספר העזרה, נוטלים שכרם מתרומת הלשכה^א.

ז. שני דייני גזילות.

לדברי גידול בר בנימין בשם אסי, שני דייני גזילות, נוטלים שכרם מתרומת הלשכה.

ח. נשים האורגות בפרכות.

מקדש ראשון היה בו כותל בעובי אמה בין הקדש לבין בית קדשי הקדשים ומקדש שני שהיה גבוה הרבה לא יכלו לעשות בו כותל כי לא היה מתקיים בעובי אמה ולכן תחת אותו כותל עשו שתי פרוכות וביניהן אמה.

לדברי שמואל – נשים האורגות את הפרכות הללו, **נוטלות שכרן מתרומת הלשכה**. י"ג שהסיבה לכך כי לדעתו פרוכת זו היא צורך קרבן. וי"ג שהסיבה לכך כי פרוכת זו היא ככלי שרת הבאים מתרומת הלשכה. [כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

ולדברי רב חונה – נשים האורגות את הפרכות הללו, **נוטלות שכרן מתרומת בדק הבית**. והסיבה לכך כי פרוכות אלו נחשבות כבנין המקדש הבא מתרומת בדק הבית.

דברים הבאים משיירי הלשכה

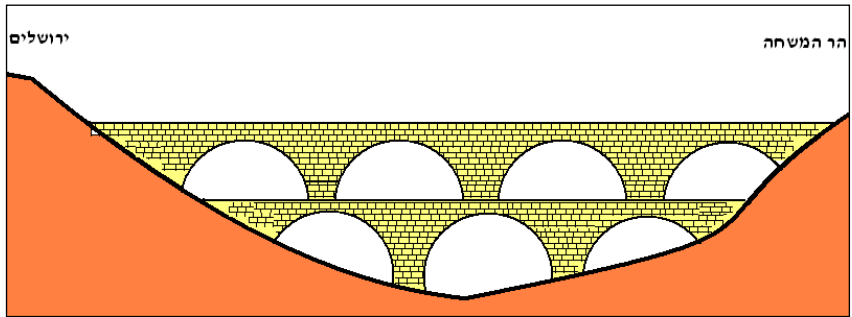
המעות שנשארו בלשכה אחר התרומה, קרויים שיירי הלשכה, ומכיון שלא נתרמו מהלשכה לצורך קרבנות ציבור, עושים בהם את הדברים הבאים, שאינם קרבנות ציבור.

א. כבש פרה.

כשהיו מוציאים את הפרה מירושלים להר המשחה, היו מוצאים אותה על גבי גשר מעל גשר, שאם יהיה תחתיה טומאת התהום, יהיו הגשרים חוצצים מפני הטומאה.

והיו צריכים לשני גשרים, כי אין חציצה אלא על ידי חלל שתחת הגשר, וכשהיה גשר אחד, לא תהא חציצה תחת כולו, כי מעל רגליו אין חלל, ולכן עשו שני גשרים, באופן שרגלי זה על חללי זה, ונמצא חלל תחת כל אורך הגשרים.

^א ולכאורה דבר זה אינו צורך עבודה, ויל"ע למה נטלו שכרם מתרומת הלשכה. וכן יש לשאול על מה ששני דייני גזרות היו נוטלים שכרם משם.

ו. לדעת תנא קמא של משנתנו – גשרים אלו היו נעשים משיירי הלשכה.

ו. לדעת אבא שאול – גשרים אלו, כהנים גדולים עושים משל עצמם.

ז. כבש שעיר המשתלח.

השעיר שעלה עליו הגורל לעזאזל ביום הכיפורים, היה שליח מוליכו מירושלים עד למקום שילוחו. ומאחר שהבבליים היו מתלשים את שערו, לומר לו, מהר ולך, ולא תשהה עוונותינו, התקינו לעשות גשר, שבו יצא השליח מהמקדש ישירות חוץ לירושלים^נ.

וגשר זה, שאינו צורך קרבן, היה נעשה משיירי הלשכה.

ח. לשון זהורית שבין קרני שעיר המשתלח.

היו קושרים לשון של זהורית בין קרני שעיר המשתלח, שאם הלבין, ידעו שנתכפרו עוונות ישראל.

ולשון זהורית זה שאינו צורך קרבן, היה בא משיירי הלשכה.

ט. אמת המים.

אמת המים היתה עוברת בעזרה, [ועל ידה מדיחים את העזרה], ואינה צורך הקרבן, ולפיכך, אם היתה צריכה תיקון, היו עושים זאת משיירי הלשכה.

י. חומת העיר ומגדלותיה.

^נ יליע אם עשו כן כדי להצילו מהבבליים, שלא יצטרך ללכת דרך ירושלים, מקום שהבבליים יתלשו שערו. או שעשו זאת כדי לקיים רצונם של בבלים, שעל ידי הגשר היה יוצא מהר. שו"ר שרשי" במסכת יומא פירש שעשו הכבש, כדי שלא יוכלו הבבליים ליגע במשולח, לפי שהיו רגילין לתלשו בשערו, ואומרים לו טול מהר וצא ואל תשהא עוונותינו אצלנו עוד. ע"כ. הרי שפירש כפי האופן הראשון.

חומת העיר ומגדלותיה אינה צורך הקרבן, ולפיכך, אם היו צריכה תיקון, היו עושים זאת משיירי הלשכה.

ו. כל צרכי העיר.

חפירת בורות שיחין ומערות [לצורך מים], ותיקון הרחובות והשווקים, ושמירת העיר, כל אלו אינם צורך הקרבן, ולפיכך, אם היו צריכים תיקון, היו עושים זאת משיירי הלשכה.

שלשה לשונות זהורית

אמר רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן, שלוש לשונות של זהורית שהיו, שונים זה מזה במשקלם.

ב. של מצורע.

לשון של זהורית שהיו לוקחים לטהרת המצורע, כמו שנאמר, "וְצִנֹּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לְמִטְהָר שְׁתֵּי צִפֹּרִים חַיִּים טְהוֹרִים וְעַץ אֶרֶז וְשִׁנֵּי תוֹלַעַת יָאָזֵב" (ויקרא י"ד ד') היה משקלו שקל [=חצי סלע], שהוא דבר מועט, כי לא היה צריך אלא לקשור בו את עץ הארז והאזוב.

א. של שעיר.

לשון של זהורית שהיו קושרים לשעיר המשתלח, היה משקלו **סלע** [=שני שקלים].

והסיבה שהיה משקלו כפול מלשון זהורית של מצורע, כי היו צריכים לחלקו, חציו קשר בסלע, וחציו בין קרניו, ולפיכך צריך להיות כפול, שיהא כאן די הצורך, וכאן די הצורך.

ג. של פרה.

לשון של זהורית שהיו לוקחים לשריפת הפרה, מאחר שנאמר בו, "וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאִזּוֹב וְשִׁנֵּי תוֹלַעַת יָהֳשֵׁלִיד אֵל תוֹךְ שְׂרֶפֶת הַפָּרָה", צריך שיהא בו כובד ליפול לתוך השריפה, ולכן צריך שיעור גדול קצת.

לדעת רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן – משקלו היה **שני סלעים**.

ולדעת רבי חונייה דברת חוורין ורב בא בר זבדא בשם רבי שמעון בן חלפתא – משקלו היה **שני סלעים ומחצה** שהם עשרה זוזים.

החילוק בין ההקדשים כדעת

רבי יהודה [בר] גרוגרות

א. הקטורת וכל קרבנות הציבור – באים מתרומת הלשכה. [וכן מבואר בתחילת פרק זה].

ב. מזבח הזהב [שהוא כלי] וכל כלי שרת – באים ממותרי נסכים. [ובפרק חמישי יתבאר בעזה"י מהו מותר נסכים].

ג. מזבח העולה [שהוא בנין] וההיכל והעזרות [שכל אלו בנייני המקדש] – באין משירי לשכה. [כך היתה הגרסא בתחילה. והגר"א הגיה, שהם באים מבדק הבית].

ד. חוץ לעזרות [כלומר בנייני ירושלים שחוץ למקדש] – באים מלשכת בדק הבית. [כך היתה הגרסא בתחילה. והגר"א הגיה, שהם באים משיירי הלשכה].

והקשו על אחד מהדברים שאמר רבי יהודה גרוגרות, שכן על אותו דבר שאמר בו רבי יהודה גרוגרות שהוא בא משיירי הלשכה, מבואר בברייתא, שמועלים בו, [לגרסא שלפנינו, בברייתא מבואר שמועלים באבני מזבח והיכל ועזרות. ולגרסת הגר"א, בברייתא מבואר שמועלים באבני ירושלים], ואם הוא בא משיירי הלשכה למה מועלים בו, הלא לכאורה אין דין מעילה בשיירי הלשכה.

ורצו ליישב זאת, שאותה ברייתא היא כדעת רבי מאיר, האומר, שיש דין מעילה בשיירי הלשכה.

אולם דחו זאת, שכן לא אמר רבי מאיר שיש מעילה בשיירי הלשכה, אלא באותה שנה שהובאו, מטעם שאם יתמו השקלים שתרמו לצורך קרבנות הציבור, יתרמו שוב מהשיריים, ומאחר שזה הטעם, באותה שנה השיריים עומדים לכך, ואין עושים מהם דבר אחר, ורק לאחר שנגמרה השנה, ובאו שקלים חדשים, ניתן לעשות בשיירי הלשכה דברים אחרים, ואז גם לדעת רבי מאיר כבר אינם עומדים לתרומה, ואין בהם מעילה.

דברים המעכבים את הקרבן

א. בעבודות חוץ.

אמר רבי חזקיה, רבי יהודה [בר] גרוגרות שנה בברייתא, שנחלקו חכמים ורבי מאיר, אלו דברים מעכבים את הקרבן.

לדעת רבי מאיר – השלחן, והמנורה, והמזבחות, והפרוכות, כל אלו, מעכבים את הקרבן, שאם אחד מהם אינו במקומו ואינו שלם אסור להקריב קרבנות.

ולדעת חכמים – אין מעכב את הקרבן אלא כרכוב, [י"א שזהו הסובב. וי"א זהו הכיור],

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

וקרן [של המזבח] בלבד^א.

ב. בעבודות פנים.

מסקנת הסוגיה, שהמחלוקת הנ"ל אמורה לעניין עבודות הנעשות בחוץ, אבל לענין עבודות הנעשות בפנים, מודים חכמים, שיש דברים נוספים מלבד כרכוב וקרן, שמעכבים את העבודה.

לדברי רבי אלעזר ורבי יוסי בן חנינא – בעבודות שבפנים, גם המנורה, שנאמר בה, "וְאֵת הַמִּנְחָה לִכֹּחַ הַשְּׁלֶחֶן", מעכבת, אבל שאר דברים שבפנים, אינם מעכבים.

ולדברי רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן – בעבודות שבפנים, גם השלחן, שנאמר בו "וְהַשְּׁלֶחֶן תִּתֵּן עַל צֵלַע צִפּוּן", מעכב, אבל ארון ומזבח ופרוכת אינם מעכבים.

דף יא

ולדברי רבי אילא בשם רבי שמואל בר נחמן – בעבודות שבפנים, אפילו ארון ומזבח ופרוכת, שנאמר בהם "וְיָשֻׁם", מעכבים.

לכל פרה עשו כבש חדש

כבש פרה, אף על פי שהיה עולה ממון רב לעשותו, יותר מששים ככרי זהב, לא היו מוציאים בו אלא פרה אחת, וכשהוצרכו להוציא פרה נוספת, אפילו היה הכבש הראשון קיים, היו סותרים את הראשון, ובונים כבש חדש.

- **לדברי רבי חנינא**, דבר זה היה מחמת גסות גאווה [=שחצית גדולה] שהיתה בבני כהנים גדולים, שלא להוציא פרה בכבש שבנה קודמו.

- **אולם עולא הוכיח** מברייטא, שלא מחמת גאווה היו עושים כן, שהרי מבואר בברייטא, ששמעון הצדיק עצמו עשה שתי פרות, וכל פעם בנה כבש חדש, ובוודאי לא היה בעל גאווה, והסיבה שבונים לכל פרה כבש לעצמה, הוא משום כבוד המצווה של שריפת הפרה [=סלסול הוא בפרה].

^א כן גרסת הגר"א. וחגרסא הישנה היתה, שהדברים המעכבים הם כיור וכנו.

זיזים וכתלים היו יוצאין מכאן ומכאן

מבואר בברייתא, שבכבש שעשו להוצאת הפרה, היו עושים זיזים וכתלים משני הצדדים [=כמין מעקה], **כדי שלא יציצו הכהנים ויטמאו**.

- בעל קרבן העדה פירש, שעשו את הכתלים הללו כדי שלא יוכלו כהנים אחרים שחוץ לכבש, לגעת בכהנים שבכבש העוסקים בפרה.

- ובעל תקלין חדתין פירש, שעשו את הכתלים הללו כדי שהעוסקים בפרה לא יציצו חוץ לכבש, שמא יאהילו על הטומאה.

מותר שיירי לשכה

כבר נתבאר שמשירי הלשכה היו עושים דבים הרבה לצורך המקדש וירושלים ונחלקו חכמים מה עושים במה שנשאר משירי הלשכה אחר שעשו בהם כל תיקון שניתן לעשות בהם.

לדעת רבי ישמעאל – יקנו בהם יינות שמנים וסלתות, וימכרום למי שנצרך להם לנסכי קרבנותיו, ולמנחותיו, ויהא השכר להקדש.

ולדעת רבי עקיבא – אין משתכרים בשל הקדש, ולא בשל עניים. כלומר, מאחר שיש **לחוש להפסד**^א בעסקים אלו, [שמא יקנה ביוקר, ויוזל, ונמצא הקדש מפסיד], לפיכך אין לעשות סחורה בשל הקדש.

אמנם מודה רבי עקיבא, שיש אופן שבו יוכל לעשות סחורה בשל הקדש, והוא, כשיקבל על עצמו, שאם יהיה הפסד בדבר, ישלם את כל ההפסד מביתו, שכן באופן הזה אין חשש של הפסד להקדש.

וכמו כן באופן הזה מותר לעשות סחורה בממון של יתומים. ובאופן הזה שמקבל עליו את כל ההפסד, רשאי לעשות סחורה בשל יתומים **לא רק על מנת שכל הרווח שלהם, אלא אף על מנת שיחלוק עימם ברווח בשכר טרחתו.** [ואף שבממון גדולים אין לעשות

^א כן פירש בעל תקלין חדתין וכן משמע מסוגית הגמרא. אולם בעל קרבן העדה פירש במשנה שהטעם שאין משתכרים בשל הקדש כי אין עניות במקום עשירות והטעם שאין משתכרים בשל עניים כי יש לחוש שמא יבואו עניים ולא יהא מזומן לתת להם.

כן, כי דבר זה נחשב כאבק ריבית, שכן בשכר שמקבל מהם את ממונם לעשות בו סחורה, נותן להם ברווחים, ונמצא לוה מנה ומחזיר מאתים, מכל מקום, מאחר שאין זו ריבית מהתורה, אצל יתומים הקלו, כדי שלא יכלה ממונם].

מותר תרומה

מותר תרומה, הם המעות הנשארות בקופות שנתרמו, כשהגיע אחד בניסן של שנה הבאה, שמעתה קרבנות ציבור קרבים מתרומה חדשה, ונעשו המעות שנשארו בקופות מותר תרומה. ונחלקו חכמים מה עושים בהם.

א. לדעת תנא קמא – ממותר תרומה היו עושים **ציפוי זהב לכתלים ולרצפה של בית קדשי הקדשים**.

ב. ולדעת רבי ישמעאל ורבי חנינא סגן הכהנים – ממותר תרומה היו קונים **כלי שרת**.

ג. ולדעת רבי עקיבא – ממותר תרומה היו קונים **עולות נדבה של ציבור לקיץ המזבח**, שמקריבים אותם כל זמן שאין קרבנות אחרים להקריב, ולא יהיה המזבח בטל^א.
[מאחר שמתחילה היו המעות לצורך קרבן, גם עתה יקנו בהם קרבנות].

דיני המשנה	מותר תרומה	מותר פירות	מותר נסכים
תנא קמא	ריקועי זהב ציפוי לבית קה"ק		
רבי ישמעאל	כלי שרת	קיץ המזבח	
רבי עקיבא	קיץ המזבח		כלי שרת
רבי חנינא	כלי שרת		קיץ המזבח

^א קיץ מלשון, "וְהִלָּחֵם וְהִקְטִיף לְאֹכֶל הַנְּעָרִים", שהכוונה למיני מתיקה, כגון תאנים, שמביאים לאדם לקינוח סעודה, וכמו כן, כשהמזבח בטל, מקריבים עליו עולות נדבה של ציבור.

מותר פירות

א. שחר הקדש.

לדברי רבי חייא בר יוסף, מותר פירות הוא השכר שהקדש משתכר במותר שיירי הלשכה, שקונים בו יינות שמנים וסלתות ומוכרים ברווח, וכדעת רבי ישמעאל לעיל.

ולדעת רבי ישמעאל – מותר פירות זה קונים בו עולות לקיץ המזבח.

אבל לדעת רבי עקיבא ורבי חנינא הכהנים – לא היה מותר פירות, כי אין משתכרים בשל הקדש כמבואר לעיל.

ב. סאה רביעית.

לדברי רבי יוחנן, מותר פירות הוא סאה רביעית, שהמקבל עליו לספק להקדש ארבע סאים סלת בסלע, ונתייקרו הסלתות להיות שלוש סאים בסלע, מאחר שכבר נתחייב לתת ארבע סאים בסלע, נותן כפי שהתחייב, ורווח סאה רביעית זה, נקרא מותר פירות.

ולדעת רבי ישמעאל – מותר פירות זה קונים בו עולות לקיץ המזבח.

ולדעת רבי עקיבא ורבי חנינא סגן הכהנים – לא היה מותר פירות זה לעולות קיץ המזבח, אלא לכלי שרת.

מותר נסכים

כשהקדש מקבל סולת מהמוכרים לו, הם נותנים לו מידות גדושות, וכשהוא מוכר לנצרכים סלתות להקרבה, הוא מוכר להם מידות מחוקות, ונמצא גודשי המדה רוח הקדש, ולדברי הכל רוח זה נקרא מותר נסכים, והוא הנקרא בגמרא בירוצים.

ולדברי רבי חייא בר אבא, מלבד זאת, גם סאה רביעית [שרבי יוחנן החשיבה מותר פירות], נחשבת היא מותר נסכים.

לדעת רבי עקיבא – ממותר נסכים היו קונים בו כלי שרת.

ולדעת רבי חנינא סגן הכהנים – ממותר נסכים היו קונים עולות לקיץ המזבח, [מאחר שהנסכים כליל, שקרבים בשלימות, ואין בהם חלק נאכל לכהנים, יביאו במותריהם עולה, שגם היא כליל].

כדברי רבי	שכר הקדש	סאה רביעית	בירוצים
חייא בר יוסף	מותר פירות	מותר נסכים	
תנא קמא			
רבי ישמעאל	קיץ המזבח		
רבי עקיבא		כלי שרת	
רבי חנינא		קיץ המזבח	

כדברי	שכר הקדש	סאה רביעית	בירוצים
רבי יוחנן	לא נזכר	מותר פירות	מותר נסכים
תנא קמא			
רבי ישמעאל		קיץ המזבח	
רבי עקיבא		כלי שרת	
רבי חנינא		קיץ המזבח	

בירוצי יחיד ובירוצי יבש

נתבאר, שהן לדברי רבי יוחנן, והן לדברי רבי חייא בר אבא, בירוצי המידות קדושים הם, [לדעת רבי עקיבא מביא מהם כלי שרת. ולדעת רבי חנינא מביא מהם עולות נדבה לקיץ המזבח].

ומבואר בגמרא, שהיה מקום לחלק בין בירוצי ציבור לבירוצי יחיד, ובין בירוצי לח לבירוצי יבש^א.

^א לא זכיתי להבין דברים אלו, שכן הבירוצים הם מה שהקדש מרוויח בכך שקונה סולת בכלים גדושים ומוכר לצריכים קרבנות בכלים מחוקים, ואם כן, היכן החילוק בין ציבור ליחיד, הלא כשהקדש קונה כל מה שקונה שייך להקדש במידה שווה, ואין בו חילוק בין מה שתוך המידה לבין גודשה, ולאחר מכן כשהוא נותן לצריכים קרבנות במידה מחוקה, אין להם אלא מה שהם מקבלים, והרי הדבר דומה לכך שהקדש קונה מאה סאין, ומוכר סאה סאה, ומאי

שכן בירוצי לח, סברא היא שמתקדשים, משתי סיבות. (א) כי נמשחו מבפנים ומבחוץ, ולכן כל הניתן בהם מתקדש. (ב) כי כשנותנים בהם לח [כגון יין ושמן], הדרך היא שמה שנותן לבסוף, נכנס למטה, ומה שנתן תחילה עולה למעלה, ואם כן, גם מה שנגדש למעלה, היה בתוך הכלי, ונתקדש.

אבל היה מקום לחלק בין בירוצי יחיד לבירוצי ציבור, ולומר, שרק בירוצי ציבור יעשו מהם עולות נדבה של ציבור או כלי שרת, אבל בירוצי יחיד לא יעשו מהם דבר של יחיד, כי נדבת יחיד אינה נעשית קרבן ציבור.

ומכל מקום, אין לחלק כן, כי כבר נתבאר, שכשהיחיד מוסר משלו יפה יפה, ניתן להקריבו לקרבן ציבור.

אלא שעדיין היה מקום לומר, שכל זה בבירוצי לח, שהם מתקדשים מהטעמים הנ"ל. אבל בירוצי יבש לא יתקדשו, כי מידות היבש לא נמשחו, והניתן בהם אינו מתקדש מחמת הכלי, אלא מחמת מחשבת המקדש, ומאחר שאינו מתכוון לקדש אלא את המידה בלא גודשה, כפי מה שצריך, לא התקדשו הבירוצים.

- ומתוך פירוש קרבן העדה משמע, שאכן חילוק זה אמת, ולפיכך בירוצי היבש אינם מתקדשים.

- אולם מפירוש תקלין חדתין משמע, שחילוק זה אינו אמת, ובירוצי היבש דינם כבירוצי הלח, ומתקדשים.

הלכה ג'

מותר הקטורת

שכשהיו עושים את הקטורת, היו רגילים לעשות בכל פעם קטורת של 368 מנים, 365 מנה הספיקו לקטורת של כל ימות השנה, [שהיו מקריבים חצי מנה בבוקר וחצי מנה בערב], ומשלושת המנים הנוספים, כהן גדול היה ממלא מלוא חפניו, להקטיר לפני ולפנים ביום הכיפורים, ומאחר שלא היו חפניו גדולות כל כך, היה נותר חלק **מאותם**

נפקא מינה למי הוא מוכר. ולכאורה מתוך סוגיית הגמרא, המחלקת בין ציבור ליחיד ובין לח ליבש, משמע שהבירוצים אינם מה שהקדש מרוויח בין מכירה לקניה, אלא כל מה שאדם נותן בכלי כשבא להקריבו, ויש בו גודש, שאין לו להקריב אלא מידה מדויקת, ועליו למחוק את הגודש, ואותו גודש יש לו דין מותר נסכים. ויל"ע בדבר.

שלושה מנים בכל שנה, ועוד שבכל שנה פשוטה יש 354 ימים, ויש מנים נוספים מיותרים.

ומאחר שבכל שנה היו צריכים להביא קטורת מתרומת הלשכה של אותה שנה, כשהגיע זמן התרומה החדשה, לא היו יכולים להמשיך ולהביא את הקטורת שנשארה משנה שעברה, אלא על ידי שהיו מחללים אותה תחילה, וחוזרים וקונים אותה שוב מתרומה חדשה של שנה זו.

ומבואר במשנתנו, שהיו מחללים אותה על שכר האומנים, ונותנים אותה לאומנים בשכרם, וחוזרים ולוקחים אותה מתרומה חדשה, וכך הוכשרה אותה קטורת לשנה הבאה, ונחלקו חכמים לאלו אומנים היו נותנים את הקטורת בשכרם.

לדעת רבי שמעון בר ביסנא – הכוונה לכל אומני בנין בדק הבית, שכן כשהיו בונים את בנייני המקדש, בשעת הבנין עדיין לא היה קדוש, ורק לאחר גמר הבנין היו מביאים מעות הקדש בשווי הבנין ושכר האומנים ושבח שהשביחו בבנין, ומחללים את המעות על הבנין, שיתקדש תחתיהם, ויצאו המעות לחולין, ונותנים אותם לאומנים. וכשהיה מותר קטורת, היו מחללים את המותר על מעות האומנים הללו, וחזרו המעות והתקדשו בקדושת מותר קטורת, [וניתנים עם שאר מעות תרומה ישנה^א], והקטורת יוצאת לחולין, ונותנים אותה לאומנים בשכרם, וחוזרים וקונים אותה מהם במעות תרומה חדשה, ונמצאת הקטורת מתקדשת שוב בקדושת תרומה חדשה, והמעות יוצאים לחולין וניתנים לאומנים.

ולדעת רבי – אין לתת את מותר הקטורת לאומני בדק הבית, אלא לאומני בית גרמו ובית אבטינס, שהם היו אומני פיטום הקטורת ועשיית לחם הפנים. שכשהיו חייבים להם בעבור מלאכת שנה שעברה, מפרישים מעות מתרומה ישנה לצורך התשלום, [שכן תשלום עבודתם של שנה שעברה שהיא עבודת קרבנות שנה שעברה, ראוי לתת מתרומה של שנה שעברה], והמעות יוצאים לחולין, מיד כשהגזבר אותן לאומנים, ומביא מותר הקטורת, ומחלל על המעות, ובכך המעות חוזרים להיות קדושים קדושת תרומה ישנה תחת מותר הקטורת, והקטורת יוצאת לחולין תחת המעות, ונותנים אותה לאומנים הללו בשכרם, וחוזרים וקונים אותה מהם מתרומה חדשה.

^א ואף שמעות שהיו תחילה תרומה חדשה ונתחללו, ונתקדשו שוב בקדושת תרומה ישנה, אין לתת אותן עם תרומה ישנה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן בדברי רבי, מעות שהיו תחילה בדק הבית, ונתחללו, ונתקדשו שוב בקדושת תרומה ישנה, ניתן לתת אותן עם תרומה ישנה. [עיי' תקלין חדתין].

וניתן לעשות באופן הזה רק כשהיו חייבים לאומנים הללו על מלאכת שנה שעברה, שלצורך כך מפרישים מעות תרומה ישנה, ומחללים אותן על שכר האומנים, וחוזרים ומחללים עליהם את מותר הקטורת, וחוזרים המעות לקדושת תרומה ישנה תחת מותר הקטורת. אבל כשלא היו חייבים לאומנים הללו על מלאכת שנה שעברה, אלא על מלאכת שנה זו, יש להפריש לתשלום שכר מלאכתם [שהיא צורך הקרבנות] ממעות תרומה חדשה ואם כן כשמחללים את מותר הקטורת לא חזרו המעות להיות תרומה חדשה כבתחילה אלא נעשו כתרומה ישנה תחת מותר הקטורת, ואין ראוי ליטול מעות שהיו תרומה חדשה, לתת אותן עם תרומה ישנה, ולכן לא יתנו מעות אלו להיות עם מעות תרומה ישנה, אלא יקנו בהם עולות נדבה לקיץ המזבח, כתרומה ישנה שעושים בה כן. [ורבי חייא בר בא שנסתפק מתחילה בדין זה, אם באופן הזה מותר הקטורת יבוא לנדבת קיץ המזבח, לא נסתפק אלא כשנעשית הקטורת בכלי חול, שיש אומרים שהיא פסולה, כפי שיתבאר בעזה"י, אבל כשנתקדשה בכלי קודש, ודאי הוא שבמעות יקנו עולות נדבת ציבור].

כן פירש בעל תקלין חדתין את הסוגיה, שרבי שמעון בר ביסנא ורבי נחלקו, על מה מחללים את מותר הקטורת, על מעות אומני בדק הבית, או על מעות אומני הקטורת של שנה שעברה.

ובעל קרבן העדה פירש, שאין כאן מחלוקת, וכל אחד מהם אמר דין אחר.

- רבי שמעון בר ביסנא ביאר, כיצד מחללים את מותר הקטורת על מעות האומנים, כמבואר לעיל.

- ורבי בא לומר, מה יעשו באותן מעות, שהופרשו תחילה לצורך האומנים, ולאחר מכן נתחללו על מותר הקטורת, ואמר, שאם חייבים לאומני הקטורת על עבודת שנה שעברה, יתנו להם את המעות הללו. ואם לא חייבים להם דבר, יביאו במעות הללו עולות נדבה לקיץ המזבח.

פיטום קטורת בכלי חול

לדעת רבי יוסה בי רבי חנינא – קטורת הסמים שפיטמו [=רקחו] אותה בכלי חול, **פסולה**, שנאמר, "קדש היא"^א, ללמד שתהא נעשית בכלי קודש.

ואמרו שכן דעת שמואל, שאמר אותה מכתשת שבה עושים את הקטורת היא כלי שרת.

^א בקטורת לא נאמר לשון זה, ורק בשמן המשחה מצינו לשון זה. ובעל קרבן העדה ביאר שהכוונה לכתוב "קדש תהיה לכם".

ואף ששאר דברים שנתקדשו בכלי קודש אינם נפדים, מותר הקטורת נפדה, כפי שנתבאר לעיל, כי כן דעת שמואל, שבקרבנות ציבור הקלו בהם לפדותם אף בלא מום, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ולדעת רבי יהושע בן לוי – קטורת הסמים שפיטמו אותה בכלי חול, **כשירה**, והכתוב "קדש היא" לא בא ללמד שתהא נעשית בכלי קודש, אלא שתהא באה מתרומת הלשכה.

האם דעת רבי יוחנן

כדעת רבי יהושע בן לוי

בהלכה ד' יתבאר בעזה"י, מה הדין, כשהקדיש אדם נכסיו, והיו בהן דברים הראויים לקרבנות ציבור. וביאר שם רבי יוחנן שהכוונה לקטורת שהיא דבר הראוי לקרבנות ציבור בלבד.

- ומתחילה רצו לומר, שמתוך כך שאמר רבי יוחנן, שקטורת שהקדיש אדם ראויה לקרבנות ציבור, אף על פי שאינה קטורת של מקדש, למדנו, שקטורת שנתפטמה בכלי חול, כשירה, כדעת רבי יהושע בן לוי.

- אולם דחו זאת, כי יתכן שהדין הזה אמור בקטורת שנתפטמה בכלי קודש, וכגון שנתנו אותה לאותו אדם בשכר עבודתו להקדש.

הותירו תמימים

כל קרבנות צבור היו מביאים מטלאים, שביקרו [=בדקו] אותם תחילה מכל מום, ולשם כך היתה לשכה במקדש, שהיו נותנים בה טלאים מבוקרים, להיות מוכנים להקרבה, וקרויה לשכת הטלאים, ואמרו חכמים, שלעולם לא יפחתו מששה טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים.

נמצא שבכל שנה, בהגיע ראש חודש ניסן, [אחרי שקרבו שני תמידים של אתמול], נותרו בלשכת הטלאים, ארבעה טלאים תמימים, שנקנו מתרומה ישנה, שאי אפשר להקריבם בשנה החדשה. ונחלקו חכמים מה יעשו בהם.

לדעת שמואל – אף על פי שבהמת קדשים של יחיד אינה מתחללת, בלא מום, אפילו אם לבסוף לא נצרכה למה שהוקדשה. בהמת קדשים של ציבור תנאי ב"ד הוא, שאם

לא יהיו צריכים לה למה שהוקדשה, מתחללת בתמותה בלא מום. ולכן, תמידים אלו, שלא הוצרכו לציבור, ואי אפשר להקריבם כמות שהם, מתחללים בתמותם. ודין המעות שיתנו בעבורם, כדין מעות תרומה של שנה שעברה. והטלאים, אחר שיצאו לחולין, חוזרים וקונים אותם במעות התרומה החדשה, להקריבם בשנה זו.

ולדעת רבי יוחנן – אין מחללים בהמות אלו בתמותם, אלא ירעו עד שיהיה בהן מום, ואז יפדו, ובמעות יביאו עולות נדבה לקיץ המזבח.

הותירו שעירים

נחלקו חכמים, בדין שעירים שנקנו מתרומת שנה שעברה, [כגון שקנו שעיר בשנה שעברה לראש חודש אדר ואבד והפרישו אחר תחתיו ואחר כך נמצא הראשון].

לדברי הכל דעת שמואל, שיפדו אותם עצמם, וישובו ויקנום בתרומה חדשה, להיקרב חטאת בשנה זו. אבל נחלקו חכמים, מה דעת רבי יוחנן.

לדברי רבי זירא – דעת רבי יוחנן, ששעירים אלו ירעו עד שיהיה בהם מום, ואז יפדו, ובמעות יביא עולות נדבת ציבור לקיץ המזבח.

ולדברי רבי שמואל בר רב יצחק – בזה מודה רבי יוחנן, שהבהמות עצמן יקרבו עולות נדבת ציבור. ונאמרו שני טעמים כיצד חטאת קריבה עולה.

- לדברי רבי יוסה, אין זו חטאת, כי אין קרבנות ציבור נקבעים אלא בשחיטה, וכל זמן שלא נשחטה לחטאת, אינה חטאת.

- ולדברי רבי חנניה, תנאי ביי"ד הוא, שיהיו המותרות קריבות עולה.

דף יב

הלכה ד'

המקדיש נכסיו והיתה ביניהם קטורת

המקדיש נכסיו סתם, כוונתו להקדישם לבדק הבית, ונחלקו חכמים מה הדין, אם היתה בין הנכסים קטורת, הראויה לקרבנות ציבור.

לדעת רבי עקיבא – קטורת זו, כמו שהיא, יתנו אותה לאומנים בשכרם, ובנתינה זו

היא יוצאת לחולין, אף על פי שלא נכנס דבר אחר להקדש תחתיה, כי לדעת רבי עקיבא, כשם שהקדש מתחלל על דבר אחר, כך הוא מתחלל על המלאכה, שנאמר, "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" (שמות כ"ה ח'), ללמד, שתהא המלאכה נעשית משל הקדש^א.

ולדעת בן עזאי – קטורת זו שקדשה קדושת בדק הבית, דינה **כמותר קטורת**, שקדושתה כקדושת תרומה ישנה, שאין מחללים אותה על המלאכה בלא שיכנס דבר אחר להקדש תחתיה^ב, אלא מפרישים תחילה מעות לצורך שכר האומנים, ולאחר שנתחללו אותן המעות, מחללים את הקטורת על אותן המעות, ואז נותנים את הקטורת לאומנים בשכרם, וחוזרים וקונים אותה מהם מתרומה חדשה.

- לדברי רבי יוחנן, דין זה יתכן בכל אדם שפיטם קטורת בביתו לצורך גבוה, ולאחר מכן הקדיש נכסיו, ואת הקטורת עימהם, כי אף שנעשית הקטורת בכלי חול של יחיד, היא ראויה לגבוה, [כפי שנתבאר בהלכה ג'].

- ולדברי רבי הושעיה, קטורת שפיטם יחיד בביתו, אינה ראויה כלל לגבוה, והדין הנ"ל אמור בקטורת ציבור שישנה אצל היחיד, כגון שהיה אומן, שקיבלה בשכרו, וקודם שהספיקו לחזור ולקנותה ממנו מתרומה חדשה, הקדישה.

המקדיש נכסיו והיו ביניהם

בהמות זכרים ונקבות

א. דעת רבי אליעזר.

המקדיש נכסיו סתם, כוונתו שכל נכסיו יקדשו קדושת דמים [=ממון] לבדק הבית [=לצורך בנין הבית והחזקתו], ולכן, הקדש מוכר אותם, והממון לבדק הבית.

אולם כשיש בין הנכסים דברים הראויים להקרבה, אף שעתה לא קדשו קדושת הגוף, להיקרב על המזבח, ואין בהם אלא קדושת בדק הבית, מכל מקום מאחר שראויים להיות קרבים, אינם יוצאים מידי מזבח, ולכן אין למוכרם לצורך חול, אלא

^א ובבבלי במסכת כריתות פריך עלה, למה לא תני הכי, וחוזרים ולוקחים אותה מהם, אלא על כרחך דהכא מיירי בסממני קטורת, שעדיין לא נתפטמה כלל. [תקלן חדתין]. ולא זכיתי להבין זאת, הלא בדברי בן עזאי מבואר, שחוזרים ולוקחים מהם, ולא מסתבר שנחלקו בזה, אלא רק אם מחללים את הקטורת עצמה על המלאכה או על המעות. ועוד שמדברי רב הושעיה מבואר, שמדובר בקטורת שכבר נתפטמה, שאם לא כן, מדוע נחלק על רבי יוחנן. ויל"ע בכל זה.

^ב לכאורה מודה בן עזאי שיש הקדש המתחלל על המלאכה, שהרי המעות שמפרישים לצורך שכר האומנים מתחללות, בלא שיכנס דבר אחר תחתיהם, אלא שדווקא מעות המיועדות לשכרם מתחללות על המלאכה, ולא שאר דברים. ויל"ע בדבר.

לצורך הקרבה, הזכרים ימכרו לאלו הצריכים להקריב עולות [הבאים מזכרים בלבד], **והנקיבות ימכרו לאלו הצריכים להקריב שלמים** [הבאים גם מנקיבות], והממון יהיה לבדק הבית.

ומה ששנינו במסכת תמורה, "יש בקדשי בדק הבית, שסתם הקדשות לבדק הבית, הקדש בדק הבית חל על הכל, ומועלין בגידוליהן, ואין בהן הנייה לכהנים", משנה זו היא כדעת רבי אליעזר.

ואמר רבי יוחנן, **שרבי אליעזר למד דין זה, שסתם הקדש לבדק הבית, מהכתוב "וְאִישׁ כִּי יִקְדֹּשׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה"** (ויקרא כ"ז י"ד), שלא בא הכתוב ללמד על הקדש בתים, כי דין זה כבר נאמר בכתוב אחר, והכתוב הזה בא ללמד, **שכל מקדיש נכסיו סתם, אף דברים שאינם בתים, ואפילו דבריו הראויים להקרבה, הרי הוא כמקדיש ביתו, שקדשו נכסיו קדושת בדק הבית.**

ב. דעת רבי יהושע.

המקדיש נכסיו סתם, כוונתו שיהיה כל דבר למה שראוי לו, ובלבד שיהיה כולו להקדש.

ולפיכך, דברים שאינם ראויים להקרבה כלל, מתקדשים קדושת ממון לבדק הבית.

ודברים הראויים להקרבה בשלמות, כגון בהמות זכרים, שראויים להיות עולות, קדשו בעצמם קדושת הגוף, להיות קרבים עולות.

ובהמות שראויות להקרבה שלא בשלמות, כנקבות, שראויות לשלמים ולא לעולה, לא קדשו בעצמן קדושת הגוף להיקרב שלמים, כי כשיקרבו, חלק מהן ישאר להדיוט, אבל מאחר שראויות למזבח, לא קדשו לבדק הבית אלא לצורך הקרבה, ולכן ימכרו לאלו הצריכים להקריב שלמים, ובמעוֹת יביא עולות שקריבות לגבוה בשלמות.

ואמר רבי זעירא בשם רבי שמעון בן לקיש, **שרבי יהושע למד דין זה, שכל דבר הראוי לעולה קרב עולה, מהכתוב, "דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש מבית ישראל ומן הגר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל נִדְבוֹתָם אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַיהוָה לְעֹלָה"** (ויקרא כ"ב י"ח), ללמד, שכל דבר שמקדיש סתם, אם ראוי הוא לעולה קרב עולה, **והכתוב "לְרִצְנָתָם תָּמִיד זָכַר בְּבִקְרָם בְּכִשְׁבֵּיָם וּבְעֲזֵיָם"** (ויקרא כ"ב י"ט), **בא לרבות גם נקיבות, [ששם בקר כולל גם זכרים וגם נקיבות], שאף שאינן ראויות בעצמן לעולה, אם הקדישן סתם, קדשו לדמי עולה.**

- לגרסת בעל קרבן העדה, רבי יצחק בי רב אלעזר הקשה על הדברים הללו, מאחר שאתה מרבה נקיבות כזכרים, למה נכתב בכתוב הזה "זָכָר", לא לכתוב "זָכָר" למעט

נקיבות ולא נצטרך "בְּקָר" לרבות נקבות. ותירצו, שכמו כן נאמר בכתוב "תָּמִים" למעט בעלי מומים, ונאמר "בְּקָר" לרבות בעלי מומים, שאם הקדישם להקרבה, קדשו קדושת דמים, להביא בדמיהם קרבן, והסיבה שנתמעטו תחילה, כדי ללמד, שלכתחילה אין להקדישם לקרבן, אלא שבדיעבד אם הקדישם קדשו לדמי קרבן, וכמו כן, הסיבה שנתמעטו נקיבות, כי לכתחילה אין להקדישם לדמי עולה, אלא שבדיעבד, אם הקדישם, קדשו לדמי עולה.

- ולגרסת בעל תקלין חדתין, רבי יצחק בי רב אלעזר הקשה על הדברים הללו, שכן תחילה נאמר "תָּמִים זָכָר", ומשמע תמימים ולא בעלי מומים, וכן זכרים ולא נקיבות, ואם כן מדוע הריבוי "בְּקָר", בא להפקיע את המיעוט השני, לומר שנקיבות קדשו לדמי עולה, ולא בא להפקיע את המיעוט הראשון, לומר שגם בעלי מומים מקדישים לדמי קרבן. ועל זה ענה רב, שבטא דכדכדא [=עץ שהאורגים מבדילים בו בין חוטי השתי] איכא ביניהן, כלומר יש הבדל גדול בין בעלי מומים לנקיבות, וההבדל הוא, שמאחר שנאמר "בְּקָר", הכוונה לכל בקר הראוי להקרבה, וזה ודאי כולל נקיבות של בקר, הראויות להקרבה, אבל אינו כולל בעלי מומים, שאינם ראויים להקרבה.

- **לדברי רבי זעורה ורב חונה בשם רב, לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע, אלא כשהקדיש כל נכסיו, והיו בהם בהמות, שלדעת רבי אליעזר, אין אדם חולק נדרו, ומאחר שמקצת נכסים ראויים רק לבדק הבית, הכל לבדק הבית. אבל מי שהקדיש עדרו סתם, מאחר שהכל ראוי להקרבה, מודה רבי אליעזר, שהכל קדש קדושת מזבח.**

- **ולדברי רבי בא בר חונה בשם רב, לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע, אלא כשהקדיש עדרו, שלדעת רבי יהושע מאחר שהכל ראוי להקרבה, כוונתו להקדיש להקרבה, ורבי אליעזר חולק, כי אם כוונתו להקרבה, היה לו לפרש. אבל מי שהקדיש נכסיו סתם, והיו בהם בהמות, מודה רבי יהושע שאין אדם חולק נדרו, ומאחר שמקצת נכסים ראויים רק לבדק הבית, הכל לבדק הבית.^נ**

- **ולדברי רבי יוחנן, רבי אליעזר ורבי יהושע נחלקו בין כשהקדיש כל נכסיו והיו בהם בהמות, ובין כשהקדיש עדרו. שבשני האופנים, דעת רבי אליעזר, שהכל קדש לבדק הבית, [כי לא פירש שמתכוון שהבהמות יהיו להקרבה, וכי אין אדם חולק נדרו]. ולדעת רבי יהושע, בשני האופנים הראוי להקרבה קדוש להקרבה, [כי כל שראוי להקרבה דעתו שיקרב, ואפילו אם יש גם דברים שאינם ראויים, חולק אדם נדרו].**

^נ ולכאורה מדברי רבי עקיבא ורבי פפייס, מוכח שלא כדעה זו. וילייע בדבר.

- דעת רבי עקיבא.

נראים דברי רבי אליעזר, יותר מדברי רבי יהושע. שכן רבי אליעזר השווה מידותיו, ואמר, שהמקדיש נכסיו סתם, כולם קדושים בשווה קדושת בדק הבית. ורבי יהושע חילק מידותיו, שזה שהקדיש כל נכסיו סתם, מקצתם קדושים לבדק הבית, ומקצתם קדושים למזבח.

ג. דעת רבי פייס.

זה שהקדיש נכסיו סתם ולא פירש איזו קדושה מקדישם פעמים הדין כדברי רבי אליעזר ופעמים הדין כדברי רבי יהושע.

אם פירש בדבריו, שאמר בהמה ונכסי להקדש, מאחר שפירש בדבריו את הבהמה, ולא הזכיר שחלוקה קדושתה של הבהמה משאר נכסיו, ודאי קדושה שווה לכל נכסיו, ואף הבהמה קדשה קדושת דמים לבדק הבית, כשאר נכסים.

אבל אם לא פירש דבריו, שכלל כל נכסיו יחד, ואמר, כל נכסי להקדש, בזה אין כוונתו שגם הבהמות יהיו לבדק הבית, אלא שכל דבר יקדש למה שראוי לו.

- ולגרסת בעל קרבן העדה, שאלו בגמרא, מה בין דברי רבי עקיבא לבין דברי רבי פייס. ועל העניין הזה ענה רב, שבטא דכדכדא [=עץ] שהאורגים מבדילים בו בין חוטי השתי[ן] איכא ביניהן, כלומר יש הבדל גדול בין דבריהם, שכן רבי פייס לא אמר כרבי אליעזר אלא במפרש שמקדיש לבדק הבית ורבי עקיבא אמר כמותו אף במקדיש סתם, כי דעתו כדעת רבי אליעזר, שסתם הקדש לבדק הבית^א. אי"נ כוונת רב שאין הבדל גדול ביניהם ואפשר שרבי עקיבא מודה לחילוקו של רבי פייס.

קדשי בדק הבית תמימים שפדאם

כל דבר הראוי להקרבה, כגון בהמות תמימות, לכתחילה אין מקדישים אותו לבדק הבית, אלא להקרבה למזבח, אולם אם הקדישוהו בפירוש לבדק הבית, חלה עליו קדושת בדק הבית, [ולדעת רבי אליעזר במשנתנו, כן הדין כשהקדיש כל נכסיו יחד, שבהמות תמימות שבנכסיו קדשו עם שאר נכסיו לבדק הבית].

ואמר רבי יוחנן, אף שבהמה תמימה שקדשה קדושת מזבח להקרבה, אינה נפדית

^א וזה פירוש חדש, ולא כמבואר תחילה, שהמפרש הוא שמזכיר בפירוש בהמה ונכסים, אבל את ההקדש סתם ולא פירש למה מקדיש.

תמימה, [ורק אם יפול בה מום ניתן לפדותה], **בהמה תמימה שקדשה קדושת בדק הבית, ניתן לפדותה, ויוצאת היא לחולין בלא מום.**

- לגרסת בעל תקלין חדתי, רצו להביא ראיה לדברי רבי יוחנן, מהמשנה במסכת בכורות, בה מבואר, שבהמות בעלי מום שהוקדשו להקרבה, דינם לפדיון, ומאחר שנפדו, יצאו לחולין לכל דבר, וחלב שלהן, וכן וולדות שלהן, מותרים כחולין גמורים.

ומבואר שם, שקדשי בדק הבית קלים מקדשי מזבח שהיה בהן מום, ואם כן, ודאי גם בקדשי בדק הבית הדין כן, שמאחר שנפדו, יצאו לחולין לגמרי, כדברי רבי יוחנן.

אולם רב חזקיה בשם רב חסדא דחה ראיה זו, כי לא למדנו שם שקדשי בדק הבית קלים מקדשי מזבח, אלא לענין זה, שקדשי בדק הבית שארע בהן מום אחר שקדשו, קלים מקדשי מזבח שארע בהם מום קודם שקדשו, אבל קדשי בדק הבית שאין בהם מום כלל, יתכן שאינם יוצאים לחולין.

ומכל מקום כשארע מום בקדשי בדק הבית אחר שקדשו, ואחר כך נפדו, ודאי יצאו לחולין לגמרי, שכן לענין זה שנינו, שקדשי מזבח שארע בהן מום אחר שהוקדשו, נפדים, אבל גם אחר פדיונם וולדן וחלבם אסור, מה שאין קדשי בדק הבית שארע בהן מום אחר שקדשו, שהם נפדים, ומעתה וולדן וחלבן מותר.

- ולגרסת בעל קרבן העדה, הקשו על דברי רבי יוחנן, מהמשנה במסכת בכורות, בה מבואר, שבהמות בעלי מום שהוקדשו להקרבה, דינם לפדיון, ומאחר שנפדו, יצאו לחולין לכל דבר, וחלב שלהן, וכן וולדות שלהן, מותרים כחולין גמורים.

ומבואר שם, שדווקא אלו שארע בהן מום, כשהם נפדים, יוצאים לחולין לגמרי, אבל אם היו תמימים, אינם נפדים לצאת לחולין לגמרי, אף אם ארע בהן מום.

ואמר רב חזקיה בשם רב חסדא שכשאמר רבי יוחנן שבעלי תמימים יוצאים לחולין לגמרי לא נתכוון לומר שבעודם תמימים נעשים חולין אלא שאם אחר פדיותם ארע בהן מום נעשו חולין גמורים באותה שעה אף שבשעת הפדיון לא נעשו חולין גמורים.

והביאו ראיה לדברים אלו, מהמשנה במסכת תמורה, שם מבואר, שהמום מועיל להוציא את הבהמה לחולין.

ומכל מקום, רבי חזקיה בשם רבי יוסי אמר, שממשנתנו יש להביא ראיה לדברי רבי יוחנן, שקדשי בדק הבית נפדים תמימים, שכן מבואר במשנתנו, שלדעת רבי אליעזר, המקדיש נכסיו והיו בהן בהמות תמימות, קדשו קדושת בדק הבית, ונפדים תמימים לאלו הצריכים בהמות אלו להקרבת עולות ושלמים. [וראה הענין הבא אם נדחו דברים

אלו].

קדושת מזבח על בעלי מום

מבואר בגמרא, שבהמות בעלי מום, אף שאי אפשר להקריבם, **חלה** עליהן קדושת מזבח, **לעניין זה, שהן נאסרות בגיזה ועבודה** [אף אחר פדיונם].

- ומתוך פירוש בעל תקלין חדתין מבואר, שדברים אלו נאמרו כדי לדחות הראיה הנ"ל ממשנתנו, שבהמות בדק הבית נפדות תמימות, כי אפשר שאינן נפדות תמימות, אלא יוצאות מקדושת בדק הבית לקדושת מזבח, ויתכן הדבר, כי נוספת בהן קדושה לענין איסור גיזה ועבודה, ולא זכיתי להבין פירושו בלשון הגמרא.

הפריש לאשם כבש במקום**איל או איל במקום כבש**

אשם גזילות, אשם מעילות, ואשם שפחה חרופה, באים מאיל בן שתי שנים. ואשם נזיר, ואשם מצורע, באים מכבש בן שנה.

לדעת חכמים – מי שהחליף להביא כבש במקום איל או איל במקום כבש, **אף שלא היה לו לעשות כן, נתקדש אותו שהביא, קדושת הגוף להיקרב, והקרבתו כשר** [שדמו נזרק, ואימוריו נקטרים על המזבח, ובשרו נאכל לכהנים], אבל לא יצאו בו הבעלים ידי חובה.

ולדעת רבי שמעון [לפי דברי רבי שמעון בן יהודה] – כל שאינו ראוי למה שהקדיש, **לא נתקדש כלל**^א.

הפריש נקיבה לעולתו או**לפסחו או לאשמו והמיר בה**

בהמת קדשים, אף שאסור להמיר בה בהמה אחרת, לומר על האחרת שתהא תמורת הראשונה, אם המיר בה, שתיהן קדושות, שנאמר, "וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה' כָּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ. לֹא יִחְלִיפֻנּוּ וְלֹא יִמִּיר אֶתֹּו טוֹב בְּרָע אוּרַע בְּטוֹב וְאִם הֵמֶר

^א יליע אם לא נתקדש כלל, או שרק קדושת הגוף לא נתקדש, אבל נתקדש קדושת דמים, להביא בדמיו את האשם שהוא צריך להביא.

יִמִּיר בְּהֶמָּה בְּבִהְמָה וְהָיָה הוּא וְתַמְנוּרְתּוֹ וְהָיָה קֹדֶשׁ" (ויקרא כ"ז ט"ו).

ונחלקו חכמים מה הדין כשאת הבהמה הראשונה הקדיש לדבר שאינה ראויה לו כגון שהקדיש נקיבה לעולה או לפסח או לאשם שהם קרבים מזכרים ולא מנקיבות.

ג. דעת רבי שמעון [לפי דברי רבי שמעון בן יהודה].

כל שאינו ראוי לקרבן מסוים, [אפילו יש במינו ראויים לו], אם הקדישו לאותו קרבן, לא קדש, ולכן מי שעליו להביא לאשם, איל בן שתי שנים [=אשם גזילות אשם מעילות ואשם שפחה חרופה], והביא כבש בן שנה, לא קדש כלל, וכן מי שהיה עליו להביא לאשם כבש בן שנה [=אשם נזיר ואשם מצורע], אם הביא איל בן שתי שנים, לא קדש כלל. וכל שכן עולה פסח ואשם הבאים מזכרים, אם הביא נקיבה שהיא מין אחר, לא קדשה כלל קדושת הגוף, אלא קדושת דמים, להביא בדמי הבהמה קרבנות אלו, ולכן היא נמכרת מיד בלא מום, ובמעוֹת יבוא עולה או פסח או אשם. ומאחר שאותה בהמה לא נתקדשה קדושת הגוף, אם המיר בה בהמה אחרת, לא עשה כלום.

ואמר רבי יוחנן, שדעת רבי יהושע במשנתנו, היא כדעת רבי שמעון [לפי דברי רבי שמעון בן יהודה], שכן במשנתנו מבואר, שלדעת רבי יהושע, מי שהקדיש נכסיו, והיו בהן בהמות נקיבות, מאחר שאינן ראויות לעולה, לא קדשו קדושת הגוף של עולה, להיות רועות עד שיהיה בהן מום, אלא יש בהן קדושת דמים בלבד יש בהן, ומיד נמכרות, להביא בדמיהן עולה.

ואמרו חברייה בשם רבי יוחנן, ורבי אייבו בר נגרי אמר לפני רבי אילא בשם רבי יוחנן, שעניין זה, שאין בהמה מתקדשת קדושת הגוף אלא לדבר שראויה להיקרב לו היא עצמה, למד מהכתוב האמור בענין תמורה, "וְאִם כָּל בְּהֶמָּה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבָּן לַיהוָה וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֶמָּה לִפְנֵי הַכֹּהֵן. וְהֶעֱרִיף הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּעֲרֹךְ חֲכָמוֹ כִּן יִהְיֶה" (ויקרא כ"ז), המלמד, שבהמה טמאה, שאינה ראויה להקרבה, אינה מתקדשת קדושת הגוף, אלא קדושת דמים בלבד.

ועל כרחק, הבהמה הטמאה האמורה בכתוב הזה אינה בהמה טמאה ממש, כי דינה של הטמאה ממש מפורש בכתוב מאוחר יותר, "וְאִם בְּבִהְמָה טְמֵאָה וּפְדָה בְּעֶרְכָּהּ וְנִסְף חֲמִשָּׁתוֹ עָלָיו וְאִם לֹא יִנְאָל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכָּהּ" (ויקרא כ"ז), אלא טמאה האמורה בכתוב הראשון, היא טמאה לאותו דבר בלבד, כלומר שהקדיש בהמה טהורה, לדבר שאינה ראויה לו, ואמר עליה הכתוב, "וְהֶעֱמִיד ... וְהֶעֱרִיף הַכֹּהֵן", לומר שיש בה קדושת דמים בלבד.

ב. דעת רבי שמעון [לפי דעה אחת].

כל קרבן שאינו קרב כלל מנקיבות, אין קדושתו חלה על הנקיבות כלל, ולכן מי

שהקדיש נקיבה לפסח או לאשם, מאחר שקרבנות אלו אינם באים מנקיבות, לא נתקדשה הבהמה קדושת הגוף, אלא קדושת דמים, להביא בדמי הבהמה קרבנות אלו, ולכן היא נמכרת מיד בלא מום, ובמעות יבוא פסח או אשם. **אבל עולה, אף שאינה קריבה מנקבות של בהמה, קריבה היא מנקבות העוף, ומאחר שחלה קדושת עולה על נקבה, חלה גם על נקבת בהמה, ולפיכך, אם הקדיש בהמה נקיבה לעולה, נתקדשה קדושת הגוף של עולה,** [ותרעה עד שיהיה בה מום, ורק אז תפדה, ויביא במעות עולה], **ואם המיר בה בהמה אחרת, אותה בהמה מתקדשת בקדושת עולה כמותה.**

ואמר רבי, שלפי סברת רבי שמעון, שקרבן הקרב מנקיבות קדושתו חלה עליהן, גם באופן שאינו קרב מהן, ולכן נקיבת בהמה שהוקדשה לעולה, מתקדשת קדושת הגוף, משום שקדושת עולה חלה על נקיבת העוף. כשהקדיש נקיבה לפסח, גם כן תהא קדושה קדושת הגוף, משום שהפסח אחר זמנו נעשה שלמים, ואם כן, המקדיש נקיבה לפסח, הרי הוא כמקדישה לשלמים, ומאחר שקדושת שלמים חלה על נקיבה, הנקיבה מתקדשת קדושת הגוף.

אבל בדבר זה מודה רבי, שאף שמותר אשם קרב עולה, אין לומר שבהמה נקיבה שהקדישה לאשם, תחשב כבהמה שהקדישה לעולה, ותתקדש קדושת הגוף, משום שקדושת עולה חלה על נקבת העוף.

והסיבה שאין לומר כן, כי מותר אשם אינו קרב בעצמו עולה, אלא בדמיו מביאים עולה, [אחר שנפדה על ידי מום], ולכן אין להחשיב את הבהמה כמי שקדשה בעצמה לעולה, מה שאין כן כשהקדישה לפסח, מאחר שהפסח עצמו קרב שלמים, יש להחשיב את הבהמה כמי שהקדישה לשלמים.

ואמר רבי זעורא בשם רבי אליעזר, שעניין זה, שדווקא כשאין הקרבן הזה ראוי כלל למין זה, אין קדושתו חלה עליו, אבל אם ראוי הוא לאותו מין, אף שלפרט הזה אינו ראוי, הוא מתקדש קדושת הגוף, עניין זה למד מהכתוב האמור בעניין תמורה, "וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבָּן לַה' וְהִעֲמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן. וְהִעֲרִיף הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכָּךְ הַכֹּהֵן כִּן יִהְיֶה" (ויקרא כ"ז), המלמד, שבהמה טמאה, שאינה ראויה להקרבה, אינה מתקדשת קדושת הגוף, אלא קדושת דמים בלבד.

שהכתוב מדבר בבהמה טמאה לגמרי, שאינה ראויה לשום קרבן, והיא לבדה, אם הקדישה לשם קרבן, מתקדשת קדושת דמים בלבד, אבל זו שאינה ראויה לקרבן זה, אבל ראויה לקרבן מעין זה, כנקיבה שאינה ראויה לעולת בהמה, אבל ראויה לעולת העוף, חלה עליה קדושת עולה אף בבהמה. וכן רובע ונרבע שהוקדשו לאחד מהקרבנות, אף שהם עצמם פסולים להקרבה, מאחר שמינם ראוי לו מתקדשים

קדושת הגוף ועושים תמורה.

אולם הקשו על הדברים הללו, משום שיש כתוב אחר המלמד דין בהמה טמאה ממש, ואם כן, על כרחך טמאה האמורה בכתוב הזה, אינה טמאה ממש, אלא לאותו דבר בלבד, כפי שנתבאר לעיל.

א. דעת תנא קמא בברייתא.

אף על פי שנקיבה אינה ראויה, לא לעולה, ולא לפסח, ולא לאשם, **אם הקדיש נקיבה לצורך אחד מהקרבות הללו, נתקדשה קדושת הגוף של עולה או פסח או אשם**, [אלא מחמת חסרון שיש בה, שהיא נקיבה, אינה קריבה בעצמה, ולכן תרעה עד שיהיה בה מום, ותפדה, ובמעות יביא עולה או פסח או אשם], **ומאחר שיש בה קדושת הגוף של עולה או פסח או אשם, אם המיר בה בהמה אחרת, אותה מתקדשת כמותה, להיות עולה או פסח או אשם**.^א

המקדיש נכסיו והיו ביניהם

יינות שמנים ועופות

לעיל נתבאר, שנחלקו חכמים, מה הדין כשהקדיש אדם כל נכסיו, ולא פירש למי הקדישם.

לדעת רבי אליעזר [בן הורקנוס] – את הכל הקדיש לבדק הבית, ואפילו דברים הראויים להקרבה, אלא מאחר שהקדישם, לא ימכרו לצורכי חולין, אלא לצורך הקרבה, והמעות יפלו לבדק הבית.

ולדעת רבי יהושע – כל דבר קדש למה שהוא ראוי לו, דברים הראויים לעולה, קדשו קדושת הגוף להיקרב עולה. ודברים שאינם ראויים להקרבה כלל, קדשו לבדק הבית. ודברים הראויים לשאר קרבות חוץ מעולה, קדשו קדושת דמים לעולה, שימכרו לצריכים אותם להקרבה, ובמעות יביאו עולה.

ומבואר במשנתנו, **שרבי אלעזר** [בן שמוע] **מסכים עם רבי יהושע, שבהמות הראויות לעולה, קדשו קדושת הגוף להיקרב עולה ויקרבו עולה**.

אבל שאר דברים, אף שראויים הם להקרבה לעולה, כעופות הראויים לעולת העוף,

^א כן נראה לכאורה טעמם של חכמים. וי"מ שחכמים מודים שלא קדשה הנקיבה קדושת הגוף, אבל לדעתם, גם בהמה שיש בה קדושת הגוף בלבד, עושה תמורה. [עיי' תקלין חדתי' וקרנן העדה].

ויינות ושמונים הראויים לנסכים ומנחות, **לא קדשו קדושת הגוף להיקרב למה שראויים לו, אלא קדשו קדושת דמים**, שימכרם [לצריכים אותם להקרבה], **ויביא בדמים עולת בהמה ויקריבנה**.

ואמר רבי אבהו בשם רבי שמעון בן לקיש, שטעמו של רבי אלעזר מהכתוב, "ידבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש מבית ישראל ומן הגר בישאל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעלה" (ויקרא כ"ב י"ח), הלמד, שכל דבר שמקדיש סתם, אם ראוי הוא לעולה קרב עולה, והכתוב "לרצונם תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים" (ויקרא כ"ב י"ט), בא ללמד שדווקא דבר הראוי לעולת בהמה, אם הקדישו סתם, מתקדש קדושת הגוף להיקרב בעצמו עולה, אבל שאר דברים אם הקדישם סתם לא קדשו קדושת הגוף.

דף יג

ועל פי הדברים הללו יישב רבי יוסי, מה שלכאורה מצינו סתירה בדברי רבי יוחנן לעיל. שכן כשביאר רבי יוחנן את דברי רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון, אמר, שנקבה נחשבת דבר שאינו ראוי לעולה. וכשביאר את דברי רבי שמעון [סתם], אמר רבי יוחנן, שמאחר שנקבת העוף מתקדשת לעולה, גם נקבת בהמת נחשבת דבר הראוי לעולה.

ויישב רבי יוסי, שמאחר שמקדיש נכסיו סתם, לא נתקדשו שום נקיבות בקדושת הגוף לעולה, ואפילו לא נקבות העוף, לכן לדברי רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון, הנקבה נחשבת דבר שאינו ראוי לעולה. ומכל מקום מאחר שהמקדיש נקבת עוף בפירוש לעולה, מתקדשת קדושת הגוף לעולה, לכן לדברי רבי שמעון [סתם], הנקבה נחשבת דבר הראוי לעולה.

עד כאן ביאר הסוגיה כפי גרסת בעל תקלין חדתין ופירוש, ומחמת האריכות לא נכנסתי לבאר גם על פי פירוש בעל קרבן העדה.

הלכה ה'

תשלום ספקי ההקדש

גזברי הקדש היו קונים יינות שמנים וסלתות לצורך הקרבנות^א, ושני אופנים נתבארו

^א לא נתבאר, אם היו קונים זאת מתרומת הלשכה, לצורך קרבנות ציבור. או שהיו קונים זאת כדי לספק לכל ישראל

במשנתנו בקניה זו ובשניהם יד הקדש על העליונה.

האופן הראשון הוא שהיו קונים בכל יום מה שהיו צריכים, [ולא היתה כאן הקדמת מעות, ולא הקדמת סחורה, אלא בכל יום שילמו על מה שקנו בו ביום].

ומבואר, שלא היו קונים בכל יום לפי המחיר שנקבע באותו יום, אלא היו קונים מאלו שנתחייבו לתת להם במחיר שנקבע אחת לחודש, ופעם בשלושים יום היו משערים את הלשכה, כלומר קובעים שער למחיר היין והשמן והסולת לשלושים יום הבאים, וכל אותם שלושים יום, לא היו המוכרים יכולים להעלות את המחיר, ודווקא להעלות את המחיר לא היו יכולים, אבל אם הוזל המחיר, הם נותנים במחיר הזול.

והאופן השני הוא, שהיו נותנים מעות לספקים בשעת הקציר, על מנת שיספקו להם כל השנה כנגד המעות.

ומבואר, שאם לאחר מכן נתייקרה הסחורה, הקדש זכה לכל השנה כפי המחיר שהיה בשעת נתינת המעות, כי הקדש קונה בכסף, ומשעת נתינת המעות, זכה הקדש בסחורה כפי המחיר הזול של אותה שעה.

ומכל מקום, אם הוזלה הסחורה, יד הקדש על העליונה לקבל כל השנה כפי המחיר הזול של שעת קבלת הסחורה, והסיבה לכך, שלא יהא הקדש גרוע מהדיוט, שקונה רק בשעת משיכת הסחורה.

ודבר נוסף שבו יד הקדש על העליונה, שעד שלא קרב מה שמכרו הספקים, אין להחשיב את הקדש כמי שקיבל את הסחורה, ולכן, אם התליעו החיטים או החמיץ היין ברשות הקדש, על הספקים לתת אחרים תחתיהם, ואין הספקים זוכים במעות זכיה גמורה, עד שיקרב מה שמכרו.

ומכל מקום שנו בברייתא בשם רבי שמעון, שהקדש היה נותן להם את מעותיהם, ואינו חושש שמא תארע תקלה בסחורה, ויהיו צריכים להשיב, כי כהנים זריזים הם, ואין לחוש שיפסלו.

סליק פרק התרומה

פרק חמישי אלו הן הממונים

דף יג

הלכה א'

אלו הם הממונים שהיו במקדש

נמנו במשנתנו חמישה עשר מינויים שהיו במקדש, כל זמן שהיה המקדש קיים נוכל הממונים על הדברים הללו, היו נוטלים שכרם מתרומת הלשכה, שכל הדברים הללו צרכי קרבן הם. והזכיר התנא עם כל אחד מהמינויים, את אחד הממונים שהיה עליו במשך הזמן.

- י"א שהזכיר התנא בכל אחד מהמינויים את הממונה הכשר ביותר שהיה עליו בכל דורות המקדש.

- וי"א שהזכיר התנא בכל אחד מהמינויים את הממונה שהיה עליו בזמנו של התנא.

ואלו הם המינויים והממונים שהזכיר התנא.

א. יוחנן בן פינחס^א על החותמות.

ב. אחייה על הנסכים.

ג. מתיה בן שמואל על הפייסות.

ד. פתחיה על הקינים.

ה. בן אחייה^ב על חולי מעים.

ו. נחוניא חופר שיחין.

ז. גביני כרוז.

ח. בן גבר על נעילת שערים.

^א לשון רבינו הגאון כולם נקראו על שם הראשון, [כלומר הממונה הראשון על החותמות שמו היה פינחס, ולכן נקראו כל הממונים שאחר בשם פינחס], וכן מצינו במלכים, פרעה, ואבימלך, ומלכי צדק, ובגמרא בפנחס המלביש. [עיי' תקלין חתדין]. ועיי' תוס' עבודה זרה דף י' ע"ב ד"ה ה"ג.

^ב יל"ע אם הוא בנו של הממונה על הנסכים.

ט. בן בבי ממונה על הפקיע.

י. בן ארזה על הצלצל.

יא. הוגרס בן לוי על השיר.

יב. בית גרמו על מעשה לחם הפנים.

יג. בית אבטינס על מעשה הקטורת.

יד. אלעזר על הפרוכות.

טו. פינחס המלביש.

שני העניינים הראשונים, [יוחנן בן פינחס על החותמות, ואחייה על הנסכים], יתבארו בעזה"י בהלכה ג'. והעניין השלישי, [הפייסות על העבודה, להורות סדר הגורל, מי יזכה בעבודה זו, ומי בזו], מבואר במסכת יומא. ושאר העניינים יתבארו בעזה"י בהמשך ההלכה הזו, על סדר הגמרא.

"זָכַר צִדִּיק לְבִרְכָּה וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב"

שנינו במסכת יומא דפים ל"ז-ל"ח, "בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור, שלא היו לו אלא שנים. ואף הוא עשה מוכני לכיור, שלא יהיו מימיו נפסלים בלינה. מונבז המלך היה עושה כל ידות הכלים של יום הכפורים של זהב. הילני אמו עשתה נברשת של זהב על פתחו של היכל. ואף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה. נקנור נעשו נסים לדלתותיו, והיו מזכירין אותו לשבח ואלו לגנאי, של בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים, של בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטורת, הגרוס בן לוי היה יודע פרק בשיר ולא רצה ללמד, בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב, על הראשונים נאמר "זָכַר צִדִּיק לְבִרְכָּה", ועל אלו נאמר "וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב".

והנה, לדעת האומרים, שבמשנתנו הזכיר התנא את הכשרים שבכל הדורות, נמצא שהוגרס בן לוי ובית גרמו ובית אבטינס שהוזכרו במשנתנו, כשרים היו, [ומה שלא רצו ללמד את אומנותם, הדין עימם כפי שיתבאר בהמשך בעזה"י], ואם כן, גם הם בכלל מה ששנינו ביומא - על הראשונים נאמר "זָכַר צִדִּיק לְבִרְכָּה" - ומה ששנו שם - ועל אלו נאמר "וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב" - הכוונה רק לבן קמצר.

ולדעת האומרים, שבמשנתנו הזכיר התנא את אלו שהיו בימיו, אף אם לא היו כשרים, אפשר שמה ששנינו במסכת יומא - על הראשונים נאמר "זָכַר צִדִּיק לְבִרְכָּה" - הכוונה

רק למנויים במשנה הראשונה, מבן קטין עד נקנור, אבל כל הארבעה שבמשנה השניה, ובכלל הוגרס בן לוי, ובית גרמו, ובית אבטינס, הם בכלל מה ששנו שם - ועל אלו נאמר "וְשֵׁם רִשְׁעִים יִרְקֵב".

"לֶכֶן אֶחָלֵק לוֹ בְּרָבִים"

"וְאֵת עֲצוּמִים יִחְלַק שְׁלָל"

נאמר, "לֶכֶן אֶחָלֵק לוֹ בְּרָבִים וְאֵת עֲצוּמִים יִחְלַק שְׁלָל תַּחַת אֲשֶׁר הָעֶרָה לְמוֹת נִפְשׁוֹ וְאֵת פְּשָׁעִים נִמְנָה וְהוּא חָטָא רַבִּים נָשָׂא וְלִפְשָׁעִים יִפְגִּיעַ" (ישעיה נ"ג י"ב).

ואמר רבי יונה, שהכתוב הזה רומז על רבי עקיבא, שהתקין מדרש והלכות והגדות. ויש אומרים שמדרש והלכות והגדות אנשי כנסת הגדולה התקינו, ומה שהתקין רבי עקיבא הם כללים ופרטים, שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תלים של הלכות, שהיה אחיזתו מתגין דאורייתא, מענין שהיה בן גרים.

וביאר בעל התקלין חדתין את הכתוב באופן הבא, "לֶכֶן אֶחָלֵק לוֹ בְּרָבִים", זה רבי עקיבא, שרבים היו תלמידיו, ואמר הכתוב, שיחלוק לו ברבים חלק לעולם הבא לו ולתלמידיו הרבים. והמשך הכתוב "וְאֵת עֲצוּמִים", רומז להרוגי לוד^א, שנתעצמו נפשם על קידוש ה', "יִחְלַק שְׁלָל" שלל האויבים, ומה שאמר "תַּחַת אֲשֶׁר הָעֶרָה לְמוֹת נִפְשׁוֹ", על שמסר נפשו למיתה, שהיה מצטער בכל יום לקיים ואהבת את ה' אלוֹקֶיךָ בכל ... נפשך.

"וּמִשְׁפָּחוֹת סִפְרִים"

נאמר "וּמִשְׁפָּחוֹת סִפְרִים יִשְׁבְּלוּ^ב יַעֲבֹץ תַּרְעָתִים שְׁמָעִתִּים שׁוֹכְתִים הֵמָּה הַקִּינִים הַבָּאִים מִחַמַּת אָבִי בֵּית רֶקֶב" (דה"י א' ב' נ"ה), וביאר רבי אבהו, שנקראו סופרים, משום שעשו את כל התורה כולה ספורות ספורות, כלומר קבצו בחכמתם כל החלוקות שבדינים, ושמו להם מספר, כדי שיהיה לעוסקים בה לזכרון ושמירה.

^א לוליינוס ופפוס, אחים שהרגם טוריינוס הרשע בלודקיא, כדאמרין במסכת תענית, על ידי גזירה שנגזרה על ישראל להשמיד, על שנמצאת בת מלך הרוגה, וחשדו את ישראל עליה, ועמדו האחים הללו ואמרו, מה לכם על ישראל, אנו הרגנוה. [רש"י ב"ב י" ע"ב].

^ב "ישבר" כתיב.

א. חמשה לא יתרומו.^א

ב. חמשה דברים חייבין בחלה.^ב

ג. חמש עשרה נשים פטורות צרותיהן.^ג

ד. שלשים ושש כריתות בתורה.^ד

ה. שלשה עשר דבר בנבלת העוף הטהור.^ה

ו. ארבע אבות נזיקין.^ו

ז. אבות מלאכות ארבעים חסר אחת.^ז

^א במסכת תרומות פרק א' משנה א' "חמשה לא יתרומו, ואם תרמו, אין תרומתן תרומה (א) החרש (ב) והשוטה (ג) והקטן (ד) והתורם את שאינו שלו (ה) ועובד כוכבים שתרם את של ישראל אפילו ברשות אין תרומתו תרומה". ובמסכת תרומות פרק א' משנה ו' "חמשה לא יתרומו, ואם תרמו, תרומתן תרומה (א) האלם (ב) והשכור (ג) והערום (ד) והסומא (ה) ובעל קרי, לא יתרמו, ואם תרמו תרומתן תרומה".

^ב במסכת חלה פרק א' משנה א' "חמשה דברים חייבים בחלה (א) החטים (ב) והשעורים (ג) והכוסמין (ד) ושכולת שועל (ה) ושיפון, הרי אלו חייבין בחלה, ומצטרפין זה עם זה, ואסורין בחדש מלפני הפסח, ומלקצור מלפני העומר, ואם השרישו קודם לעומר, העומר מתיר, ואם לאו, אסורין עד שיבא העומר הבא".

^ג במסכת יבמות פרק א' משנה א' "חמש עשרה נשים פטורות צרותיהן, וצרות צרותיהן, מן החליצה ומן היבום, עד סוף העולם, ואלו הן (א) בתו (ב) ובתו (ג) ובת בנו (ד) בת אשתו (ה) ובת בנה (ו) ובת בתה (ז) חמותו (ח) ואם חמותו (ט) ואם חמיו (י) אחותו מאמו (יא) ואחות אמו (יב) ואחות אשתו (יג) ואשת אחיו מאמו (יד) ואשת אחיו שלא היה בעולמו (טו) וכלתו, הרי אלו פטורות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום עד סוף העולם...".

^ד במסכת כריתות פרק א' משנה א' "שלשים ושש כריתות בתורה (א) הבא על האם (ב) ועל אשת האב (ג) ועל הכלה (ד) הבא על הזכור (ה) ועל הבהמה (ו) והאשה המביאה את הבהמה עליה (ז) הבא על אשה ובתה (ח) ועל אשת איש (ט) הבא על אחותו (י) ועל אחות אביו (יא) ועל אחות אמו (יב) ועל אחות אשתו (יג) ועל אשת אחיו (יד) ועל אשת אחי אביו (טו) ועל הנדה (טז) המגדף (יז) והעובד עבודה זרה (יח) והנותן מזרעו למולך (יט) ובעל אוב (כ) המחלל את השבת (כא) וטמא שאכל את הקדש (כב) והבא למקדש טמא (כג) האוכל חלב (כד) ודם (כה) נותר (כו) פגול (כז) השוחט (כח) והמעלה בחוץ (כט) האוכל חמץ בפסח (ל) והאוכל (לא) והעושה מלאכה ביום הכפורים (לב) המפטם את השמן (לג) והמפטם את הקטורת (לד) והסך בשמן המנחה (לה) הפסח (לו) והמילה במצות עשה".

^ה במסכת טהרות פרק א' משניות א' ובי' "שלשה עשר דבר בנבלת העוף הטהור (א) צריכה מחשבה (ב) ואינה צריכה הכשר (ג) ומטמא טומאת אוכלין בכביצה (ד) וכזית בבית הבליעה (ה) והאוכלה טעון הערב שמש (ו) וחייבים עליה על ביאת המקדש (ז) ושורפין עליה את התרומה (ח) והאוכל אבר מן החי ממנה סופג את הארבעים (ט) שחיטתה (י) ומליקתה מטהרת את טרפתה דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר אינן מטהרות, רבי יוסי אומר, שחיטתה מטהרת, אבל לא מליקתה". "י"א הכנפים והנוצה מיטמאות (יב) ומטמאות (יג) ולא מצטרפות. רבי ישמעאל אומר הנוצה מצטרפות. החרטום והצפרנים מיטמאין ומטמאין ומצטרפים. רבי יוסי אומר, אף ראשי אגפים, וראש הזנב מצטרפים שכן מניחים בפטומות".

^ו במסכת בבא קמא פרק א' משנה א', "ארבעה אבות נזיקין (א) השור (ב) והבור (ג) והמבעה (ד) וההבער".

^ז במסכת שבת פרק ז' משנה ב' "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת (א) הזורע (ב) והחורש (ג) והקוצר (ד) והמעמר (ה) חדש (ו) והזורע (ז) הבור (ח) הטוחן (ט) והמרקד (י) והלש (יא) והאופה (יב) הגוזז את הצמר (יג) המלבנו (יד) והמנפצו

וביאר בעל תקלין חדתין, שהסיבה שהזכירו כאן את הדברים הללו, כי הם כוללים את כל הש"ס, שהתחיל בסדר ראשון, [תרומה וחלה בסדר זרעים הם], ולאחר מכן המשיך לפי המספרים מהקטן לגדול, אלא שסמך קדשים לטהרות ואבות לאבות.

"לְעִזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר"

נאמר "וְזֶה פֶּרֶשְׁנוּ הַנִּשְׁתָּנוּ אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ אֶת־חֲשֵׁשְׁתָּא לְעִזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר סֵפֶר דְּבָרֵי מִצְוֹת ה' וְחֻקָּיו עַל יִשְׂרָאֵל" (עזרא ז' י"א).

וביאר רבי אחא, שעזרא נקרא כן, כי כשם שהיה סופר בדברי תורה, [= "דְּבָרֵי מִצְוֹת ה'"] כך היה סופר בדברי חכמים [= "וְחֻקָּיו עַל יִשְׂרָאֵל"], וזו תורה שבעל פה, שהיא מיוחדת לישראל, שלא כתורה שבכתב, שנתנה בשבעים לשון].

וביאר בעל קרבן העדה שכשם שהיה סופר בדברי תורה למנות כל אותיות שבתורה ועשה המסורת כך היה סופר בדברי חכמים למנות ההלכות.

בין הראשונים לבין האחרונים

אמר רבי חגי בשם רבי שמואל בר נחמן, הראשונים (א) חרשו (ב) זרעו (ג) ניכשו (ד) כיסחו (ה) עידדו (ו) קצרו (ז) עימרו (ח) דשו (ט) זרו (י) ברו (יא) טחנו (יב) הרקידו (יג) לשו (יד) קיטפו (טו) ואפו. ואנו אין לנו פה לאכול.

- בעל קרבן העדה פירש, שאחר שהזכיר שהראשונים עשו ספורות לתורה להקל על המעיינים, הביא דברים אלו, שכל הפעולות הללו עשו הראשונים, כדי להקל עלינו את לימוד התורה, להגישה לנו מוכנת להבנתה אחר כל הטורח, ואף על פי כן קשה לנו להבין דברי תורה על בורין.

- ובעל תקלין חדתין פירש, שאחר שהזכיר מעלת הראשונים, הזכיר החילוק ביניהם לבינינו, שהם היו טורחים הרבה בלימוד התורה, ועשו כל מה שצריך כדי שיגיעו לידי

(טו) והצובעו (טז) והטווה (יז) והמיסך (יח) והעושה שתי בתי נירין (יט) והאורג שני חוטיין (כ) והפוצע שני חוטיין (כא) הקושר (כב) והמתיר (כג) והתופר שתי תפירות (כד) הקורע על מנת לתפור שתי תפירות (כה) הצד צבי (כו) השוחטו (כז) והמפשיטו (כח) המולחו (כט) והמעבד את עורו (ל) והמוחקו (לא) והמחכתו (לב) הכותב שתי אותיות (לג) והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות (לד) הבונה (לה) והסותר (לו) המכבה (לז) והמבעיר (לח) המכה בפטיש (לט) המוציא מרשות לרשות, הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת".

הבנתה, [ואלו כל הפעולות הנזכרות^א], ואנו מתעצלים, ואיננו לומדים כראוי על ידי בפה. ואמר רבי אבא בר זמינא בשם רבי זעורא, **אם היו הראשונים מלאכים^ב, אנו בני אדם^ג, ואם היו בני אדם^ד, אנו חמורים^ה.**

והוסיף רבי מנא, **שבאותה שעה אמרו על כך, שאפילו לחמורתו^ו של רבי פינחס בן יאיר אין אנו דומים.** [ולהלן יתבאר בעזה"י מה שארע עימה].

חמורתו של רבי פינחס בן יאיר

חמורתו של רבי פינחס בן יאיר גנבה לסטים בלילה, והיתה אצלם שלושה ימים, ולא אכלה כלום.

לאחר שלושה ימים נמלכו לשחררה, כי אמרו, שאם תישאר במקום מחבואם, ותמות, יבאיש ריחה, ויהא דבר הגניבה ניכר.

הציאוה, והלכה ועמדה לפני שער ביתו של רבי פינחס בן יאיר, והתחילה להשמיע קולה.

אמר רבי פינחס לבאי ביתו, פתחו השער לעניה זו, שלא אכלה כלום שלושה ימים. פתחו לה ונכנסה.

אמר להם רבי פינחס, תנו לה לאכול, ונתנו לפניו שעורים, ולא רצתה לאכול, ובאו ואמרו זאת לרבי פינחס בן יאיר.

שאל אותם רבי פנחס בן יאיר אם השעורים מתוקנים מפסולת, ואמרו לו הן.

חזר ושאל, האם הפרשתם מהם מעשרות כהפרשת דמאי, וענו לו, הלא כך למדו ממנו,

^א חשיב חמישה עשר מלאכות הפת לפי שהתורה קרויה לחם. [תקלין חדתי].

^ב שהאדם חציו מלאך מצד הנשמה, וחציו בהמה מצד הגוף, והראשונים הגבירו כח המלאך לעשות רצון קונם. [תקלין חדתי].

^ג כמו שנאמר, "בן חכם ישמח אב", וכמו שפירש רבינו הגאון, שחלק אביו גורם חכמתו ... [תקלין חדתי].

^ד ואף על פי כן זכו למדרגתם הנפלאה. [תקלין חדתי].

^ה שגבר החמר בגלות התורה ומצוות, שאין לנו הרמ"ח ללחם, כי נגרעו רובי מצוות בגלות, וכן כתיב, "מלכה ושריה בגוים אין תורה". [תקלין חדתי].

^ו מלשון הסוגיה משמע שהיה חמור נקיבה. וראה בספר שמואל (בי י"ט כ"ז), "אחבשה לי החמור וארכב עליה", שכתב שם רד"ק, שחמור כולל זכר ונקיבה. ועי' בקידושין דף ב' בתוד"ה קשו קראי אהדדי.

שתבואת דמאי הנקנית לצורך מאכל בהמה [או לזריעה], פטורה ממעשרות, [כי רוב עמי הארץ מעשרים ולא גזרו לעשר דמאי אלא בלוקח לאכילה].

אמר להם, אמנם מעיקר הדין התבואה פטורה מהמעשרות, אבל מה אעשה לעניה זו, שהיא מחמרת על עצמה הרבה, שלא לאכול דמאי.

והפרישו מעשרות מהתבואה, ואכלה ממנה החמור.

פתחיה על הקינים

מחוסרי כפרה, כגון זב וזבה ויולדת, שכדי להיטהר לגמרי [אף לאכילת קדשים], עליהם להקריב קן, [שני תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה], היו נותנים מעותיהם לשופרות שבמקדש, והממונים על השופרות לוקחים המעות, ומביאים קינים.

והיה צריך שיתמנה על כך חכם גדול ובקי, כמו ששינו במסכת אבות, קנים ופתח נדה הן הן גופי הלכות.

וזהו ששינו במשנתנו, פתחיה על הקינים, ופתחיה זה מרדכי, ונקרא בשם פתחיה, **משום שהיה פותח דברים סתומים ודורשם**, [ועל ידי זה היה יודע להבין מה כוונת המביאים כפי שיתבאר בעזה"י להלן], **והיה יודע בשבעים לשון**, שבכך היה מבין כל לשונות המביאים, ויודע עבור מה הביאו קיניהם.

והוא "מִן־דְּכִי בִלְשָׁן" (עזרא ב' ב') הנזכר עם עולי גולת בבל ונקרא כן, על שהיה בולל לשונות הרבה.

ידיעת סנהדרין בשבעים לשון

סנהדרין שיש בה **שנים שיודעים לדבר** [שבעים לשון], **וכולם ראויים לשמוע**, [כלומר מבינים אבל אינם מדברים], הרי זו **ראויה**^א **לסנהדרין**^ב.

ואם יש בה **שלושה שיודעים לדבר** שבעים, לשון, הרי זו **בינונית**.

ואם יש בה **ארבעה שיודעים לדבר** שבעים לשון, הרי זו **חכמה**.

^א שיוכלו להבין עדות בכל לשון, שאם לא יבינו את העד, ויצטרכו למתורגמן, לא יוכלו לקבל את העדות, משום שנחשבת כעד מפי עד, שאין מקבלים אותה.

^ב ופירש בעל קרבן העדה, שסנהדרין זו כשרה רק על צד הדוחק.

וביבנה היו ארבעה, (א) בן עזאי. (ב) ובן זומא. (ג) בן חכינאי. (ד) ורבי אלעזר בן מתיה.

מחכמת פתחיה לדרוש דברים סתומים

א. הבאת העומר מגגות צריפין.

אמר רב חסדא, פעם אחת יבשה ארץ ישראל, [שלא ירדו גשמים], ולא ידעו מהיכן להביא עומר, והיה שם אילם אחד [שאינו שומע ואינו מדבר], והיה נותן ידו אחת על גגות, וידו אחת על צריפין [=סוכות שאין להן גג בפני עצמו אלא הדפנות באלכסון והן הגג], הביאו אותו לפני פתחיה, ואמר פתחיה, האם יש מקום הנקרא גגות צריפין, או צריפין גגות, הלכו לשם, ומצאו.

ב. הבאת העומר מעין סוכר.

אמר רבי יוסה בי רבי בון, פעם אחת נשדף כל העולם כולו, ולא היו יודעין מהיכן להביא עומר, והיה שם אילם אחד [שאינו שומע ואינו מדבר], והיה נותן ידו על עינו, וידו על סוכר [=חור שבמזוזת הדלת שבו תוחבים הברית לנעול], הביאו אותו לפני פתחיה, ואמר פתחיה, האם יש מקום הנקרא עין סוכר, או סוכר עין, הלכו לשם, ומצאו.

ג. הבאת קינים לנשים כפי מה שנתכוונו.

שלוש נשים הביאו קיניהן, אחת אומרת "לעינתיי", ואחת אומרת "לימתיי", ואחת אומרת "לזיבתי".

- זו שאמרה "לעינתיי", היו סבורים שמביאה קן חובה לטהרת זיבתה [ואחד לחטאת ואחד לעולה], ואמרה זאת בלשון מעיין, לומר שהיתה שופעת כמעין. אולם פתחיה הבין שלא זו היתה כוונתה, אלא מביאה קן נדבה, על שנצלה מסכנת טביעה במעיין^א [ושניהם עולות].

- זו שאמרה "לימתיי", היו סבורים שמביאה קן חובה לטהרת זיבתה [ואחד לחטאת ואחד לעולה], ואמרה זאת בלשון ים, לומר שהיתה שופעת כים. אולם פתחיה הבין שלא זו היתה כוונתה, אלא מביאה קן נדבה, על שנצלה מסכנת טביעה בים [ושניהם עולות].

- זו שאמרה "לזיבתי", היו סבורים שמביאה קן חובה לטהרת זיבתה [ואחד לחטאת

^א כן הבנתי, שיחיה הדבר שווה כמו בים, שהכל הבינו שאמרה ים, אבל הם חשבו שופעת כים, ובאמת נסתכנה בים. וכמו כן בזה, הכל הבינו שאמרה מעין, אבל הם חשבו שופעת כמעין, ובאמת נסתכנה במעיין. ועיין במאירי. אולם הרבה מפרשים [פני משה ר"ש סיריליאנו ועוד] כתבו, שהכוונה לכך שנסתכנה בעינה, כלומר באבר הראיה שלה, ולאחר שנתרפאה הביאה קן לעולה.

ואחד לעולה]. אולם פתחיה הבין שלא זו היתה כוונתה, אלא מביאה קן נדבה, על שניצל בנה^א מסכנת טריפת זאב [ושניהם עולות].

בן אחייה על חולי מעים

על ידי שהיו הכהנים מהלכים יחפים על הרצפה, [כי אסור שתהא חציצה בינם לבין הרצפה, כמבואר במסכת זבחים], והיו **אוכלים בשר** [הקרבנות], **ושותים מים** [ולא יין, כי אסורים ביין בעזרה], **היו באים לידי חולי מעיים**.

ומאחר שרפואת הכהנים היא צורך הקרבנות, כדי שיוכלו לאכול את בשר הקרבנות, ולא יבואו לידי נותר, לפיכך היה הממונה על רפואתם נחשב עם הממונים שהיו במקדש, ונוטל שכרו מתרומת הלשכה, והיה משקה אותם יין המועיל לרפואתם.

- לגרסת בעל קרבן העדה, בן אחיה היה יודע איזה יין מועיל לשלשל, והוא טוב למי שנעצרו מעיו, ואיזה יין מועיל לעצור, והוא טוב למשלשל.

- ולגרסת בעל תקלין חדתין, בן אחיה היה יודע איזה יין טוב לרפא את המעיים, ואיזה יין רע, ומרככם ומזיקם, ולא ישתו ממנו.

דף יד

נחוניה חופר שיחין

היו צריכים מים להספיק לכל עולי רגלים, והיה ממונה על כך, לחפור בורות מים לצורכם.

והיה בקי באיזה סלע יחצוב להוציא מים צוננים, ובאיזה סלע יחצוב להוציא מים חמימים, ועד היכן תגיע החמימות.

^א מבואר שסכנת טביעה שייכת גם באשה גדולה, אבל סכנת טריפת זאב לא שייכת בה, ולכן אמר שבנה היה בסכנה זו.

מת בנו בצמא

במדה שאדם זהיר בה מאוד, אם הוא פוגם קצת, נענש ביותר.

כמו שמצינו ברבי אלעזר ברבי שמעון, שלאחר מותו יצאה תולעת מאוזנו, ואמר, שהיה על ששמע פעם שמזלזלים בצורבא מרבנן, ולא מחה כפי שהיה ראוי לו, ונענש על כך, כי היה זהיר במידה זו הרבה.

וכמו כן, מאחר שהיה נחונה או חז במידה טובה זו להמציא מים לרבים, כשארע לו שלא נזהר כפי שהיה ראוי לו להיזהר, נענש באותו דבר, ומת בנו בצמא.

מאן דאמר דרחמנא וותרן

ואמר רבי חנינה, מי שאומר שהקב"ה וותרן, **יותרו בני מעיו**, כלומר יפתחו קשריהם, ויצאו מעיו בתחלואים. **וי"ג יוותרו מעיו**, כלומר יתארכו ויהיו יתרים. [=מאן דאמר דרחמנא וותרן, יתוותרו בני מעוי, אלא מאריך רוחיה וגבי ידיה].

והסיבה שהוא נענש כן, כי כשאומר שהקב"ה וותרן, הוא מורה לבריות לחטוא, שסמוכים שהקב"ה ימחל להם, ואינו כן, אלא כל דבריו משפט.

ומה שפעמים אינו מעניש מיד, כי מאריך רוחו, אבל לאחר זמן גובה חובו בלא שום ויתור.

וביאר בעל תקלין חדתיך, שכמו שכל עיקר חיות האדם תלוי במעיו, כמו שאמרו במסכת חולין על הפסוק "הוא עֶשֶׂה וְיִכְנֹנֶד" (דברים ל"ב ו'), מלמד שעשה הקב"ה כוונות באדם, שאם נהפך אחד מהם אינו יכול לחיות, והוא בני מעיים.

כך כל העולמות תלויים במעשי בני אדם, לבנותם או להרסם, וזהו שאמרו, שהאומר שמוותר השם יתברך על עבירה, יתוותר מעיו, שלא ישמש פעולתו, ואז היה נחרב העולם הקטן.

אלא מאריך רוחיה, הן מלאכיו, כמו שכתוב, "עֲשֵׂה מְלָאָכָיו רַחוּת" (תהילים ק"ד ד'), ממניי הפורענות, והם רצים, אך "יְהוּא רָחוּם יִכְפֹּר עֲוֹן וְלֹא יִשְׁחִית וְהַרְבֵּה לְהָשִׁיב אָפוּ" (=מלא האף) וְלֹא יַעִיר כָּל חֲמָתוֹ" (תהילים ע"ח ל"ח).

וגבי דיליה, כמו שכתוב, "צור יִלְדֶּךָ תִּשְׁי" (דברים ל"ב י"ח), שמתישים כח פמליא של מעלה, שהאדם נבנה מכולם, כמו שכתוב "כִּי בָצַלְתָּ אֱלֹקִים עֲשֵׂה אֶת הָאָדָם" (בראשית ט' ו') ו"בֹּז לְדָבָר יִחְבֹּל לוֹ" (משלי י"ג י"ג) בכל כח פוגם שרשו וכל אחד גבי דיליה.

הקב"ה מדקדק עם**סביביו כחוט השערה**

עם הצדיקים הקרובים לקב"ה, הוא מדקדק הרבה, ואפילו חטאו חטא קל כחוט השערה, הוא עונשם.

- רבי אחא למד זאת מהכתוב, "וּסְבִיבֵיו נִשְׁעָרָה מְאֹד" (תהילים נ"ג), שעם הסובבים לו, מדקדק כחוט השערה.

- ורבי יוסה למד זאת מהכתוב, "וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבֵיו" (תהילים פ"ט ח'), שמוראו על הקרובים לו, יותר מעל הרחוקים.

וביאר בעל תקלין חדתין, שמה שאמרו שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, כי יעקב איש חלק, ועשיו איש שעיר, וצדיקים הם יסודי עולם, כוללים הרבה, ופגם קטן שלהם עושה רוע, והן נשפטים במידת האמת, ולכן היו יראים צדיקים הראשונים שמא יגרום החטא, אף חטא כל דהו, ומדקדק עימם בעולם הזה, כדי שלא יכנסו כלל לפתח חטאת רובץ.

חסיד חופר בורות שנצלה בתו מהמים

מעשה בחסיד אחד, שהיה חופר בורות שיחין ומערות לעוברים ולשבים לצורך הרבים.

פעם אחת היתה בתו עוברת להינשא, ושטפה נהר. והיו כל העם נכנסים אצלו לנחמו ולא קיבל תנחומין [שעל המת נגזרה גזירה להשתכח מהלב, ולא על החי, והיא היתה בחיים].

נכנס אצלו רבי פינחס בן יאיר לנחמו, וגם ממנו לא קיבל תנחומין.

אמר להם רבי פינחס, האם זהו חסידכם, [הלא מבעט הוא במידת הדין, ואינו נוהג מנהג חסידים].

אמרו לו, רבינו, כך וכל היה עושה [כלומר חופר בורות לרבים], וכך אירע [ששטפו מים את בתו].

אמר רבי פינחס, היתכן שזה היה מכבד את בוראו במים, ובוראו מקפחו במים. מיד יצאה קול בעיר, שחזרה בתו של אותו האיש.

- וי"א שניצלה על ידי שאחזה בענף עץ.

- וי"א שניצלה על ידי מלאך שירד כדמות רבי פינחס בן יאיר.

גביני כרוז

הכרוז היה ממונה להכריז בבית המקדש שכל הצריכים יתייצבו על עומדם, כהנים לעבודתם [להקריב], לויים לדוכן [לשיר], וישראל למעמדם.

ופעם כששמע אגריפס המלך את קולו של גביני הכרוז ממרחק שמונה פרסאות, נתן לו מתנות הרבה.

בן גבר על נעילת שערים

היה ממונה לנעול את השערים בערב, ולפותחם בבוקר.

קריאת הגבר

שנינו **במסכת יומא**, בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר, או סמוך לו, בין לפניו בין לאחריו, ביום הכפורים מחצות, וברגלים מאשמורה הראשונה, ולא היתה קריאת הגבר מגעת, עד שהיתה עזרה מלאה מישראל.

וביאר רב לפני חכמי בית מדרשו של רבי שילא, שקריאת הגבר הנזכרת במשנה זו, אינה קריאת **תרנגול**, אלא **קריאת איש**, שבכל יום היו תורמים את המזבח בשעת קריאתו של גביני הכרוז וברגלים בשעה זו היתה העזרה מלאה מישראל.

וחכמי בית מדרשו של רבי שילא אמרו, שניתן לפרש שקריאת הגבר האמורה במשנה זו היא **קריאת התרנגול**, הנקרא גבר, ואם כן בכל יום היו תורמים את המזבח בשעת קריאת התרנגול, וברגלים בשעה זו היתה העזרה מלאה מישראל.

בן בבי ממונה על הפקיע

ממונה זה היה ממונה על הפתילות, לעשותן באופן הראוי.

- בעל קרבן העדה גורס, **שהיה קולע וגודל את הפתילות**.

- ובעל תקלין חדתינ גורס, **שהיה מזווג בין הפתילות, כדי שבכל ההדלקה יהיו כל הפתילות המודלקות יחד שוות**.

פרנס על הציבור

רבי יוסה הגיע למקום הנקרא כופרה, ובני אותו מקום רצו למנות עליהם פרנסים, אולם אותם שבקשו מהם להתמנות, לא נתרצו לכך כי שנינו "ושנא את הרבנות" וגם משום שרצו לברוח מן הכבוד.

נכנס רבי יוסה ואמר לפניהם, **שנינו** במסכת שקלים, **"בן בבי על הפקיע"**, ויש ללמוד מכאן, **שאם זה שנתמנה על הפתילות, זכה להימנות עם גדולי הדור** [הממונים החשובים שבישראל], אתם שאתם **מתמנים על חיי נפשות**, שדבר גדול הוא מאוד [שכן פיקוח נפש דוחה את כל התורה], **על אחת כמה וכמה** שיש לכם להכניס עצמם לעסוק במצווה רבה זו.

בן ארזא על הצלצל

היה ממונה להכות במצללים, **שידעו הלוויים שעליהם להתחיל בשירה**.

וכן שנינו במסכת תמיד, שכשהכהן היה מנסך את היין, [והוא הזמן שיש ללוויים לומר שירה שכן אין אומרים שירה אלא על היין, באותה שעה] היה הסגן מניף בסודרים, ורואה בן ארזא, ומקיש בצלצל, ומתחילים הלוויים בשיר.

הוגרס בן לוי על השיר

אחד מבני לוי שהיה קולו נאה ביותר, היה ממונה על השיר, **שכשהוא מתחיל, כולם מתחילים עמו, וכשהוא מסיים, כולם מסיימים**.

ואמרו עליו על הוגרס בן לוי, שהיה מנעים את קולו בזמר, וכשהיה נועץ גודלו לתוך פיו, היה מוציא כמה מיני זמר, והיו אחיו הכהנים נזקקין לו בת ראש, כלומר היו נרתעים מעוצמת השיר.

בית גרמו על מעשה לחם הפנים

בית גרמו היו בקיאים במעשה לחם הפנים [לאפותו בתנור, בצורת תיבה פרוצה], וברדייתו [שלם שלא ישבר], והם היו ממונים על כך, ולא רצו ללמד אחרים אומנות זו.

שלחו חכמים, והביאו אומנים מאלכסנדריאה, והיו אותם אומנים בקיאים במעשה לחם הפנים, אבל ברדייתו לא היו בקיאים.

לגרסת בעל תקלין חדתין – בית גרמו, מאחר שהיו יודעים לרדות, היו מסיקים את

התנור מבפנים, ואופים מבפנים, ולא היתה הפת מתעפשת. ואילו שהביאו מאלכסנדריאה מאחר שלא היו יודעים לרדות מהתנור בלא לשבור, לפיכך היו יראים לאפות מבפנים, והיו מסיקין מבחוץ, ואופים מבחוץ, והיתה הפת מתעפשת.

ולגרסת בעל קרבן העדה – בית גרמו מאחר שהיו יודעים לרדות בלא לשבור, היו מדבקים את הפת בצד החיצון של התבניות, [שעל ידן היו אופים את הלחם בצורת תיבה פרוצה], וכך היתה הפת מדובקת גם בתנור עצמו, ונאפית היטב, ולא היתה מתעפשת. אבל אומני אלכסנדריאה, מאחר שלא היו יודעים לרדות בלא לשבור, היו מדבקים את הפת בצד הפנימי של התבניות, ומאחר שלא היתה הפת נדבקת בתנור, לא היתה נאפת היטב, והיתה מתעפשת.

כיון שידעו חכמים בדבר הזה, [שלחם בית גרמו לא מתעפש, ולחם אומני אלכסנדריאה מתעפש], אמרו, כל מה שברא הקב"ה לכבודו ברא, שנאמר "כָּל פֶּעַל ה' לְמַעַנְהוּ" (משלי ט"ז ד'), ויש להביא לחם שלא יתעפש, שלחו אחריהם, ולא רצו לבוא, עד שכפלו להן שכרם [מתרומת הלשכה].

- י"א שמתחילה היה שכרם שנים עשר מנה ועתה נתנו להם עשרים וארבע.

- ורבי יהודה אומר שמתחילה היה שכרם עשרים וארבעה מנה ועתה נתנו להם ארבעים ושמונה.

אמרו להם, מפני מה אין אתם רוצין ללמד. והשיבו, מסורת היא בידינו מאבותינו, שהבית הזה עתיד ליחרב, שלא ילמדו אחרים, ויהיו עושין כן לפני עבודה זרה שלהם.

ובדברים הללו מזכירין אותם לשבח, שלא יצא ביד בניהם פת נקייה מעולם, שלא יהיו אומרים, ממעשה לחם הפנים הם אוכלים, לקיים מה שנאמר "וְהָיִיתֶם נְקִיִּים מִה' וּמִשְׁרָאֵל" (במדבר ל"ב כ"ב).

בית אבטינס על מעשה הקטורת

בית אבטינס היו בקיאים במעשה פיטום הקטורת [לרקחו שיהא ריחו כראוי], ובמעלה העשן [שהיו נותנים בו עשב הנקרא מעלה עשן ועל ידי זה היה עשנו מתמר כמקל עד תקרת ההיכל ומשם מתפשט ויורד], והם היו ממונים על כך, ולא רצו ללמד אחרים אומנות זו.

שלחו חכמים, והביאו אומנים מאלכסנדריאה, והיו אותם אומנים בקיאים במעשה פיטום הקטורת, אבל במעלה העשן לא היו בקיאים. של בית אבטינס היתה מתמרת ועולה, ופוסה ויורדת. ושל אילו היתה פוסה מיד.

כיון שידעו חכמים בדבר הזה, [שאין קטורת אומני אלכסנדריה מתמרת], אמרו, כל מה שברא הקב"ה לכבודו ברא, שנאמר "כָּל הַנִּקְרָא בְשִׁמִּי וְלִכְבוֹדִי בְרָאתִי וְצִרְתִּי אִף עָשִׂיתִי" (ישעיה מ"ג ז'), ויש להביא קטורת המתמרת, שלחו אחריהם, ולא רצו לבוא, עד שכפלו להן שכרם [מתרומת הלשכה].

- י"א שמתחילה היה שכרם שנים עשר מנה ועתה נתנו להם עשרים וארבע.

- ורבי יהודה אומר שמתחילה היה שכרם עשרים וארבעה מנה ועתה נתנו להם ארבעים ושמונה.

אמרו להם, מפני מה אין אתם רוצין ללמד. והשיבו, מסורת היא בידינו מאבותינו, שהבית הזה עתיד ליחרב, שלא ילמדו אחרים, ויהיו עושין כן לפני עבודה זרה שלהם.

בדברים הללו מזכירין אותן לשבת, שלא יצאה אשה משל אחד מהן מבושמת מעולם. ולא עוד, אלא כשהיה אחד מהן נושא אשה ממקום אחר, היה פוסק עמה על מנת שלא תתבשם. שלא יהו אומרים ממעשה פטום קטורת הן מתבשמות, לקיים מה שנאמר "וְהָיִיתֶם נָקִיִּים מִה' וּמִיִּשְׁרָאֵל" (במדבר ל"ב כ"ב).

-

אמר רבי יוסה [וי"ג רבי ישמעאל], מצאתי תינוק אחד משל בית אבטינס.

אמרתי לו, בני, מאיזו משפחה אתה. אמר לי, ממשפחת פלוני.

אמרתי לו, בני, אבותיך לפי שנתכוונו לרבות כבודן, ולמעט כבוד שמים, לפיכך כבודם נתמעט [בחרבן הבית], וכבוד שמים נתרבה [שאומרים הכל, אלוקי אמת הוא, שלא נשא פנים לביתו. ובבבלי לא אמרו כבוד שמים נתרבה, אלא כבוד המקום במקומו עומד].

-

אמר רבי עקיבא, שח לי שמעון בן לוגה, מלקט הייתי עשבים, אני ותינוק אחד משל בית אבטינס, וראיתי אותו שבכה, וראיתי אותו ששחק.

אמרתי לו, בני, למה בכית. אמר לי, על כבוד בית אבא שנתמעט.

שאלתי, ולמה שחקת. אמר לי, על הכבוד המתוקן לצדיקים לעתיד לבוא, [שעתיד הקב"ה להחזיר לנו כבודנו הראשון].

שאלתי, ומה ראית [כלומר מדוע נזכרת עכשיו בדברים אלו]. ענה לי, מעלה עשן לנגדי.

נומיתי לו, בני, הראהו לי [שאני אהיה זהיר ולא יגיע ממני לעבודה זרה]. אמר לי, רבי, מסורת בידי מאבותי, שלא להראותו לשום אדם [שכך עשו גדר בדבר].

-

אמר רבי יוחנן בן נורי, פגע בי זקן אחד משל בית אבטינס, ומגילת סמנין בידו. אמר לי, רבי, לשעבר היו בית אבא צנועין, והיו מוסרים את המגילה הזאת אילו לאילו. ועכשיו שאינן נאמנין, הילך את המגילה, והיזהר בה.

וכשבאתי והרציתי הדברים לפני רבי עקיבא, זלגו עיניו דמעות, ואמר, מעתה אין אנו צריכין להזכירן לגנאי [שנתברר שמה ששמרו את סודם, לא היה לכבודם, אלא שלא יגיע לידי עבודה זרה, ולכן כשהגיע השעה שעדיף למסור לאחרים, כי אצלם יש חשש, מסר ולא שמר יותר לעצמו].

אלעזר על הפרוכת

הוא היה ממונה על אורגי הפרוכת, שיהיו נעשות כראוי.

פינחס המלביש

הוא היה ממונה על בגדי כהונה גדולה שיהיו נעשים כראוי ויהיו מתאימים לכהנים לעבודתם.

-

ומעשה בכחן אחד, שהלביש לאיסטרטיות [=שר] אחד, [כלומר הכין לו מלבושים הגונים], ונתן לו שכרו שמונה זהובים, ויש אומרים שנים עשר זהובים, [כי היתה המלאכה הזו שווה הרבה].

הלכה ב'

שרות של ממון הקדש

א. גזברים.

הגזברים הם אלו שמתעסקים בממון הקדש כל שעה, משלמים ממנו שכר למי שצריך, ופודים ערכין וחרמות וכל צרכי ממון הקדש.

ולעולם לא יהיו פחות משלושה גזברים, והסיבה לכך, כי חלק מהדברים שהם מתעסקים בהם נחשבים כדין, ולדין צריך שלושה.

ב. אמרוכלים.

מעל הגזברים היו אמרוכלים, [נוטריקון אמר על כולו] והם לא היו פחות משבעה.

ג. כתליקין.

מעל האמרוכלים היו כתליקין, והם לא היו פחות משנים, שהרי אין עושים שררה על הציבור פחות משנים, [חוץ מאלו היוצאים מכלל זה שיתבארו בעזה"י בהמשך].

ושררות אלו, ומניין כל אחד מהם, נרמזו בכתוב "וַיַּחֲיֵאל וַעֲזֹזְיָהוּ" וְנָחַת וַעֲשֶׂהֶאל וִירִימוֹת וַיֹּזְבֵד וַאֲלֵיאל וְיִסְמַכְיָהוּ וּמַחַת וּבְנֵיָהוּ פְקִידִים מִיַּד כְּנַנְיָהוּ וְשִׁמְעִי אֲחִיו בְּמַפְקֵד יַחְזִקְיָהוּ הַמֶּלֶךְ וַעֲזֹרְיָהוּ נָגִיד בֵּית הָאֱלֹקִים" (דה"י ב' ל"א י"ג), שבכתוב זה נמנו כולם מהפחותים לחשובים, [חוץ מכהן גדול שאף שהמלך חשוב ממנו הוא נזכר אחריו כדי לסיים נגיד בית האלקים ויהיה השם אחר כולם שהוא למעלה על כל], וכך הכתוב נדרש.

"וַיַּחֲיֵאל וַעֲזֹזְיָהוּ וְנָחַת" – אלו שלושה גזברים.

"וַעֲשֶׂהֶאל וִירִימוֹת וַיֹּזְבֵד וַאֲלֵיאל וְיִסְמַכְיָהוּ וּמַחַת וּבְנֵיָהוּ" – אלו שבעה אמרוכלים.

"פְקִידִים מִיַּד כְּנַנְיָהוּ וְשִׁמְעִי אֲחִיו" – אלו שני כתליקין.

"בְּמַפְקֵד יַחְזִקְיָהוּ הַמֶּלֶךְ וַעֲזֹרְיָהוּ נָגִיד בֵּית הָאֱלֹקִים" – זה המלך וכהן גדול.

שמירת אוצרות המקדש

הכתוב הנ"ל בו הוזכרו גזברים אמרוכלים כתליקין כהן גדול ומלך, מדבר בשמירת ממון המקדש, שעל ידי כולם היה נשמר, ולא יהיה הממון בשמירת אחד מהם, שלא יחשדוהו שנטל משם.

וכשהיו באים לחתום את הלשכה, תחילה היה הגזבר חותם [כלומר נותן חותמו על הפתח, שאם יפתחוהו, יהיה ניכר בשבירת החותם], ולאחריו חותם האמרוכל ולאחריו חותם הקתילקון, ולאחריו היה חותם כהן גדול ולאחריו היה חותם המלך.

וכשבאים לפתוח את הלשכה, קודם שיפתחוהו, כל אחד מהם בא ובודק אם חותמו שלם. תחילה בא המלך ורואה חותמו שלם, ומתירו. ולאחריו כהן גדול רואה חותמו שלם, ומתירו. ולאחריו קתילקון רואה חותמו שלם, ומתירו. ולאחריו אמרוכל רואה

^א בגמרא הגרסא "ועוזיהו".

^ב "כוננייהו" כתיב.

חותמו שלם, ומתירו. ולאחריו גזבר רואה חותמו שלם, ומתירו.

אין עושים שררה על

הציבור פחות משנים

נאמר בעניין תרומת המשכן, "וְהָיָה יָקָחוּ אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת הָאַרְגָּמָן וְאֶת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ" (שמות כ"ח ה'), ומיעוט רבים שנים, ומכאן שאין עושים שררה על הציבור בפחות משנים.

וכל אלו הממונים הנזכרים מתחילת הפרק, אף שבכל מינוי נזכר אחד, באמת היו עמו אחרים, אלא שהזכירו את החשוב שכל מינוי.

ורק בן אחייה שעל חולי מעיים ואלעזר שעל הפרוכות יוצאים מכלל זה שהיו מנויים על מינויים כל אחד לבדו כי אותם קבלו הציבור עליהם.

ממה העשיר משה

לדעת רבי חמא בי רבי חנינה – מפסולת הלוחות העשיר משה, שהלוחות היו מאבן יקרה הנקראת סנפירינון, וכשעשה את הלוחות מאותה אבן, מה שנשתייר מהם, זכה בו להיות שלו, וזהו שנאמר, "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּסַל לָךְ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִים..." (שמות ל"ד), לומר שהפסולת תהא שלך.

ולדעת רבי חנין – לא מפסולת לוחות נתעשר, אלא **מחצב של אבנים טובות ומרגליות ברא לו הקב"ה מתוך אהלו**, וממנו העשיר משה.

הבטה שהביטו אחר משה

נאמר, "וְהָיָה כִּצְאֹת מֹשֶׁה אֶל הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָּל הָעָם וְנִצְבּוּ אִישׁ פֶּתַח אֹהֶלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד בָּאוּ הָאֹהֶלָה" (שמות ל"ג ח'), ונחלקו חכמים בדבר זה.

- **יש מי שאומר**, שהיתה ההבטה הזו **לגנאי**, שהיו אומרים, ראו שוקיו, ראו כרעיו, ראו בשרו, כל זה ממה שהוא אוכל ושותה מהיהודים, וכל ממונו משל היהודים^א.

- **יש מי שאומר**, שהיתה ההבטה הזו **לשבח**, שהיו אומרים, ראו הצדיק והביטו

^א מיייתי לה הכא להטעים דצריכים שנים, שלא יבואו לידי חשד, שהרי דורו של משה דיברו עליו, כל שכן על אחרים בדורות אחרים. [תקלין חדתינן].

אחריו, כי זכות גדולה היא למי שזוכה לראותו.

הלכה ג'

מנחות נסכים של קרבנות

המקריב עולה או שלמים מבני הבקר [גדולים או קטנים זכרים או נקיבות], **מביא מנחת נסכי בקר**, שהם **שלושה עשרונים סולת בלול בחצי הין** [=ששה לוגין] **שמן**, **וכן חצי הין** [=ששה לוגין] **יין** לנסך. שנאמר, "וְכִי תַעֲשֶׂה בֶן בֶּקָר עֹלָה או זֶבֶח לְפָנָי נֶדֶר או שְׁלָמִים לַה'. וְהִקְרִיב עַל בֶּן הַבֶּקָר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בְּשֶׁמֶן חֲצִי הַהֵין. וַיִּין תִּקְרִיב לְנֹסֶךְ חֲצִי הַהֵין אֲשֶׁה רִיחַ נִיחֹם לַה'" (במדבר ט"ו ח'-י').

והמקריב עולה או שלמים מהאילים [=כבשים זכרים בני שתי שנים או יותר], **מביא מנחת נסכי איל**, שהם **שני עשרונים סולת בלול בשליש הין** [=ארבעה לוגין] **שמן**, **וכן שליש הין** [=ארבעה לוגין] **יין** לנסך. שנאמר, "או לְאֵיל תַעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלֹשִׁית הַהֵין. וַיִּין לְנֹסֶךְ שְׁלֹשִׁית הַהֵין תִּקְרִיב רִיחַ נִיחֹם לַה'" (במדבר ט"ו ו'-ז').

והמקריב עולה או שלמים מהצאן [=בעיזים, גדולים או קטנים, זכרים או נקיבות. ובכבשים, זכרים בני שנה, ונקיבות גדולות או קטנות], **מביא מנחת נסכי כבש**, שהם **עשרון אחד סולת בלול ברבע הין** [=שלושה לוגין] **שמן**, **וכן רבע הין** [=שלושה לוגין] **יין** לנסך. שנאמר, "וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַה' מִנְחָה סֹלֶת עֶשְׂרוֹן בָּלוּל בִּרְבַּעִית הַהֵין שֶׁמֶן. וַיִּין לְנֹסֶךְ רְבִיעִית הַהֵין תַעֲשֶׂה עַל הָעֹלָה או לְזֶבֶח לְכַבֵּשׁ הָאֶחָד" (במדבר ט"ו ד'-ה').

ועשיר הנטהר מצרעתו, מביא שלושה בהמות, כבש אחד לעולה, כבש אחד לאשם, וכבשה אחת לחטאת. וכל הקרבנות הללו טעונים מנחת נסכים, נמצא **לשלוש הקרבנות, שלושה עשרונים סולת ושלושת רבעי הין** [=תשעה לוגין] **שמן** [כל עשרון סולת בלול ברבע הין שמן], **וכן שלושת רבעי הין** [=תשעה לוגין] **יין** לנסך, **ומלבד זאת מביא לוג נוסף של שמן להזות** עליו שבעה, ולתת אותו על תנוך אוזנו ועל הבהונות. שנאמר, "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי כִבְשִׁים תְּמִימִים [אחד לעולה ואחד לאשם] וְכַבֵּשָׁה אֶחָת בֵּית שְׁנֵתָה תְּמִימָה [לחטאת] וְשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן [למנחת נסכי הקרבנות הללו] וְלֹג אֶחָד שֶׁמֶן [להזות עליו שבעה ולתת ממנו על תנוך אוזנו ועל הבהונות]" (ויקרא י"ד י').

ועני הנטהר מצרעתו, מביא בהמה אחת לאשם, [ושתי תורים או שני בני יונה אחת לחטאת ואחד לעולה], **ומביא עם האשם מנחת נסכי כבש** שהם **עשרון אחד סולת בלול ברבע הין** [=שלושה לוגין] **שמן**, **וכן רבע הין** [=שלושה לוגין] **יין** לנסך, **ומלבד זאת מביא**

לוג נוסף של שמן להזות עליו שבעה, ולתת אותו על תנוך אוזנו ועל הבהונות. שנאמר **"וְאִם יָדָל הוּא וְאִין יָדוֹ מִשְׁגָּת וְלָקַח כָּבֵשׁ אֶחָד אֲשֶׁם לְתִנוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשְׂרוֹן סֶלֶת אֶחָד בָּלוּל בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שֶׁמֶן"** (ויקרא י"ד כ"א).

חותמות הנסכים

כל הצריך למנחת נסכים בשביל קרבנו, מאחר שהיה עליהם להיעשות בטהרה, לא היה מביאם מביתו, אלא קונה אותם במקדש.

והיה הולך אצל יוחנן הממונה על החותמות, ומשלם לו עבור הנסכים שהוא צריך, ומקבל ממנו חותם^א, שעליו כתוב הנסכים שהוא צריך.

והולך עם החותם אל אחייה הממונה על הנסכים, ומוסר לו את החותם, ומקבל ממנו את הנסכים שהוא צריך.

לדעת תנא קמא, ארבעה חותמות של נסכים היו במקדש.

א. חותם אחד לצורך נסכי בן בקר, וכתוב עליו **"עגל"**.

ב. חותם אחד לצורך נסכי איל, וכתוב עליו **"זכר"** [שכן דכרא כלומר זכר הוא תרגומו של איל].

ג. חותם אחד לצורך נסכי כבש, וכתוב עליו **"כבש"**.

ד. חותם אחד לצורך נסכי מצורע עשיר, וכתוב עליו **"חוטא"**, [ונקרא המצורע חוטא, כי נגעים באים על חטאים^ב].

אבל לצורך נסכי מצורע עני לא עשו חותם בפני עצמו, אלא היו נותנים לו חותם של כבש אחד, לצורך מנחת נסכים של אשמו, ולוג נוסף של שמן יביא מביתו [שמאחר שאינו קרב, אין להקפיד על כך שיבוא משל הקדש, וניתן לסמוך על טהרתו של המביא].

ולדעת בן עזאי אם היו למצורע חותם אחד, היו נותנים למצורע עני נסכי מצורע עשיר, ולכן **שני חותמות היו למצורע^ג**.

^א והוא חתיכת קלף קטן, מחותם בחותם הגזבר, שנותנו להקונה לסימן. [תפא"י].

^ב כן פירש בעל קרבן העדה. ובתפא"י כתוב נ"ל דהאי חוטא רצונו לומר המתטהר כמו "וחיטא את הבית".

^ג ונראה דפליגי בהא, דתנא קמא סבירא ליה דחוטא עשיר הוא שהביא הלוג יחידי לבהונות עם כל קרבנו, אבל חוטא דל לא היה מביא הלוג עם העשרון שלו, וטעם אפשר שתנא קמא סבירא ליה כיון דחוטא עשיר צריך ליקח מהממונה

חותם אחד לצורך נסכי מצורע עני, הצריך מנחת נסכים של שלושה כבשים, ועוד לוג שמן, ועל חותם זה חתום "חוטא עשיר".

וחותם אחד לצורך נסכי מצורע עני, הצריך מנחת נסכים של כבש אחד, ועוד לוג שמן, ועל חותם זה כתוב "חוטא דל".

ונמצא שחמשה חותמות נסכים היו במקדש.

ובדבר נוסף נחלק בן עזאי על תנא קמא, שלדעת תנא קמא, המילים שעל החותמות היו כתובים בלשון הקודש, ולדעת בן עזאי, המילים שעל החותמות היו כתובות ארמית, כי רוב דיבורם היה בלשון ארמית.

כל מנחות נסכי בני בקר שווים

כבר נתבאר שכל מנחת נסכים של קרבנות בקר שווים הם [שלושה עשרונים סולת בלול בחצי הין שמן, וכן חצי הין יין לנסך], ואין חילוק בין זכרים לנקבות ובין גדולים לקטנים.

ועניין זה, שכל בני בקר שווים בדיו זה, למד מהכתוב האמור בעניין מנחת נסכים "כִּכְהָ יַעֲשֶׂה לְשׁוֹר הָאֶחָד" (במדבר ט"ו י"א), ללמד שכל נסכי שור שווים הם [וגדולים וקטנים קרויים שור].

דף טו

חילוק שבמנחות נסכי צאן

כבר נתבאר שבצאן [כבשים ועזים], יש שני מיני נסכים, אילים [כבשים זכרים בני שתי שנים או יותר] מנחתם מרובה, [שני עשרונים סולת בלול בשליש הין שמן, וכן שליש הין יין לנסך], וכל שאר צאן [כבשים זכרים בני שנה ורחלות קטנות וגדולות ובעזים בין זכרים בין

שלושה עשרונות ושמן לזה תשעה לוגין, אזי יקח עוד לוג עד עשר, כיון שלוקח כל כך, מה שאין כן מצורע עני, שאין צריך אלא עשרון אחד בלול בשמן. א"י הלוג לבהונות אינו לוקח אצל הממונה להביא עם העשרון וליתן ליד הקדש כשער היוקר דיד הקדש על העליונה אלא מביא בעצמו מביתו, מה שאין כן בעשיר לא מסתבר שיקמץ משום דבר מועט, אלא דרך עשירות יקח כל העשר לוגין אצל הממונה. ובזה תליא פלוגתתם, דכיון דבן עזאי סבירא ליה שמביא גם החוטא-דל לוג יחידי עם העשרון, וקונוהו מיד הממונה משום דלא פליגי בין עשיר לעני, אם כן צריך חותם בפני עצמו, ולא סגי בחותם גדי, שהרי צריך לוג שמן, מה שאין כן בחותם גדי, ברם כרבנן מביא גדי חוטא-דל, דהלוג מביא בעצמו מביתו לקמץ הרווח מועט שיקנה בעצמו מן בזול ... [תקלין חדתין].

נקיבות בין גדולים ובין קטנים] מנחתם מועטת [עשרון אחד סולת בלול ברבע הין שמן, וכן רבע הין יין לנסך].

וענין זה, שמנחת אילים, אף שנתרבתה מאז שנעשו בני שתי שנים, שוב אינה מתרבה כשהיו בני שלוש או יותר, ולעולם היא כמנחת אילים בני שתי שנים, למד מהכתוב, "כֶּכָּה יַעֲשֶׂה ... או לֹאֵיל הָאֶחָד ... " (במדבר ט"ו י"א), המלמד, שכל נסכי איל שווים הם.

וענין זה, שמנחת כל שאר צאן שווה בין בכבשים ובין בעזים, למד מהכתוב, "כֶּכָּה יַעֲשֶׂה ... או לֹשֶׁה בְּכֶבֶשִׁים או בְּעִזִּים" (במדבר ט"ו י"א), המלמד, שכל צאן שווים הם.

חשבון מעות כנגד חותמות

נתבאר, שהבאים לקנות מנחות נסכים בשביל קרבנותיהם, נותנים מעותיהם ליוחנן, ומקבלים ממנו חותם כנגד המעות, והולכים ונותנים את החותם לאחיה, ומקבלים ממנו נסכים.

ונמצא, שבסוף כל יום, כל המעות שבאו באותו יום לקנות בהם נסכים ביד יוחנן, וכל החותמות שכנגד המעות, ביד אחיה.

ובערב היו באים יוחנן ואחיה זה אצל זה, אחיה מוציא חותמות שבידו, ויוחנן נותן לו כנגדם מעות.

אם מעות שביד יוחנן היו פחות מחותמות שביד אחיה, **ההפסד על יוחנן**, ועליו לשלם משלו את ההפרש כנגד כל החותמות שביד אחיה.

ואם היו המעות שביד יוחנן מרובות מחותמות שביד אחיה, **יוחנן נותן את כל המעות, שיד הקדש על העליונה.**

מי שאבד חותמו

מי שטען, נתן מעות ליוחנן, וקיבל ממנו חותם, ואבד ממנו החותם, **ממתינים לו עד הערב לראות אם היה חסר חותם בחשבון** שעשו יוחנן ואחיה כשחישבו את החותמות כנגד המעות.

אם נמצא חותם אחד חסר כנגד המעות, מאמינים לזה שאמר שאבד חותמו, ונותנים לו. ואם לאו, לא היו נותנים לו.

שם היום כתוב עליהן מפני הרמאין

חששו חכמים שמא כשיאבד חותם מאחד, מי שימצאנו לא יבוא להשיבו, אלא יקחנו לעצמו, לקבל תמורתו מנחת נסכים כשיצטרך.

ולא היה חשש שמא יבוא לקנות בו באותו יום, כי בעליו מחפשים אחריו, וחושש שיתגלה שאינו שלו, אבל החשש הוא שמא יבוא לקנות בו ביום אחר.

וכדי לבטל חשש זה, אמרו, שיכתבו על החותמות בכל יום, את היום בשבוע, והשבוע בחודש, ואת שם החודש, ואת שם המשמר העובד בשבוע זה, [כגון, (א) ביום רביעי (ב) בשבוע שלישי (ג) לחודש שנים עשר, (ד) כשהיה משמר ידעיה משמש], שבכך לא יוכלו להשתמש בחותם ביום אחר, כי יעבור זמן מרובה עד שיהא אותו יום בשבוע, באותה שבת, ובאותו חודש, ואותו משמר פעם נוספת הכל ביום אחד.

הלכה ד'

שתי לשכות היו במקדש, לתת בהם נדבות. אחת נקראת לשכת חשאים, ואחת נקראת לשכת הכלים. ולהלן יתבאר בעזה"י, למה היתה כל לשכה משמשת.

לשכת חשאים

לשכת חשאים היתה לשכה שיראי חטא היו נותנים נדבתם לתוכה בחשאי. ועניים בני טובים מתפרנים ממנה בחשאי.

נטילת ממון מגבאי צדקה לתת אותו

לעניים המתביישים לקבל מהגבאי

רבי יעקב בר אידי ורבי יצחק בר נחמן היו גבאי צדקה, והיו נותנים דינר לרבי חמא אביו של רבי יהושעיה, והוא היה נותנו לאחרים, שהיו מתביישים לקבל מיד הגבאי.

רבי זכריה חתנו של רבי לוי היו הכל מלעיזים עליו, שאף שאינו צריך לכך, הוא נוטל ממון מצדקה. וכשמת, בדקו ומצאו, שלא היה נהנה ממה שנטל, אלא היה חוזר ומחלק לאחרים.

חלוקת צדקה בלילה

רבי חנינא בר פפא היה מחלק צדקה בלילה, כדי שיהא המתן בסתר, ולא יתביישו המקבלים.^א

פעם אחת פגש בו שר של רוחות, ואמר לו אותו השר, וכי לא כך למדנו רבינו, "לא תסיג גבול רעך" (דברים י"ט י"ד), ולילה הוא זמן של רוחות, ואין לך להשיג גבולם, וכן אמרו, אל יצא תלמיד חכם יחידי בלילה.

ענה לו רבי חנינא, וכי לא נאמר, "מִתֵּן בְּסֵתֶר יִכְפֶּה אָף" (משלי כ"א י"ד), ומאחר שיציאתי לקיים מתן בסתר, ראוי הדבר לכפות האף ממני, ולהינצל מנזק.

שמע זאת הרוח, והיה ירא שמא יכפנו רבי חנינא, וברח מלפניו.

"אֲשָׁרִי מְשָׁכִיל אֶל דָּל"

אמר רבי יונה, לא נאמר "אשרי נותן לדל", אלא "אֲשָׁרִי מְשָׁכִיל אֶל דָּל" (תהילים מ"א ב'), שהכתוב הזה מדבר במי שעושה מצווה זו בשכל, באופן שלא תהא בה פחיתות ובושה לעני.

וכך היה רבי יונה עושה, כשהיה רואה בן טובים שירד מנכסיו, ולא ירצה לקבל ממנו צדקה, היה אומר לו, בני בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה ממקום אחר, טול ממני ממון זה, ולאחר זמן כשתגיע הירושה לידך, אתה פורע.

ואחרי שהיה אותו עני מקבל ממנו את הממון, היה רבי יונה אומר לו, אם לבסוף לא יהא לך לשלם, מתנה היא, ואינך חייב להשיב [ואמר לו כן, כי היה חושש, אולי יתאמץ העני לפרוע לו, כשיראה שלא נפלה לו ירושה, או כדי שלא יחשוב העני שהממון בידו בגזל].

וביאר בעל תקלין חדתין, שהיתה גם כוונה נסתרת בדברי רבי יונה.

שכשהיה אומר לעני שנפלה לו ירושה ממקום אחר, כוונתו היתה, שמאחר שירד מנכסיו, ירושתו ממקום אחר, להתפרנס מאחרים המשפיעים לו, כאבותיו שהשפיעו לו.

וכשאמר טול ואתה פורע, נתכוון למה שאמרו במסכת שבת, שהעניות גלגל חוזר בעולם, פעם זה עני וזה עשיר, ולאחר זמן מתהפך הגלגל, ונמצא שבדור אחר עתיד הוא לפרוע.

^א ילי"ע אם כשהיה מחלק בלילה גם המקבלים עצמם לא היו יודעים מי נותן להם. או שכשהיה מחלק בלילה, אחרים לא היו רואים שאלו מקבלים, אבל המקבלים עצמם ידעו מי נותן להם.

זקנים שהיו מקבלים רק מראש השנה ועד יום הכיפורים

אמר רבי חייה בר אדא, היו זקנים בימינו, שכשהיו נותנים להם צדקה מראש השנה ועד יום הכיפורים, היו מקבלים, אבל לאחר יום הכיפורים לא היו מקבלים, כי היו אומרים השנה אצלנו.

- בעל קרבן העדה פירש, שבאותם ימים קבלו די לכל השנה, ולכן היו אומרים השנה אצלנו, שכבר יש בידם די לכל השנה.

- ובעל תקלין חדתין פירש, שדעתם היתה, שמזונותיו של אדם נקצבים בכל שנה מראש השנה ועד יום הכיפורים, ואם כן, עד יום הכיפורים, שעדיין לא נקצבו מזונותיהם לכל השנה, יש להם רשות לקבל, אבל לאחר יום הכיפורים, מאחר שכבר נקצבו מזונותיהם, לא היו רוצים לקבל, כי מה שנקצב להם ודאי יקבלו.

הרוגו של נחמיה איש שיחין

נחמיה איש שיחין, פגע בו ירושלמי אחד, אמר לו, זכה עימי [=עשה עימי צדקה^א], לתת לי] תרנגולת אחת, לאכול.

אמר לו נחמיה, הא לך מטבע, וקנה בה בשר.

קנה בה אותו עני בשר שור, ומת, כי לא היה רגיל בו.

והיה נחמיה צועק ואומר, בואו וספדו את הרוגו של נחמיה.

והסיבה שהאשים עצמו במיתת העני, כי אם היה נותן לו בשר תרנגולת כהרגלו, היה חי.

מוות בעקבות עיכוב צדקה

נחום איש גם זו^ב, היה מוליך דורון לבית חמיו, [משא שלושה חמורים מאכל ומשתה ומגדים], פגע בו מוכה שחין אחד, אמר לו, זכה עימי [=עשה עמי צדקה ותן לי] ממה שיש

^א ולא אמר עשה לי צדקה, אלא עשה עמי צדקה, ששניהם עושים בכך צדקה, כמו שאמרו, (ויקרא רבה ל"ד ח') יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית, שנאמר, "ותאמר שם האיש אֶשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בְּעִזִּי" (רות ב' י"ט). [תקלין חדתין].

^ב נקרא כן, על שהיה אומר על כל דבר, גם זו לטובה. [תקלין חדתין].

לך.

אמר לו נחום כשאחזור אתן לך [כי מפני כבוד חמיו מיהר להביא לו דורון, ולא ראה נחום שהיה אותו האיש בסכנת רעב].

וכשחזר נחום, מצא שמת אותו האיש, [האשים עצמו על שלא הביט גודל חוליו וחלישותו, ולא הזדרז לתת לו]. נעמד כנגד המת ואמר. עיניים שראוך ולא נתנו לך יתעוורו [וי"ג עיניים שלא ראו את מצבך יתעוורו]. ידים שלא נפשטו לתת לך יתקטעו. רגלים שלא רצו לתת לך ישברו. וכל הדברים הללו באו על נחום איש גמזו.

לא לבעט ביסורים

עלה רבי עקיבא אל נחום איש גמזו, ואמר לו – אוי לי שאני רואה אותך כך. [כלומר לא טוב לי, שאני רואה אותך סובל].

השיב לו נחום איש גם זו – אוי לי שאין אני רואה אותך כך. [כלומר, לא טוב לי, שאיני רואה אותך סובל].

שאל רבי עקיבא – האם אתה מקלל אותי, [שרוצה אתה לראות אותי סובל].

השיב נחום גם זו – ולמה אתה מבעט ביסורים, [כלומר, מדברך נראה שהיסורים רעים הם, ולא כן הוא, היסורים טובים הם, ולולא הם לא היתה תקומה מהחטאים, שהם מכפרים עליהם].

לצער עני ולא לביישו

רבי הושעיה רבה, רבו של בנו היה סגי נהור [=עיוור], והיה רגיל רבי הושעיה לקרוא לו לאכול עימו בכל יום, שבכך היה מפרנסו בדרך כבוד.

פעם אחת היו אצל רבי הושעיה אורחים, ולא קרא לאותו סגי נהור לאכול עימו.

ובערב עלה אליו רבי הושעיה ואמר לו, לא יכעס אדוני עלי, שלא זמנתיך שתאכל עימי היום, לפי שהיו אורחים אצלי, ואמרתי שלא לזלזל בכבודך, שיביישוך, לכן לא אכלתי עמך היום הזה.

אמר לו אותו סגי נהור, אתה פייסת את העוור הזה, שנראה ואינו רואה, הקב"ה, שהוא רואה ואינו נראה, יקבל פיוסך ותפילותך.

שאל רבי הושעיה את אותו סגי נהור, היכן למדת לברך כך בדרך חכמה, והשיב, שלמד

זאת מהמעשה הבא.

רבי אליעזר בן יעקב מכבד

עני שיפרנסוהו בכבוד

סגי נהור אחד בא לעירו של רבי אליעזר בן יעקב, ישב רבי אליעזר בן יעקב תחתיו, אמרו הכל, אם לא היה אותו אחד אדם גדול, לא היה רבי אליעזר בן יעקב יושב תחתיו, ולפיכך פרנסוהו הכל בכבוד.

שאל אותו סגי נהור את הנותנים, מדוע עושים לו כך, מה שלא הורגל במקומות אחרים. ואמרו לו, שעושים לו כן, משום שרבי אליעזר בן יעקב יושב תחתיו.

התפלל עליו תפילה זו, ואמר לו, אתה גמלת חסד לזה שנראה ואינו רואה, הרואה ואינו נראה יגמול עמך חסד.

צדקה לעוסקי בתורה עדיפה

על בניית בתי כנסיות מפוארים

רבי חמא בר חנינה, ורבי הושעיה, היו מטיילים בבתי כנסיות שבלוד.

אמר רבי חמא בר חנינה לרבי הושעיה – כמה ממון שיקעו אבותיי כאן, שהם בנו בתי כנסיות אלו משלהם.

אמר לו רבי הושעיה – כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן, כלומר ראוי היה שיוציאו אותו ממון לפרנס בני אדם שיעסקו בתורה. נוכח בעל קרבן העדה, שכפי הנראה היה ידוע לרבי הושעיה, שהיו עניים בני תורה בזמן ההוא, שביטלו תורתם מדוחק הפרנסה, והיה ראוי לאבותיו של רבי חמא לפרנסם, ולא יקפידו על הציור של בנין בית הכנסת.

רבי אבון עשה את השערים של בית המדרש הגדול. בא אצלו רבי מנא, והשתבח רבי אבון במה שעשה, ואמר לרבי מנא, ראה מה עשיתי.

אמר לו רבי מנא, "וַיִּשְׁפַּח יִשְׂרָאֵל אֶת עֲשָׂהוּ וַיִּבֶן הַיְכָלוֹת" (הושע ח' י"ד), כלומר, טוב ליתן לעניי תורה שעושים מצוות בכל עת משיבנו בניינים והיכלות.

לשכת הכלים

לשכת הכלים היתה לשכה, שכל המתנדב כלי נותנו לתוכה. ואחת לשלושים יום

הגזברים פותחים אותה, ובודקים מה שנתנו בה. כל כלי שיש בו עצמו צורך לבדק הבית, מניחים אותו, והשאר נמכר, והדמים נופלים ללשכת בדק הבית.

מתוך פירוש בעל תקלין חדתין מבואר, שכשם שאין משנים מקדושה לקדושה בקדושת מזבח, כגון לשנות מעולה לשלמים, כך אין משנים מקדושה לקדושה בקדושת בדק הבית, כגון לשנות מה שהוקדש לכתלים, לעשותו לרצפה.

ומה שאמרו במשנתנו, שניתן למכור מה שהוקדש לבדק הבית, אין הכוונה שיעשו בדמים דבר אחר ממה שהוקדש לו, אלא הכוונה לכך, שאם עתה אין צורך באותו דבר, לא ישמרוהו כמו שהוא עד שיהיה בו צורך, אלא ימכרוהו, וישמרו הדמים, עד שיהא צורך לאותו דבר, ואז יעשו זאת בדמיו.

ומתוך פירוש בעל קרבן העדה מבואר שמה שקדש למזבח, אפילו אינו ראוי לו, [כגון בעלי מומים], יהיה למזבח, על ידי שימכר, ויביא במעות קרבנות. אבל מה שקדש לבדק הבית, אם ראוי למזבח, [כגון תמימים], ניתן להקריבו.

ומה שאמרו במשנתנו, שכל כלי שאין בו צורך מוכרים אותו, והדמים ללשכת בדק הבית, הכוונה לכך, שאם יש בו איזה צורך, בין למזבח ובין לבדק הבית, עושים בו צורך זה, אף שהוקדש רק לבדק הבית. ואם אין בו צורך, ימכר, ויפלו דמיו ללשכת בדק הבית, ובדמים יעשה מה שנצרך, בין למזבח ובין לבדק הבית.

סליק פרק אלו הן הממונים

פרק ששי שלושה עשר שופרות

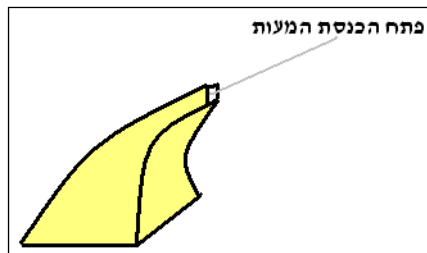
דף טו

הלכה א'

שלושה עשר שופרות היו במקדש

שלוש עשרה תיבות היו במקדש, מיועדות לתת בהן מעות הקדש, ובהלכה ד' בפרק זה, יתבאר בעזה"י למה היו צריכים שלוש עשרה תיבות.

ותיבות אלו היו דומות לשופרות, שהיו צרות מלמעלה ורחבות מלמטה, ועקומות, באופן שלא יוכלו ליטול מתוכן מעות.

ונעשו כן מפני הרמאים, שלא יוכלו להראות עצמם כנותנים בהן מעות, ובאמת הם נוטלים מתוכן.

-

שלושה עשר שולחנות היו במקדש, ועניינם יתבאר בעזה"י בפרק זה בהלכה ג'.

השתחויות שהיו במקדש

בשלושה עשר מקומות היו משתחוים במקדש [לדברי הכל], ומקומות אלו יתבארו בעזה"י בפרק זה בהלכה ב'.

ושל בית רבן גמליאל ושל בית רבי חנניה סגן הכהנים היו משתחוים במקום נוסף, הוא כנגד דיר העצים, וטעם השתחויה זו, משום שמסורת בידם מאבותם, ששם הארון גנוז [כדעת חכמים המבוארת להלן].

היכן הארון

אחד מהדברים שהיה מקדש אחרון חסר בהם, הוא הארון, כמו ששינו במסכת יומא דף נ"ג, משיטל ארון, אבל היתה שם מימות נביאים ראשונים, ושתיה היתה נקראת. ונחלקו חכמים היכן הארון.

לדעת רבי אליעזר – הארון גלה עם ישראל לבבל [בגלות יכניה], שכך מבואר בדברי הנביא, "וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ אֶל חִזְקִיָּהוּ שְׁמַע דְּבַר ה' הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְנִשְׂאָ כָּל אֲשֶׁר בְּבֵיתְךָ וְאֲשֶׁר אֲצִירָו אֲבִתֶּיךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה בְּבִלָּה לֹא יִתֵּר דְּבַר אֹמֶר ה'" (מלכים ב' כ' ט"ז-י"ז), והכוונה לארון שהדברות בתוכו [שהרי תחילה כבר אמר, "כל אשר בביתך", והכל בכלל, ולמה אמר שוב, "לא יותר דבר", אלא שבוה נתכוון על הארון]. וכן ארע, כמו שנאמר, "וְלִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה שְׁלַח הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר וַיִּבְאֶהוּ בְּבִלָּה עִם כָּלִי חֲמֻדַּת בֵּית ה' וַיִּמְלֹךְ אֶת צִדְקִיָּהוּ אֲחִיו עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם" (דה"י ב' ל"ו י'), וחמדת בית ה' הוא הארון, [והוצרך להביא ראיה שכן ארע, כי מהכתוב הראשון אין ראיה ברורה, כי יתכן שלאחר מכן נתבטלה הגזירה מרעה לטובה].

ולדעת רבי שמעון בן לקיש – הארון נגזז במקומו, שנאמר בארון כשניתן בראשונה במקדש, "וַיִּצְרְכוּ הַכֹּהֲנִים וַיִּצְאוּ רָאשֵׁי הַכֹּהֲנִים מִן הַקֹּדֶשׁ עַל פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יָצְאוּ חוּצָה וַיִּקְרְאוּ שְׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (מלכים א' ח' ח'), הרי שלעולם הוא במקומו, ושם נגזז.

ומאחר שהזכירו את הכתוב הזה ביארו, שמה שנאמר מתחילה "וַיִּצְאוּ רָאשֵׁי הַכֹּהֲנִים מִן הַקֹּדֶשׁ עַל פְּנֵי הַדְּבִיר", ולאחר מכן נאמר בהם "וְלֹא יָצְאוּ חוּצָה", הכוונה לכך שהם נראים ולא נראים, שהיו בולטים ודוחקים בפרוכת, ונראים כשני דדי אשה, שבולטים מתחת לחלוקה.

ולדעת חכמים – הארון נגזז בלשכת דיר העצים^א, [היא לשכה שהיתה בקרן מזרחית צפונית של עזרת הנשים שבה היו נותנים עצים לצורך המערכה].

וכן דעת המשנה והברייתא, שהביאו את המעשה בכהן בעל מוס, שהיה מתעסק בעצים שבלשכת העצים, לבודקם שאין בהם תולעים, [שכל עץ שיש בו תולעת, פסול למזבח, וכהנים בעלי מומים, שאינם ראויים לעבודה, היו בודקים את העצים מתולעים], וראה אותו כהן את הרצפה, שהיתה בה אבן אחת גבוהה משאר אבני רצפה, והבין שנסתלקה משם, והוחזרה, בא ואמר לחבירו, בוא וראה את הרצפה הזו, שהיא משונה

^א משמע שכן הלכה דיחיד ורבים הלכה כרבים. אולם במשנה משמע, שזו דעת יחיד, של בית רבן גמליאל ושל בית רבי חנניה סגן הכהנים, שהיו משתחוים כנגד דיר העצים, אבל כל השאר לא היו משתחוים שם. ואפשר שבאמת רוב החכמים מודים ששם הארון גנוז, אבל נחלקו עם בית רבן גמליאל ובית רבי חנניה סגן הכהנים, ואמרו, שלא להשתחוות שם, כדי שלא לפרסם הדבר שהארון גנוז שם.

מחברותיה, ולא הספיק לגמור את הדבר, עד שיצאה נשמתו, וידעו בבירור, ששם הארון גנוז.

ורבי הושעיה שנה ברייתא, בה מבואר, שאותו כהן הקיש בקורנס על אותה אבן, ויצאה אש ושרפתו.

כמה ארונות היו

לדעת רבי יהודה בן לקיש – שני ארונות היו מהלכים עם ישראל במדבר, ארון אחד, בו היו נתונים לוחות אחרונות, והוא לא היה יוצא מאוהל מועד, [ולגרסת בעל קרבן העדה, ראייה לכך, מהכתוב, "וינעפלו לעלות אל ראש הקר וארון ברית ה' ומשה לא משה מקרב המה" (במדבר י"ד מ"ד)]. אולם בעל תקלין חדתין כתב, שאין לגרוס כן, כי הכתוב הזה נאמר במעפילים, שעלו בלא רשות, ואין ממנו ראייה, שגם כשיצאו ברשות, לא הלך הארון עימם. וארון שני, בו היו נתונים שביר לוחות ראשונים, והוא היה נכנס ויוצא עימם במלחמותיהם.

ולדעת חכמים – ארון אחד היה, ולא יצא למלחמה אלא פעם אחת בלבד, בימי עלי, ונענשו על כך, שנשבה ביד פלישתים.

וראייה לדברי חכמים, שכן באותה מלחמה נאמר, "וינהי קבוא ארון ברית ה' אל המה" וירעו כל ישראל תרועה גדולה ונתחם הארץ. וישמעו פלשתים את קול התרועה ויאמרו מה קול התרועה הגדולה הזאת במהנה העברים וידעו כי ארון ה' בא אל המהנה. ויראו הפלשתים כי אמרו בא אלקים אל המהנה ויאמרו אוי לנו כי לא היתה כזאת אתמול שלשם. אוי לנו מי יצילנו מיד האלקים האדירים האלה הם האלקים המפדים את מצרים בכל מכה במצרים" (שמואל א' ד' ה'-ח'), משמע שראו הפלשתים במלחמה זו דבר שלא ראו קודם לכן, והוא הארון, שמעולם לא יצא למלחמה עד אז.

-

בענין מלחמתו הראשונה של שאול בפלשתים, נאמר, "ויאמר שאול לאחיה הגישה ארון האלקים כי הנה ארון האלקים ביום ההוא ובני ישראל" (שמואל א' י"ד י"ח).

- ולכאורה הכתוב הזה מסייע לדברי רבי יהודה בן לקיש, שכן מבואר בו, שבאותה שעה שהיה הארון בקרית יערים, [לשם חזר אחרי שנשבה ביד פלשתים], יצא ארון עם שאול למלחמה, ואם כן שני ארונות היו.

- אולם חכמים אומרים, שאין מכאן קושיה על דבריהם, כי הארון הנזכר בכתוב הזה, אינו ארון שבו לוחות, אלא ארון שבו היו בגדי כהונה גדולה, כגון ציץ, חושן, אפוד, ואורים ותומים, שביקש שאול לשאול בהם.

-

מבואר בנביא, שכשדוד שלח להשיב את אוריה מהמלחמה, כדי שילך לביתו, ולא הלך לביתו, שאל אותו דוד מדוע לא עשה כדבריו, "ויאמר אוריה אל דוד הארון וישאל ויהודה ישבים בסכות ואדני יואב ועבדי אדני על פני השדה חנים ואני אבוא אל ביתי לאכל ולשתות ולשכב עם אשתי חנך וחי נפשך אם אעשה את הדבר הזה" (שמואל ב' י"א י"א).

- ולכאורה הכתוב הזה מסייע לדברי רבי יהודה בן לקיש, שכן מבואר בו, שבזמן המלחמה היו הארון והעם בסוכות, ואם כן יצא הארון עם ישראל למלחמה, ושני ארונות היו.

דף טז

- אולם חכמים אומרים, שאין מכאן קושיה על דבריהם, כי הארון הנזכר בכתוב הזה, הוא הארון שהיה במקומו, ולא יצא למלחמה, ונאמר בו שהיה בסוכה, כי באותו זמן עוד לא היה בבנין אלא באוהל, כמו שנאמר, "ויבאו את ארון ה' ויצגו אתו במקומו בתוך האהל אשר נטה לו דוד ויעל דוד עלות לפני ה' וישלמים" (שמואל ב' ו' י"ז).

דברים שנגזרו עם הארון

נתבאר, שלדעת רוב החכמים, לא גלה הארון לבבל, אלא נגזר נולחלן יתבאר בעזה"י מי גזרו ומדוע גזרו, ומבואר בברייתא, שיחד עם הארון, נגזרו גם הדברים הבאים שהיו עם הארון.

א. צנצנת המן.

היא הצנצנת שנאמר בה, "ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן והנח אתו לפני ה' למשמרת לדורותיכם" (שמות ט"ז ל"ג).

וענין זה, שהיתה הצנצנת עם הארון, למד בגזרה שווה, שנאמר בארון "ותתה אתו לפני הפרכת אשר על ארן העדת לפני הכפרת אשר על העדת אשר אנעך לך שמה" (שמות ל"ו ו') וכן נאמר בצנצנת "שמה".

ב. צלוחית שמן המשחה.

היא שנאמר בה, "ונאל בני ישראל תדבר לאמר שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם" (שמות ל"א א').

וענין זה, שהיתה צלוחית שמן המשחה עם הארון, כמו צנצנת המן, למד בגזרה שווה, שנאמר בה "לדורותיכם", וכן נאמר בצנצנת "לדורותיכם".

ג. מקלו של אהרן ופרחיו ושקדיו.

הוא המקל שנאמר בו "וַיְהִי מִמֶּחֶרֶת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל אֱהֱלֵה הָעֵדוּת וַהֲנִיחָהּ פָּרֶחַ מִטָּה אֶהְרֹן לְבֵית לָוִי וַיֵּצֵא פָּרֶחַ וַיִּצָּץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׁקָדִים" (במדבר י"ז כ"ג).

וענין זה שהיה המקל עם הארון, מבואר בכתוב, "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲשִׁב אֶת מִטָּה אֶהְרֹן לְפָנֶי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לְבִנֵי מִרְי וְתִכַּל תְּלוֹנָתָם מֵעַלִי וְלֹא יָמָתוּ" (במדבר י"ז כ"ה), וכן נאמר בצנצנת "לְמִשְׁמֶרֶת".

ד. ארגז שהשיבו פלשתים אשם לאלקי ישראל.

הוא הארגז שנאמר בו, "וּלְקַחְתֶּם אֶת אֲרוֹן ה' וְנִתְּתֶם אֹתוֹ אֶל הָעֶגְלָה וְאֶת כָּלִי הַזֶּהֱבָ אֲשֶׁר הִשְׁבַּתְתֶּם לוֹ אֲשֶׁם תְּשִׁימוּ בְּאֲרֹגֶז מִצָּדוֹ וְשִׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהִלָּךְ" (שמואל א' ו' ח').

ומבואר בכתוב שהיה הארגז עם הארון.

מי גנז את הארון

נתבאר, שלדעת רוב החכמים, לא גלה הארון לבבל, אלא נגנז, ואמרו שיאשיה מלך יהודה הוא שגנז את הארון.

והסיבה לכך שגנזו כי ראה את הכתוב "וַיִּלָּךְ ה' אֶתְךָ וְאֶת מִלְכָּךְ אֲשֶׁר תִּקִּים עֲלֶיךָ אֶל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יִדְעֶתָ אֶתָּה וְאֶבְתִּיךָ וְעַבְדְּךָ שֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים עִץ וָאֶבֶן" (דברים כ"ח ל"ו), והיה ירא שילקח הארון לגלות, לפיכך עמד וגנזו.

וזהו שנאמר, "וַיַּעַשׂ יֹאשִׁיָּהוּ בִירוּשָׁלַם פֶּסֶח לֵה' וַיִּשְׁחֲטוּ הַפֶּסֶח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן. וַיַּעֲמֵד הַכֹּהֲנִים עַל מִשְׁמְרוֹתָם וַיַּחֲזִקֵם לַעֲבֹדֶת בֵּית ה'. וַיֹּאמֶר לַלְוִיִּם הַמְּבִינִים^א לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְדוּשִׁים לֵה' תִּנּוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כְּלוֹמַר יִגְנוּ בְּבֵית, שֶׁכֵּן לִתֵּת שֵׁם בְּלֹא גִיזָה לֹא הִיָּה צָרִיךְ לוֹמַר, כִּי שֵׁם כָּבֵד הִיָּה נִתּוּן אֵין לָכֵם מִשָּׂא בַּכֶּתֶף [כְּלוֹמַר אִם גִּוְלָה הוּא לִבְבֵּל, שׁוֹב אֵין אִתֶּם מַחֲזִירִים אוֹתוֹ לְמִקְוָמוֹ, אֲלֵא] עֲתָה עֹבְדוּ אֶת ה' אֱלֹקֵיכֶם וְאֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל" (דה"י ב' ל"ה א'-ג').

פיטום שמן המשחה

נאמר, "וַיִּנְדְּבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. וְאֶתָּה קַח לָךְ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מִרְדְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת

^א "המבוינים" כתיב.

[500=] וְקִנְיָן בְּשֵׁם מַחְצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמֵאֵתָיִם [=250^א] וְקִנְיָן בְּשֵׁם חֲמִשִּׁים וּמֵאֵתָיִם [=250]. וְקִדָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת [=500] בְּשָׂקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשָׂמֶן זֵית הֵין [=12 לוג]. וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שָׂמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ רָקֹחַ מִרְקַחַת מַעֲשֶׂה רָקֹחַ שָׂמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה" (שמות ל' כ"ב-כ"ה),

מבואר, שהשמן היה מועט ביחס לכל הבשמים, שמשקל כל הבשמים היה 1500 מנה, והשמן היה רק 12 לוג. ומלאכת עשיית שמן המשחה היתה, שיקבל השמן הזה את ריח כל הבשמים. ונחלקו חכמים, כיצד קיבל השמן המועט, את ריחם של כל הבשמים.

לדעת רבי יוסי² – לא היו מבשלים את הבשמים הנ"ל בשמן, שכן השמן מועט, והבשמים מרובים, ואפילו אם היו סכים אותם בשמן בלא בישול, היה כל השמן נבלע בהם, וכל שכן שאם היו מבשלים אותם בו, שלא היה נותר ממנו מאומה, מחמת בליעת הבשמים, ובליעת הקדירה, וחימום האש. ולכן, כך היו עושים, **תחילה שולקים את הבשמים במים**, כדי שיתמלאו במים, ולא יבלעו מן השמן כל כך, **ולאחר מכן מציפים עליהם את השמן כדי שיקלוט מהם את ריחם, ושוב מסירים מהם את השמן**, ואין מניחים אותו לשהות עליהם.

ולדעת רבי יהודה³ – היו מבשלים את שמן הזית בבשמים הנ"ל, כדי שיקלוט מהם את ריחם, ואף על פי שהשמן מועט, והבשמים מרובים, נעשה בו נס, ולא חסר ממנו כלום, לא על ידי בליעת הבשמים והקדירה, ולא על ידי חימום האש, ואף לאחר שמשחו ממנו את המשכן, ואת כליו, ואת אהרן ובניו, כל שבעת ימי המילואים, וכן את שאר הכהנים והמלכים המשווחים, לא חסר ממנו כלום, וכולו קיים לעתיד לבוא, שנאמר, "שָׂמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם", כלומר כמו שהוא, בשיעור שנים עשר לוג כמניין "זֶה", כך יהיה קיים לדורות.

מי נמשח בשמן המשחה

א. משכן וכליו בשבעת ימי המילואים. [שנאמר, "וּמִשְׁחָתָּ בּוֹ אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת. וְאֶת הַשֻּׁלְחָן וְאֶת כֶּל כֵּלָיו וְאֶת הַמִּנְחָה וְאֶת כֶּלֶיהָ וְאֶת מִזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת. וְאֶת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת כֶּל כֵּלָיו וְאֶת הַכִּיֹּר וְאֶת כֵּנּוֹ"].

^א סבירא ליה כפשטא דקרא, שקנמן בשם יהא מחציתו של מר דרור, כלומר יהא חמישים ומאתים. [תקלין חדתי]. ודקשיא, מחציתו למאי אתא, יש לומר, דגזירת הכתוב הוא, שיביא חמש מאות מנים לשמן המשחה, וחוצה אותם ומביא המחצה. [קרבן העדה].

² כן הגיה הגר"א ע"פ הבבלי. ובגמרות שלפנינו הגרסא רבי יהודה. [ולגרסתנו זה סותר לדבריו המובאים אחר כך].

³ כן הגיה הגר"א ע"פ הבבלי. ובגמרות שלפנינו הגרסא רבי מאיר.

ב. אהרן ובניו כל שבעת ימי המילואים. [שנאמר, "וְאֵת אֶהֱרֹן וְאֵת בָּנָיו תִּמְשָׁח".]

ג. כל כהן גדול בשעה שמתמנה לכהונה גדולה, ואפילו הוא כהן גדול בן כהן גדול עשרה דורות או יותר, שנאמר, "וְהִכְהִיחַ הַמָּשִׁיחַ תַּחֲתָיו מִבָּנָיו", ללמד שאף כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה, ואם אינו נמשח אינו כהן גדול^א.

ד. מלך שהוא תחילת משפחת מלכות דוד.

ה. מלך ממלכות דוד שהיו חולקים על מלכותו.

כשלמה שמשחוהו מפני מחלוקתו של אדוניה.

וכיואש שמשחוהו מפני עתליה.

וכיהואחז שמשחוהו מפני יהויקים שהיה גדול ממנו שתי שנים, אלא שאותו משחו בשמן אפרסמון, ולא בשמן המשחה, כי כבר גנזו יאשיה אביו.

- **אבל מלך בן מלך** [אף מבית דוד], **שאינו חולקים על מלכותו, אינו נמשח**, אלא יורש מלכותו מאביו בלא משיחה, שנאמר במלך, "לְמַעַן יֵאָרִיךְ יָמָיו עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל", ללמד שכשיש שלום בישראל, ואין מחלוקת, המלך מוריש מלכותו לבניו אף בלא משיחה.

- **ומלכים שאינם מבית דוד**², אפילו כשהם תחילת משפחת מלוכה, [ואינם בני מלכים], **אינם נמשחים**, שנאמר במשיחת דוד, "וַיֵּאמֶר ה' קוּם מְשַׁחֵהוּ כִּי זֶה הוּא", ללמד שרק מלכות דוד טעונה משיחה אבל מלכות אחרת אינה טעונה משיחה.

ומכל מקום יהוא בן נמשי מלך ישראל, נמשח בשמן אפרסמון, כדי לחזק את מלכותו, מפני מחלוקתו של יורם בן אחאב.

מקום משיחת המלכים

אין **מושחים את המלכים אלא על המעיין**, כדי שתמשך מלכותם, שנאמר "וַיֵּאמֶר הַמֶּלֶךְ לָהֶם קָחוּ עִמָּכֶם אֶת עֲבָדֵי אֲדִינֵיכֶם וְהִרְכַּבְתֶּם אֶת שְׁלֹמֹה בְּנִי עַל הַפָּרְדֵּה אֲשֶׁר לִי וְהוֹרְדְתֶם אֹתוֹ אֶל גָּחוֹן³. וּמָשַׁח אֹתוֹ שָׁם וּמָשַׁח אֹתוֹ שָׁם צָדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתַן הַנְּבִיא לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל

^א לעניין דברים שמשחו בשמן עדיף על מרובה בגדים.

² משבא דוד, אבל שאול נמשח. כן פירשו רש"י ותוס' במסכת כריתות. ועי' כאן בציון ירושלים.

³ מעיין קטן סמוך לירושלים ולא זהו גיחון הגדול היוצא מעדן. [רש"י].

וּתְקַעְתֶּם בְּשׁוֹפָר וְאַמְרַתֶּם יְחִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה" (מלכים א' ל"ג-ל"ד).

על ידי מה מושחים את המלכים

אין מושחים את המלכים אלא **משמן שבקרון** שעל ידי זה תהא מלכותם נמשכת.

וכן מצינו, שאול ויהוא נמשכו משמן שבפך, והיתה מלכותם עוברת. דוד ושלמה נמשחו משמן שבקרון, והיתה מלכותן מלכות קיימת.

אין מושחין כהנים למלכים

לדברי רבי יודה ענתונדריא – עניין זה, שאין מושחים כהנים למלכים, למד מהכתוב, **"לא יסור שֶׁבֶט מִיְהוּדָה"** (בראשית מ"ט י').

ולדברי רבי חייא בר אדא – עניין זה, שאין מושחים כהנים למלכים, למד מסמיכות הכתובים, שכן בסמוך לסיום פרשת המלך, **"לִמְעַן יֵאָרִיךְ יָמֶיךָ עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל"** (דברים י"ז כ'), נאמר, **"לֹא יִהְיֶה לְכֹהֲנִים הַלְוִיִּם ..."** (דברים כ"א א'), ומכאן שלא יהיה המלך משבט לוי.

"ובני לאִשִּׁיהוּ הַבְּכוֹר יוֹחֲנָן הַשֵּׁנִי"

יהוֹקִים הַשְּׁלִשִׁי צִדְקִיהוּ הַרְבִּיעִי שְׁלֹם

"הַבְּכוֹר יוֹחֲנָן" – זה יהואחז, ונקרא בכור, כי מלך תחילה לכל אחיו, אבל באמת היה קטן מיהויקים אחיו הגדול בשתי שנים, [שנאמר בו "בן עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ שָׁנָה יְהוֹאָחָז בְּמָלְכוֹ וְשִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם", ומיד אחר כך באותה שנה מלך יהויקים, ונאמר בו "בן עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יְהוֹקִים בְּמָלְכוֹ", הרי שהיה יהואחז קטן מיהויקים שתי שנים].

"הַשֵּׁנִי יְהוֹקִים" [הוא היה שני למלך].

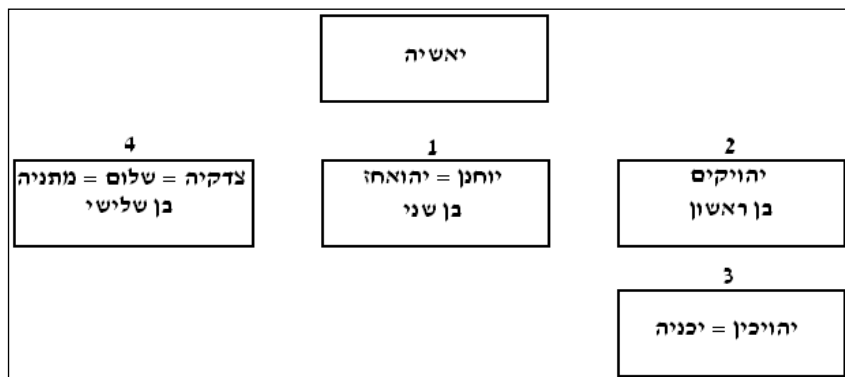
"הַשְּׁלִשִׁי צִדְקִיהוּ הַרְבִּיעִי שְׁלֹם" – הוא צדקיהו הוא שלום, [כלומר אדם אחד הוא].

נקרא צדקיה על ידי נבוכדנצר, שנאמר, **"וַיִּמְלֹךְ מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת מַתְנִיָּה דָּדוֹ תַּחְתָּיו וַיִּסֵּב אֶת שְׁמוֹ צִדְקִיהוּ"**, שאמר לו, י-ה יצדיק עליך את הדין, אם תעבור על שבועתך, ותמרוד ב^א. **נקרא שלום, על**

^א כן פירש בעל קרבן העדה, וכן מבואר במסכת כריתות. ומתוך פירוש תקלין חזקוני משמע, שצדקיה הצדיק עליו את הדין. ויל"ע בדבר.

ששלמה מלכות בית דוד בימיו. אבל באמת שמו מתניה, כמו שנאמר, "וַיִּמְלֹךְ מֶלֶךְ בְּבֶל אֶת מִתְנִיָּה".

ונקרא "הַשְּׁלִשִּׁי", כי היה שלישי לבני יאשיה. ונקרא "הַרְבִּיעִי", כי מלך רביעי אחר יאשיה אביו, שכן תחילה מלך יהואחז, ולאחר מכן יהויקים, ולאחר מכן יכניה בן יהויקים, ולאחר מכן מלך הוא.

מידות ארון ומה שבתוכו

נאמר, "וַיַּעֲשׂוּ אֶרֶוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמִתִּים וַחֲצִי אֶרְכּוֹ וַאֲמָה וַחֲצִי רָחְבוֹ וַאֲמָה וַחֲצִי קִמְתּוֹ" (שמות כ"ה י'), ונחלקו חכמים במידות אלו וכמו כן נחלקו מה היה בארון.

א. דעת רבי מאיר ורבי יוחנן.

אמות של ארון [ושל כל הכלים], היו בנות ששה טפחים^א [כאמות של בנין], ואם כן ארכו של ארון חמישה עשר טפחים, ורחבו תשעה טפחים. ולדעה זו עובי דפנות הארון היה חצי טפח מכל צד^ב.

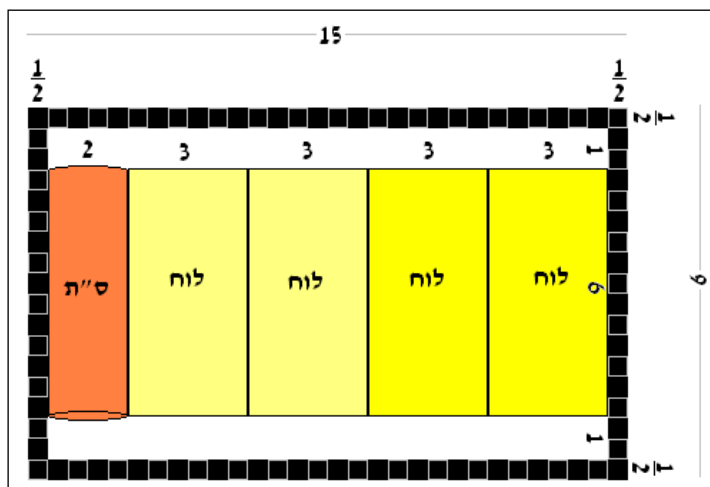
נמצא אורך הארון מתוכו ארבעה עשר טפחים, ובאותן ארבעה עשר טפחים היו מונחים ארבעה לוחות זה בצד זה, [שתי לוחות ראשונות שנשברו, ושתי לוחות אחרונות], רוחב הלוחות לאורך הארון, ומאחר שרוחב כל לוח שלושה טפחים, מלאו הלוחות שנים עשר טפחים, ובשני הטפחים הנותרים, היה ספר התורה [שהיה היקפו ששה טפחים

^א והן היו נקראות אמות בינוניות, מפני שיש אמה בת חמישה טפחים, היא אמת יסוד, ואמה סובב, ואמת הקרנות, ואמת רובע של מזבח הפנימי ... ויש אמה גדולה הימנה חצי אצבע, לפיכך אמה זו קרויה אמה בינונית. [עיי' תקלין חדתי].

^ב זה כפי הדעה המבוארת להלן, שהיו שלוש ארונות זה בתוך זה, ולכן היה הדופן עבה חצי טפח.

ורחבו שני טפחים].

וכמו כן נמצא רוחב הארון מתוכו שמונה טפחים, ששה טפחים תפסו הלוחות, שהיה אורכם ששה טפחים, וטפח מכאן וטפח מכאן היה רווח, שעל ידו יכלו לאחוז בלוחות ובספר התורה, להכניסם ולהוציאם.

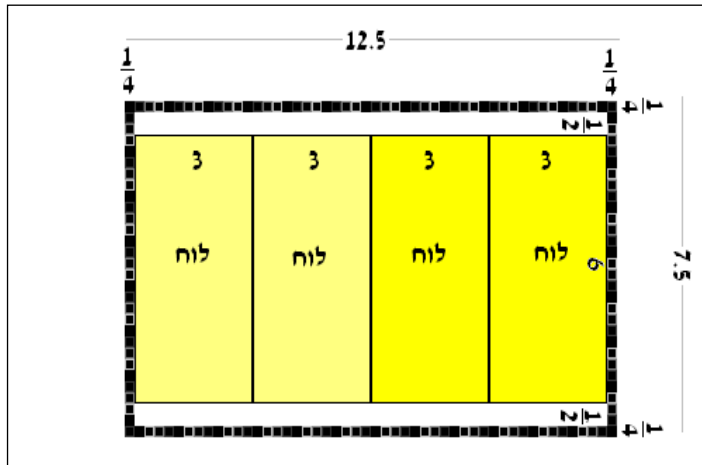
ב. דעת רבי יהודה ורבי שמעון בן לקיש.

אמות של ארון [ושל כל הכלים] היו בנות חמישה טפחים, ואם כן ארכו של ארון שנים עשר טפחים ומחצה, ורחבו שבעה טפחים ומחצה. ולדעה זו עובי דפנות הארון היה רבע טפח [=אצבע] מכל צד^נ.

נמצא אורך הארון מתוכו שנים עשר טפחים, ובאותן שנים עשר טפחים היו מונחים ארבעה לוחות זה בצד זה, [שתי לוחות ראשונות שנשברו, ושתי לוחות אחרונות], רוחב הלוחות לאורך הארון, ומאחר שרוחב כל לוח שלושה טפחים, מלאו הלוחות כל שנים עשר טפחים. [וספר תורה לא היה בארון].

וכמו כן נמצא רוחב הארון מתוכו שבעה טפחים, ששה טפחים תפסו הלוחות, שהיה אורכם ששה טפחים, וחצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן היה רווח, שעל ידו יכלו לאחוז בלוחות, להכניסם.

^נ זה כפי דעת רבי שמעון בן לקיש עצמו המבוארת להלן, שהיה ארון אחד מצופה מבפנים ומבחוץ, ולכן לא היה הדופן עבה אלא רבע טפח.

ארבעה לוחות היו בארון

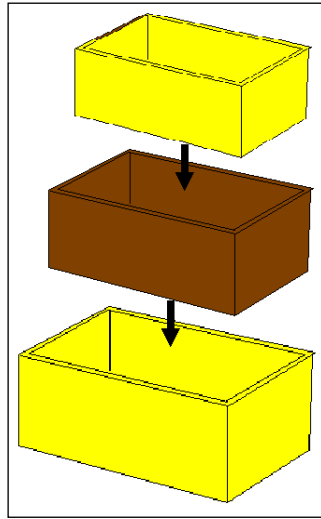
נתבאר, שארבעה לוחות היו בארון, שנים שלמים, ושנים שבורים.

וענין זה למד מהכתוב, "בַּעֲתָהּ הָהוּא אָמַר ה' אֵלַי פֶּסֶל לָךְ שְׁנֵי לֹחֹת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִים וְעֹלָה אֵלַי הַתָּרָה וְעִשִּׂיתָ לָךְ אֲרוֹן עֹץ. וְאָכַתְבָּה עַל הַלֹּחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלֹּחֹת הַכְּרָאשִׁינִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשָׁמַתָּם בְּאֲרוֹן" (דברים י"א-י'), שהכתוב "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ" מיותר הוא, ללמד, שאף את הלוחות ששברת יתן בארון.

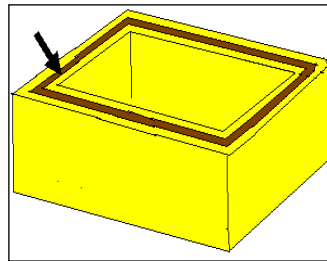
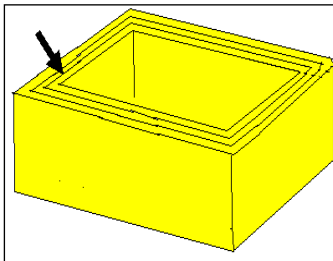
ארון שעשה בצלאל

בענין עשיית הארון נאמר "וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֹץ שִׁטִּים אֲמַתִּים וְחָצִי אֶרְכוֹ וְאִמָּה וְחָצִי רָחְבוֹ וְאִמָּה וְחָצִי קָמְתוֹ. וְצִפִּיתָ אוֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ תִּצְפֹּנּוּ... (שמות כ"ה י"א-י"ג), ונחלקו חכמים כיצד נעשה.

לדעת רבי חנינה – שלוש תיבות עשה בצלאל, שנים של זהב, אחת גדולה ואחת קטנה. ואחת של עץ, בינונית. נתן קטנה של זהב בתוך של עץ, ושתייהן יחד בתוך גדולה של זהב, ונמצא הארון של עץ מצופה "זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ".

ונאמר עוד "תצפנו", ללמד שיצפה גם את השפה העליונה של ארון האמצעי, עד שיהיה מצופה בזהב לגמרי.

ולדעת רבי שמעון בן לקיש – תיבה אחת עשה בצלאל, וציפה אותה "זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ", ובכלל זה שפה העליונה. והכתוב "תצפנו" בא ללמד, שיצפה אותה היטב, בין נסר לנסר.

כיצד היו הלוחות כתובים

א. לדעת רבי חנניה בן גמליאל – חמשה דברים היו כתובים על לוח זה, וחמישה דברים היו כתובים על לוח זה.

- לגרסת הגר"א, יש ללמוד זאת מהכתוב "וַיִּכְתֹּב עַל הַלָּחֹת אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית עֶשְׂרֵת הַדְּבָרִים" (שמות ל"ד כ"ח), שמשמע, שכתב את עשרת הדברים על שתי הלוחות, חמישה על זה וחמישה על זה.

- ולגרסת בעל קרבן העדה, יש ללמוד זאת מהכתוב "וַיִּגְדַּל לָכֶם אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם

לעשות עשרת הדברים ויכתבם על שני לוחות אבנים" (דברים ד' י"ג), שלא היה צריך לכתוב "שני", כי מיעוט רבים שנים, ואם כן, "לוחות אבנים" הם שנים, ולמה כתב "שני", לומר לך, שיהיו שניהם שווים, חמישה על לוח זה וחמישה על לוח זה.

ב. לדעת רבנן – עשרה דברים היו כתובים על לוח זה, ועשרה דברים היו כתובים על לוח זה. כלומר על כל אחד מהלוחות היו כתובים כל עשרת הדברים.

ויש ללמוד זאת מהכתוב "ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים ויכתבם על שני לוחות אבנים" (דברים ד' י"ג), שמשמע, שכתב את כל עשרת הדברים על שני הלוחות, עשרה על זה ועשרה על זה.

ג. לדעת רבי שמעון בן יוחי – עשרים דברים היו כתובים על לוח זה, ועשרים דברים היו כתובים על לוח זה. כלומר על כל אחד מהלוחות היו כתובים כל עשרת הדברים שתי פעמים [פעם אחת מצד זה ופעם אחת מצד זה].

- לגרסת הגר"א, יש ללמוד זאת מהכתוב "ויפן ויגד משה מן הקר ושני לוח העדת בידו לחת כתבים משני עבריהם מזה ומזה הם כתבים" (שמות ל"ב ט"ו), שמשמע, שבכל לוח כתובים כל עשרת הדברים פעם אחת מצד זה ופעם אחת מצד זה.

- ולגרסת בעל קרבן העדה, יש ללמוד זאת מהכתוב "ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים ויכתבם על שני לוחות אבנים" (דברים ד' י"ג), שמשמע, שעל כל לוח כתב את כל עשרת הדברים שתי פעמים.

ד. לדעת רבי סימאי – ארבעים דברים היו כתובים על לוח זה, וארבעים דברים היו כתובים על לוח זה. כלומר על כל אחד מהלוחות היו כתובים כל עשרת הדברים ארבע פעמים [מכל רוח פעם אחת].

ויש ללמוד זאת מהכתוב "ויפן ויגד משה מן הקר ושני לוח העדת בידו לחת כתבים משני עבריהם מזה ומזה הם כתבים" (שמות ל"ב ט"ו), שמשמע, שבכל לוח כתובים כל עשרת הדברים בכל אחד מארבעת עבריהם.

דברים נוספים שהיו כתובים על הלוחות

לדברי חנניה בן אחי רבי יהושע, בין כל דיבור ודיבור שעל הלוחות, היו כתובים דיקדוקיה ואותיותיה של תורה, שנאמר בלוחות, "ידיו גלילי זהב ממלאים בפרש"ש מעיו עשת שן מעלפת ספירים" (שה"ש ה' י"ד), כלומר היו הלוחות מלאים, כים הגדול הנקרא תרשיש, שהוא מלא [במיני דגים].

וכן אמר רבי שמעון בן לקיש, שיפה למדו חנניה בן אחי רבי יהושע את הכתוב הזה, שכשם שבים, בין גל גדול לגל גדול יש גלים קטנים, כך בין כל דיבור ודיבור נשהם כללות של תורה, היו דקדוקיה ואותיותיה של תורה [שהם הפרטים].

היכן היה ספר התורה לדעת רבי יהודה

לעיל נתבאר שלדעת רבי מאיר ספר התורה היה בארון עם הלוחות ולדעת רבי יהודה רק הלוחות היו בארון ולא נתבאר היכן היה ספר התורה.

ואמרו, שלדעת רבי יהודה, מדף היה מונח **בצד הארון**, ועליו היה מונח ספר התורה [וכשנתנו בצד הארון את הארגז ששלחו פלישתים, הניחו עליו את ספר התורה], **שכן נאמר, "לָקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשָׂמְתָם אִתּוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד"** (דברים ל"א כ"ו).

טעמו של רבי מאיר

שהיה ספר התורה בארון

אף שפשטות הכתוב הנ"ל שיהיה ספר התורה בצד הארון, דעת רבי מאיר, שכוונת הכתוב שיהיה ספר התורה בתוך הארון בצד הלוחות, כי כתוב אחר מלמד, שיהיה ספר התורה בתוך הארון.

שנאמר, "וְנָתַתְּ אֶל הָאָרוֹן אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אָתְּנָה אֵלֶיךָ ... וְנָתַתְּ אֶת הַכְּפָרֶת עַל הָאָרוֹן מִלְּמַעְלָה וְאֶל הָאָרוֹן תִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אָתְּנָה אֵלֶיךָ" (שמות כ"ה ט"ז-כ"א), **פעמיים נאמר בכתוב שיש לתת בארון את העדות**, ואם כוונת הכתוב לאותה עדות, למה אמר זאת פעמיים, אלא **על כרחך שני דברים הנקראים עדות יש לתת בארון, האחד הם הלוחות**, שנתנו תחילה קודם נתינת הכפורת על הארון, **והשני הוא ספר התורה**, שנקרא גם כן עדות, וניתן בארון רק בסוף ארבעים שנה, אחרי שכבר היתה עליו הכפורת.

אמנם רבי יהודה מיישב את הכתוב באופן אחר, ולדעתו כל הכתוב מדבר בנתינת הלוחות, ואמר פעם אחת שהעדות ניתנת קודם לכפורת, ופעם אחת שהיא ניתנת אחר הכפורת, להורות שאין מוקדם ומאוחר בתורה^א.

^א דברי בעל תקלין חזקתין לא זכיתי להבינם. ויל"ע מדוע לא אמרו שלדעת רבי יהודה נזכרה נתינת העדות שתי פעמים

תורה שנתן הקב"ה למשה

אמר רבי פינחס בשם רבי שמעון בן לקיש, התורה שנתן לו הקב"ה למשה, נתנה לו **אש לבנה חרותה באש שחורה, מובללת באש, חצובה באש, ונתונה באש**, וזו כוונת הכתוב "מימינו אש דת" ^א למו" (דברים ל"ג ב').

- וכך ביאר בעל תקלין חדתי את דבריו. אש לבנה הם סודות התורה, כענין לבנת הספיר. מוכללת באש הוא חלק ההלכה, שהם ריתחא דאורייתא, שבזה היא כלולה באש. וחצובה באש שהיא מלובשת בשרשי נשמות ישראל, שהן לבושין למחצב התורה, שהנשמה חלק אלוך ממעל. ואלו הם שלושת חלקי התורה. ונתונה באש, שבשעת מתן תורה עיקר נתינתה באש היתה. שנאמר, "מימינו", זו אש לבנה, שהימין הוא חסד. "אש", נגד אש שחורה. "דת למו" הן אותיות תלמו"ד. ו"למו" היינו שנתנה לנו, ומחוברת בנשמותינו, ומחוברת לו ית"ש.

- ובעל קרבן העדה ביאר באופן אחר. אש לבנה הם האותיות חקוקים על גבי אש שחורה, והיינו כתב ליבונאה. א"נ בהיפוך, והוא ככתב שלנו. והיא אש, שהתורה עצמה אש, ובלולה באש, וחצובה אותיותיה באש, ונתונה מהקב"ה למשה מאש שלמעלה.

דפים ט"ז-י"ז

הלכה ב'

שלושה עשר השתחויות שבמקדש

לעיל בתחילת הפרק נתבאר, שלדברי הכל, בשלושה עשר מקומות היו משתחוים במקדש, [ושל בית רבן גמליאל ושל בית רבי חנניה סגן הכהנים היו משתחוים גם כנגד דיר העצים], ונחלקו חכמים, היכן היו משתחוים את שלוש עשרה ההשתחויות הללו.

א. דעת משנתנו שהיא כדעת אבא יוסי בן חנן.

שלושה עשר שערים היו לעזרה, והיו משתחוים כנגד כל אחד מהשערים.

להורות על לוחות ראשונים ולוחות שניים.

^א "אשדת" כתיב.

ארבעה שערים היו בדרום העזרה, וזה סדרם ממערב למזרח:

(א) שער העליון – שהר הבית היה משופע ועולה ממזרח למערב, והשער הסמוך למערב הוא השער העליון.

(ב) שער הדלק – הוא שער לשכת העצים שהיתה בעזרה^א, ונקרא שער הדלק, כי דרכו מכניסים עצי המערכה, העומדים להיות דולקים על המזבח.

(ג) שער הבכורות – הוא השער שדרכו הכניסו לעזרה את הבכורות, הנשחטים בדרום העזרה.

(ד) שער המים – לדעת תנא קמא, שער זה היה נקרא שער המים, כי בו מכניסים צלוחית של ניסוך המים בחג הסוכות. ולדעת רבי אליעזר בן יעקב, שער זה נקרא שער המים, כי בו עתידים מים להיות מפכים ויוצאים מתחת מפתן הבית, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ארבעה שערים היו בצפון העזרה, וזה סדרם ממערב למזרח:

(א) שער יכניה – שבו יצא יכניה בגלותו, שקודם שהלך לגלות, כפי שיתבאר בעזה"י בסוף הלכה זו, נכנס לבית המקדש להשתחוות, וליטול רשות מקונו, ולאחר מכן יצא דרך השער הזה.

(ב) שער הקרבן – הוא השער שדרכו הכניסו לעזרה קדשי קדשים, הנשחטים בצפון העזרה.

(ג) שער הנשים – הוא השער, שבו הנשים נכנסות לסמוך על קרבנן, או לעמוד על ידו.

(ד) שער השיר – הוא השער שדרכו היו מכניסים כלי שיר.

שלושה שערים היו במזרח העזרה:

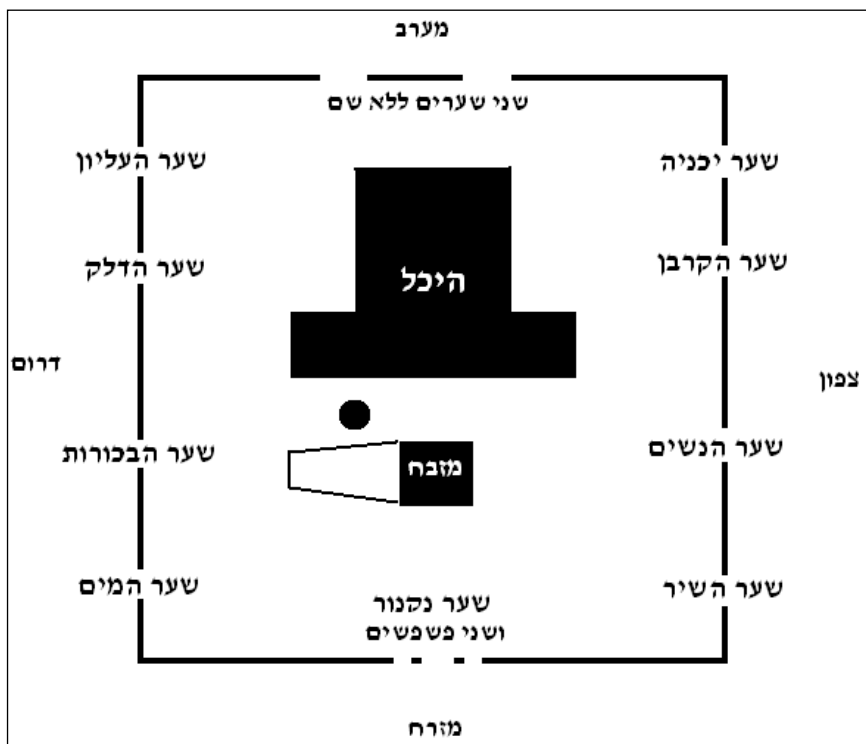
(א-ב-ג) האחד גדול באמצע המזרח, והוא שער נקנור, [ובמסכת יומא מבואר על שם מי נקרא], ושני שערים קטנים [=פשפשים] היו לו, בתוך השער הגדול, אחד בימינו ואחד בשמאלו, ונמנים גם הם במנין השערים².

ושני שערים היו במערב העזרה:

(א-ב) ושני שערים אלו לא היה להם שם.

^א ואין זו לשכת דיר העצים, שבה בודקים את העצים, ובה נגנו הארון לדעה אחת, שכן היא היתה בעזרת הנשים, כפי שנתבאר לעיל בתחילת הפרק, ולשכת העצים הזו היתה בעזרה.

² ואף על גב דגם לשער בית המוקד היה פשפש, לא חשיב ליה, לפי שהיה קטן ביותר. [קרבן העדה ותקלים חדתיין].

ב. דעת חכמים.

שבעה שערים היו בעזרה, כמבואר במסכת מידות פרק א' משנה ד'. [שלושה בדרום, (א) שער הדלק, (ב) שער הבכורות, (ג) שער המים. ושלושה בצפון, (א) שער הנצוץ, (ב) שער הקרבן, (ג) שער בית המוקד. ואחד במזרח, הוא שער נקנור].

ושלוש עשרה השתחוויות שהיו במקדש, היו כנגד שלוש עשרה פרצות שפרצו מלכי יון בסורג [=מחיצה קלה] שהיה בהר הבית סביב החיל, שלאחר שחזרו בני חשמונאי וגדרו את הפרצות הללו, תקנו השתחוויה כנגד כל אחת מהן.

דף יז

[זכריה י"ד ח'] וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מִן הַיָּם מִירוּשָׁלַם חֲצִים אֶל הַיָּם הַקָּדְמוֹנִי וְחֲצִים אֶל הַיָּם הָאַחֲרֹן בְּקִיץ וּבְחֶרֶף יִהְיֶה.

[יחזקאל מ"א-י"ב] וַיִּשְׁבְּנִי אֶל פֶּתַח הַבַּיִת וְהִנֵּה מַיִם יֹצְאִים מִתַּחַת מַפְתָּן הַבַּיִת קִדְיָמָה כִּי פָנִי הַבַּיִת קִדְמִים וְהַמַּיִם יֵרְדִים מִתַּחַת מַכְתָּף הַבַּיִת הִימָנִית מִןגֹּב לַמִּזְבֵּחַ. וַיּוֹצְאֵנִי דֶרֶךְ שַׁעַר צִפּוֹנָה וַיִּסְבְּנִי דֶרֶךְ חוּץ אֶל שַׁעַר הַחוּץ דֶּרֶךְ הַפּוֹנֶה קִדְמִים וְהִנֵּה מַיִם מִפְּכִים מִן הַכֶּתֶף הִימָנִית. בְּצֵאת הָאִישׁ קִדְמִים וְקוֹ בָּנָדוּ וַיִּמְדוּ אֵלַי בְּאַמָּה, וַיַּעֲבְרֵנִי בַמַּיִם מִי אֶפְסָסִים. וַיִּמְדוּ אֵלַי, וַיַּעֲבְרֵנִי בַמַּיִם מִי שְׁחוֹ נָחַל אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹר, וַיִּמְדוּ אֵלַי, וַיַּעֲבְרֵנִי מִי מִתְנִים. וַיִּמְדוּ אֵלַי, נָחַל אֲשֶׁר לֹא אוֹכֵל לַעֲבֹר, כִּי גָאוּ הַמַּיִם מִי שְׁחוֹ נָחַל אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹר. וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרֵאִיתָ בֶּן אָדָם וַיּוֹלֶכְנִי וַיִּשְׁבְּנִי שְׂפַת הַנָּחַל. בְּשׁוֹבְנִי וְהִנֵּה אֶל שְׂפַת הַנָּחַל עַץ רַב מְאֹד מְזֶה וּמְזֶה. וַיֹּאמֶר אֵלַי הַמַּיִם הָאֵלֶּה יוֹצְאִים אֶל הַגְּלִילָה הַקְּדָמוֹנָה וַיֵּרְדּוּ עַל הָעֲרֶבָה וּבָאוּ הֵמָּה אֶל הַיָּמָה הַמוֹצְאִים וְנִרְפּוּ^א הַמַּיִם. וְהָיָה כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר יִשְׁרָץ אֶל כָּל אֲשֶׁר יָבוֹא שָׁם נְחָלִים יִחְיֶה וְהָיָה הַדָּגָה רַבָּה מְאֹד כִּי בָאוּ שָׁמָּה הַמַּיִם הָאֵלֶּה וַיִּרְפְּאוּ וְחַי כָּל אֲשֶׁר יָבוֹא שָׁמָּה הַנָּחַל. וְהָיָה עֲמֻדוֹ^ב עָלָיו דְּוָגִים מַעֲיִן גָּדִי וְעַד עֵין עֲגָלִים מִשְׁטוֹחַ לַחֲרָמִים וְהָיוּ לְמִינֵה תִּהְיֶה דָגָתָם כְּדָגַת הַיָּם הַגָּדוֹל רַבָּה מְאֹד. בְּצֵאתִי וַיִּבְרְאוּ וַיִּבְרְאוּ לְמַלְחָה נִתְּנוּ. וְעַל הַנָּחַל יַעֲלֶה עַל שְׂפָתוֹ מְזֶה וּמְזֶה כָּל עֵץ מֵאֵכָל לֹא יָבוֹל עֲלֵהוּ וְלֹא יִתֵּם פְּרִיו לְחַדְשֵׁיו יִבְכֹּר כִּי מִימֵיו מִן הַמִּקְדָּשׁ הֵמָּה יוֹצְאִים וְהָיָה^ג פְּרִיו לְמֵאֵכָל וְעֲלֵהוּ לְתִירוֹפָה.

^א וְנִרְפּוּ. ^ב עֲמֻדוֹ. ^ג בְּצֵאתוֹ. ^ד וְהָיוּ.

[ישעיה ל"ג כ"א] כִּי אִם שָׁם אֲדִיר ה' לָנוּ מְקוֹם נְהָרִים יְאָרִים רַחֲבֵי יָדַיִם בַּל תִּלְךְ בּוֹ אֲנִי שֹׁט וְצִי אֲדִיר לֹא יַעֲבְרֵנוּ.

המים היוצאים מבית קדשי הקדשים

בספר זכריה מבואר, שלעתיד לבוא יצאו מים חיים מירושלים, שכך נאמר, "וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מִיָּם חַיִּים מִירוּשָׁלַם חֲצִצִּים אֶל הַיָּם הַקְּדָמוֹנִי וְחֲצִצִּים אֶל הַיָּם הָאֲחֵרוֹן בְּקִיץ וּבְחֹרֶף יִהְיֶה" (זכריה י"ד ח').

ובנבואת יחזקאל מבואר, שהמים יוצאים מבית קדשי הקדשים, והולכים ומתגברים ככל שנמשכים חוצה לו.

א. מבית קודש הקדשים ועד הפרוכת תהא זרימת מים דקה מאוד, כקרני שבלולים הנקראים סילי וכיליי.

ב. מהפרוכת ועד מזבח הזהב יתגברו המים, ויהיו כקרני חגבים.

ג. ממזבח הזהב ועד מפתן הבית יתגברו המים, ויהיו כחוט של שתי. ועל המים הללו נתנבא יחזקאל "וְהִנֵּה מַיִם יֹצְאִים מִתַּחַת מַפְתָּן הַבַּיִת קִדְמָה".

ד. ממפתן הבית ועד סוף העזרה יתגברו המים, ויהיו כחוט של ערב. ועל המים הללו נתנבא יחזקאל, "וְהַמַּיִם יֵרְדִים מִתַּחַת מַכְתָּף הַבַּיִת הִימָנִית מִןגֹּב לַמִּזְבֵּחַ".

ה. מהעזרה יצאו המים חוצה לה לצד דרום, [דרך שער המים], ויתגברו ויהיו **כפי הפך**, כמו שנאמר, "וַיִּצְאֵנִי ... וַיִּסְבְּנִי דֶרֶךְ חוּץ אֶל שַׁעַר הַחוּץ דֶּרֶךְ הַפּוֹנֶה קִדְּמִים וְהָיָה מִים מִפְּכִים מִן הַכֶּתֶף הַיְּמָנִית"

ו. לאחר אלף אמה יתגברו המים, ויהיה גובהם **עד הקרסול**, כמו שנאמר, "וַיִּמָּד אֶלֶף בָּאֲמָה, וַיַּעֲבֵרֵנִי בְּמִים מִי אֶפְסִים".

ז. לאחר עוד אלף אמה יתגברו המים, ויהיה גובהם **עד הברכים**, כמו שנאמר, "וַיִּמָּד אֶלֶף, וַיַּעֲבֵרֵנִי בְּמִים מִים בְּרָכִים".

ח. לאחר עוד אלף אמה יתגברו המים, ויהיה גובהם **עד המתנים**, כמו שנאמר, "וַיִּמָּד אֶלֶף, וַיַּעֲבֵרֵנִי מִי מִתְּנִים".

ט. לאחר עוד אלף אמה יתגברו המים, ויהיה **נחל שאי אפשר לעבור בו**, כמו שנאמר, "וַיִּמָּד אֶלֶף, נַחַל אֲשֶׁר לֹא אוּכַל לַעֲבֹר".

י. ולא רק ברגלים לא יוכלו לעבור בהם, אלא **אף בספינה גדולה** לא יוכלו לעבור בו, כמו שאמר ישעיה, "וְצִי אֲדִיר לֹא יַעֲבֹרֵנּוּ".

ועניין זה, **שתהא זרימת המים חזקה כל כך**, מבואר בכתוב, "כִּי גָאוּ הַמַּיִם [עד שיהיו] מִי [כמו מאין] שָׁחוּ [=שחיה ושיט, כלומר שיתגאו המים עד שלא יכלו לשוט בהם] נַחַל אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹר".

ועניין זה, ששחיה היא השיט במים, מבואר בכתוב, "וּפָרַשׁ יָדָיו בְּקִרְבּוֹ כְּאִשֶּׁר יִפְרֹשׁ הַשָּׂחָה לְשָׁחוֹת וְהִשְׁפִּיל גִּצָּאוֹ עַם אֲרָבוֹת יָדָיו" (ישעיה כ"ה י"א). וכן אמר רב חונה, שבמקומו היו קוראים לשייטים שוחים.

עוד דרש רבי יוסי בי רבי בון, שנקראו המים "מִי שָׁחוּ", משום שהם מים שמשוחחים בהם, שיהיה המים הללו מדוברים בכל העולם מרוב פרסומם. א"נ משום שהם יועילו לפתוח אלמים, שיוכלו לדבר, וכן יהיה בהם רוחניות יותר.^א

^א כן פירש בעל תקלין חזתין. ובעל קרבן העדה כתב פירוש נוסף, שידברו העולם בו, ויהיה יראוי, ומשמע שמפרש, שעל ידי המים ידברו הכל בקב"ה וישבחוהו, ונקראים המים מי שחו, כי הם גורמים לדיבור זה על הקב"ה.

דין המים לטבול בהם**ולקדש בהם מי חטאת**

על אותם מים נאמר, "ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד ולישבי ירושלים לחטאת ולקדש" (זכריה י"ג א'), ואי אפשר לומר שכוונת הכתוב כפשוטו, שרק להם יהיו המים ראויים לקדש בהם מי חטאת ולטבילת נידה, כי כל ישראל שווים בדינים אלו, אלא כוונת הכתוב לתת סימן במים, לומר עד היכן נחשבים כמים חיים.

שכל המים שממקום בית דוד ועד מקום יושבי ירושלים, נחשבים כמי מעיין, שהם מים חיים, וכשרים לקדש בהם מי חטאת [=מי שריפת פרה אדומה], **ולטבול בהם כל הטמאים**, אף אלו הטעונים מים חיים. ומכאן ואילך משתנה דינם.

לדעת רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן – מכאן ואילך אינם נחשבים מים חיים, כי מעורבים בהם מי גשמים, ולכן פסולים לקדש בהם מי חטאת, אבל הנידה טובלת בהם, כדין טבילה במי גשמים שנקוו.

ולדעת רבי אלעזר – מכאן ואילך אינם ראויים לטבילה כלל, כי הם יורדים במדרון, וכל מים המקלחים מלמעלה למטה [כמי מפלים הם הנקראים קטפרס], **פסולים לטבול בהם.** [ובעל קרבן העדה הביא פירוש נוסף, שלא נחלק רבי אליעזר עם רבי יונתן, ומודה הוא שמים אלו דינם כמי מקווה, ורק מים חיים אינם נחשבים, וכשאמר שפסולים לנידה, כוונתו שפסולים לטבילת זבה, הטעונה מים חיים, אבל נידה ממש טובלת בהם].

הימים אליהם נמשכים**המים היוצאים מהמקדש**

בעניין המים היוצאים מהמקדש נאמר, "ויאמר אלי המים האלה יוצאים אל הגלילה הקדמונה וינרדו על הערבה ובאו הימה אל הימה המוצאים", וביארו חכמים, שהכתוב הזה רומז לימות שאליהם המים הללו נמשכים.

א. "המים האלה יוצאים אל הגלילה הקדמונה" – זה **ים של סמכו**. [ווי"ג ימה של סבכי שהוא הים הקרוב לגליל].

ב. "וינרדו על הערבה" – זה **ים של טבריא**.

ג. "ובאו הימה" – זה **ים המלח**.

ד. "אל הימה המוצאים" – זה **הים הגדול** [הוא הים שעוברים בו מהמדינות לארץ ישראל, הוא הנמשך מארץ ישראל ועד איספניא היא ספרד]. ולמה נקרא שמו "מוצאים", כנגד שתי

פעמים שיצא ממקומו, פעם אחת בדור אנוש ופעם אחת בדור הפלגה.^א

וביאר, שהמים הללו ימשכו לים הגדול וליים המלח, כדי להמתיקם ממליחותם. וימשכו לים של טבריא וליים של סיבכו, כדי להרבות את דגתם במינים הרבה, ועל זה נאמר, "למינה תהיה דגתם כדגת הים הגדול רבה מאד".

ושנו בברייתא, אמר רבן שמעון בן גמליאל, מעשה שהלכתי לצייד, והביאו לפני יותר משלש מאות מיני דגים בתמחוי אחד.^ב

יציאת המים בדור אנוש ובדור הפלגה

נתבאר, ששתי פעמים יצא הים הגדול ממקומו, והציף מקומות ישוב בני אדם, פעם אחת בדור אנוש, ופעם אחת בדור הפלגה.

א. לדעת רבי אלעזר בשם רבי חנינה – בראשונה, בדור אנוש, יצא הים עד ארץ קלבריא [והיא במדינת צרפת]. ובשניה, בדור הפלגה, יצא הים עד סלעי ארץ ברבריא.

ב. ולדעת רבי אלעזר בשם רבי חנינה – בראשונה, בדור אנוש, יצא הים עד סלעי ארץ ברבריא. ובשניה, בדור הפלגה, יצא הים עד עכו ועד יפו.

ועל היציאה נאמר, "ואמר עד פה תבוא ולא תסיף ופא ישיית בגאון גליד" (איוב ל"ח י"א). "עד פה [כמו עד כה] תבוא ולא תסיף" לומר עד עכו תבוא הים ולא תעבור. "ופא [כמו יפו] ישיית בגאון גליד", לומר עד יפו אתן לגלי הים לבוא ולא יעברו.

"ונרפו המים ... ולא ירפאו"

מצד אחד נאמר במים היוצאים מהמקדש, "ונרפו המים", ומצד שני נאמר "בצאתיו וגבאיו ולא ירפאו למלח נתנני".

וביאר שבאמת המים הללו נרפו, כמבואר בכתוב הראשון.

^א לכאורה משמע, שים זה, הוא הנקרא היום ים התיכון, יצא ממקומו שתי פעמים, ולאחר מכן חזר למקומו הראשון. וראיתי מפרשים, שבכל פעם שיצא, שוב לא חזר, שתחילה לא היה ים זה קיים כלל, ובראשונה עלה ים אוקיינוס על מקצת שטחו, ובפעם שניה הוסיף ונתפשט עד מקום שהוא היום.

^ב ולא נתבאר למה הביאו כאן מעשה זה. ושמא רצו לומר, שיש מיני דגים הרבה שישנם בציידן ולא בארץ ישראל, וכולם עתידים להיות בארץ ישראל.

והכתוב השני אינו מדבר במים אלו, אלא שמות מקומות נזכרו בו, כלומר "בצאתיו", וכן "וַיִּגְבְּאוּ", וכן המקום הנקרא "וְלֹא יִרְפְּאוּ" כל אלו "לְמַלַּח נִתְּנוּ", שבהם ינתן המלח, ולא יבואו בהם המים הקדושים.

מהירות בישול הפירות

והתבואה לעתיד לבוא

בעולם הזה, תבואה נגמרת בששה חודשים, ופירות האילן נגמרים לשנים עשר חודש, אבל בעולם הבא, יהיו נגמרים במהירות רבה.

לדברי רבי יהודה – מתוך כך שנאמר, "כָּל עֵץ מֵאֵקֶל לֹא יָבֹל עֲלָהוּ וְלֹא יָתֵם פְּרִיו לְחֹדֶשֶׁי" בְּכָר", למדנו, **שפירות האילן** יהיו נגמרים **בשני חודשים**, ["לְחֹדֶשֶׁי" בְּכָר", בשני חודשים יבכר]. וכשם שבעולם הזה תבואה נגמרת בחצי זמן, כך לעולם הבא, ותהא **התבואה נגמרת בחודש אחד**.

ולדברי רבי יוסי – מאחר שמצינו בימי יואל, שנגמרה התבואה בחמישה עשר יום, כפי שיכתבאר בעזה"י להלן, על כרחך לעתיד לבוא, גם כן תיגמר **התבואה** לכל הפחות **בחמישה עשר יום**. וכשם שבעולם הזה פירות האילן נגמרים בזמן כפול, כך לעולם הבא, ויהיו **פירות האילן נגמרים בחודש אחד**. [ולדעת רבי יוסי, כוונת הכתוב "לְחֹדֶשֶׁי" בְּכָר", שבכל חודש יהא האילן מבכר פירות חדשים].

תבואה שמהירה להיעשות בימי יואל

בימי יואל נגמרה תבואה בחמישה עשר יום, **שזרעו אותה באחד בניסן, והביאו ממנו את העומר בששה עשר בו**, שנאמר (יואל ב' כ"ג), "וּבְגִי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּה' אֱלֹהֵיכֶם", [כלומר שמחו בהבאת העומר בששה עשר בניסן], "כִּי נִתַּן לָכֶם אֶת הַמּוֹרָה לְצִדְקָה וְיִוָּרֵד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ בְּרָאשׁוֹן", [כלומר שירד היורה בחודש הראשון הוא חודש ניסן. ונמצא שמראש חודש ניסן ועד ששה עשר בניסן, גדלה כל התבואה, הרי שגדלה בחמישה עשר יום].

"וְעָלָהּ לְתִרּוּפָּה"

לדעת רבי יוחנן – תרופה הנזכרת בכתוב הזה היא מזון, כמו "הַתְּרִיפִנִי לֶחֶם חֻקִּי" (משלי ל' ח'), וכוונת הכתוב, **שאפילו העלים יהיו מזון**, כשימצצו אותם. [כן פירש בעל תקלין חדתין. ובעל קרבן העדה פירש שני פירושים אחרים. (א) תרופה הנזכרת בכתוב הזה היא פירות, וכוונת הכתוב "וְעָלָהּ לְתִרּוּפָּה", שיהיו **הפירות מרובים מהעלים**. ולפי הפירוש הזה,

הקשו בגמרא, הלא תרף אינו לשון פירות. (ב) תרופה לשון מזון, כפירוש בעל תקלין חדתי, וכוונת הכתוב, שמשעה שיוצאים העלים, מיד יבואו הפירות, ולא כדרך הטבע, שהדבר מתארך זמן רב].

ולדעת רב ושמואל – תרופה הנזכרת בכתוב היא לשון נוטריקון "**התרת פה**", כלומר פתיחת פתח. אחד מהם אומר, שהכוונה לפתיחת פתח **של מעלה**. ואחד מהם אומר, שהכוונה לפתיחת פתח **של מטה**. [י"מ שהכוונה לפתחי הכנסה והוצאה של מאכל כלומר פה של אכילה ונקבים של הוצאה. וי"מ שהכוונה למבואר להלן בדברי רבי חנינה ורבי יהושע בן לוי].

ואף **לדעת רבי חנינה ורבי יהושע בן לוי** – תרופה הנזכרת בכתוב היא לשון נוטריקון "**התרת פה**". אחד מהם אומר שהכוונה להתרת **פה עקרות** [=פה שלמטה] שהעקרות ילדו. ואחד מהם אומר שהכוונה להתרת **פה אלמים** [=פה שלמעלה] שהאלמים ידברו.

יציאת יכניה לגלות

בשעה שעלה נבוכדנצר לכאן, בא וישב לו בדופני של אנטוכיה [=שם מקום], ויצאה סנהדרין גדולה לקראתו, ואמרו לו, האם הגיע זמן הבית הזה ליחרב, [כלומר האם לכך אתה בא כדי להחריבו].

אמר להן, אותו שהמלכתי אותו עליכם, [הוא יכניה, שהמליך נבוכדנצר תחת יהויקים אביו, ויעצוהו שריו להעבירו ממלכותו], תנוהו לי, ואני הולך לי.

באו ואמרו ליהויכין מלך יהודה, נבוכדנצר רוצה אותך.

כיון ששמע מהם כך, נטל מפתחות של בית המקדש, ועלה לגגו של היכל, אמר לפניו, רבונו של עולם, לכשעבר היינו נאמנין לך, והיו מפתחותיך מסורין לנו, עכשיו שאין אנו נאמנין, הרי מפתחותיך מסורין לך.

יש מי שאומר, שיכניה זרק את המפתחות כלפי מעלה, ועלו ולא ירדו. ויש מי שאומר שכמין יד נטלה אותן ממנו. [וארע כן להראות שמשמים מסכימים על כך]

כיון שראו כל חורי יהודה כן [שהסכימו משמים על הדבר. ואין רצון המקום בעבודתם ונמס לב המלך בקרבן] עלו לראש גגותיהם ונפלו ומתו.

וזהו שנאמר, "מִשָּׂא גֵיא תִזְיוֹן מֶה לָךְ אֶפּוֹא כִּי עֲלִית כָּלְךָ לַגִּגּוֹת. תִּשְׁאֹת מְלָאָה עִיר הַמִּינָה קָרְיָה עֲלִיזָה חֲלָלִיךָ לֹא חֲלָלִי חָרֵב וְלֹא מְתִי מְלַחְמָה" (ישעיה כ"ב א'-ב').

- בעל תקלין חדתי פירש, הואיל והזכירו לעיל שלוש עשרה פרצות שפרצו מלכי יון, הביאו גם

דרשה זו בענין החרבן.

- ולבאורה הסיבה שהזכירו עניין זה, משום שהזכירו במשנה את שער יכניה, שיצא בו יכניה לגלותו, לכן ביארו כאן כיצד יצא לגלותו. ויל"ע בדבר.

הלכה ג'

שלושה עשר שלחנות היו במקדש

שמונה שלחנות היו בבית המטבחיים שבעזרה, שעליהם היו מדיחים את הקרביים של הקרבנות. [וכמו כן היו מפשיטים עליהם את הקרבנות, ומנתחים אותם שם לאיברים, אבל עיקר התשמיש על השלחנות היה להדחת הקרביים], **ושלחנות אלו היו של שייש.**

ושני שלחנות היו במערב הכבש [שבו עולים למזבח]. **שלחן אחד של שייש, שנותנים עליו את האיברים קודם העלאתם למזבח^א.** **ושלחן אחד של כסף, שהיו מסדרים עליו כלי שרת הנצרכים לעבודה.**

ושלושה שלחנות שמשו את לחם הפנים. שנים מהם היו באולם [שלפני ההיכל] **על פתח ההיכל. אחד שנותנים עליו את הלחם קודם כניסתו להיכל,** [ולחלן יתבאר בעזה"י אם היה של שייש או של כסף]. **ואחד של זהב, שעליו נותנים את הלחם היוצא מההיכל,** עד שיקטירו את בזיכי הלבונה המתירים את הלחם לאכילת הכהנים, ויחלקו אותו לכהנים, והיה שלחן זה של זהב, כי מעלין בקודש ולא מורידים, [ומאחר שהיה מונח בפנים על שלחן של זהב, לא יורידוהו להניחו על שלחן של כסף].

ושלחן אחד של זהב^ב בהיכל, שעליו לחם הפנים תמיד. [כן היה במשכן, ובבית המקדש השני. אבל בבית מקדש שבנה שלמה, עשה שלמה עוד עשרה שלחנות, כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך ההלכה].

^א וכתב בעל קרבן העדה, "ובגמרא מפרש למה לא עשו של כסף או של זהב". ע"כ. ולא נתפרש בזה כלום בגמרא. אבל ממה שאמרו לענין שלחן לחם הפנים שהכסף מרתיח, ניתן ללמוד, שכמו כן שלחנות אלו עשו של שייש, כדי שיקררו את האיברים, ולא ירתיחו אותם.

^ב באמת לא היה השלחן של זהב, אלא עצי שטים מצופה זהב. ועל שם ציפוי נקרא של זהב. ואפשר ששלחן שהיה באולם לתת עליו את הלחם אחר יציאתו, היה של זהב ממש, ובזה קיימו את העליה בקודש.

שלחן שעליו מניחים את לחם הפנים קודם כניסתו

נתבאר, שאחד מהשלחנות שעל פתח ההיכל, היה לתת עליו את לחם הפנים קודם הכנסתו להיכל, ונחלקו חכמים ממה היה אותו שלחן עשוי.

לדעת משנתנו – אותו שלחן שהיו נותנים עליו את לחם הפנים קודם הכנסתו, היה שלחן של שייש, ולא של כסף, והסיבה לכך שלא היה של כסף, כי הכסף מרתיח, ויש לחוש שיתעפש הלחם מחמת החום.

ולדעת הברייתא – אותו שלחן שהיו נותנים עליו את לחם הפנים קודם הכנסתו היה שלחן של כסף, [וגם כך מעלין ממנו בקודש לשלחן של זהב], אבל לא היה אותו שלחן של שייש, כי השיש מקרר, והלחם צריך שיהיה חם בשעה שמסדרים אותו על השלחן, שנאמר "לָשׁוּם לֶחֶם חֹם" (שמואל א' כ"א ז'). [ובעל קרבן העדה כתב טעם נוסף לעשיית השלחן מכסף, והוא, משום שאין עניות במקום עשירות].

ואף שאחד מהניסים שהיה במקדש, שהיה הלחם נשאר בחומו כל השבוע, כמו שנאמר, "וַיִּתֵּן לוֹ הַכֹּהֵן קֹדֶשׁ כִּי לֹא הָיָה שֵׁם לֶחֶם כִּי אִם לֶחֶם הַפָּנִים הַמוֹסְרִים מִלִּפְנֵי ה' לָשׁוּם לֶחֶם חֹם בַּיּוֹם הַלֵּקְחוֹ" (שמואל א' כ"א ז'), שהיה חם ביום הלקחו כביום סידורו, ואם כן אין לחוש בו לא שיתקרר ולא שיתעפש.

מכל מקום אין מזכירים מעשה ניסים, כלומר אין לסמוך על הנס בתחילת סידורו, לתת אותו באופן שעלול להתקלקל. ולכן לדעת משנתנו, מאחר שהכסף מרתיח, אין לתת אותו על שלחן של כסף. ולדעת הברייתא, מאחר ששל שייש מקרר, אין לתת אותו על שלחן של שייש.

לא היה לחם חדש בשבת זו

מצוות לחם הפנים, שיסדרוהו על השלחן עם הבזיכים ביום השבת, ויסלקום לשבת הבאה, ואז יקטירו את הבזיכים, ויאכלו את הלחם, שנאמר, "בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִקְטְרוּ וְיֹאכְלוּ אֶת הַלֶּחֶם הַחֹם" (ויקרא כ"ד ח-ט). ובכל שבת, כשהיו מסלקים מהשלחן את הלחם שניתן עליו בשבת שעברה, היו נותנים עליו לחם חדש.

ונסתפקו חכמים לפני רבי אילא, מה יעשו, כשאין להם בשבת זו לחם חדש לתת על השלחן, במקום הלחם של שבת שעברה.

האם מאחר שהגיע זמן סילוקו של הלחם, מעתה הוא נפסל כשישאירו אותו יום נוסף, או שיכולים להניחו לשבת הבאה, ואינו נפסל בכך.

ואמר רבי אילא, מאחר שנאמר, "וְנִתְּנָה עַל הַשְּׁלֶחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנֵי תַמִּיד" (שמות כ"ה ל'), הרי זה מלמד, שניתן לתת על השלחן לחם אפילו לימים הרבה, ואם כן **משאיר את הלחם של שבת שעברה שבוע נוסף**.

כן ביאר בעל התקלין חדתיך את הסוגיה הזו, שניתן להניח את הלחם על השלחן שבוע נוסף, **והוא כשר**.

ובעל קרבן העדה פירש את הסוגיה בשני אופנים אחרים. באופן השני פירש כעין דברי בעל התקלין חדתיך, שהספק הוא כשלא היה בשבת לחם אחר, האם ניתן להניח את הראשון שבוע נוסף.

אלא שהוא פירש, שוודאי הלחם הראשון נפסל בלינה, כי כבר הגיע זמנו להסתלק מהשלחן, ולא נסתפקו בזה כלל, אלא הספק הוא אם להשאירו על השלחן אף על פי שהוא נפסל.

ופשט רב אילא שאכן כך יעשו, אף על פי שהלחם פסול, מאחר שנאמר, "וְנִתְּנָה עַל הַשְּׁלֶחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנֵי תַמִּיד", עדיף להניח אותו על השלחן, ולא יהיה השלחן בלא לחם.

ולפי הביאור הראשון של בעל קרבן העדה, דין זה פשוט הוא, שבכל שבת יש לסלק את הלחם מעל השלחן, אף על פי שאין לחם אחר, ויהיה השלחן ריק.

והספק הוא, מה הדין כשבשבת לא היה להם לחם לתת על השלחן, וסילקו את הראשון, האם יתנו לחם על השלחן באמצע השבוע, כדי שלא יהיה השלחן ריק, אף על פי שכשיעשו כן, כשתגיע השבת ויסלקו את הלחם, יהיה פסול, כי לא היה שבוע שלם על השלחן. ופשט רבי אילא, שכך צריך לעשות, כדי לקיים את הכתוב, "וְנִתְּנָה עַל הַשְּׁלֶחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנֵי תַמִּיד".

דפים י"ז-י"ח

מקום עמידת השלחן

והמנורה ומזבח הזהב

הקודש וקודש הקדשים רוחבם עשרים אמה. ואורכם יחד ששים אמה, ארבעים אמה אורך ההיכל, שנאמר "וְאָרְבָּעִים בָּאֶמָּה הָיָה הַבַּיִת הוּא הַהִיכָל לְפָנָי" (מלכים א' ו' י"ז) ועשרים אמה אורך קדש הקדשים, שנאמר "וּלְפָנֵי הַדְּבִיר עֶשְׂרִים אֶמָּה אָרְבָּע וְעֶשְׂרִים אֶמָּה רֹחַב וְעֶשְׂרִים אֶמָּה קוֹמָתוֹ וְיִצְפָּהוּ זָהָב סָגוֹר וְיִצָּף מִזְבֵּחַ אֲרָז" (מלכים א' ו' כ').

הארון היה באמצע קדש הקדשים [במקדש ראשון בלבד]. ושאר הכלים היו בקדש

בעשרים אמה פנימיות שלו, שהם עשרים אמה אמצעיות של כל הששים.

מזבח הזהב היה בתחילת אותן עשרים אמה, לצד הפתח, באמצע רוחב ההיכל.

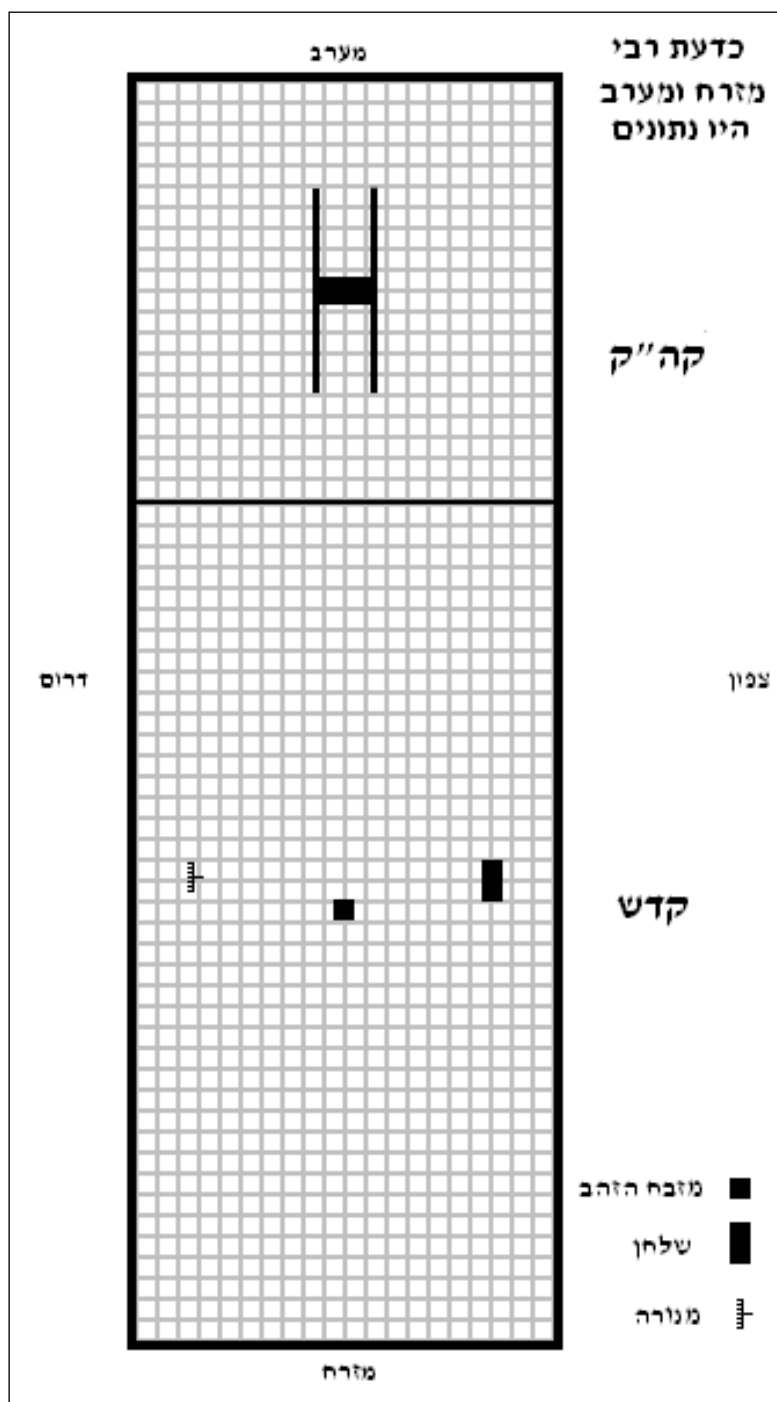
השלחן והמנורה היו שניהם כלפי פנים בתוך אותן עשרים אמה. השלחן בצד צפון, שתי אמות ומחצה מכותל צפוני. והמנורה בצד דרום, שתי אמות ומחצה מכותל דרומי.

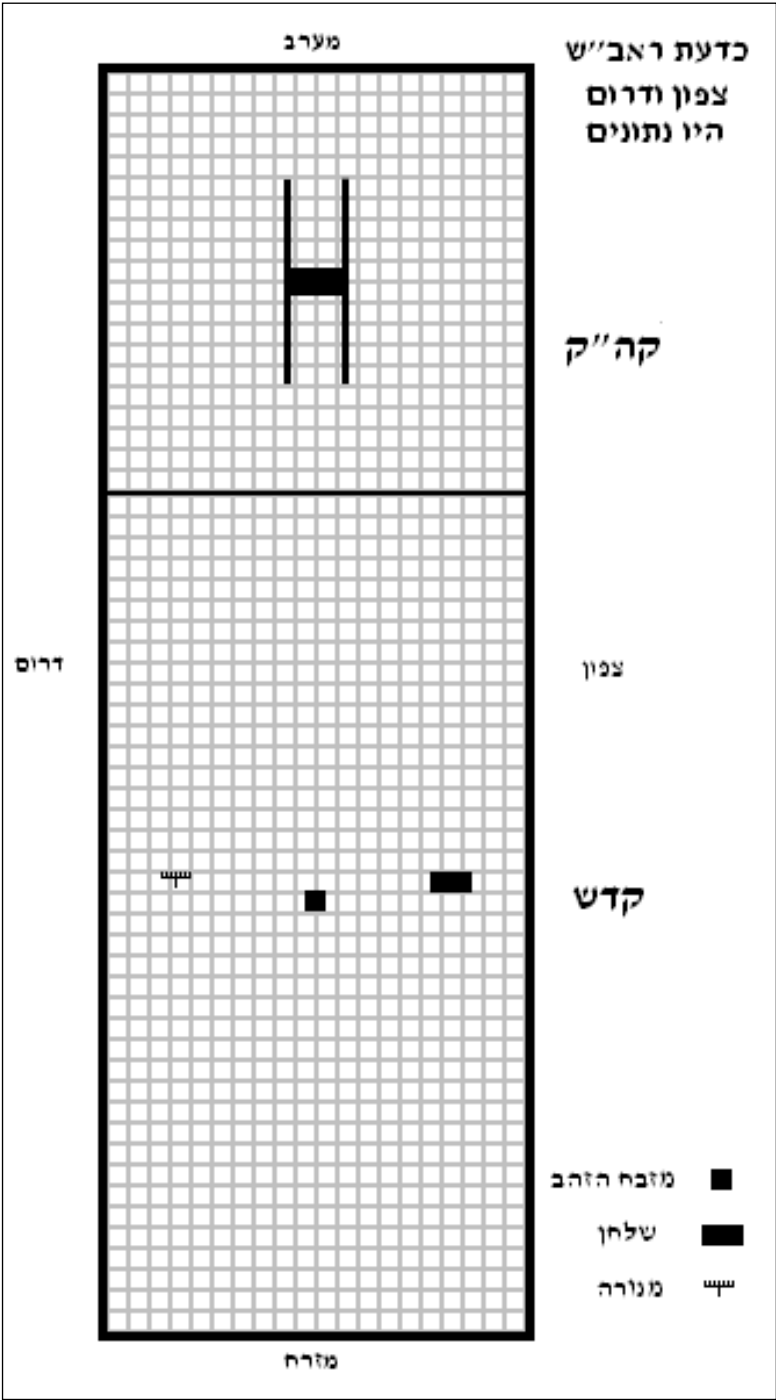
ונחלקו חכמים כיצד עמדו השלחן והמנורה.

לדעת רבי, היו נתונים ממזרח למערב..

ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, היו נתונים מצפון לדרום.

[ראה איורים בעמודים הבאים]

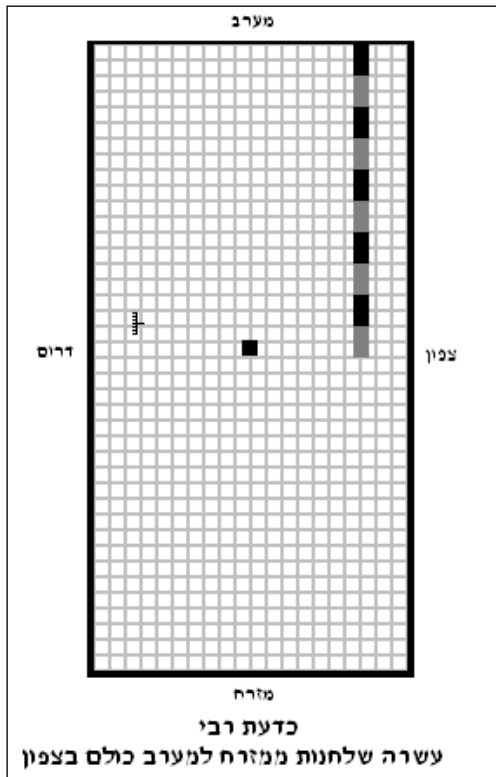
מקום עמידת השלחנות שעשה שלמה

מלבד השלחן שעשה משה, עשה שלמה עוד עשרה שלחנות, שנאמר, "וַיַּעַשׂ שְׁלֹחָנוֹת עֶשְׂרֵה וַיִּנַּח בְּהִיכָל הַמִּשְׁכָּה מִיָּמִין וּמִשְׁמָאל וַיַּעַשׂ מִזְרָחִי זָהָב מָאָה" (דה"י ב' ד' ח').

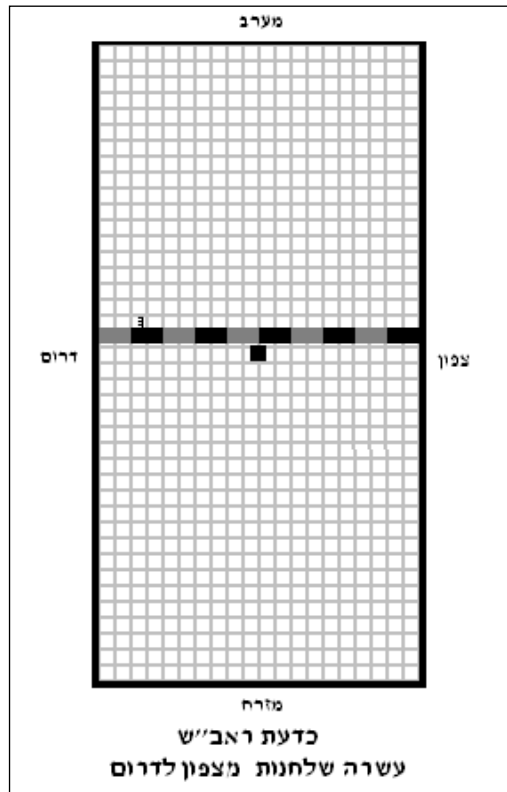
ומה שאמר הכתוב, "וַיִּנַּח בְּהִיכָל הַמִּשְׁכָּה מִיָּמִין וּמִשְׁמָאל", אין לומר שנתן חמשה מימין הפתח וחמשה משמאל הפתח, כי אם כן נמצאו חמשה שלחנות בדרום, ואין לתת שלחנות אלא בצפון, שנאמר "וְהִשְׁלַחְוֹן תִּתֵּן עַל צִלְע צָפוֹן" (שמות כ"ו ל"ה).

אלא נתן חמישה שלחנות מימין שלחנו של משה, וחמישה שלחנות משמאל שלחנו של משה.

והנה לדעת סוגיתנו, היו השלחנות ראשו של זה בצד ראשו של זה, ולפיכך אמרו, שרק לדעת רבי, האומר שהיו השלחנות עומדים ממזרח למערב, מזרח למערב יש מקום לתת עשרה שלחנות זה בצד זה, [שעשרה שלחנות תופסים עשרים אמה, והם נמשכים לאורך ההיכל, כולם בריחוק שתי אמות ומחצה מכותל צפון].

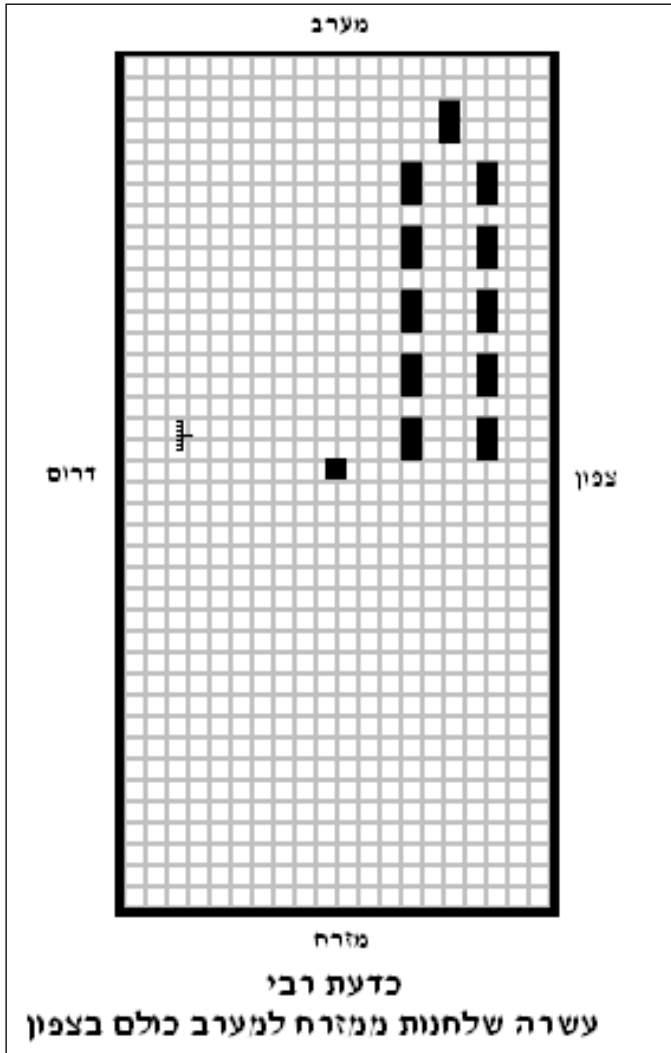
אבל לדעת רבי שמעון בן אלעזר, אם יתן את עשרה שלחנות זה בצד זה מצפון לדרום, יהיו חמישה שלחנות בדרום, ואי אפשר לומר כן.

ולא האריכו כאן ליישב הסוגיה כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, כי אין הלכה כמותו. ואין דרך הירושלמי להאריך לפלפל שלא אליבא דהלכתא. [ובאמת גם לדעת רבי אין הדבר מיושב, כי היו אחד עשר שלחנות, ולא עשרה, ואם כן נמצא שלחן אחד נכנס לעשרים אמה החיצונות]. ובמסכת מנחות ביארו, כיצד עמדו עשר השלחנות, הן לדעת רבי, והן לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון.

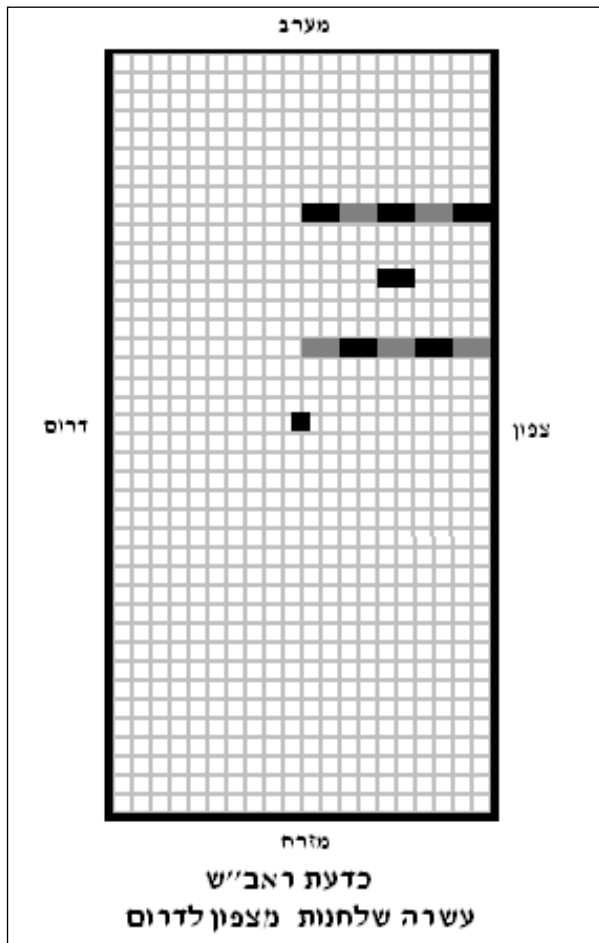
לדעת רבי – מאחר שאורך השלחנות לאורך הבית, אם היו עומדים אחד עשר שלחנות בשורה, היו תופסים 22 אמה, ולא היו כולם בחצי הפנימי של ההיכל, ולכן היו השלחנות בשתי שורות, ושלחן של משה בין שתי השורות. ומאחר שצריך מקום בין השלחנות לקיר, ובין שורה לשורה כדי כניסת שני כהנים לסידור לחם הפנים, כשיעור שתי אמות ומחצה, אם היה שלחן של משה ממש בין שתי השורות, היו השלחנות

תופסים יותר מעשר אמות צפוניות של היכל, כי שלושה רווחים של שתי אמות ומחצה הם שבעה אמות ומחצה, ורוחב שלושה שלחנות הם שלוש אמות, סך הכל עשר אמות ומחצה, ולכן השלחן של משה היה סמוך למערב, ורק ממזרח לו סדרו שתי שורות של שלחנות.

ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון – מאחר שאורך השלחנות לרוחב הבית, אם היו עומדים אחד עשר שלחנות בשורה, היו תופסים 22 אמה, יותר מכל רוחב הבית, ולא

היו כולם בחצי הצפוני של ההיכל, ולכן היו השלחנות בשתי שורות, ושלחן של משה בין שתי השורות.

מקום עמידת המנורות שעשה שלמה

מלבד המנורה שעשה משה, עשה שלמה עוד עשר מנורות, שנאמר, "וַיַּעַשׂ אֶת מְנֹרֹת הַזָּהָב עֶשֶׂר כְּמִשְׁפָּטָם וַיִּתֵּן בְּהֵיכַל חֲמֵשׁ מִיָּמִין וְחֲמֵשׁ מִשְּׂמָאוֹל" (דה"י ב' ד' ז').

ומה שאמר הכתוב, "וַיִּתֵּן בְּהֵיכַל חֲמֵשׁ מִיָּמִין וְחֲמֵשׁ מִשְּׂמָאוֹל", אין לומר שנתן חמשה מימין הפתח וחמשה משמאל הפתח, כי אם כן נמצאו חמש מנורות בצפון, ואין לתת מנורות אלא בדרום, שנאמר "וְאֵת הַמִּנְחָה נָכַח הַשְּׁלֶחָן עַל צִלְע הַמִּשְׁכָּן תִּימְנָה" (שמות

כ"ו ל"ה).

אלא נתן חמש מנורות מימין מנורה של משה, וחמש מנורות משמאל מנורה של משה. וכפי שנתבאר לעיל מקום עמידת השלחנות בצפון, כך היה מקום עמידת המנורות בדרום.

סידור לחם על שלחנות שלמה והדלקת מנורות שלמה

א. דעת תנא קמא.

לא היו מסדרים את הלחם אלא על השלחן שעשה משה, שנאמר במקדש שלמה, "וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת כָּל הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית ה' אֶת מִזְבַּח הָזֶהָב וְאֶת הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב" (מלכים א' ז' מ"ח), משמע רק על שלחן אחד היה.

וכמו כן לא היו מדליקים אלא את המנורה שעשה משה, שנאמר, "וּמִנֹּרֶת הָזֶהָב וְנִרְתִּיהָ לְבָעַר בְּעָרֵב" (דה"י ב' י"ג י"א), משמע מנורה אחת.

ב. דעת רבי יוסי ברבי יהודה.

היו מסדרים את הלחם גם על השלחנות שעשה שלמה, [פעם בזה ופעם בזה^א], שנאמר, "וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת כָּל הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית הָאֱלֹקִים וְאֶת מִזְבַּח הָזֶהָב וְאֶת הַשֻּׁלְחָנוֹת וְעַלֵּיהֶם לֶחֶם הַפָּנִים" (דה"י ב' ד' י"ט), משמע שהיה לחם הפנים על כמה שלחנות.

והיו מדליקים גם את כל המנורות שעשה שלמה, שנאמר, "וְאֶת הַמִּנֹּרוֹת וְנִרְתִּיהֶם לְבָעֵרם כַּמִּשְׁפָּט לִפְנֵי הַדָּבִיר זָהָב סָגוֹר" (דה"י ב' ד' כ').

דף יח

מנורות שעשה שלמה כילו זהבו

נאמר בעניין עשיית המנורה, "כִּכָּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֶת כָּל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה" (שמות כ"ה ל"ט), ללמד שתהא מזהב טהור.

וביאר רב יהודה בשם רב אסי כיצד קיבל שלמה ככר זהב טהור, שהיה נוטל אלף ככרי זהב, ומכניסם לכור, ומצרפם, וחוזר ועושה כן הרבה פעמים, בכל פעם נחסר מהם הפסולת, ונעשים זהב טהור יותר, עד שמאלף ככרות קיבל ככר אחד טהור גמור.

^א כן פירש רש"י במנחות, ולכאורה מלשון הכתוב "ועליהם", משמע שעל כולם היה הלחם. וראה שם ב"חק נתני".

וזהו שנאמר, "וְהִפְּרֹחַ וְהַגְּרֹת וְהַמְּלָקִים זָהָב הוּא מְכֻלּוֹת זָהָב" (דה"י ב' ד' כ"א), כלומר, הם כילו זהבו של שלמה, שהוציא זהב הרבה בשביל עשר מנורות שעשה.

זהב טהור אינו נחסר על ידי האש

נתבאר שבכל פעם שמכניסים את הזהב לכור לצרפו נחסר ממנו פסולת ונפחת ממידתו.

אכן כל זה קודם שנצרף ונטהר כל צרכו אבל כשנצרף כל צרכו מעתה אפילו יתנוהו בכור כמה פעמים לא יחסר ממנו כלום.

וזהו ששנינו, אמר רבי יוסי בי רבי יהודה, מעשה במנורת מקדש שהיתה יתירה דינר זהב על מנורה שעשה משה במדבר, והכניסוה לכור שמונים פעם, ולא חסרה כלום.

הלכה ד'

שלושה עשר שופרות שהיו במקדש

כבר נתבאר בתחילת הפרק, שהיו במקדש שלוש עשרה תיבות בצורת שופרות, המיועדות לתת בהן מעות הקדש.

ועשו שלוש עשרה שופרות, כי בכל שופר היו נותנים מעות לצורך דבר אחר, ועל כל אחד מהשופרות היה כתוב למה הוא משמש, כלומר אלו מעות יש לתת בו. ולהלן נבאר בעזה"י מה היו השופרות משמשים.

א. תקלין חדתין.

על שופר אחד היה כתוב תקלין חדתין [=שקלים חדשים], והוא היה מיועד לתת בו את השקלים, [הבאים מחמת חיוב מחצית השקל], של שנה זו, שמהם עתידים לתרום את תרומת הלשכה, לקנות קרבנות ציבור של שנה זו, וכשהגיע זמן התרומה, היה הגזבר מוציא את השקלים משופר זה^א, ונותנם בלשכה כדי שיתרמו מהם.

ב. תקלין עתיקין.

^א כן פירשו בעל קרבן העדה ובעל תקלין חדתין. ומסתבר שכך עשו אפילו כשלא היה השופר מלא, אבל כשהיה השופר מתמלא, רוקנו את תכולתו ללשכה, גם קודם שהגיע זמן התרומה. ויל"ע בדבר.

על שופר אחד היה כתוב תקלין עתיקין [=שקלים ישנים], והוא היה מיועד לתת בו את השקלים של אלו שלא הספיקו להביא שקליהם בשנה שעברה, שבכך שעברה השנה לא נפטרו מחיובם של אותה שנה, ועליהם להביא בשנה זו גם בשביל שנה שעברה, ונותנים את השקלים הללו בשופר זה, ולא יקנו מהם קרבנות בשנה זו, אלא יתנום אם השקלים שנשארו בלשכה אחר תרומות שנה שעברה, [הם שיירי הלשכה].

ג. קניין.

על שופר אחד היה כתוב קניין, ונחלקו חכמים למה הוא היה מיועד.

לדעת רבי יהודה – מי שהיה רוצה להביא קן [=שתי עופות] **נדבה של תורים גדולים לעולה**, היה נותן בו מעותיו, ובי"ד של כהנים היו נוטלים את המעות משופר זה, וקונים בהם קינים של תורים גדולים, ומקריבים את הכל לעולה, בשביל אלו שנתנו את המעות בשופר.

ולדעת חכמים – זב וזבה ויולדת, שטבלו וטהרו, צריכים להביא קן [=שתי עופות] **חובה, שבו עוף אחד חטאת ועוף אחד עולה**. והם נותנים מעות בשופר זה, ובי"ד של כהנים היו נוטלים את המעות משופר זה, וקונים בהם קינים, ומקריבים כל קן, אחד חטאת ואחד לעולה, בשביל אלו שנתנו את המעות בשופר.

וטעמו של רבי יהודה, שלא היה שופר לקיני חובה, כי קן חובה יש בה חטאת, וכלל בדינו, שחטאת שמתו בעליה דינה למיתה, ואם נתערבה באחרות כולם מתות, וכמו כן, מעות שהופרשו לחטאת ולאחר מכן מתו הבעלים ילכו המעות לים המלח, ואם נתערבו באחרות, כל המעות ילכו לים המלח. ולכן אמר רבי יהודה שלא לעשות שופר לקיני חובה, כי בו יתערבו מעות כל המביאים, ומעתה **אם יארע שימות אחד מהמביאים, נמצא שמעורב בין המעות, מעות חטאת שמתו בעליה, ולא יוכלו להקריב מהמעות שום קרבן, ויהיו צריכים להשליך את הכל לים המלח**.

ומתוך סוגיית הגמרא יש ללמוד שני טעמים, מדוע חכמים חולקים על רבי יהודה.

(א) טעם אחד הוא, **משום שלא חששו חכמים לדבר זה, שמא ימות אחד מהמביאים, ונמצאו מעות חטאת שמתו בעליה מעורבים בשופר**.

(ב) טעם שני הוא, **משום שיש ברירה, שאם מת אחד מהמביאים, יטלו מהשופר ארבעה זוזים שהם דמי חטאתו, ואותם לבדם ישליכו לים המלח, להיחשב כמעותיו,**

ושוב אין בשופר דמי חטאת שמתו בעליה^א. **ורבי יהודה חולק על כך, כי לדעתו אין ברירה**, לומר, מעות אלו שלו הם^ב.

ד. גוזלי עולה.

על שופר אחד היה כתוב גוזלי עולה, וגם בו נחלקו חכמים למה הוא היה מיועד.

לדעת רבי יהודה – שני שופרות אלו, (א) קנין (ב) וגוזלי עולה, היו לצורך המתנדבים קן **נדבה** שכולו עולה. אלא שהמתנדבים תורים גדולים, היו נותנים מעות בשופר שכתוב עליו קנין, ובמעות שבו היו קונים קנין של תורים להקריבם עולה, [כמבואר לעיל]. והמתנדבים בני יונה קטנים, היו נותנים מעות בשופר שכתוב עליו גוזלי עולה, ובמעות שבו היו קונים קנין של **בני יונה להקריבם עולה**.

ולדעת חכמים – השופר שכתוב עליו קנין, היה מיועד לתת בו מעות של קני חובה, לאלו הצריכים להביא לגמר טהרתם קן של חטאת ועולה, [כמבואר לעיל]. והשופר שכתוב עליו גוזלי עולה, היה מיועד לתת בו מעות של קני נדבה, לאלו המתנדבים קני נדבה לעולה, והיו קונים בו **גם קנין של תורים, וגם קנין של בני יונה, והכל קרב לעולה**.

ה. עצים.

על שופר אחד היה כתוב עצים, וכל מי שהיה רוצה להתנדב עצים למערכה, היה נותן בו מעותיו, והיו קונים במעות הללו עצים **למזבח**.

ו. לבונה.

על שופר אחד היה כתוב לבונה, וכל מי שהיה רוצה להתנדב לבונה, היה נותן בו מעותיו, והיו קונים במעות הללו **לבונה**.

^א שכן כשנתנו כולם מעותיהם, ידעו שלא יקנו הכהנים לכל אחד במעות שלו כי אין הכהנים יכולים לדעת אלו מעות של כל אחד, ונתנו על דעת שיהיו המעות עבור כל המביאים, ויקנו בהם הכהנים עבור המביאים כפי ראות עיניהם, אפילו במעות של זה עבור זה, ואם כן יכולים הכהנים לומר, שמעות אלו שמוצאים עתה, הם עבור זה שמת, ושוב אין בשופר דמי חטאת שמתו בעליה

^ב שלדעתו, כשהכהנים קונים בכל המעות קנינים, לכל אחד נקנו קנינים במעותיו שלו, אלא שאין אנו יודעים איזו קן של זה, ואיזו קן של זה, אבל לא אכפת לנו, כי כשמקריבים את הקנינים, הכהן מקריב כל קן עבור בעליה, ויכול להקריב כך אף על פי שאינו יודע מי בעליה. ואם כן, אין אפשרות לומר קן זה של המת, והשאר קרב.

ז. זהב לכפורת.

על שופר אחד היה כתוב זהב לכפורת^א, וכל מי שהיה רוצה להתנדב זהב או מעות שיעשו בהן כלי שרת, היה נותן בו מעותיו, ובוזהב או בדמים היו עושים כלי שרת. ונקרא עניין זה זהב לכפורת, כי המזרקות, [הם הכלים שבהם היו מקבלים את דם הקרבן], היו קרויים כפורי זהב, כמו שנאמר בספר עזרא (א' י') "כְּפוֹרֵי זָהָב שְׁלֹשִׁים כְּפוֹרֵי כֶסֶף מִשְׁנִים אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרָה כְּלִים אֲחֵרִים אֶלֶף", ונקראו כן, כי הכהן המזה מהם את דם החטאת למזבח, מקנח [=מכפר] בהן את אצבעו בין הזאה להזאה, שלא יזה בפעם שניה מדם הנשאר באצבעו בפעם ראשונה, שאינו כשר להזאה נוספת.

ח-ט-י-יא-יב-יג. נדבה.

על ששה שופרות היה כתוב נדבה. ובסוף הפרק יתבאר בעזה"י, שנחלקו חכמים בנדבה זו. י"א שהיו נותנים בשופרות אלו מעות לקנות בהן קרבנות נדבה של ציבור. וי"א שהיו נותנים בשופרות אלו מעות לקנות בהן נדבות יחידים. וכמו כן יתבאר בעזה"י בסוף הפרק, למה היו ששה שופרות לצורך זה.

האשה שהביאה דמי קינה

לדברי הכל, אשה שהיתה מחויבת להביא קן של חטאת ועולה לגמר טהרתה, נותנת מעותיו לכהנים, והולכת.

ואין צריכה לחשוש שמא לא הקריבו עבורה, כי חזקה על הכהנים שיעשו שליחותם.

וכמו כן, אין לחוש שמא מת אחד מהמביאים, ונמצא מעורב במעות דמי חטאת שמתו בעליה, כי אפילו רבי יהודה, לא אמר שמחמת התערובת לא יקריבו את הכל, אלא כשידוע שמת אחד מהמביאים, אבל כל זמן שלא נודע שמת אחד מהם, אין לחוש לכך.

המתנדב עצים

המתנדב עצים למערכה, מביא כפי מה שהתנדב, בין הרבה ובין מעט, ולהלן יתבאר בעזה"י, מה הדין כשלא פירש כמה יביא.

^א ילי"ע אם היה כתוב עליו רק "זהב", או שהיה כתוב עליו "זהב לכפורת". ומתוך פירוש רש"י במסכת יומא דף נ"ה ע"ב ד"ה תקלין משמע שהיה כתוב עליו "זהב לכפורת".

האומר "הרי עלי עצים", עליו להביא לכל הפחות שני גזרי עצים הראויים לסידור המערכה. [כן מבואר במשנתנו].

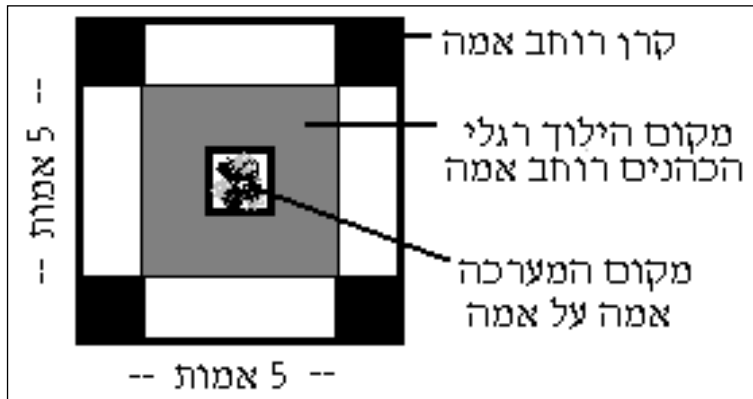
והאומר "הרי עלי עץ", מביא גזיר אחד של עץ. [כן אמר רבי אלעזר, והביא ראיה לדבריו, שכל עץ הוא קרבן בפני עצמו, ולכן ניתן להתנדב עץ אחד, שכן במסכת יומא מבואר, שכשהיו מסדרים שני גזרי עצים על המזבח, שני כהנים היו מעלים אותם, כל כהן מעלה גזיר אחד].

מידת גזירי העצים

שהיו מסדרים על המזבח

א. אורך הגזיר.

אורך גזיר העצים הוא אמה גדומה, כלומר חסירה, והסיבה לכך, כי מקום המערכה במזבח הנחושת היה אמה על אמה, שכן כל המזבח היה חמש אמות על חמש אמות [כדעת רבי יוסי במסכת זבחים], הורד מהם אמה מכל צד לרוחב הקרנות, ואמה נוספת מכל צד להילוך רגלי הכהנים [=כרכוב], נמצא מקום המערכה אמה, ונאמר, "על העצים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ", ללמד, שלא יהיו העצים יוצאים חוץ למזבח, ולכן, מאחר שמקום המערכה אמה, אורך העצים מעט פחות מאמה^א.

ב. עובי הגזיר.

לדברי רבי יהושע בן לוי – עובי העצים אמה שוחקת, כלומר אמה גדולה.

ולדעת רבי חוני בשם רבי אמי – עובי העצים כמין טורטני [=מאזנים]. ונאמרו מספר פירושים בדבר. (א) י"מ שכוונתו לומר שיהיה העובי מועט, כקנה של מאזנים. (ב) י"מ

^א ויל"ע אם במקדש, שהיה המזבח גדול יותר, יכלו להביא גזירים ארוכים יותר מאמה.

שכוונתו לומר שיהיה העובי כמו האורך, כלומר אמה גדומה. (ג) וי"מ שהכוונה לעובי מחיקת סאה שהוא מועט.

המתנדב לבונה

מבואר במשנתנו, שהמתנדב לבונה בפני עצמה, **יביא לכל הפחות קומץ לבונה**.

ומתחילה רצו לומר, ששיעור זה למד בגזירה שווה, שכן בלבונה הבאה עם המנחה נאמר, "והריס מִמֶּנּוּ בְּקִמְצוֹ מִסֵּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשְׁמֶנֶה וְאֵת כָּל הַלֶּבֶנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה וְהַקִּטִּיר הַמִּזְבֵּחַ רִיחַ נִיחֹחַ **אֶזְכְּרָתָהּ** לָהּ" (ויקרא ו' ח'), ומשמע שהריבוי "וְאֵת כָּל הַלֶּבֶנָה" בא ללמד, שכתוב זה מדבר הן בלבונה הבאה עם המנחה, והן בלבונה הבאה בפני עצמה. ושיעור שתי אלו למד בגזרה שווה, שכן נאמר כאן "אֶזְכְּרָתָהּ", וכן נאמר בעניין לחם הפנים "וְנִתְּתָה עַל הַמַּעֲרֶכֶת לִבְנֶה זָכָה וְהִיְתָה לְלֶחֶם **לְאֶזְכָּרָהּ** אֲשֶׁה לָהּ" (ויקרא כ"ד ז'), והרי זה מלמד, שכשם ששיעור לבונה של לחם הפנים קומץ, כך שיעור לבונה הבאה עם המנחה והבאה בפני עצמה קומץ.

אולם דחו זאת, כי בלחם הפנים היו שני קמצים של לבונה, ואם אנו באים ללמוד ממנו בגזירה שווה, כמו כן יהא שיעור לבונה שעם המנחה ולבונה שבפני עצמה שני קמצים.

ולפיכך אמרו, שעניין זה, שלבונה שיעורה קומץ אחד, למד בהיקש, שהוקשה הלבונה למה שמרים מהמנחה עצמה, שהוא קומץ, כמו שנאמר, "וְהָרִיס מִמֶּנּוּ בְּקִמְצוֹ מִסֵּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשְׁמֶנֶה וְאֵת כָּל הַלֶּבֶנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה", ומכאן שכשם שההרמה היא קומץ כך הלבונה היא קומץ.

כן ביאר בעל תקלין חדתי את הסוגיה. ובעל קרבן העדה ביאר באופן אחר.

שלא באו ללמוד שיעור לבונה שעם המנחה, מלחם הפנים^א, אלא להיפך מגזרה שווה למדו שכשם שהלבונה שעם המנחה שיעורה קומץ, [כשיעור המורס מהמנחה עצמה], כך שיעור לבונה של לחם הפנים קומץ.

ומעתה יש לך ללמוד בבנין אב, שכשם שלבונת לחם הפנים, שהיא בלא מנחה, שיעורה קומץ, כך כל לבונה בלא מנחה שיעורה קומץ.

ואף שבלחם הפנים היו שני קמצים של לבונה, אין לומר שלבונה הבאה בפני עצמה תהא שני

^א כן כתב כאן בעל קרבן העדה. אולם לקמן בדף כ"א בד"ה כלום למדו, פירש שהלימוד ממנחת חוטא, כפי הגרסא כאן בגמרא. וצ"ע.

קמצים, כי בלחם הפנים כל לבונה נחשבת בפני עצמה, ומאחר שכל לבונה של לחם הפנים שיעורה קומץ, כן יהיה שיעור כל לבונה הבאה בפני עצמה.

מדידת הקומץ

רבי יוסה רצה לומר, שמאחר ששיעור לבונה הבאה בפני עצמה, למד משיעור לבונה הבאה עם המנחה, כשם ששיעור לבונה הבאה עם המנחה, הוא כמידת קמצו של הכהן המקריב את המנחה, כך המתנדב מנחה בפני עצמה, שצריך להביא קומץ לבונה, יביא לבונה במידת קומצו של כהן.

אולם רבי חזקיה בשם רבי ירמיה אמר, שהמתנדב לבונה בפני עצמה, יכול להביא כמידת קומצו שלו.

כן ביאר בעל התקלין חדתי את הסוגיה אולם בעל קרבן העדה ביאר באופן הבא.

רבי יוסה רצה לומר, שמאחר ששיעור לבונה הבאה בפני עצמה, למד משיעור לבונה הבאה עם לחם הפנים, כשם ששיעור לבונה הבאה עם לחם הפנים, הוא כמידת קמצו של הכהן הגדול ביותר [שהרי היו מטילים גורל מי יקריב, ולפיכך מתחילה היו צריכים להביא כמידת הקומץ של הכהן הגדול ביותר, שאם יעלה בגורל, יהא די לבונה כפי קמיצתו], כך המתנדב מנחה בפני עצמה, שצריך להביא קומץ לבונה, יביא לבונה במידת קומצו של כהן הגדול ביותר.

אולם רבי חזקיה בשם רבי ירמיה אמר, שהמתנדב לבונה בפני עצמה, יכול להביא כמידת קומצו שלו, ויתן לכהן שאינו גדול.

המתנדב זהב

מי שהתנדב להביא מטבע זהב, עליו להביא לכל הפחות דינר זהב.

אבל אם לא הזכיר מטבע, אלא אמר התנדב זהב סתם, מביא אפילו צינורא]=מזלג קטן[.

מדרשו של יהוידע הכהן

בעניין קרבן אשם נאמר, "אֶשֶׁם הוּא אֶשֶׁם אֶשֶׁם לַה" (ויקרא ה' י"ט), מתחילת הכתוב "אֶשֶׁם הוּא", משמע, שלעולם הוא כדינו, שיש ממנו הנאה לכהנים [כדין אשם שהכהנים אוכלים את בשרו] ומסוף הכתוב "אֶשֶׁם אֶשֶׁם לַה" משמע שכולו לגבוה.

ויישב יהוידע הכהן שבא הכתוב הזה ללמד על מותר אשם, [כגון שהפריש כסף לאשמו, ונשאר ממנו אחר שקנה את האשם], שיביא בו עולה, ובה יתקיימו שני הדברים, הבשר כולו לגבוה, והעורות לכהנים.

וכן הוא בכל דבר שבא משום חטא ואשמה, [כלומר כל מותר חטאת ואשם דינו כן], **יביאו ממנו עולות, ויהיה הבשר לגבוה, והעורות לכהנים.**

ודרשתו זו של יהוידע, נרמזת בדבריו בספר מלכים (בי"ב י"ז), שאמר, "כִּסְּף אֲשֶׁם וְכֶסֶף חֲטָאוֹת" [כלומר מותר אשם ומותר חטאת], "לא יִבָּא בֵּית ה'" [להיות כולו לגבוה, אלא יקרב עולה, וכך גם] "לְכֹהֲנִים יְהוֹיָדָה".

ששה שופרות של נדבה

כבר נתבאר, שעל ששה שופרות שבמקדש היה כתוב נדבה.

ולהלן יתבאר בעזה"י אלו מעות היו נותנים בשופרות אלו ולמה היו צריכים ששה שופרות.

א. לדעת חזקיה – בשופרות אלו היו נותנים מעות המיועדות להביא מהן קרבנות עולות נדבה של ציבור, הקרבים בזמן שאין קרבן אחר להקריב.

והסיבה שתקנו ששה שופרות, היא כנגד ששה בתי אבות, שכל משמר היו חלוק לששה בתי אבות, כל בית אב משמש יום אחד מששת ימי השבוע [ובשבת כולם שווים], ואם היה להם שופר אחד בלבד, היו באים לידי מריבה, שמא באותו יום של בית אב ראשון או של בית אב שני יביאו נדרים ונדבות הרבה, ולא יהיה מזבח בטל, לא יטול הבית אב מן השופר כלום, ובשאר ימות השבוע של בתי אבות אחרים לא יביאו נדרים ונדבות כל כך, ונמצא אותם בתי אבות מקריבים מן השופר שלא יהא המזבח בטל, והיו עורות שלהם, ויריבו איתם הראשונים ויאמרו יש לכם עורות ואנו אין לנו כלום^א, ולפיכך תיקנו ששה, שלא יטול זה משופרו של זה, [וכשהמעות באות נותנים אותן לששה שופרות בשווה].

ד. גם לדעת רבי יוחנן – בשופרות אלו היו נותנים מעות המיועדות להביא מהן קרבנות עולות נדבה של ציבור, הקרבים בזמן שאין קרבן אחר להקריב.

אבל לדעתו, הסיבה שתקנו ששה שופרות, משום שהיו המעות הבאות לנדבה מרובות, ולכן היו צריכים לכך ששה שופרות שלא יהיו יתעפשו המעות על ידי הדוחק.

^א ואי משום הנך עולות שהביאו יחידים במשמרות שלנו משום מזלינו הוא. א"נ פעמים מקריבים שלמים והעורות לבעלים. [קרבן העדה].

ג. ולדעת שמואל – אמנם המעות שבשופרות היו מיועדות להביא מהן עולות נדבה של ציבור, אבל לא באו מתחילתן בנדבה, אלא היו מותר קרבנות הבאים משום חטא ואשמה, שדינם לנדבה, [כמדרשו של יהוידע הכהן^א].

ולכן היו ששה שופרות, שבכל שופר נתנו מותר של קרבן אחר שדינו לנדבה. (א) מותר קיני זבים וקיני זבות. (ב) מותר קיני יולדות. (ג) מותר חטאת. (ד) מותר אשם. (ה) מותר מנחת חוטא. (ו) מותר עשירית האיפה של כהן גדול.

ד. ולדעת בר פדיה – המעות שבשופרות לא היו מיועדות להביא מהן עולות נדבה של ציבור, אלא היו מעות שהביאו יחידים לצורך נדבותיהם.

ולכן היו ששה שופרות, כי המתנדב עולה, יכול להתנדב בששה אופנים, ולכל אופן תקנו שופר בפני עצמו, שיתן בו מעותיו, ויקנו בו הכהנים עולה כפי שהתנדב. (א) שופר אחד בשביל המתנדבים פר [והם מביאים מנה]. (ב) שופר שני בשביל המתנדבים עגל [והם מביאים חמישה סלעים]. (ג) שופר שלישי בשביל המתנדבים שעיר. (ד) שופר רביעי בשביל המתנדבים איל. (ה) שופר חמישי בשביל המתנדבים גדי. (ו) שופר ששי בשביל המתנדבים טלה. וכתב בעל קרבן העדה, שכן הוא כדעת רבי, האומר, שהמתנדב קטן והביא גדול, לא יצא, אלא צריך להביא מה שאמר.

דפים י"ח-י"ט

נדבות שעשה יהוידע

לדברי רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן – יהוידע הכהן עשה שני תיבות לתת בהן שני מיני נדבות.

נדבה אחת היתה לצורך בדק הבית, ולא לעשות ממנה כלי שרת, והיא המבוארת בספר מלכים, "אֵד לֹא יַעֲשֶׂה בֵּית ה' סִפּוֹת כֶּסֶף מְזֻמָּרוֹת מְזָרְקוֹת חֲצָצְרוֹת כָּל כְּלֵי זָהָב וְכָלִי כֶּסֶף מִן הַכֶּסֶף הַמְּנוֹבָא בֵּית ה'" (מלכים ב' י"ב י"ד).

ונדבה אחת היתה לצורך הקרבנות וכלי שרת, והיא המבוארת בספר דברי הימים, "וַיַּעֲשׂוּ עֲשֵׂי הַמִּקְלָאָה וַתַּעַל אֲרוֹכָה לְמִקְלָאָה בְּנָדָם וַיַּעֲמִידוּ אֶת בֵּית הָאֱלֹקִים עַל מִתְּכֻנָּתוֹ וַיִּאֲמָצְהוּ. וְכָכְלוּתָם הֵבִיאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיהוֹדֵעַ אֶת שְׁאֵר הַכֶּסֶף וַיַּעֲשֶׂהוּ כְּלִים לְבֵית ה' כְּלֵי שֶׁרֶת

^א ולכאורה רק לדעה זו מובן, מדוע הביאו במשנתנו את מדרשו של יהוידע הכהן, אבל לשאר דעות אינו מובן.

והעלות נכפות וכלי זָהב וְכֶסֶף וְיָהִי מַעֲלִים עֲלוֹת בְּבֵית ה' תָּמִיד כָּל יְמֵי יְהוֹנָדָע" (דה"י ב' כ"ד י"ג-י"ד).

וראיה לכך שעשה שתי מיני נדבות, כי מבואר בכתובים, שהיו שני ארונות לצורך הנדבות, אחד בקודש פנימה, הוא הנזכר בספר מלכים, "וַיִּקַּח יְהוֹנָדָע הַכֹּהֵן אֶרֶוֹן אֶחָד וַיִּקָּב חֹר בְּדִלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ מִיָּמִין" בְּבֹא אִישׁ בֵּית ה' וְנָתַן שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שְׁמֵרֵי הַסֵּף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַמּוֹבָא בֵּית ה'" (מלכים ב' י"ב י"ד). ואחד בחוץ, הוא הנזכר בדברי הימים, "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲשׂוּ אֶרֶוֹן אֶחָד וַיִּתְּנֵהוּ בְּשַׁעַר בֵּית ה' חוּצָה" (דה"י ב' כ"ד ח'). ומסתבר שעשו שתי ארונות לצורך שני הנדבות.

ולדעת תנא דבי רבי ישמעאל – לא עשה יהוידע אלא תיבה אחת, לתת בה מין אחד של נדבה, לצורך בדק הבית, כמבואר בספר מלכים, שלא עשו בנדבה כלי שרת.

ומה שאמרו בדברי הימים, "וּכְכָלוֹתֶם הִבִּיאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיְהוֹנָדָע אֶת שְׁאֵר הַכֶּסֶף וַיַּעֲשֶׂהוּ כְּלִים לְבֵית ה'", מדבר באותה נדבה עצמה, שאחרי שלא היו צריכים לה לבדק הבית, במה שנשאר, עשו כלי שרת, כי כן התנו עליה ב"ד מתחילה, שאם לא יהיה צורך בכל הנדבה לבדק הבית, יתנו את הנשאר לכלי שרת.

ומה שמצינו, בכתוב אחד שהיה הארון בפנים, ובכתוב אחד שהיה הארון בחוץ, באמת שני הכתובים מדברים באותו ארון, שתחילה ניתנו יהוידע בפנים, ולאחר מכן אמר המלך שיתנוהו בחוץ, כדי שגם הטמאים, שאינם יכולים להיכנס בעזרה, יוכלו לתת בו נדבותיהם.

ולגרסת בעל קרבן העדה, אמר רבי חונה בשם רב יוסף, שהדין עם רבי יונתן, כי בתרומה הראשונה נאמר, "אֵד לא יַעֲשֶׂה בֵּית ה' סִפּוֹת כֶּסֶף מְזֻמָּרוֹת מְזֻרְקוֹת חֲצָצְרוֹת כָּל כְּלֵי זָהָב וְכָלִי כֶּסֶף מִן הַכֶּסֶף הַמּוֹבָא בֵּית ה'", ואיך אפשר לומר שלבסוף נעשה מתרומה זו כלי שרת.

סליק פרק שלושה עשר שופרות

^א "בימין" כתיב.

פרק שביעי מעות שנמצאו

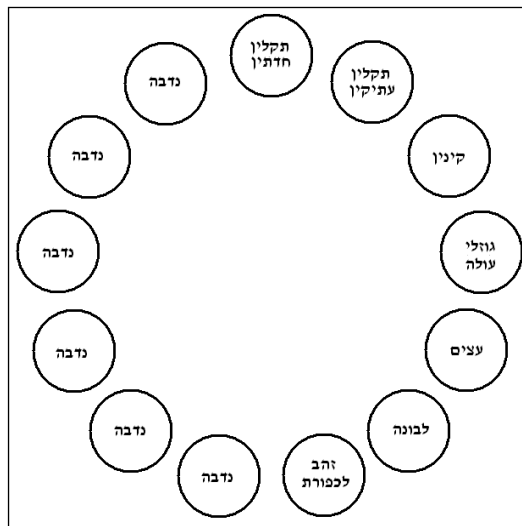
דף יט

הלכה א'

מעות שנמצאו בין השופרות

נתבאר, שהיו במקדש שלושה עשר שופרות, שבהם נתונים מעות של מיני קדשים שונים.

ומבואר בגמרא, שאותם שופרות היו סדורים בעיגול, כפי הסדר שהם שנויים בפרק הקודם [וכשהם בעיגול הם סדורים כמו בציר^א].

וכשנמצאו מעות בין השופרות הללו, אם היו המעות קרובות לאחד השופרות יותר מאשר לשופרות האחרים, נותנים את המעות בשופר הזה שהם קרובים לו, כמו שמצינו לעניין עגלה ערופה, שהולכים אחר הקרוב, שנאמר, "וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל

^א כן נראה מפירוש קרבן העדה ותקלין חדתי, שהיו השופרות בעיגול ממש. אולם יתכן שלא היו ממש בעיגול, אלא היו סביב היקף העזרה או מקום אחר, והיו מקיפות את אותו מקום בריבוע.

הַחֶלֶל וְלִקְחוּ זֶקְנֵי הָעִיר הַהוּא... (דברים כ"א ג').

ואם נמצאו מעות במקום שהוא קרוב לשני שופרות בשווה, נותנים אותן בשופר שבו המעות חמורים יותר, ולהלן נפרט דין זה.

א. נמצאו מעות בין תקלין חדתי לתקלין עתיקין – לא נתבאר בסוגיה מה יעשו^א.

ב. נמצאו מעות בין תקלין עתיקין לקינין – לכאורה נותנים את המעות בשופר של קינין, כי קינין הם עצמם קרבן ותקלין עתיקין אינם קרבים.

ג. נמצאו מעות בין קינין לגוזלי עולה – נותנים את המעות לשופר של גוזלי עולה שקדושת מעותיו חמורה יותר, שכן קיני חובה, אחד חטאת ואחד עולה, וגוזלי עולות כולן עולות, והעולות קדושתן חמורה מהחטאות, שהעולה כולה כליל, והחטאות בשרה נאכל לכהנים. [נדין זה הוא כדעת חכמים האומרים שהקינין הם קיני חובה ולא כדעת רבי יהודה שאלו ואלו עולות נדבה אלו תורים ואלו בני יונה].

ומאחר שאין דין זה ודאי, [כמו כשנמצאו המעות קרובים לאחד מהם, שאמרה תורה ודאי מהקרוב הם], ורק מחמת הספק אנו נותנים את המעות הללו לשופר של עולה, כי חמור הוא יותר, צריכים אנו לשני תנאי בי"ד, כדי שיוכלו לעשות כן.

תנאי אחד שהתנו בי"ד, שמתחילה, כשנותנים מעות לקיני חובה, הם מתקדשים להביא מהם עולה וחטאת של חובה, רק בתנאי שיקרבו לבסוף, אבל אם יאבדו, ומחמת כן ינתנו בשופר של עולה, יקרבו עולה. [ולוא תנאי זה, לא היו יכולים לתת את המעות בשופר של עולה, שמא מעות חטאת הם, ואין חטאת קריבה עולה].

ותנאי שני שהתנו, שכשיארע כן, שימצאו מעות בין קינין לגוזלי עולה, אף שהמעות ניתנות לגוזלי עולה, המספק את הקינין, מספק קן נוספת, מחמת הספק, שמא היו המעות מהקינין, והאשה שהביאו אותן טעונה כפרה. [ולוא תנאי זה, כל הנשים שהביאו באותו יום היו בספק אם נתכפרו]. ובהלכה ג' בפרק זה יתבאר בעזה"י, שזו דעת רבי יוסי, שהמספק את הקינים הוא מספק את הפסולות. אולם דעת רבי שמעון, שתנאי בי"ד הוא, שיהיו הפסולות באות משל ציבור.

ד. נמצאו מעות בין גוזלי עולה לעצים – לכאורה נותנים את המעות בשופר של גוזלי עולה, כי גוזלי עולה הם עצמם קרבן והעצים רק מכשירי קרבן.

^א ויל"ע בדבר, שכן מצד אחד שקלים חדשים חמורים, שמהם מביאים קרבנות ציבור, ומשקלים ישנים אין מביאים קרבנות. אולם להלן מבואר שאפילו יחשבו כשקלים חדשים יש להחשיבם כשקלים שמתו בעליהם שהם לנדבה ולא לתקלין חדתי.

ה. נמצאו מעות בין עצים ללבונה – נותנים את המעות בשופר של לבונה, כי הלבונה היא עצמה קרבן והעצים רק מכשירי קרבן.

ו. נמצאו מעות בין לבונה לזהב – לכאורה נותנים את המעות בשופר של לבונה, כי הלבונה עצמה קרבן, והכלים מכשירי קרבן.

ז. נמצאו מעות בין זהב לנדבה – לכאורה נותנים את המעות בשופר של נדבה, כי הנדבה עצמה קרבן, והכלים מכשירי קרבן.

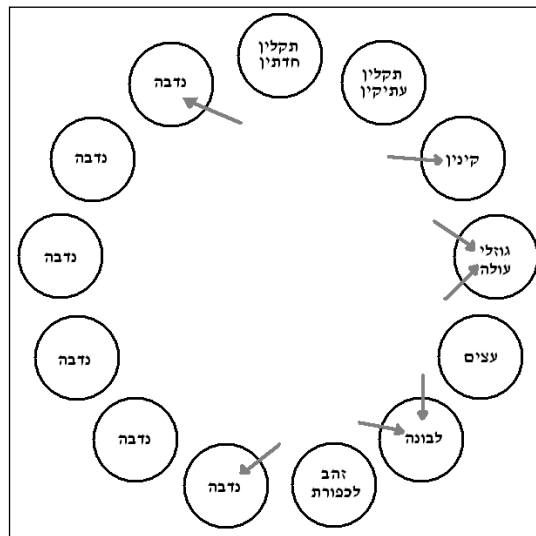
ח. נמצאו מעות בין נדבה לתקלין חדתי – נותנים את המעות הנמצאים לשופר נדבה, וזאת משני טעמים.

(א) מעות של נדבה חמורים ממעות של שקלים חדתי, כי מעות נדבה, מכולם יקריבו עולות נדבה של ציבור, [שהן כליל], ואילו מעות שקלים, רק ממקצתם יקריבו קרבנות ציבור, אותם שיעלו בתרומות הלשכה, וכל השאר יהיו שיירי לשכה, לבנייני ירושלים.

(ב) מאחר שנמצא שקל בלא בעלים, אפילו ידוע שהוא משקלים חדשים, יש להחשיבו כשקל שמתו בעליו, שדינו להינתן לנדבה.

- לגרסת בעל קרבן העדה לולא שני הטעמים הללו, היה מקום לומר, שיתנו המעות הללו לשקלים חדשים, שהם קרבנות חובה של ציבור, והם עדיפים על עולות נדבת ציבור.

- אולם בעל תקלין חדתי דחה גרסא זו, כי עולת ציבור לעולם חמורה מחטאת ציבור, ואפילו עולת נדבה חמורה מחטאת חובה.

דין הפריש שקלו ומת, וכן דין מותר עשירית האיפה של כהן גדול, נתבאר לעיל בפרק שני בהלכה ד'.

מעות שנמצאו בין חולין למעשר

הכלל הנ"ל, שכשנמצאו מעות בין שנים, ויש ספק אם מכאן הם או מכאן, הולכים אחר הקרוב, ואם קרובים לשניהם בשווה, הולכים אחר החמור, לא נאמר רק בשופרות שבמקדש, אלא בכל מקום שיארע כן.

ולכן, אם היו שני צבורי מעות [או שני תיבות של מעות], אחד של חולין, ואחד של מעשר שני, ונמצאו מעות ביניהם.

אם המעות קרובים לאחד מהם, ינתנו לאותו שהם קרובים לו.

ואם המעות קרובים לשניהם בשווה, ינתנו למעשר שני, שהוא חמור יותר.

הלכה ב'

מעות שנמצאו בירושלים

א. נמצאו לפני סוחרי בהמות.

מעות שנמצאו בירושלים לפני סוחרי בהמה, המוכרים בהמות לשחיטה, **בין שנמצאו שם בשעת הרגל, ובין שנמצאו שם בשאר ימות השנה, הרי הן בחזקת מעות מעשר שני.**

והסיבה לכך, כי כל ישראל מעלים לירושלים דמי מעשר שני שלהם, ואינם מספיקים לאכול בעצמם בכל הדמים, כי אינם רוצים להתעכב בירושלים הרבה, ולפיכך הם נותנים את הדמים לבני העיר [בטובת הנאה], ובני העיר קונים מהם דברי מאכל, ואוכלים אותם בקדושת מעשר שני.

ועיקר אכילת מעות מעשר שני להביא מהם שלמים, ומאחר שרוב דמים של מעשר שני היו קונים בו בהמות לשלמים, רוב הבשר הנקנה בירושלים היה נקנה ממעות מעשר שני, שהרי כל מי שיש בידו מעות מעשר קונה מהם בשר, ולא ממעות חולין שלו.

ומהטעם הזה, כל ימות השנה, רוב המעות הבאות לשוק הבהמות הן מעות מעשר שני, ואם נמצאו שם מעות, הרי הן בחזקת מעות מעשר שני^א.

ב. נמצאו בהר הבית.

מעות שנמצאו בהר הבית, **בין שנמצאו בשעת הרגל, ובין שנמצאו בשאר ימות השנה, הרי הן בחזקת מעות חולין.**

והסיבה לכך כי ברוב השנה, רוב המעות הנכנסים לשם חולין הם ביד כל העם, ואף על פי שבשעת הרגל רוב המעות הם מעות מעשר, שמביאים עולי רגלים, מכל מקום מאחר שאין מכבדים [=מטאטאים] את הר הבית כל השנה, [כי הוא משופע, והרוח מכבדתו מעפרו, ואין בו אבק, ועוד שאין אדם נכנס באבק שעל גבי רגליו], גם כשנמצאו המעות בשעת הרגל, אין הכרח שנפלו שם בשעת הרגל, כי יתכן שנפלו שם עוד קודם הרגל, ומאחר שרוב הזמנים, רוב המעות הם חולין, יש לדון את המעות הללו כחולין.

ואין לומר שיהיו המעות הנמצאים בהר הבית מעות הקדש מתרומת הלשכה, כי חזקה היא שאין הכהן מוציא את המעות מהלשכה, עד שיחללם תחילה.

ג. נמצאו בשאר שווקי ירושלים.

מעות שנמצאו בשאר שווקי ירושלים [חוץ משוק הבהמות], אם נמצאו שם **בשאר ימות השנה**, הרי הן בחזקת חולין, כי רוב המעות שבעיר חולין הן.

אבל כשנמצאו שם המעות **בשעת הרגל**, הרי הן בחזקת מעות מעשר שני, כי בשעת הרגל כל עולי רגלים מביאים עימם מעות מעשר שני שלהם, ועל ידי זה רוב המעות שבעיר ממעשר שני. ואף שבשאר ימות השנה רוב המעות הן חולין, מעות אלו לא נפלו בשאר ימות השנה אלא בשעת הרגל, שהרי היו מכבדים את שוקי ירושלים בכל יום, מפני הטיט, ומה שנפל קודם הרגל כבר מצאוהו, ומעות אלו ודאי ביום הזה נפלו, וביום הזה רוב המעות מעשר הם.

^א ואף על גב דאיכא למימר שמה מיד המוכר נפלו, ומעות חולין הן, ספק איסורא לחומרא. [רש"י במסכת פסחים]. ואין נראה לר"י דסמוך מיעוטא דחולין דשאר מעות לפלגא דמוכר והוי ליה רובא להיתר. ואומר ר"י דלוקחים הוו רובא דכמה בני אדם עומדים על בהמה אחת לקנות. [תוס' שם].

בשר הנמצא בעזרה

כשנמצא בשר בעזרה, ודאי קדשי קדשים הוא, שדרכו להיות בעזרה להקטרה או לאכילה.

ואם נמצאו אברים שלמים, ודאי בשר עולה הוא, שהעולה, מאחר שהיא קריבה כליל, אין דרך לחתוך אבריה, אלא מחלקים אותה לאברים בלבד.

ואם נמצאו חתיכות בשר, ודאי בשר חטאת או אשם הם, שבשר חטאת ואשם נאכל ורגילים לחתוך את איבריו לאכילה.

ואין נפקא מינה בדבר זה, אלא שמי שאכל את האברים, מתחייב כמי שאכל בשר הראוי להקטרה, וכהן שאכל את החתיכות, פטור. אבל לכתחילה אסור לאכול גם את החתיכות.

- **לדעת האומרים שהיסח הדעת** [שהסיחו דעתם משמירת הדבר] **פסול מחמת עצמו הוא**, משום מעלה שעשו בקדשים, **בשר זה שנמצא, פסול הוא מחמת היסח הדעת פסול גמור, והרי זה נשרף באותו יום**, כדין קדשים פסולים.

- **אבל לדעת משנתנו, היסח הדעת אינו פסול גמור, אלא פסול מחמת הספק**, שמא נטמא הבשר כשלא שמרוהו.

ומתחילה רצו לומר, שזה הטעם שלדעת משנתנו אין לאכול את הבשר הנמצא, וגם אין לשרפו בו ביום, כי מאחר שלא נפסל בוודאי, יש להניחו עד למחר שיפסל בלינה ואז ישרף. [ומכאן ראינו, שלדעת האומרים שהיסח הדעת אינו פסול גמור, טעון הוא לינה קודם שישרף].

אולם הקשו על כך, שכן אם טעם משנתנו שאין לאכול את הבשר מחשש שמא נטמא, היה ראוי להתיר את אכילת הבשר, כי העזרה נחשבת רשות הרבים, וכלל בידינו, שספק טומאה ברשות הרבים טהור. [כן פירש בעל תקלין חדתי. ובעל קרבן העדה פירש, שאין לומר שהבשר הנמצא בעזרה נפסל בהיסח הדעת, כי כל שהוא בעזרה, אין מסיחים דעת ממנו, ואין לחוש בו לשום טומאה].

ולפיכך אמרו, שלדעת האומרים שהיסח הדעת אינו פסול גמור, הסיבה שאין לאכול את הבשר הנמצא, כי יש לחוש שמא נפסל פסול גמור בלינה, ומכל מקום מאחר שאין הדבר ודאי, אין לשרוף את הבשר עד למחר, שיפסל בלינה בוודאי.

בשר הנמצא בירושלים

מאחר שרוב הבשר הנאכל בירושלים הוא בשר שלמים, אם נמצא בשר בירושלים, יש לחוש שמא הוא בשר שלמים, ודינו בירושלים, כדין המבואר לעיל בחתיכות הנמצאות בעזרה, שלכתחילה אין לאוכלו שמא כבר נפסל בלינה, ומכל מקום אין לשורפו עד שיפסל בוודאי, ולכן מאחר שיתכן שהיום נשחטו השלמים, אין שורפים את הבשר עד היום השלישי שהוא הזמן שבשר השלמים נעשה נותר.

בשר נמצא בשאר מקומות

בשר הנמצא בשאר מקומות אין לחוש בו שהוא בשר קדשים אבל יש להסתפק בו אם הוא בשר שחוטה או בשר נבילה.

אם נמצאו חתיכות בשר, ודאי בשר שחוטה הוא, שאין דרך לחתוך לחתיכות אלא בשר כשר הראוי לאכילה שהוא נמכר חתיכות חתיכות וכן ניתן לקדירה, ולכן החתיכות מותרות באכילה. [וכתב בעל תקלין חדתין, שכל זה בעיר שכולה ישראל, אבל בעיר נכרים, הבשר אסור, משום שנתעלם מן העין].

ואם נמצאו איברים שלמים, ברוב ימות השנה, בשר נבילה הוא, שכן הרגילות, לחתוך הנבילות לאיברים, להשליכן לכלבים.

- מתוך פירוש בעל תקלין חדתין במשנה, משמע שאין הדבר ברור שבשר נבילה הוא, אבל יש לחוש לכך, ולכן אין לאכול את הבשר.

- אולם לדברי רבי קריספא בשם רבי יוסי ברבי חנינה, כשנמצאו איברים, דבר ברור הוא שהם נבילות, והאוכל מהם לוקה, כדין אוכל נבילות בוודאי.

וכל זה בשאר ימות השנה, אבל בשעת הרגל, שהבשר מרובה, גם בשר שחוטה רגילים לבשלו איברים שלמים, ולכן גם איברים שלמים הנמצאים מותרים.

נמצאו מחרוזות של בשר

לדברי רבי קריספא בשם רבי יוסי ברבי חנינה, כשנמצאו מחרוזות של בשר, הם מותרות.

- י"מ שלא בא רבי קריספא להתיר אלא איברים שלמים שנמצאו בשאר ימות השנה בגבולים, כי אין דרך לחרוז נבילות.

- וי"מ שרבי קריספא בא להתיר אף בשר הנמצא בעזרה, כי כשהבשר במחרוזת, ידוע שאינו בשר קדשים, כי אין דרך לחרוז קדשים.

כל קבוע כמחצה על מחצה

כלל בידינו, שכל דבר שאנו מסתפקים בו אם הוא דבר של היתר או דבר של איסור, ונולד הספק במקום קביעותו, הרי הוא ספק, ואין הולכים בו אחר הרוב.

ולכן, כשבתשע חנויות מוכרים בשר שחוטה, ובחנות אחת מוכרים בשר נבילה, ולקח בשר מאחת החנויות, ואינו יודע מהיכן לקח, מאחר שלקח את הבשר במקומו, אין הולכים אחר הרוב, לומר מאחר שרוב החנויות מוכרות בשר שחוטה, בשר שבידו בשר שחוטה הוא, ומותר באכילה, אלא הבשר שבידו ספק שחוטה ספק נבילה, ומחמת הספק אסור באכילה.

וכמו כן, כשבתשע חנויות מוכרים בשר נבילה, ובחנות אחת מוכרים בשר שחוטה, ולקח בשר מאחת החנויות, ואינו יודע מהיכן לקח, מאחר שלקח את הבשר במקומו, אין הולכים אחר הרוב, לומר מאחר שרוב החנויות מוכרות בשר נבילה, בשר שבידו בשר נבילה הוא, והאוכלו לוקה, אלא הבשר שבידו ספק שחוטה ספק נבילה, ואף שמחמת הספק אסור באכילה, אם אכלו אינו לוקה.

כל דפריש מרובא פריש

כלל בידינו, שכל דבר שאנו מסתפקים בו אם הוא דבר של היתר או דבר של איסור, ונולד הספק לאחר שפרש ממקום קביעותו, הולכים בו אחר הרוב, ואם הרוב של היתר גם הוא מותר.

ולכן, כשבתשע חנויות מוכרים בשר שחוטה, ובחנות אחת מוכרים בשר נבילה, ונמצא בקרקע בין החנויות, ואינו יודע מהיכן הגיע, מאחר שנולד הספק לאחר שפירש הבשר ממקומו, הולכים אחר הרוב, לומר מאחר שרוב החנויות מוכרות בשר שחוטה, בשר שבידו בשר שחוטה הוא, ומותר באכילה.

וכמו כן כשבתשע חנויות מוכרים בשר נבילה, ובחנות אחת מוכרים בשר שחוטה, ונמצא בקרקע בין החנויות, ואינו יודע מהיכן הגיע, מאחר שנולד הספק לאחר שפירש הבשר ממקומו, הולכים אחר הרוב, לומר מאחר שרוב החנויות מוכרות בשר נבילה, בשר שבידו בשר נבילה הוא, והאוכלו לוקה.

בשר הנמצא ביד נוכרי

לדברי רבי יוחנן, בשר הנמצא ביד נוכרי, דינו כבשר הנמצא ברשות הרבים, שאם רוב טבחי העיר מוכרים בשר שחוטא, בשר זה שביד הנוכרי נידון כבשר שחוטא.

ומסקנת הגמרא, שלא אמר רבי יוחנן כן, אלא כשראו את הנוכרי יוצא מחנות של ישראל^א.

אבל כשלא ראו שלקח את הבשר מחנות של ישראל, אפילו היו כל טבחי העיר מוכרים בשר כשר, יש לחוש שבשר שבידו של הנוכרי בשר נבילה, שחתך מבהמות שבביתו.

שכן היה מעשה, שהיה רבי אלעזר בי רבי חגי נסמך על רבי מנא, וראה נוכרי אחד חותך חתיכה מסוסו, ונושאה לרשות הרבים.

טבח שבא לאסור בשר שכבר מכר

אדם אחד בציפורי ביקש לקנות בשר מהטבח, ולא רצה הטבח למכור לו.

ביקש אותו אדם מהנוכרי בשר של אותו טבח, ומכר לו. [מתוך פירוש בעל קרבן העדה משמע שאותו אדם ביקש מהנוכרי שילך במיוחד בשבילו, לקנות לו בשר מאותו טבח. ומתוך פירוש בעל תקלין חדתין מבואר, שאותו נוכרי היה רגיל לקנות בשר הרבה מאותו טבח, והיה מוכרו לאחרים ומשתכר בכך, ואותו אדם קנה ממנו].

הלך אותו אדם לטבח, ואמר לו, על כרחך קניתי מבשרך.

אמר לו הטבח, בשר שמכרתי לנוכרי, בשר נבילה היה.

וכשנשאל רבי ירמיה מה דין הבשר, אמר בשמו של רבי חנינה, שמעשה כזה ארע לפני רבי, ואמר, שאין הטבח נאמן לאסור את הבשר שמכר.

חומרות שהחמיר רב**בבשר שנתעלם מן העין**

רב ירד לבבל וראה שהיו מקילים בבשר שנתעלם מן העין ביד נוכרי ולפיכך החמיר עליהם הרבה כמבואר במעשים הבאים.

^א ואפשר שבא ללמד שאין להחשיב את הבשר כספק, ואם כן יהיה אסור, כדין קבוע, שהרי נלקח ממקום קביעותו, אלא הבשר מותר.

דף כ

מעשה אחד – אדם אחד הלך לרחוץ בשר בנהר, ונפל מידו. והלך משם. ולאחר מכן חזר להוציאו. ואסר רב את הבשר, באומרו, שמא הבשר שנפל שטפו הנהר, ובשר זה בשר נבילה, שהביא הנהר לכאן תחתיו ממקום אחר.

מעשה שני – אדם אחד היה מהלך בשוק, ונושא בשר. בא עוף ששמו דיה, וחטף ממנו את הבשר, והשליכו. רצה אותו אדם לקחת את הבשר המושלך. ואסר רב את הבשר, באומרו, שמא היה הדיה נושא בשר נבילה, וחטף את הבשר הכשר של זה, והשליך את הנבילה שהיה נושא.

מעשים במיני מאכל

שאבדו ונמצאו והתירו

א. מעשה בנהר גינאי, ששטף זיקין [=נודות יין] של ישראל. ואחר כך נמצאו. ובא המעשה לפני רבי יצחק בן אלעזר, לשאול, אם היין מותר. ואמר, שאם יכירו בעלי הנודות את הנודות שהם שלהם, לפי סימן קשרי הנודות, היין מותר, ואין לחוש שהוא יין נוכרי].

ב. מעשה בקנקן יין שנמצא בבית הכנסת של העיר בולי. ובא המעשה לפני רבי ירמיה, לשאול, האם היין מותר. ואמר, שאם יכירו הישראלים החותמים את החביות ומסמנים אותם בסיקרא [=צבע אדום], שהרישום של הקנקן הזה שלהם, היין מותר.

ג. מעשה בגדי צלוי שנמצא ברחובה של העיר גופתא, והתירו למוצא לקחתו לעצמו ולאוכלו.

לקחתו לעצמו התירו לו, ולא הצריכו אותו להכריז על האבידה, כי שנינו, שכל המוצא מציאה ברחובות גדולים, מאחר שהרבים מצויים שם, הבעלים מתייאשים מהם^א, ולכן זוכה במציאה לעצמו.

ולאכול את הבשר התירו לו כי רוב המהלכים באותו מקום היו ישראלים ואם כן ודאי מהם נפל ונשחט הבשר כדין.

ולאחר זמן נתברר שהיה הגדי מבית רבי וכדין התירו את הגדי.

ד. מעשה בעגול גבינה שנמצא בפונדקו של לוי, והתירו למוצא לקחתו לעצמו ולאוכלו.

^א יליע אם הם מתייאשים כי הרבים דורסים על הדבר או משום שודאי כבר עבר משהו ולקח.

לקחתו לעצמו התירו לו, ולא הצריכו אותו להכריז על האבידה, כי שנינו, שכל המוצא מציאה ברחובות גדולים, מאחר שהרבים מצויים שם, הבעלים מתייאשים מהם, ולכן זוכה במציאה לעצמו, והוא הדין לפונדק שהרבים מצויים בו.

ולאכול את הגבינה התירו לו, כי רוב המהלכים באותו מקום היו ישראלים, ואם כן ודאי מהם נפל ואין זו גבינת נוכרים.

ולאחר זמן נתברר שהיתה הגבינה של רבי אלעזר ברבי יוסי התירוה באכילה.

מקומות שאין צריך להכריז

על מציאה שנמצאת שם

שנינו בברייתא, שהמציל חפץ מיד הארי, או מיד הגייס, או משונת הים [=מקום שהים מגיע לשם כשהוא סוער], ומשונת הנחר, או מוצא מציאה באיסרטיא גדולה [=רחוב גדול של עיר] ובפלטיא גדולה [=דרך גדולה מעיר לעיר] הרי אילו שלו, מפני שהבעלים מתייאשים מהם

ורבי מנא אמר לפני רבי יוסי, **אף ששנינו, שהמוצא מציאה במקום הרבים הרי היא שלו, אין ראוי לעשות כן, שהרי אנו רואים את החכמים, שהם מוצאים מציאות במקום הרבים, ומכריזים עליהן.**

אמר לו רבי יוסי, אתה, אם תמצא, תכריז ולא תיטול לעצמך, ויחיד אתה בדעתך, שהרי גם רבי יונה אביך היה אומר תמיד, הלוואי ואמצא מציאה במקום הרבים, ותהיה שלי, בלא הכרזה.

ומבואר בגמרא, שאף שאמר רבי יונה כן, למעשה פעם ארע שמצא מציאה במקום הרבים, והחמיר על עצמו והכריז עליה.

וי"מ שלא רבי יונה מצא מציאה, אלא רבי מנא, והוא החמיר על עצמו להכריז, אף על פי ששמו משמו של אביו שהדבר מותר.

הלכה ג'

בהמה שנמצאה בקרבת ירושלים

בהמה שנמצאת בקרבת ירושלים, במקום שאינו מרוחק מירושלים יותר מהמרחק שיש בין ירושלים למקום הנקרא מגדל עדר, **בידוע שמירושלים יצאה** אותה בהמה.

ואם היתה אותה נקיבה, לדברי הכל ודאי שלמים היא, כי רוב נקיבות שבירושלים שלמים הם, ואין להסתפק שמא הן עולות, כי אין נקיבות ראויות להיות עולות.

אבל כשנמצאו זכרים, מאחר שהם ראויים גם לעולה וגם לשלמים, נחלקו חכמים מה דינם.

לדעת רבי הושעיה רבה – מאחר שיש להסתפק בבהמה זו, אם היא עולה או שלמים, אי אפשר להקריבה. אולם מי שקיבל עליו לתקן הדבר, שיעלה קרבן לבעליה תחתיה, עליו להביא פעמיים מעות כפי שווייה, ולומר, אם עולה היא הרי היא מחוללת על המעות הללו, ואם שלמים היא הרי היא מחוללת על המעות הללו, ובמעות הראשונים יביא עולה, ובמעות השניים יביא שלמים. [וזהו ששנינו זכרים יקרבו עולות כלומר אף עולות יביא בדמיהם]. ואף שנחלקו חכמים אם הקדש מתחלל במזיד, ודעת רבי יהודה שאינו מתחלל אלא בשוגג, באופן הזה הכל מודים שהקדש מתחלל למרות שמחללו בכוונה, כי מאחר שעושה כן על פי תקנת חכמים, אין להחשיבו מזיד. [כן נראה לכאורה ביאור גרסת הגר"א. אולם בעל תקלין חדין ביאר, שאינו נחשב כמזיד, כי כך התנו בי"ד, שמתחילת ההקדש יקדש על תנאי, שאם יאבד יחללהו באופן הנ"ל. אבל קשה לי, אם אין הקדש מתחלל במזיד, הרי זה תנאי על מה שכתוב בתורה, ואם כן איך חל התנאי. ויל"ע בדבר].

ורבי יוחנן הקשה על הדברים הללו, שכן אף אם הבהמה יוצאת לחולין על ידי הפדיון, מכל מקום אסור לעשות כן, כי כלל בידינו, שאין פודים בהמה שקדשה למזבח אלא כשיש בה מום, אבל תמימים אינם נפדים, ואיך יאמרו לזה לעבור איסור, לחלל בהמה תמימה, כדי לתקן הקרבת בהמה בשביל הבעלים.

ולדעת רבי יוחנן – כשנמצאת בהמה זכר אחת בלבד, מאחר שיש להסתפק בה אם עולה היא או שלמים, אינה קריבה, ואין לה תקנה. אבל כשנמצאו הרבה זכרים יחד, מאחר שכולם זכרים, ואין בהם נקיבות, ודאי כולם עולות, שאם היו שלמים, היו בהם זכרים ונקיבות, והרי אלו קרבים עולות. ולא רק כשכולם זכרים הדין כן, אלא אף כשרובם זכרים, מאחר שהרוב זכרים, ודאי עולות הם ולא שלמים^א. אבל כשהרוב נקיבות, גם הזכרים שעמהם קרבים שלמים, כי מאחר שהיו יחד, מסתבר שכולם קרבן אחד, והקרבת שכולם ראויים לו הוא שלמים. [וזהו ששנינו זכרים יקרבו עולות נקיבות זבחי שלמים כלומר כשנמצאו יחד זכרים ונקיבות אם הרוב זכרים יקרבו עולות ואם הרוב נקיבות יקרבו שלמים].

^א נראה דאף מיעוט הנקיבות ימכרו לצורך זבחי שלמים, ויביא בדמיהם עולות. [משנת אליהו].

ולדעת רבי זעירא – אף כשנמצאת בהמה זכר אחת, מקריבים אותה עצמה לעולה, ואף שיש להסתפק בה אם היא עולה או שלמים, תנאי ב"ד על האובדות שיקרבו עולות, שמתחילת הקדשם לכל דבר, הם מתקדשים בתנאי, אם יקרבו למה שקדשו, לכך קדשו, ואם יאבדו קדשו לעולות^א.

ולדעת רבי יהודה, אם בתוך שלושים יום שקודם הפסח, [שהוא הזמן שדורשים בהלכותיו], נמצאו בהמות הראויות לפסח, [זכרים בני שנה, מן הכבשים או מן העזים], הרי אלו קרבות לפסח.

הבאת נסכים של בהמות נמצאות

נתבאר, שהמוצא בהמה נקיבה בקרבת ירושלים, מקריבה שלמים. וי"א שכמו כן, אם מצא זכר, מקריבו עולה. וי"א דווקא כשמצא זכרים הרבה יחד.

ומתחילה, מי שהיה מביא בהמה שמצא, היו ממשכנים אותו שיביא מנחת נסכים בשבילה משלו.

ולאחר זמן החלו המוצאים להניח את הבהמה, והיו בורחים, כדי שלא להתחייב בנסכים.

ולפיכך התקינו ב"ד, שיהיו הנסכים באים משל ציבור.

שבעה דברים שהתקינו ב"ד

לדברי רבי שמעון שבעה דברים התקינו ב"ד, להתיר של ציבור ליחיד.

א. נסכי בהמות הנמצאות באים משל ציבור.

עניין זה מבואר לעיל.

^א המבואר עד כאן הוא כפי גרסת הגר"א ופירוש תקלין חזתין. ולגרסא ראשונה, כל הסוגיה מבולבלת. ובעל קרבן העדה פירש לפי גרסא ראשונה. ולפירושו גם רבי אושעיה רבה וגם בי יוחנן אמרו שמחללים את הבהמה על המעות, ובמעות מביאים קרבן, אלא שרבי הושעיה אמר להביא בהמה אחרת, ולזה לא הסכים רבי יוחנן, כי אין לחלל בהמה תמימה להוציאה לחולין, והוא תיקן שיחלל על מנת שיחזור ויביא אותה עצמה לעולה, ולדעתו באופן הזה מותר.

ב. נסכי קרבנות נוכרים באים משל ציבור.

נאמר "דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעלה" (ויקרא כ"ב י"ח), ללמד שאף הנוכרים נודרים נדרים ונדבות כישאל.

וכששלח הנוכרי את עולתו ועימה נסכים, מקריבים נסכיה משלו. אבל כששלח עולתו בלא נסכים, התקינו בי"ד שיהיו נסכיה קרבים משל ציבור.

ג. נסכי קרבנות גר שמת באים משל ציבור.

גר שמת והניח קרבנות אם הניח עימם נסכים, מקריבים אותם עם הקרבנות. ואם לא הניח נסכים, התקינו בי"ד שיהיו נסכים קרבים משל ציבור.

ד. כשמת כהן גדול מנחת חביתין קריבה משל ציבור.

עניין זה יתבאר בעזה"י בהמשך [בסוף דף כ'], וכמו כן יתבאר שם, שרבי יהודה נחלק בזה עם רבי שמעון.

ה. כהנים מותרים להנות מהמלח והעצים.

תנאי בי"ד, שהמלח שקדש לצורך הקרבנות, והעצים שהוקדשו למערכה, מותרים הכהנים להנות בהם, להכין בהם את בשר הקרבנות לאכילתם. [נדווקא לאכילת בשר הקרבנות, אבל לאכילת חולין, אפילו אותם הנאכלים בעזרה, כדי שיאכלו הקרבנות על השובע, לא].

ו. אין מעילה באפר הפרה.

עניין זה יתבאר בעזה"י בסוף הפרק.

ז. הקינים הפסולות קריבות משל ציבור.

בתחילת הפרק נתבאר, שכשנמצאו מעות בין קינים לגוזלי עולה, נותנים אותם לגוזלי עולה, ומאחר שיתכן שהיו מעות קינים, המספק את הקינים נותן קינים נוספות, ומקריבים אותם מספק, שמה המעות שנמצאו היו מעות קינים, ומי שהביאם טעון כפרה.

ומבואר במשנתנו, שכן היא דעת רבי יוסי, שהמספק את הקינים, הוא נותן קינים נוספות תחת כל הקינים הנפסלות, והוא הדין שנותן תחת מעות שהן ספק מעות קינים.

אבל לדעת רבי שמעון, תנאי בי"ד הוא, שיהיו הקינים הפסולות באות משל ציבור, כלומר כל שנפסלה אחת מהקינים, ואי אפשר להקריבה, מביאים קן אחרת תחתיה משל ציבור, ומקריבים עבור הבעלים, ולא יהיו בלא כפרה.

-

דין הפריש שקלו ומת, וכן דין מותר עשירית האיפה של כהן גדול, נתבאר לעיל בפרק שני בהלכה ד'.

עשירית האיפה של כהן

גדול כיצד מתקדשת

בכל יום כהן גדול מביא עשירית האיפה סולת למנחת חביתין שלו, ומקריב מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, שנאמר, "וַיֹּדְבֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. זֶה קֶרְבֶּן אֶהְרֹן וּבְנָיו אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַה' בַּיּוֹם הַמִּשָּׁח אֹתוֹ עֲשִׂירֵת הָאִפָּה סֹלֶת מִנְחָה תִּמְיֵד מִחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמִחֲצִיתָהּ בָּעֶרֶב. עַל מַחֲבֹת בִּשְׁמֹן תַּעֲשֶׂה מִרְבָּכֶת תְּבִיאָנָה תִּפְיָנִי מִנְחַת פְּתִים תִּקְרִיב רֵיחַ נִיחֹחַ לַה'. וְהִפְתָּן הַמְּשִׁיחַ תַּחֲתֵיו מִבְּנֵי יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חֶק עוֹלָם לַה' כָּלִיל תִּקְטֹר. וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" (ויקרא ו' י"ב-ט"ז).

לדעת רבי יוחנן – תחילה היו חוצים את עשירית האיפה, ואחר כך מקדשים כל חצי בפני עצמו בכלי שרת, חצי אחד בבוקר, וחצי שני בערב.

ולדעת רבי שמעון בן לקיש – תחילה היו מקדשים את כל עשירית האיפה בכלי שרת, ואחר כך היו חוצים אותה, להקריב מחציתה בבוקר ומחציתה בערב.

מנחת חביתין של כהן גדול

שנתמנה באמצע היום

נתבאר, שכהן גדול מביא עשירית האיפה למנחת חביתין, ומקריב מחצה בבוקר ומחצה בערב.

ובמסכת מנחות מבואר, שאם מת כהן גדול לאחר שהקריב מחצה בבוקר, ומינו אחר תחתיו, לא יקריב השני את המחצה שנשאר מהראשון, אלא **יביא מנחת חביתין חדשה, וכשמביאה, לא יביא חצי אחד בלבד, אלא עשירית האיפה שלימה, וחוצה אותה, ומקריב חציה.**

ומבואר שם במסכת מנחות, ששני חצאים אלו, זה שנשאר מכהן ראשון, וזה שנשאר מכהן שני, שניהם אובדים. ובבביתא מבואר שמניחים אותם למחר שיפסלו בלינה ואז הם נשרפים.

והנה לדעת רבי שמעון בן לקיש, הכל מיושב, הן המשנה והן הברייתא, כי לדעתו, בכל פעם מתקדש כל העשרון, ואם כן שני החצאים שלא קרבו, גם כן נתקדשו, ולכן מחמת

קדושתם אין לעשות בהם דבר, אלא ממתנינים להם שיפסלו פסול גמור בלינה, וישרפו.

אבל לדעת רבי יוחנן, הלא לא נתקדשו אלא אותם חצאים שקרבו, אבל אלו שלא קרבו, לא נתקדשו. ואמנם אף שלא נתקדשו, יש להחשיבם כמותר עשירית האיפה, שלדעת רבי יוחנן דינו ללכת לאיבוד לים המלח, [כמבואר בפר שני הלכה ד'], ואם כן עולה יפה דין המשנה, ששניהם אבודים, כלומר ילכו לים המלח. אבל מה שאמרו בברייתא, שממתנינים להם שיפסלו בלינה, ואז ישרפו, אינו מובן, כי לא נתקדשו קדושת הגוף, ואם כן אינם נפסלים בלינה, אלא יש להוליכם כבר באותו יום לים המלח.

ותירצו, שאותה ברייתא היא כדעת רבי שמעון, [כן גרסת הגר"א. ובעל קרבן העדה גרס רבי ישמעאל], שלדעתו, העשרון שמודדים מקדש את כל עשירית האיפה, ודעת יחיד היא.

מנחת חביתין לחינוך כל כהן לעבודה

כל כהן כשבא לעבוד פעם ראשונה בימי חייו, מקריב תחילה מנחת חביתין, שנאמר בה, "זֶה קֶרְבֵּן אֶהְרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַה' בַּיּוֹם הַמָּשָׁח אֹתוֹ", ללמד, שביום חינוך כל כהן לעבודה, עליו להביא עשירית האיפה שלו, ולהקריבה בעצמו.

האם הקרבת מנחת חביתין מעכבת

נתבאר שכל כהן, קודם שיעבוד במקדש, עליו להקריב פעם אחת מנחת חביתין, וכמו כן נתבאר, שכהן גדול מקריב בכל יום מנחת חביתין.

ולפי גרסת הגמרא שלפנינו, אף שמצוים הם בכך, אם לא הביאו מנחת חביתין שלהם, ועבדו, זה וזה עבודתם כשירה.

ולפי גרסת הגר"א, אם לא הביאו מנחת חביתין שלהם, ועבדו, זה וזה עבודתם פסולה.^א

^א ויל"ע בדבר, הלא לפי זה אין כהן גדול רשאי להקריב בכל יום אלא אחרי שהקריב מנחת חביתין שלו, ומאחר שזמנה אחר תמיד של שחר, כהן גדול אינו רשאי להקריב תמיד של שחר, ובמסכת יומא מבואר שכהן גדול היה מקריב כל קרבנות היום, ובכללן קרבן תמיד של שחר. וצ"ע. ואפשר שמה שאמרו אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט, אין הכוונה אלא למנחה של חינוך, שמקריבים פעם ראשונה בתחילת העבודה, שהיא לבדה מעכבת הן את הגדול והן את ההדיוט, אבל כהן גדול שכבר הקריב פעם אחת לחינוכו, מעתה מנחת חביתין שבכל יום אינה מעכבת אותו.

כהן שנתחנך מתחילתו להיות כהן גדול

כשם שכהן הדיוט כשמתחיל לעבוד, מביא מנחת חביתין לחינוכו, כך כהן גדול, בתחילת חינוכו לכהונה גדולה, מביא מנחת חביתין לחינוכו, [מלבד מנחת חביתין שצריך להביא בכל יום].

ורבי מנא רצה לומר, שכהן, שמתחילתו מתמנה להיות כהן גדול, די לו במנחת חביתין אחת לחינוכו לתחילת העבודה, ויוצא בה ידי חינוך כהונה וידי חינוך כהונה גדולה, ואם כן באותו יום שמתחנך מביא שתי מנחות, אחת לתחילת חינוכו, ואחת לחובת כהן גדול שבכל יום.

אולם במסכת מנחות מבואר שעליו להביא שלוש מנחות, שתי מנחות של חינוך, אחד משום כהונה, ואחת משום כהונה גדולה, ומנחה שלישית לחובת כהן גדול שבכל כל יום.

מתי נאפית מנחת חביתין

נתבאר שמנחת חביתין היתה באה עשרות שלם וחוצה אותה חציה לבוקר וחציה לערב.

ודרשו חכמים את הכתוב האמור בה, **"תִּבְיָאֲנָה תִּפְיִנִי"**, לומר, **בשעה שמביאים אותה להקרבה, אז היא נאפית**, ולא קודם לכן, ולכן מחצית של בוקר אופה בבוקר, ומחצית של ערב אופה בערב.

ומה ששנינו שקודם היום היו מעמידים את עושה החביתין לעשותם באותה שעה העמידוהו לעשות חמין לרככם אבל האפיה היתה בבוקר סמוך להקרבה.

האפיה והטיגון של מנחת חביתין

לדברי הכל, מנחת חביתין טעונה טיגון במחבת ואפיה בתנור, שנאמר בה, **"עַל מִחְבַּת בֶּשֶׁמֶן תַּעֲשֶׂה"**, לומר שתהא מטוגנת, ונאמר בה **"תִּפְיִנִי"**, ללמד שתהא אפויה. ונחלקו חכמים בסדר הדברים, אם תחילה מטגנה או תחילה אופה.

א. לדעת רבי יסא בשם רבי חנינא – תחילה מטגנה במחבת, ואחר כך אופה בתנור. וזה כדעת תנא קמא בברייתא שדרש את הכתוב **"תִּפְיִנִי"** תאפנה כשהיא נא כלומר כשהיא עשויה קצת על ידי הטיגון.

ב. ולדעת רבי אחא בשם רבי חנינא – תחילה אופה בתנור, ואחר כך מטגנה במחבת.

וזה כדעת רבי בברייתא שדרש את הכתוב "תְּפִינִי" תאפנה כשהיא נאה כלומר בתחילתה קודם הטיגון כי על ידי הטיגון היא משחירה מהשמן והמחבת ואינה נאה.

ג. ולדעת רבי יוסי רבה בברייתא, הכתוב "תְּפִינִי" פירושו אפיות הרבה, שלדעתו **אופה ומטגנה וחוזר ואופה**, וכך יוצא גם ידי אפייה נאה, [על ידי אפייה ראשונה], וגם ידי אפייה נא, [על ידי אפייה אחרונה].

נדחה כהן גדול על ידי טומאה או מום

לעיל נתבאר שאם מת כהן גדול אחרי שהקריב מחצית מנחת חביתין של בוקר ומינו אחר תחתיו מביא השני עשרון אחר ומקריב מחציתו בערב ושני החצאים הנשארים מהראשון ומהשני אובדים. ולהלן יתבאר מה הדין כשלא מת הכהן הגדול אלא נדחה מעבודתו על ידי טומאה או מום.

לגרסת בעל תקלין חדתין, כשנדחה כהן ראשון מחמת המום, מאחר שלא יחזור, דין פשוט הוא שדין מנחתו כדין מנחת כהן שמת, שהיא דחוייה, והכהן השני מביא עשירית האיפה משלו. אבל כשנטמא הכהן הראשון, ועדיין עתיד לחזור, נסתפקו מה דין מנחתו, ומסקנת הסוגיה, שמנחתו של זה לא נדחית.

ולגרסת בעל קרבן העדה, כשנדחה כהן ראשון מחמת טומאה, דין פשוט הוא שדין מנחתו כדין מנחת כהן שמת, שהיא דחוייה, והכהן השני מביא עשירית האיפה משלו. אבל כשנדחה הכהן הראשון מחמת מום, נסתפקו מה דין מנחתו, ומסקנת הסוגיה, שגם מנחתו של זה דינה כמנחת כהן גדול שמת שהיא דחוייה.

	מת הראשון	נטמא הראשון	נדחה ראשון על ידי מום
תקלין חדתין	מנחתו דחוייה כמבואר במשנה	נסתפקו והמסקנה שמנחתו לא דחוייה	דין פשוט שמנחתו דחוייה
קרבן העדה	מנחתו דחוייה כמבואר במשנה	דין פשוט שמנחתו דחוייה	נסתפקו. והמסקנה שגם זה מנחתו דחוייה

מת כהן גדול ולא מינו אחר תחתיו

כבר נתבאר, שכהן גדול היה מקריב מנחת חביתין משלו, אולם אם מת כהן גדול, ולא מינו אחר תחתיו, נחלקו חכמים מי היה מביאה.

א. דעת רבי שמעון.

מדין תורה, כשאין כהן גדול, **מנחת חביתין קרבה משל ציבור**, שנאמר בה "חֶק עוֹלָם", ללמד שפעמים קרבה משל העולם, כלומר משל ציבור.

אלא שבבית שני, שהתחלפו בו יותר משלוש מאות כהנים גדולים, [וכל פעם שמת כהן גדול, היו בלא כהן גדול עד שמינו אחר תחתיו], אם היו נוטלים בכל יום ממון ציבור למנחת חביתין, היו מתמעטים השקלים בלשכה, ולכן תקנו, שהיורשים יביאו את המנחה הזו. וכשראו ביי"ד שהיורשים פושעים, ואינם מביאים, החזירו את הדבר לדין תורה, שהמנחה באה משל ציבור.

כן מבואר בבבלי, שהיו שתי תקנות, וכן הגיהו תלמידים טועים בירושלמי.

אולם הגר"א גרס, שלדעת הירושלמי, תקנה אחת היתה, שכן מדין תורה כשמת כהן גדול, מנחת חביתין קריבה משל ציבור, כמבואר לעיל מהכתוב "חֶק עוֹלָם", אלא שהיה **מקום לומר, שגיבו באופן מיוחד מהציבור לצורך זה, והתקינו ביי"ד, שלא תהא גביה מיוחדת, אלא יטלו מתרומת הלשכה**. [וזו התקנה הנזכרת במשנתנו].

ב. דעת רבי יהודה.

מדין תורה, כשמת כהן גדול, **מנחת חביתין באה מיורשיו של הכהן הגדול שמת**, שנאמר, "וְהִכְהֵן הַמְּשִׁיחַ תַּחֲתָיו מִבְּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ", ללמד, שאם מת הכהן הגדול, המנחה הזאת באה מבניו. [שאם לא בא הכתוב אלא ללמד שכל כהן גדול בכל הדורות מביא אותה די היה לכתוב בלא מ"ם "וְהִכְהֵן הַמְּשִׁיחַ תַּחֲתָיו" מִבְּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ"].

מנחת חביתין הבאה כשאין כהן גדול

נתבאר, שגם כשמת כהן גדול, ולא מינו אחר תחתיו, מביאים מנחת חביתין של כהן גדול בכל יום [לדעת רבי יהודה יורשיו מביאים ולדעת רבי שמעון משל ציבור באה].

ולדברי הכל, מנחה זו אינה כמנחה חביתין שמקריב כהן גדול, שהוא מביא עשירית האיפה, וחוצה אותה חציה לבוקר וחציה לערב, אלא מנחה זו **קריבה כולה בבית אחת**.

- רבי יהודה לומד זאת מהכתוב, "מִבְּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ", שמשמע שכשבנו יורשו מביא אותה יעשה אותה כולה בשלימות.

- ורבי שמעון לומד זאת מהכתוב "כִּלְכִּיל תִּקְטְר", הבא ללמד על הקטרת מנחת חביתין הקריבה כולה בשלימות, והיא מנחת חביתין הבאה כשאין כהן גדול.

דף כא

ומתחילה נסתפק רבי יוחנן, האם כשמביאים עשירית האיפה שלימה, מביאים כן גם בשחרית וגם בין הערביים, [שתחת כל חצי של כהן גדול, הם מביאים אחד שלם], **או שמביאים עשירית האיפה בשחרית בלבד,** ובין הערבים אין מביאים כלל, [שמביאים בפעם אחת שלם, תחת הבאת שני חצאים בנפרד].

ולאחר מכן פשט ספק זה, ואמר, **שיש להביא עשירית האיפה שלימה, גם בשחרית וגם בין הערביים.**

אמנם בדבר זה יש להסתפק, שכן עם מנחת חביתין היה כהן גדול מביא שלושה לוגין שמן, חציים בבוקר, וחציים בין הערבים.

ועתה כשמת כהן גדול, ומביאים מנחת חביתין כפולה, עשרון שלם בבוקר, ועשרון שלם בערב, **האם גם השמן כפול,** שלושה לוגין בבוקר ושלושה בערב, או שרק המנחה כפולה, אבל העשרון אינו כפול.

ואמר רבי חזקיה, שיש להסתפק בדבר נוסף, שכן עם מנחת חביתין היה כהן גדול מביא שני קומצי לבונה, ומקריב אחד מהם בבוקר, ואחד מהם בערב, [כן דעת רבי יוסי בן דוסתאי במסכת מנחות^א].

ועתה כשמת כהן גדול, ומביאים מנחת חביתין כפולה, עשרון שלם בבוקר, ועשרון שלם בערב, **האם גם הקמצים כפולים** שנים בבוקר ושנים בערב, או שרק המנחה כפולה, אבל הקמצים אינם כפולים.

ורבי יוסי פשט את הספק האחרון, ואמר, מאחר ששיעור שני קמצים למד מלחם הפנים, אין להוסיף עליו.

ואמר רבי חזקיה, אם כן הוא הדין לספק הקודם, מאחר ששיעור שלושה לוגין למד מקרבן תמיד, אין להוסיף עליו.

כן הוא ביאור הסוגיה כפי גרסת הגר"א, וביאור תקלין חדתין, שרבי יוחנן פשט שמקריבים עשירית האיפה בבוקר, ועשירית האיפה בערב. ורבי יוסי ורבי חזקיה פשטו, שרק המנחה כפולה, אבל השמן והקמצים אינם כפולים.

אולם בעל קרבן העדה פירש, שרבי יוחנן לא פשט שמקריבים עשירית האיפה בבוקר, ועשירית

^א כן כתב בעל קרבן העדה. ומה שכתב בעל תקלין חדתין שהוא כרבנן דפליגי עליו, צ"ע.

האיפה בערב, ועדיין נסתפק בכך, והספיקות האחרים נאמרו בדרך של אם תמצוי לומר, כלומר אם היה נפשט את הספק, שמביאים שתי פעמים עשירית האיפה, עדיין יש להסתפק מה הדין לעניין השמן והקומץ.

ולפירוש זה, כשרצו לפשוט ספיקות אלו ממה שמצינו, שבמקומות שמהם הם למדים אין השיעור כפול, [שיעור קומץ למד ממנחת חוטא שיש בה קומץ מנחה וקומץ לבונה, ושם לעולם שני קמצים, ושיעור שלושה לוגין מתמיד, ושם לעולם שלושה לוגין], דחו את הפשיטות, ואמרו, שיתכן שגם באותן מקומות, אם יכפול את המנחה יכפול את השיעור.

מעילה בפרה ובאפרה

מעיקר הדין, יש דין מעילה בגוף הפרה, כי היא קרויה חטאת, כמו שנאמר "וְאִסַּף אִישׁ טְהוֹר אֶת אֶפֶר הַפָּרָה וְהַנִּיחַ מִחוּץ לַמִּחָנָה בְּמִקוֹם טְהוֹר וְהִיטָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁכַּת לְמִי נִדָּה חֲטָאת הָאָדָם" (במדבר י"ט ט'), ומכאן למדנו, שדינה כחטאת, כלומר כקדשים, שיש בהם דין מעילה.

ודווקא בגופה יש דין מעילה, **אבל באפרה אין דין מעילה**, כי נאמר המיעוט "חֲטָאת הָאָדָם", לומר דווקא היא כחטאת אבל אפרה אינו כחטאת.

ומתחילה כשראו ב"ד שמזלזלים באפרה, להשתמש בו לרפואה על גבי המכה, **תקנו חכמים, שיהיה בו דין מעילה** מדרבנן, [שאין בו חומש ולא קרבן].

ולאחר מכן כשראו ב"ד, שנמנעו מלהזות במקום ספק טומאה, **מחשש מעילה**, **החזירו את הדבר לדין תורה**, שאין מעילה באפרה כלל. [זו התקנה הנזכרת במשנתנו].

-

דין מעות שנמצאו בין קינים לגוזלי עולה, וכפרת האשה נתבאר בתחילת הפרק.

סליק פרק מעות שנמצאו

פרק שמיני כל הרוקין

דף כא

הלכה א'

רוקין הנמצאים שבירושלים

א. דעת רבי מאיר.

כל רוק הנמצא בירושלים חזקתו טהור, ואין לחוש שמא הוא רוק של זב או נדה שהם אב הטומאה ומטמאים אדם וכלים, כי רוב הרוקין טהורים הם ויש לילך אחר הרוב.

ואין יוצא מכלל זה, אלא רוק הנמצא בשוק העליון של ירושלים, ששם היו נוכרים^א קבועים, ודינם כזבים לכל דבר. לדברי רבי אבין בשם רבי יהושע בן לוי שם היו יושבים כובסים נוכרים. ולדברי רבי חנינה שם היו נוכרים, שהיו נוכרים שם חיות ששם ערוד^ב.

ב. דעת רבי יוסי.

בשאר ימות השנה, מצויים זבים וזבות, ומהלכים שבולת [=באמצע הדרכים], והטהורים מסתלקים לצידי הדרכים, מקום שאין הרבים הולכים, ומזהירים לכל טמא שלא יגע בהם. ולכן, **בשאר ימות השנה, רוק הנמצא באמצע הדרכים, טמא**, ששם הילוך הטמאים, **והנמצא בצדדים, טהור**, ששם הילוך הטהורים.

ובימות הרגל, רוב ישראל טהורים, כי חייב אדם לטהר עצמו ברגל, וכן נאמר "וַיֵּאָסֹף כָּל אִישׁ וְשָׁרְאֵל אֶל הָעִיר כְּאִישׁ אֶחָד חֲבֵרִים" (שופטים כ' י"א), שכולם חברים, הנזהרים להיות טהורים, וכל טמא שאינו יכול להיטהר, פורש לצידי הדרכים, ומזהיר לכל שלא יטמאו בו, והטהורים הולכים באמצע הדרכים. ולכן **בשעת הרגל, רוק הנמצא באמצע הדרכים, טהור**, ששם הילוך הטהורים, **והנמצא בצדדים, טמא**, ששם הילוך הטמאים.

-

^א עיין רש"י בפסחים י"ט ע"ב ד"ה של שוק העליון, שם היו מתקבצים טמאים שלא לטמא את חבריהם. ותמוה, למה לא פירש טעמא דגמרא, דכולה סוגיה סבירא ליה כן. [משנת אליהו].

^ב ערוד הוא חמור הבר. וערוד הוא מין חיה הבא מן הצב והנחש.

דין דם נבילות וכל הסוגיה שבכאן, מובא לעיל בפרק שלישי הלכה ב', ושם נתבאר.

חוץ מעניין אחד שנזכר רק כאן, והוא המעשה שהביא רבי יהושע בן לוי, שהיו נותרים ערודות באיסטרטיא של מלך, והיו עולי רגלים משתקעים בדם עד ברכיהם, ובאו לפני חכמים, ולא טמאום מחמת נגיעתם בדם הנבילות.

ולכאורה מעשה זה הוא כדעת רבי יהושע בן פתורה, האומר, שדם נבילות טהור לגמרי, אף ביותר מרביעית.

ודבר נוסף שיש בו שינוי, ששם משמע שכששאל רבי יצחק בר ביסנא את רב ביבי אם טהרו עד רביעית או יותר, בעט בו, ולא ענה לו, וכאן מבואר שענה לו, שטיהרו רק עד רביעית, ואחרי שענה לו בעט בו.

כלים הנמצאים בירושלים

סתם כלים הנמצאים בירושלים, כל שאין סיבה להחזיקם טמאים, **הרי הם בחזקת טהורים**, ולא גזרו עליהם טומאה מספק, [שלא להרבות טומאה בירושלים]. **ונחלקו חכמים, אלו כלים הנמצאים בירושלים, יוצאים מכלל זה, ומוחזקים טמאים.**

לדעת רבי מאיר – הכלים הנמצאים בדרך שבה יורדים לבית הטבילה, הם לבדם בחזקת טמאים, ששתי דרכים היו לבית הטבילה שבירושלים, באחת היו יורדים לבית הטבילה עם כלים טמאים להטבילם, ובשניה היו עולים משם עם הכלים הטהורים אחר הטבלתם. וכל הכלים שנמצאו בדרך ירידה לבית הטבילה, מקומם מציאתם מוכיח עליהם שהם בחזקת טמאים, כי ודאי נפלו שם בעודם טמאים, כשהורידום להטבילם. אבל הכלים שנמצאו בשאר מקומות או בדרך עליה מבית הטבילה, הרי הם בחזקת טהורים, כי ודאי נפלו שם כשכבר טהרו, אחר הטבלתם.

ולדעת רבי יוסי – אף הכלים הנמצאים בדרך ירידה לבית הטבילה בחזקת טהורים הם, והכלים היחידים הנמצאים בירושלים^א שהם בחזקת טמאים, הם הסל [שנותנים בו עצמות מתים] **והמגריפה** [שגורפים בה עצמות] **והמריצה** [לשון ריצוץ ושבירה. וי"מ שבה שוברים אבנים המעכבים את חפירת הקברות. וי"מ שבה שוברים עצמות להכניסם לסל], **המיוחדים לקברות**. ואמרו, שאבא שאל היה קורא למריצה צפורן, כי צורתה דומה

^א יליע אם אלו טמאים בכל ירושלים, או רק בדרך ירידה לבית הטבילה.

לצפורן.

לשחוט קדשים בסכין או קופיץ הנמצאים בירושלים

נתבאר, שלא חששו בכלים הנמצאים בירושלים שמא טמאים הם, והרי הם בחזקת טהורים.

אכן כל זה לעניין חולין, [ואפשר גם לעניין תרומה], אבל לקדשים, את להחזיק את הכלים כטהורים, אלא רק כשמסתבר כן.

ולפיכך, מי שמצא בכל ימות השנה סכין [שרגילים לשחוט בו], או קופיץ [הוא סכין גדולה שחותכים בה בשר], לא ישחט בהם קרבנות עד שיטהרם בוודאי, [בהזאת מי חטאת שלישי ושביעי וטבילה].

אבל כשנמצאו בשלושה עשר בניסן, מאחר שהכל מטהרים סכיניהם וקופיציהם לשחיטת הפסח והחגיגה וכן לחיתוכה, ודאי כבר היו עליהם מי חטאת, כדי שיהיו יכולים להיות טהורים למחר, על ידי טבילה והערב שמש היום, ולפיכך **יטבילם היום**, שאם עדיין לא הטבילום יטהרו בטבילתו, **ומחר הם טהורים בוודאי**.

ואם **נמצאו ביום ארבעה עשר, הסכין בחזקת טהור** בלא טבילה, כי ודאי כבר הטבילוהו מאתמול לשחוט בו היום, ומותר לשחוט בו מיד.

אבל **את הקופיץ** יתכן שלא הטבילו מאתמול, כי אינו משמש לשחיטת פסח והיו מסופקים אתמול אם יביאו השנה חגיגה עם הפסח [כגון שאתמול היה ספק אם יטמאו רוב ציבור והפסח שקרב בטומאה הטבילו עבורו סכן אבל חגיגה שאינה קריבה בטומאה לא הטבילו עבורה קופיץ], ולכן **יטבילוהו היום, ומחר הוא טהור בוודאי**.

ואם **נמצאו בחמישה עשר, מאחר שניהם בחזקת טהורים בוודאי**, כי אסור להטביל ביום טוב וכל מה שצריכים למחר כבר הטבילו קודם יום טוב, ומותר לשחוט בהם מיד.

וכן הדין אם נמצאו ביום ארבעה עשר בניסן שחל בשבת, מאחר שאסור להטביל בשבת, כל מה שצריך למחר, כבר הטביל אתמול, ולכן שניהם בחזקת טהורים בוודאי, ושוחט בהם את הפסח ואינו חושש שמא הסכין טמא וחילל שבת בשחיטת פסח פסול.

נמצאת סכין קשורה לקופיץ

נתבאר, שסכין או קופיץ הנמצאים ביום שלושה עשר בניסן, הם ספק טמאים, וצריך להטבילם.

וכמו כן, סכין או קופיץ הנמצאים ביום חמישה עשר בניסן, ודאי טהורים הם, ומותר לשחוט בהם מיד.

וכשנמצאו ביום ארבעה עשר בניסן, הסכין טהור, והקופיץ, פעמים טהור, ופעמים טעון טבילה, [כשאתמול היה ספק אם יטמא הציבור]. אמנם, גם באופן הזה, שיש חילוק בין סכין לקופיץ, אין זה אלא כשנמצא כל אחד בפני עצמו, אבל אם נמצאת קופיץ קשורה בסכין, דין שניהם שווה.

לדעת משנתנו – שניהם בחזקת טהורים.

ולדעת הברייתא – שניהם טעונים טבילה.

כן פירשו בעל תקלין חדתין ובעל קרבן העדה בפירושו הראשון, שנחלקו המשנה והברייתא בדין סכין קשורה בקופיץ.

אולם לפי פירושו השני, אין כאן מחלוקת בין המשנה והברייתא, ולא דיברו המשנה והברייתא בסכין הקשורה לקופיץ, אלא בסכין שאין אנו יודעים אם טהורה היא או טמאה, שנמצאת קשורה בסכין שאנו יודעים מה דינה.

והדין הוא, שהסכין שאין אנו יודעים מה דינה, הרי היא כסכין שאנו יודעים מה דינה, כי בוודאי לכן נקשרו יחד, כי דינם שווה. והברייתא מבארת את מה שנאמר במשנה.

הלכה ב'

הטבלת הפרוכת הנטמאת

הפרוכת נחשבת ככלי לקבל טומאה, כי כשנושאים אותה ממקום למקום, נותנים כלים בתוכה, ולכן היא מקבלת טומאה.

וכשנטמאת בוולד הטומאה, [כגון במשקים טמאים, שגזרו עליהם חכמים שהם מטמאים כלים], אין צריך להוציאה מחוץ לעזרה, אלא מטבילים אותה בעזרה, וטהורה מיד בלא הערב שמש, כי הנטמא בוולד הטומאה אינו טעון הערב שמש.

אבל כשנטמאת באב הטומאה, [כגון בשרץ או נבילה], יש להוציאה חוץ לעזרה, ושם

מטבילים אותה, ואינה נטהרת לגמרי עד הערב, ולכן **שוטחים אותה בחיל שחוץ לעזרה עד שתטהר בהערב שמש**.

ואם היתה חדשה, שוטחים אותה על גג האיציטבא [=כמין היקף ספסלים סביב הר הבית, והיה לאותו היקף גג], והסיבה שהיו שוטחים אותה שם, **כדי שיראו העם את מלאכתה שהיא נאה**.

מלאכת עשיית פרוכת של פתח האולם

פרוכת של פתחו של אולם, **אורכה ארבעים אמה, ורחבה עשרים אמה**, כפתח האולם. **עוביה טפח, והיתה נארגת** במכונת אריגה שיש בה מקום **לשבעים ושנים חוטי שתי** [הם העוברים בנירים].

- **לדעת משנתנו**, [השנויה מפי רבן שמעון בן גמליאל משום רבי שמעון בן הסגן], וכן לדעת ברייתא אחת, **כל אחד מהנימים שבהם היתה נארגת, היה עשוי מעשרים וארבעה חוטים**, שכן נאמר בכתוב, "וַעֲשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכָלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ קָרְבִּים" (שמות כ"ו ל"א), נזכרו כאן ארבעה מינים בכל נימה, "תְּכָלֶת", "וְאַרְגָּמָן", "וְתוֹלַעַת שָׁנִי", "וְשֵׁשׁ", ונאמר בהם "מְשֻׁזָּר", שמשמעותו כפול שש, [שכן אם היתה הכוונה לחוט אחד מכל מין, היה צריך לכתוב "חוט", ואם הכוונה לשנים מכל מין, היה צריך לכתוב "כפול", ואם הכוונה לשלושה מכל מין, היה צריך לכתוב "שזור", ועכשיו שכתב "מְשֻׁזָּר", שהוא כפל של "שזור", הכוונה לששה מכל מין], ואם כן, מכל ארבעת המינים יחד, היו עשרים וארבעה חוטים בכל נימה ונימה.

- **ולדעת ברייתא שניה**, כל אחד מהנימים שבהם היתה נארגת, היה עשוי **משלושים ושנים חוטים**, כי "מְשֻׁזָּר", משמעותו כפול שמונה, [שכן אם היה כתוב "חוט" הכוונה לאחד, ואם היה כתוב "כפול" הכוונה לשנים ואם היה כתוב "שזור" הכוונה לארבעה, ועכשיו שכתב "מְשֻׁזָּר", שהוא כפל של "שזור", הכוונה לשמונה מכל מין], ואם כן, מכל ארבעת המינים יחד, היו שלושים ושנים חוטים בכל נימה ונימה.

- **ולדעת ברייתא שלישית**, כל אחד מהנימים שבהם היתה נארגת, היה עשוי **מארבעים ושמונה חוטים**, כי "מְשֻׁזָּר", משמעותו כפול שנים עשר, [שכן אם היה כתוב "חוט" הכוונה לאחד, ואם היה כתוב "כפול" הכוונה לשנים ואם היה כתוב "קליעה" הכוונה לשלושה ואם היה כתוב "שזור" הכוונה לששה, ועכשיו שכתב "מְשֻׁזָּר", שהוא כפל של "שזור", הכוונה לשנים עשר מכל מין], ואם כן, מכל ארבעת המינים יחד, היו ארבעים ושמונה חוטים בכל נימה ונימה.

ומבואר במשנתנו שהיו מוציאים בעשייתה שמונים ושנים ריבוא [=820,000] **דנרי**

זהב.

ושתי פרוכות היו עושים בכל שנה, ושלוש מאות כהנים היו צריכים כדי להטביל פרוכת כזו. [שכל כלי, אפילו נגמר בטהרה, צריך להטבילו כדי שיהיה ראוי לקודש].

אולם לדברי רבי יצחק בר ביסנא בשם שמואל, לא היה הדבר כן ממש ולשון גוזמא הוא. [מלשון הגמרא משמע, שאמר כן על מה ששנינו, שהיתה הפרוכת נעשית משמונים ושתיים ריבוא דגרי זהב. אולם בעל תקלין חדתין פירש, שאמר כן על מה ששנינו, שהיו צריכים שלוש מאות כהנים להטבילה].

וכעין זה שנינו במסכת תמיד, שפעמים היה כשלוש מאות כור אפר, בתפוח שבאמצע המזבח, [הוא האפר של הקרבנות הנשרפים], ואמר על כך רבי יוסי בי רבי בן בשם שמואל, שלא היה הדבר כן ממש, ולשון גוזמא הוא.

מעשה חושב ומעשה רוקם

בעניין עשיית הפרוכת נאמר, "ועשית פרקת תכלת וארגמן ותולעת שני וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר מְעֻשָּׂה חֹשֶׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כָּרָבִים" (שמות כ"ו ל"א). ובעניין עשיית המסך נאמר, "ועשית מסך לַפֶּתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר מְעֻשָּׂה רֹקֵם" (שמות כ"ו ל"ו).

ואמרו, שהחילוק בין זה לזה, שמעשה חושב הוא שתי פרצופות, ומעשה רוקם הוא פרצוף אחד, ונחלקו רבי יהודה ורבי נחמיה בביאור העניין.

א. **יש מי שאומר** שפרצוף אחד הכוונה שנראה הדבר מצד אחד. ושני פרצופים הכוונה שנראה הדבר משני צדדים.

בפרוכת היה מעשה חושב של שני פרצופים, שהיה נראה ארי מכאן וארי מכאן.

ובמסך היה מעשה רוקם של פרצוף אחד, שהיה נראה ארי רק מצד אחד.

ב. **ויש מי שאומר**, שפרצוף אחד הכוונה לאריגה רגילה, שהיא נראית בשווה משני הצדדים. ושני פרצופים היא אריגה כפולה, שמכל צד נראה דבר אחר.

בפרוכת היה מעשה חושב של שני פרצופים, שהיה נראה ארי מכאן ונשר מכאן.

ובמסך היה מעשה רוקם של פרצוף אחד, שהיה ארי נראה מכאן ומכאן.

דפים כ"א-כ"ב

הלכה ג'

היכן שורפים בשר
קדשי קדשים שנטמא

כלל בדינו, שכל הקדשים שנפסלו בעזרה, [כגון פיגול ונוטר] נשרפים בעזרה, ואין מוציאים אותם משם. וכמו כן, כלל בדינו, שאין להשהות טומאה בעזרה, ויש להוציאה משם.

ולהלן יתבאר בעזה"י, מה הדין כששני הכללים הללו סותרים זה את זה, שנפסלו קדשים בטומאה, שמצד אחד יש להוציאם מהעזרה, ומצד שני יש לשורפם בעזרה.

והנה **כשנטמא באב הטומאה מחוץ לעזרה, הכל מודים** שאין להכניסם לעזרה לשורפם, כי מאחר שנפסלו בחוץ, אינם בכלל הקדשים שדינם להישרף בפנים, ואם כן דין פשוט הוא שמחמת טומאתם, אין להכניסם ולכן **ישרפו בחוץ**.

וכמו כן, **כשנטמא בוולד הטומאה בפנים**, מאחר שטומאתם קלה, **הכל מודים** שלא יוציאו מחמת טומאתם, אלא **ישרפום בעזרה**, לקיים דין שריפתם כהלכתו.

- **לדברי בר קפרא**, דין זה אמור **כשנטמא בוולד הטומאה מדרבנן**, [כגון שנטמא במשקים שנגעו בשרץ, שמדין תורה משקים שהם וולד הטומאה, אינם חוזרים ומטמאים אוכל, וחכמים גזרו עליהם שיטמאו], כי כשנטמא באופן הזה, מהתורה הבשר טהור, ולכן הוא נכנס לעזרה להישרף, אבל אם נטמא הקדשים בוולד הטומאה מדאורייתא, [כגון שנטמא בכלי שנגע בשרץ, שמדין תורה הוא חוזר ומטמא את הבשר], דינו כבשר שנטמא באב הטומאה בפנים, שנחלקו בו חכמים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

- **ולדברי רבי יוחנן**, דין זה אמור **אף כשנטמא בוולד הטומאה מדאורייתא**. [והקשו על דבריו, מאחר שהוא טמא מהתורה, מה חילוק יש בינו לבין בשר שנטמא באב הטומאה, ולכן דחו דבריו^א].

ובשני אופנים שנטמא בשר קדשי קדשים, נחלקו חכמים היכן ישרף.

האופן האחד הוא, **כשנטמא באב הטומאה בפנים**. **לדעת בית שמאי ורבי עקיבא**, מאחר שנטמא בפנים, אף על פי שנטמא באב הטומאה, אין להוציאו, אלא **שורפו**

^א כן פירש בעל תקלין חדתין, ובעל קרבן העדה בפירושו השני. אבל לפירושו הראשון, אדרבה, דברי רבי יוחנן מיושבים יותר, כי יש להחמיר באב מאשר בוולד.

בפנים כשאר קדשים שנפסלו בפנים, [ומותר להיות במקדש, כי אין לו טהרה במקוה, או משום שאינו נעשה לעולם אב הטומאה^א]. **ולדעת בית הלל ורבי אליעזר**, מאחר שנטמא באב הטומאה, וטומאתו חמורה, **יש להוציאו לשורפו בחוץ** ולא להשהות טומאה בעזרה.

והאופן השני הוא, **כשנטמא בוולד הטומאה בחוץ**. **לדעת בית שמאי ורבי אליעזר**, מאחר שנטמא רק בוולד הטומאה, וטומאתו קלה, אינו נחשב כבשר קדשים שנפסל, **ויש להכניסו לשורפו בקודש**^ב, [וסברתם מובנת רק לפי דברי בר קפרא, שאמר שטומאה זו היא מדברי חכמים, אבל מהתורה הבשר טהור, ולכן ניתן להכניסו]. **ולדעת בית הלל ורבי עקיבא**, מאחר שנטמא בחוץ, אין להכניסו לעזרה אלא **ישרף בחוץ**, [ואף שמהתורה הבשר טהור, אמרו שלא להכניסו, כדעת רבי שמעון, שאמר, שאפילו אוכלים טמאים, אין להכניס לעזרה^ג].

בשר קדשי קדשים		נטמא באב הטומאה		נטמא בוולד הטומאה	
בחוץ	בפנים	בחוץ	בפנים	בחוץ	בפנים
הכל ישרף בפנים חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ					
ישרף בחוץ	ישרף בפנים	ישרף בחוץ	ישרף בפנים	ישרף בחוץ	ישרף בפנים
הכל ישרף בחוץ חוץ משנטמא בוולד הטומאה בפנים					
ישרף בחוץ	ישרף בחוץ	ישרף בחוץ	ישרף בחוץ	ישרף בחוץ	ישרף בפנים
נטמא באב ישרף בחוץ נטמא בוולד ישרף בפנים					
ישרף בחוץ	ישרף בחוץ	ישרף בחוץ	ישרף בחוץ	ישרף בחוץ	ישרף בפנים
מקום טומאתו שם שרפתו					
ישרף בחוץ	ישרף בחוץ	ישרף בחוץ	ישרף בחוץ	ישרף בחוץ	ישרף בפנים

^א כן פירש בעל תקלין חדתינ במשנה. אולם בגמרא משמע שעניין זה קשה הוא מדוע לבית שמאי מותר לשרוף בפנים ומה בין זה לבין נטמא בחוץ. אלא שלכאורה חילוק גדול יש ביניהם זה פסולו בקודש וזה אין פסולו בקודש ויל"ע בדבר.

^ב יל"ע בדבר הלא מאחר שיצא, נפסל ביציאה, ופסול זה לא היה בקודש, ואם כן ישרף עליו בחוץ.

^ג כן גרסת בעל תקלין חדתינ. ובעל קרבן העדה גורס, שלדעת רבי שמעון, אף משלחים אוכלים טמאים שבפנים לחוץ.

דף כב

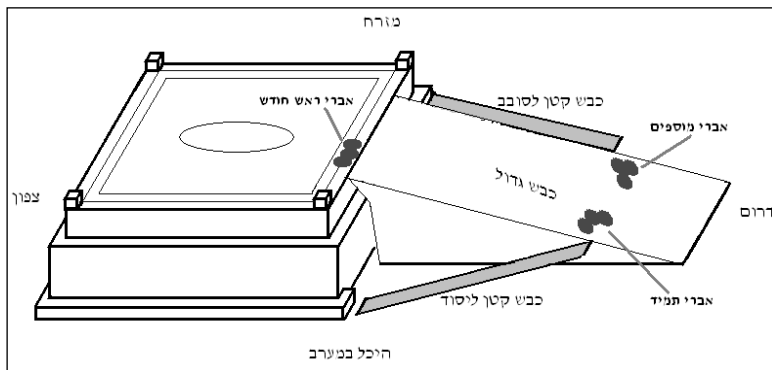
הלכה ד'

העלאת אברי קרבנות ציבור למזבח

במסכת יומא מבואר, שהיו מפייסים [=מטילים גורל] בכל יום על עבודות קרבנות ציבור, מי יזכה בכל אחת מהן, ובכלל זה היו מפייסים על אברי הקרבנות, מי יעלה כל אחד מהאברים למזבח.

ומבואר במשנתנו, שאותם שזכו להעלות את האברים להקטרה למזבח, לא היו מעלים אותם בבת אחת למקום המערכה שבמרכז המזבח, אלא תחילה היו מעלים אותם חלק מהדרך בלבד ומניחים אותם, והולכים לקרוא את שמע, ואחר כך חוזרים, ומעלים את האברים עד מקום המערכה, להיות נקטרים עליה.

ואמרו, שאת אברי התמיד היו נותנים בחצי התחתון של הכבש בחציו המערבי. ואת אברי המוספים^נ היו נותנים בחצי התחתון של הכבש במערבו. [שהכבש אורכו שלושים ושתים אמה, והיו נותנים את האברים בתוך שש עשרה אמות תחתונות שלו. ורחבו שש עשר אמה, והיו נותנים את אברי התמיד בשמונה אמות מערביות, ואת אברי המוספים בשמונה אמות מזרחיות].

^א לא נתבאר לאלו מוספים נתכוונו. ואפשר שהכוונה לכל המוספים, בין של שבת, בין של ימים טובים, ואפילו של ראשי חודשים. ומה שאמרו אחר כך, שמוספי ראש חודש היו ניתנים למעלה, אין זה אלא כשחל ראש חודש בשבת, שכבר נתנו את אברי מוסף שבת בחצי התחתון של הכבש, ולכן הוצרכו לתת את אברי מוסף ראש חודש במקום אחר. ויל"ע בדבר.

ואת אברי מוסף של ראש חודש היו מעלים עד גגו של מזבח, והיו נותנים אותו בשתי אמות ראשונות שלו, [רוחב אמה שבין הקרנות, ואמה נוספת שבה הכהנים מהלכים כשהם סובבים גגו של מזבח], **שהן קרויות כרכוב.**

הקרבת המוספים

בראש חודש שחל בשבת

כלל בידינו, **שתדיר ואינו תדיר תדיר קודם, ואם כן,** מאחר שמוספי שבת תדירים ממוספי ראש חודש, שכן אלו קרבים פעם בשבוע, ואלו קרבים פעם בחודש, אם **חל ראש חודש בשבת, תחילה יש להקריב מוספי שבת, ולאחר מכן מוספי ראש חודש.**

אמנם כל זה לעניין ההקרבה, **אבל שיר של ראש חודש קודם** לשירו של שבת, **כדי לפרסם לכל שנתקדש החודש,** ולא יגמגם אדם בדבר, כי לא ראה בעצמו קידוש הלבנה.

וכיצד עושים, שוחטים מוספי שבת, ואומרים עליהם שירו של ראש חודש.

כן היא מסקנת הגמרא. אולם רבי ירמיה היה סבור, שכשם ששירו של ראש חודש קודם, כך הקרבת מוספי ראש חודש קודמים.

דברים הנוהגים רק בזמן הבית

א. מצוות מחצית השקל.

מצוות מחצית השקל לתת בכל שנה למקדש, אינה נוהגת אלא בפני הבית, כי השקלים צורך קרבנות הם, וכיון שאין קרבנות אין שקלים.

ב. מצוות ביכורים.

מצוות ביכורים להביא בכל שנה את הפירות המבכרים למקדש, אינה נוהגת אלא בפני הבית, כי נאמר בה, **"וְרֵאשִׁית בְּכוֹרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹקֶיךָ"** (שמות כ"ג י"ט, ל"ד כ"ו), ללמד שבזמן שיש בית, יש ביכורים, אבל בזמן שאין בית, אין ביכורים.

ג. מעשר בהמה.

כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

דברים הנוהגים אף בזמן הזה

א. מעשר דגן.

מצוות תרומות ומעשרות נוהגת אף שלא בפני הבית, כי קדושת הארץ לא בטלה

לפרטים ולהזמנת ספרי "בקיצור" bekitsur@outlook.com

בחורבן הבית.

ב. מעשר בהמה.

מצוות מעשר בהמה, שהעשירי יהיה קודש לה', [אם תם הוא, הרי זה קרב בעצמו, ואם בעל מום הוא נאכל במדינה], מעיקר הדין נוהגת בכל זמן, בין בזמן שהבית קיים, וניתן להקריבו, ובין לאחר החורבן, שאי אפשר להקריבו, וכשהוא תם יש להמתין לו עד שיפול בו מום.

אולם לאחר החורבן תיקנו חכמים, שמפני התקלה לא יעשרו את הבהמות, [ומאחר שלא יעשרום, אין כאן מעשר בהמה, וכל הבהמות חולין].

ג. בכורות.

מצוות בכור, שבכור בהמה מתקדש, ויש לתת אותו לכהן, [אם תם הוא, יקריבו, ואם לאו, יאכלנו במומו], נוהגת בכל זמן, בין בזמן שהבית קיים, וניתן להקריבו, ובין לאחר החורבן, שאי אפשר להקריבו, וכשהוא תם יש להמתין לו עד שיפול בו מום.

הקדיש שקלים וביכורים בזמן הזה

לדעת תנא קמא של משנתנו, אף שאין חיוב **שקלים וביכורים** בזמן הזה, מי שהפריש שקלים לצורך מצווה זו, וכן מי שהפריש מפירותיו לביכורים, **נתקדשו** השקלים למחצית השקל, והפירות לביכורים.

ולדעת רבי שמעון [כדברי התנא של משנתנו], **השקלים** שמפריש בזמן הזה **מתקדשים**, אבל **הביכורים** שמפריש בזמן הזה **אינם מתקדשים**, כי נאמר בהם בפירוש, "תָּבִיא בֵּית ה' יִלְקֶיד", ללמד, שכל זמן שאין בית אין ביכורים.

ולדעת רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון, גם השקלים וגם הביכורים אינם מתקדשים. [הביכורים אינם מתקדשים מחמת הכתוב הנ"ל. והשקלים אינם מתקדשים מטעם שיתבאר בעזה"י להלן].

ולדברי רב אדא ורב המנונא ורב אדא בר אחוה בשם רב, הלכה כרבי שמעון. [ויל"ע אם הכוונה לדברי רבי שמעון הנזכרים במשנה, או לדברי רבי שמעון הנזכרים בבבלי, שכן דברים אלו מובאים בגמרא אחרי שדנו בסברת רבי שמעון הנזכרת בבבלי].

קרבתו של גר המתגייר בזמן הזה

גר המתגייר אסור באכילת קדשים, עד שיביא קרבן. אם רצה, מביא עולת בהמה. ואם

רצה, מביא קן [=שני גוזלות] שכולו עולת העוף, ומאחר שהקריב גוזל אחד, [טובל, ו]מותר לאכול קדשים לערב.

ואמרו חכמים, שגר המתגייר בזמן הזה, אף על פי שאין מקדש, צריך להפריש רובע דינר^א לצורך קרבנו, שכשיבנה המקדש יהיה מזומן לו מיד לקנות בו קן, ולהקריבו.

אולם רבי שמעון אמר, שכבר נמנה רבן יוחנן בן זכאי, וביטל הדבר, מפני התקלה, שמא יהנה מאותו ממון, ונמצא נהנה מהקדש.

ומאחר שטעמו של רבי יוחנן הוא מפני התקלה, כל זה לכתחילה, אבל בדיעבד, אם עבר על תקנה זו, והקדיש, המעות קדושים.

החילוק בין מעות קינו של גר לשקלים

נתבאר שאף שאמרו שבזמן הזה לא יפריש הגר מעות לקינו, אם הפריש קדשו. ולדעת רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון, לעניין שקלים אין הדין כן, ומאחר שאמרו לא להפריש שקלים בזמן הזה, אף אם הפריש לא קדשו.

וביאר, שהסיבה לכך, כי יש חילוק בין מעות קינו של גר, לבין שקלים.

מעות קינו של גר ראויות למה שהפריש, אף אם לא יבנה בית המקדש בשנה זו, שכן ניתן להביא קן גם ממעות שהופרשו לפני שנים הרבה, ומאחר שכשיבנה בית המקדש ודאי יוכלו להביא קן במעות אלו, קדשו.

מה שאין כן לעניין השקלים, שאינם ראויים למה שהופרשו אלא בשנה זו, ואם לא יבנה בית המקדש בשנה זו, לא יהיו ראויים, כי צריך להפריש בכל שנה ממה שהביאו באותה שנה, ומאחר שאין וודאות שיהיו ראויים למה שהופרשו, לא נתקדשו לכך, [וכתב בעל קרבן העדה, שתקנת חכמים היא, שמאחר שיתכן שלא יהיו ראויים למה שקדשו, לא נתקדשו כלל אף בדיעבד].

כך הבנתי מתחילה, מדוע השקלים לא קדשו, אולם אפשר שבדברי המפרשים מבואר, שבאמת אם יבנה בית המקדש בשנים הבאות באמצע אחת מהשנים, יוכל להביא שקלים אלו, כי עד שלא יבנה הבית אינן מתקדשות, ובאותה שנה אינן מתיישנות, אבל

^א ובפחות מרובע לא מצי להפריש דאין צוי קן בפחות מרובע כדאמרין ועמדו קיני ברבעתיים. [קרבן העדה ותקלין חדיין].

הסיבה שיתכן שלא יקדשו, היא שמא יבנה בית המקדש סמוך לאחד בניסן, כמו שהיה במשכן, ומיד באחד בניסן תתרם תרומה חדשה, ובאופן הזה נמצא, שמה שהפריש תחילה, יחשב מן הישן.

המקדש בזמן הזה

נתבאר, שבזמן הזה, שאי אפשר להקריב קרבנות, אין לעשר בהמות, כי אם יתקדשו בקדושת מעשר, יש לחוש שמא בתוך כך שיששה אותן, יבוא בהן לידי תקלה. וכן בזמן הזה לא יפריש הגר רובע דינר לקינו שמא יבוא בו לידי תקלה.

ומבואר בברייתא שמהטעם הזה **בזמן שאין בית מקדש, אין מקדישים**, שום דבר להקדש, **ואין מחרימים** שום דבר [שהחרם הרי קדש קדשים], **ואין מעריכים שום אדם** [לומר ערכו עלי להתחייב לתת את ערכו], כי אי אפשר לתת דברים אלו לבית המקדש, ואם יהיו קדושים, עלולים להיכשל בהם, על ידי שיהנו מהם וימעלו.

ומי שעבר ועשה זאת, קונסים אותו באופנים הבאים:

א. כסות – תשרף.

ב. בהמה – תעקר. כלומר נועל את הדלת בפניה, והיא מתה מאיליה ברעב.

ג. מעות וכלי מתכות – ישליך לים המלח [או יִשְׁחֹק וישליך אף לשאר נהרות].

סליק פרק כל הרוקין ונשלמה מסכת שקלים

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו